

Gayri Resmi Çeviri

Örgütlenme Özgürlüğü için Rehber

Bu dokümanın aslı, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Demokrasi Kurumları ve İnsan Hakları Şubesi (ODIHR) ile Avrupa Komisyonu'nun Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) tarafından 2015 yılında "Örgütlenme Özgürlüğü için Rehber İlkeler" adıyla İngilizce olarak yayımlanmıştır. Türkçe versiyonu, AB tarafından finanse edilen ve bölgesel düzeyde uygulanan Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Destek Projesi (TACSO) Türkiye Ofisi tarafından hazırlanan ve yayımlanan gayri resmi bir çeviridir.

Dökümanın İngilizce aslına [bu bağlantıdan](#) ulaşılabilir.

TACSO'dan Merhaba,

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) Örgütlenme Özgürlüğü Rehberi, Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının örgütlenme özgürlüğünün esaslarını ve çerçevesini ele alırken değerlendirebilecekleri önemli bir referans. TACSO Türkiye olarak, Avrupa Birliği Genişleme Bölgesinde Sivil Topluma Destek Rehberinin de önemli alanlarından biri olan Örgütlenme Özgürlüğü konusundaki bu referansı Türkçe gayri resmi çeviri ile STK'ların kullanımına sunabilmekten mutluluk duyuyoruz. AGİT'in STK'lar için yararlı diğer rehberlerine [web sayfasından](#) ulaşabilirsiniz.

TACSO faaliyetleri, Türkiye'de 2014 yılından itibaren ülkedeki kaynak kuruluşu olan Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) işbirliği ile uygulanıyor. Türkiye'deki STK'lar, sivil ağlar ve oluşumlar; örgütlenme özgürlüğünün kullanımı ile ilgili hukuki konular, pratik uygulamalar, sürdürülebilirlik ve iletişim dahil olmak üzere farklı konularda teknik destek talepleri için, STGM STÖ Yardım Masasına başvurabilir, bilgi ve destek alabilirler. Daha fazla bilgi için www.stgm.org.tr adresine başvurabilirsiniz.

TACSO Kimdir

Sivil Toplum Kuruluşları için Teknik Destek (TACSO 1) Projesi teknik destek sağlamak amacıyla Ağustos 2009 ile Ağustos 2013 tarihleri (2011 yılında aldığı 2 yıl süreli uzatma ile) arasında uygulanmıştır. Projenin ikinci uygulama dönemi (TACSO 2 Projesi) Eylül 2013'te başlamış olup, Ağustos 2017 tarihine kadar uygulanacaktır.

TACSO, henüz AB üyesi olmayan ülkelerde STK'lara destek sağlayan bir AB mekanizması olan "Sivil Toplum Aracı" (CSF) nın bir parçasıdır. STK'lar ülkelerindeki katılım sürecinin anahtar aktörleri olarak AB için önemli bir rol oynamaktadırlar. CSF'nin hedefi; STK'ların güçlendirilerek aktif şekilde demokratik süreçlere, politika ve karar alma mekanizmalarına katılma kapasitelerinin artmasını sağlamaktır. TACSO Projesi bu bağlamda STK'lara kapasite geliştirme desteği vermiş ve sivil toplumun gelişimine olanak veren bir ortamın oluşturulmasına katkıda bulunmuştur. TACSO Projesi 30'u aşkın profesyonel çalışanı ile, Sivil Toplum Kuruluşları'na (STK) TACSO ekibi ile doğrudan iletişime geçerek destek alma imkanı sağlayan yardım masaları, düzenlediği eğitimler, çalıştaylar, konferanslar, sınır-ötesi etkinlikler ile yerel ve böl - gesel düzeydeki çalışma ziyaretleri yoluyla sivil toplum için önemli pek çok konunun tartışılmasını sağlamanın yanısıra STK'ların da yeni ortaklıklar ve ağlar kurmasına olanak vermiştir. Daha fazla bilgi için www.tacso.org web sayfasını inceleyebilirsiniz.

AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (ODIHR) tarafından yayınlanmıştır
Miodowa 10
00-557 Varşova Poland www.osce.org/odihr

© OSCE/ODIHR 2015

ISBN 978-92-9234-906-6

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının içeriği AGİT/ODIHR kaynak gösterilmek koşuluyla,
eğitim ve ticaret dışı amaçlar için kullanılabilir ve çoğaltılabilir.

Tasarım: Nona Reuter

Poligrafus Jacek Adamiak tarafından Polonya’da basılmıştır

İçindekiler

İçindekiler	3
Önsöz	6
AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu’nun Mevzuat Desteği ile ilgili Çalışmaları	8
Teşekkür.....	10
Giriş	12
BÖLÜM A.....	14
Örgütlenme Özgürlüğü Hakkı.....	14
Giriş	14
Örgüt tanımı	15
Örgütlerin önemi.....	16
Örgütlerin temel hakları	18
İyi hazırlanmış mevzuatın ve elverişli ortamın önemi	19
BÖLÜM B	21
Örgütlenme Özgürlüğü Hakkı ile ilgili Mevzuata dair Rehber İlkeler	21
Rehber ilkeler	21
BÖLÜM C.....	26
Yorumlayıcı Notlar	26
Giriş	26
‘Örgüt’ tanımı	26
Kendi kendini yönetme ve örgütlü nitelik.....	27
Bağımsızlık	27
Kar amacı gütmeme.....	28
Örgütlerin kuruluşu ve gönüllülük esasına dayanmaları	28
Amaç ve hedefler.....	29
Tüzel kişilik.....	29

Yasal Çerçeve	30
Özel Örgüt Türleri	30
Dini örgütler	30
Siyasi partiler	31
Sendikalar	32
İnsan hakları savunucuları	33
Sivil toplum örgütleri	33
Diğer örgütler	34
İlgili Diğer Haklar	34
Alt Bölüm 1 – Rehber İlkeler	36
Alt Bölüm 2-Örgütlerle ilgili Düzenleyici Çerçeve	51
A. Eşit muamele ve ayrımcılık yapmama	51
Yurttaş olmayanlar	57
Azınlıklar	58
Çocuklar	59
Kolluk kuvvetleri personeli ve devlet görevlileri	60
B. Kuruluş, tüzel kişilik ve kayıt	61
Kuruluş	61
Tüzel kişilik kazanma	62
Bildirim ve Kayıt	64
C. Üyelik, iç yönetim, amaçlar ve faaliyetler	68
D. Karar alma süreçlerine katılım, mülkiyet, gelir ve varlıklar	73
E. Devlet desteği ve diğer kaynaklara erişim	76
Kaynak arama, edinme ve kullanma özgürlüğü	76
Devlet yardımı	77
Özel fonlar ve diğer devlet dışı fon türleri	83
F. Hesap verebilirlik, denetim ve denetleyici makamlar	86

G. Sorumluluklar ve yaptırımlar.....	91
H. Fesih, yasaklama, kapatma ve adalete erişim	93
I. Örgütler ve yeni teknolojiler.....	97
EKLER.....	103
DİPNOTLAR.....	141

Önsöz

Örgütlenme özgürlüğü bir demokrasinin işleyişi için hayati önem taşıyan temel bir insan hakkıdır ve diğer insan haklarının uygulanması için vazgeçilmez bir şarttır. Örgütler kamu yararına olan amaçların elde edilmesinde önemli bir rol oynarlar ve insan haklarının korunması ile AGİT'in insani boyut taahhütlerinin uygulanmasında asli aktörlerdir.

Örgütlenme özgürlüğü hakkı, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi dahil olmak üzere, belli başlı uluslararası insan hakları antlaşmaları kapsamında güvence altına alınmış ve AGİT'in insani boyut taahhütlerine sağlam bir şekilde kök salmıştır. Bu belgelerde, menfaat grupları, sendikalar ve siyasi partiler dahil olmak üzere, bütün örgütlerin demokratik bir devletin hayati unsurları olduğu vurgulanır.

Örgütlerin önemi dikkate alındığında, onların rol ve işleyişlerinin ve örgütlenme özgürlüğü hakkının devletlerin yasa ve yönetmeliklerinde etkili bir şekilde kolaylaştırılması ve korunması hayati önem taşımaktadır. Bu önemli hakkın kullanılmasını düzenleyen mevzuat AGİT bölgesi çapında büyük farklılıklar sergilemekte, yasa koyucuların uluslararası insan hakları standartlarını ulusal yasalara aktarmaları konusunda rehber olabilecek çok az kaynak bulunmaktadır. Elinizdeki Rehber İlkeler böyle bir hizmet sunmayı amaçlamaktadır.

AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (ODIHR) ile Avrupa Konseyi Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu), AGİT'e ve Venedik Komisyonu'na üye Devletlere, örgütlenme özgürlüğü konusu da dahil olmak üzere, uluslararası standartlar ve AGİT taahhütleriyle uyumlu mevzuat geliştirmeleri alanında destek vermektedir. ODIHR ve Venedik Komisyonu tarafından ortaklaşa geliştirilen *Örgütlenme Özgürlüğüne İlişkin Rehber İlkeler*, her iki kuruluşun da münferit devletlere ulusal mevzuatları ile ilgili tavsiyelerde bulunma konusundaki köklü ve derin uzmanlıklarına dayanmaktadır. Bu sıfatla, elinizdeki Rehber İlkeler,

yasa koyucular için ilave ve kapsamlı bir araç olarak, örgütlenme özgürlüğü hakkının uygulanmasına ilişkin daha geniş kapsamlı destek ve kılavuz sunmaktadır. Rehber İlkeler, mevzuatın, örgütlerin kuruluşunu ve varlığını destekleme, işleyişlerine olanak sağlama, amaç ve faaliyetlerini kolaylaştırma amacı gözetilerek hazırlanmasını sağlamayı hedeflemektedir. Herkese uyacak tek bir kalıp çözüm olmamakla birlikte, bu belge uluslararası standartları esas alan açık bir asgari dayanak oluşturmakta, bu yolla ulusal yetkililerin karşılaması gereken bir eşik belirlemektedir.

Rehber İlkeler, temel olarak örgütleri düzenleyen veya etkileyen yasaların hazırlanmasıyla görevli yasa geliştiricilerin kullanması amacıyla hazırlanmış olmakla birlikte, sadece bununla sınırlı değildir. Aynı zamanda kamu yetkililerine, yargıya, hukukçulara, akademisyenlere ve örgütlenme özgürlüğü hakkının hayata geçirilmesiyle ilgilenen örgütlere, üyelere, insan hakları savunucularına ve genel olarak kamuya da yol göstermesi amaçlanmıştır.

Bu Rehber İlkelerin faydalı bir bilgi kaynağı olmasını umut ediyor, kullanıcılara örgütlenme özgürlüğünü düzenleyen mevzuat ve uygulamaların, uluslararası standartlar ve AGİT taahhütleriyle uyumlu bir şekilde geliştirilmesi konusunda pratik, uygulamaya yönelik öneriler sunmasını diliyoruz. Rehber İlkelerin yaşayan bir belge olması amaçlanmıştır ve kullanıcılarının sağlayacağı katkılardan fayda sağlayacaktır. Rehber İlkeler ancak bu yolla gelişmeye devam edebilir ve değişen koşullara ayak uydurabilir.

Michael Georg Link

Direktör

AGİT Demokratik Kurumlar ve
İnsan Hakları Bürosu (ODIHR)

Gianni Buquicchio

Başkan

Avrupa Konseyi
Venedik Komisyonu

AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu'nun Mevzuat Desteği ile ilgili Çalışmaları

ODIHR'in mevzuat desteği alanındaki temel görevi, talep üzerine, insani boyut kapsamına giren yürürlükteki yasaları ve mevzuat taslaklarını gözden geçirerek uluslararası insan hakları standartları ve AGİT taahhütleriyle uyumlu olmalarını sağlamak amacıyla AGİT'e üye Devletler'de yasal reformlara destek vermektir. ODIHR aynı zamanda, çok sayıda ülkeyle yıllar boyu yürütülen çalışmaların getirdiği deneyimler sayesinde biriktirilen iyi uygulamaları ve sağlam mevzuat seçeneklerini devletlerin bilgisine sunmaktadır. Bu türden iyi uygulamalar ve örnek mevzuat, AGİT bölgesinin başka yerlerindeki yasa koyucular için bir ilham kaynağı olabilir. Ayrıca, ODIHR, yasa yapım süreçlerinin içermeci ve saydam olmasını ve 'mevzuatın, halkın iradesini yansıtan açık bir sürecin sonucunda geliştirilerek kabul edilmesi'ni (Moskova Belgesi, 1991) öngören anahtar AGİT taahhütlerine uygunluğunu sağlamak amacıyla bu süreçleri analiz etmektedir.

Mevzuat desteği ile ilgili olarak, AGİT/ODIHR'in tavsiyeleri, üye Devletler'in yetkililerinden veya ilgili AGİT saha ofisinden gelen resmi bir talep üzerine geliştirilmektedir. Bu tavsiyeler, ODIHR personelinin kurum çalışanı uzmanlar ve dış uzmanlarla ortak çalışması sonucunda ortaya çıkan hukuki değerlendirmeler (görüş veya yorum) şeklinde sunulmaktadır. Bir görüş veya yorum tamamlanıp gönderildikten sonra, ODIHR'in çevrim içi mevzuat veri tabanı olan Legislationline.org sitesine yüklenir. Sonrasında, üye Devlet'in yetkili makamları gerekli görürse, ODIHR personeli ve uzmanları, yasa hazırlama sürecinde dikkate alınmalarını sağlamak için sundukları görüş veya yorumlarla ilgili bulguları ve tavsiyeleri görüşmek için ilgili devletleri ziyaret ederek buradaki etkinlik ve toplantılara katılırlar.

ODIHR tarafından sunulan mevzuat desteğiyle ilgili daha fazla bilgi almak için, ODIHR'in web sitesinde yer alan <http://www.osce.org/odihr/108503>, 'Mevzuat Desteği'

(Legislative Support) başlıklı bölümü ziyaret ediniz. ODIHR'in ücretsiz çevrim içi mevzuat veri tabanı olan LegislaOnline.org'a, www.legislationonline.org adresinden ulaşabilirsiniz.

Venedik Komisyonu, kurumların demokratik işleyişiyle ilgili mevzuat konusunda, anayasa veya yasalarını hazırlayan veya gözden geçiren ülkelere tarafsız hukuki tavsiyeler sunma yoluyla mevzuat desteği vermektedir. Genel olarak, görüş talebi devletin kendisi tarafından yapılır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Parlamenterler Meclisi, Genel Sekreteri ile Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi ve Venedik Komisyonu'nun çalışmalarına katılan diğer uluslararası kuruluş ve organlar da görüş talebinde bulunabilir. Görüş sunarken, Komisyon, raportörlerden oluşan (çoğunlukla kendi üyelerinden oluşan) bir çalışma grubunu görevlendirmekte, bu çalışma grubu ilgili yasaların hazırlanmasında ulusal yetkililere danışmanlık yapmaktadır. Ulusal yetkililer ve ülkedeki diğer ilgili paydaşlarla görüştüktan sonra, çalışma grubu mevzuat metninin söz konusu alandaki demokratik standartlarla uyumlu olup olmadığı, ortak deneyimler temelinde nasıl iyileştirilebileceği konusunda bir taslak görüş hazırlar. Görüş taslağı Venedik Komisyonu'nun genel kurulunda, genellikle ilgili ülkenin temsilcilerinin de huzurunda tartışılır ve kabul edilir. Görüşün kabul edilmesinden sonra kamuya açık bir metin haline gelir ve talep eden kuruma gönderilir. Görüşleri genellikle kabul edilen mevzuatta yer almakla birlikte, Venedik Komisyonu bir çözüm dayatmasında bulunmaz; bunun yerine direktife dayalı olmayan diyalog temelli bir yaklaşım benimser. Bu nedenle, kural olarak çalışma grubu, durumla ilgili mümkün olan en objektif görüşü elde etmek için ilgili ülkeye ziyarette bulunur ve konuyla ilgili farklı siyasi aktörlerle görüşür.

Venedik Komisyonu tarafından sunulan mevzuat desteği hakkında daha fazla bilgi almak için lütfen Venedik Komisyonu'nun web sayfasını ziyaret ediniz: http://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_Presentation.

Teşekkür

AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, AGİT/ODIHR Venedik Komisyonu Ortak Uzmanlar Çalışma Grubu'nun adı geçen üyelerine AGİT/ODIHR Venedik Komisyonu *Örgütlenme Özgürlüğüne İlişkin Rehber İlkeleri* hazırladıkları için teşekkürlerini sunar: Marta Achler, PhD European University Institute'da araştırmacı (Polonya); Veronika Bilkova, Venedik Komisyonu üyesi ve Charles University Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi (Çek Cumhuriyeti); Natalia Bourjaily, Kar amacı Gütmeyen Hukuk için Uluslararası Merkez Avrasya Başkan Yardımcısı – (International Center for Not-for-Profit Law - ICNL) (ABD/Belarus); Yuri Dzhibladze, Demokrasi ve İnsan Haklarının Geliştirilmesi Merkezi Başkanı (Rusya Federasyonu Russian); Jeremy McBride, İnsan Hakları Avukatı ve Duruşma Avukatı, Monckton Chambers (Birleşik Krallık); Herdis Thorgeirsdottir, Venedik Komisyonu Başkan Yardımcısı (İzlanda); ve, İnsan Hakları Uzmanı ve Venedik Komisyonu eski üyesi (Hollanda).

Barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hakkı BM Özel Raportörü Maina Kiai'ye, ve Demokrasiler Topluluğu (Community of Democracies) Genel Sekreteri Maria Leissner'a ve ekiplerine AGİT/ODIHR-Venedik Komisyonu *Örgütlenme Özgürlüğüne ilişkin Rehber İlkeler'in* hazırlanması sırasında sundukları yazılı görüşlerinden ve sergiledikleri işbirliğinden dolayı özel olarak teşekkür ederiz.

AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu ayrıca, AGİT/ODIHR-Venedik Komisyonu Örgütlenme Özgürlüğüne İlişkin Rehber İlkeler'in hazırlanması sırasında yazılı olarak yaptıkları katkılardan dolayı aşağıda adı geçen uzmanlara şükranlarını sunar: Jacqueline Berman, Mathematica Policy Research'de Toplumsal Cinsiyet uzmanı ve Kıdemli Araştırmacı (ABD); Luc Demaret, Uluslararası Çalışma Örgütü Emek Göçü ve Ev İçi Çalışanlar için İnsana Yakışır İş Eski Uzmanı (ILO) (Belçika); Bernard Duhaime, Université du Québec in Montréal'de Hukuk profesörü ve Avukat (Kanada); Lenita Freidenvall, Women in Politics Research Centre (Siyasette Kadınlar Araştırma Merkezi) üyesi ve AGİT/ODIHR Siyasi Partiler Ana Uzmanlar Grubu Üyesi (İsveç); Prof. Dr. Ömer Gençkaya, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Öğretim Üyesi ve AGİT/ODIHR Siyasi Partiler Ana Uzmanlar Grubu Üyesi (Türkiye); David Goldberger,

Ohio State University’de Hukuk Profesörü ve AGİT/ODIHR Barışçıl Toplantı Uzmanlar Paneli Üyesi (ABD); Neil Jarman, Çatışma Araştırması Enstitüsü Direktörü (Institute for Conflict Research) ve AGİT/ODIHR Barışçıl Toplantı Özgürlüğü Uzmanlar Paneli Başkanı (Birleşik Krallık); Richard Katz, Johns Hopkins Üniversitesi Öğretim Üyesi ve AGİT/ODIHR Siyasi Partiler Ana Uzmanlar Grubu Üyesi (ABD); Martin Scheinin, Uluslararası Hukuk ve İnsan Hakları Profesörü, Floransa, European University Institute (Finlandiya); ve Beatriz Vacotto, Kıdemli Uzman, Uluslararası Çalışma Örgütü İşçiler için Uluslararası Çalışma Standartları ve Hukuki Konular Bürosu (ILO). Bu Rehber İlkeler’in hazırlanma sürecinde istişare amacıyla düzenlenen yuvarlak masa toplantılarına ve seminerlere katılan bütün örgütlenme özgürlüğü uzmanlarına özellikle teşekkür ederiz.

Giriş

Örgütlenme Özgürlüğüne İlişkin Rehber İlkeler örgütlenme özgürlüğü hakkının uygulanması yolundaki hedefe daha fazla yaklaşılması amacıyla hazırlanmıştır. Bu belgenin sağladığı katma değer, AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu’nun ve Avrupa Konseyi Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu’nun (Venedik Komisyonu) örgütlenme özgürlüğü ile ilgili alanlarda mevzuat desteği sunma konusundaki köklü ve derin uzmanlığı içermesinden kaynaklanmaktadır. Rehber İlkeler, temel olarak örgütleri düzenleyen veya etkileyen yasaların hazırlanmasıyla görevli yasa geliştiricilerin kullanması amacıyla hazırlanmış olmakla birlikte sadece bununla sınırlı değildir. Aynı zamanda kamu yetkililerine, yargıya, hukukçulara, akademisyenlere ve örgütlenme özgürlüğü hakkının hayata geçirilmesiyle ilgilenen başka kimselere de yol göstermesi amaçlanmıştır. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu bu Rehber İlkeler’in genel olarak kamu için de faydalı bir bilgi kaynağı olmasını umut etmektedir.

Rehber İlkeler, başka standartların yanı sıra, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin kapsamlı içtihadına dayanmaktadır ve farklı devletlerden alınan iyi örneklerle anahtar ilkeleri göstermektedir. AGİT/ODIHR’in çevrim içi veri tabanı olan Legislationline.org gibi başka AGİT/ODIHR araçlarını tamamlayıcı niteliktedir. Bu kaynaklar, yasa koyuculara ve diğer paydaşlara, örgütlenme özgürlüğü hakkı da dahil olmak üzere, insani boyutla ilgili uluslararası standartlara ve AGİT’e üye devletlerin mevzuatına erişim imkanı sağlamaktadır. Bu Rehber İlkeler AGİT/ODIHR-Venedik Komisyonu’nun siyasi partiler ve dini örgütlerle ilgili halihazırdaki rehberleri bağlamında bir ‘şemsiye’ belge görevini görmektedir. Diğer rehberler arasında, Siyasi Partilerin Düzenlenmesine İlişkin Rehber İlkeler¹, Din veya İnançla ilgili Mevzuatın Gözden Geçirilmesine İlişkin Rehber İlkeler², ve Dini Cemaatlerin ve İnanç Topluluklarının Tüzel Kişiliği ile ilgili Ortak Rehber İlkeler³ yer alır. Ayrıca, AGİT/ODIHR’in İnsan Hakları Savunucularının Korunmasına İlişkin Kılavuz İlkeler⁴ de elinizdeki rehberle yakından ilişkili bir belgedir.

Rehber İlkeler, bir giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Bölüm A, örgüt tanımını, örgütlerin önemini, örgütlerin temel haklarını ve bu konuda iyi hazırlanmış mevzuatın önemini kapsamaktadır. Bölüm B, örgütlenme özgürlüğü hakkına ilişkin rehber ilkeleri

özetlemekte, Bölüm C ise rehber ilkeler üzerine ayrıntılı bilgi veren yorumlayıcı notlar içermektedir. Bu yorumlayıcı notlar iki bölümden oluşmaktadır: Alt bölüm 1, Bölüm B’de özetlenen Rehber İlkelerle ilgili daha ayrıntılı bir yorum sunmakta, Alt bölüm 2 ise örgütlerin düzenlenmesine yönelik bir yasal çerçeve geliştirirken Rehber İlkelerin hayata geçirilmesi konusundaki daha sorunlu yönleri odaklanmaktadır. Bütün bölümler birlikte okunmalıdır. Yorumlayıcı notlar rehber ilkelerin ayrılmaz bir parçası olduğu için özellikle Bölüm B ve Bölüm C birlikte okunmalıdır.

Rehber İlkeler, mevcut uluslararası standart ve uygulamalara dayanmaktadır. Hazırlanma sürecinde uzmanlar tarafından uluslararası ve ulusal uygulamaların gözden geçirilmesi amacıyla yürütülen çalışmalar sayesinde Rehber daha kapsamlı bir şekilde geliştirilebilmiştir.

Rehber ilkeler AGİT/ODIHR-Venedik Komisyonu Uzmanları Çalışma Grubu tarafından bir yıl boyunca devam eden çalışmalar sonucunda geliştirilmiş, iki yuvarlak masa toplantısı ve bir istişare semineri dahil olmak üzere geniş çaplı istişarelerle desteklenmiştir.⁵

Rehber İlkeler Komisyon tarafından 101. Genel Oturumda kabul edilmiştir (Venedik, 13-14 Aralık 2014)

BÖLÜM A

Örgütlenme Özgürlüğü Hakkı

Giriş

1. Genel olarak ‘güçlü bir demokrasinin kapsamlı bir dizi demokratik kurumun varlığına bağlı olduğu’ kabul edilir.⁶ Bu kurumlara, siyasi partiler, sivil toplum örgütleri, dini örgütler, sendikalar ve benzeri örgütlenmeler dahildir. Örgütlerin bir demokraside üstlendiği anahtar rol, örgütlenme özgürlüğü hakkını tesis etmeye ve güvence altına almaya çalışan uluslararası belgeler tarafından uzun zamandır tanınmaktadır.⁷
2. Avrupa Konseyi ile Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) örgütlenme özgürlüğü alanında kapsamlı bir dizi standart ve siyasi taahhüt geliştirmişlerdir. Bu hak, hem İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’nde⁸ (AİHS) hem de 1990 Kopenhag Belgesi’nde⁹ belirgin bir şekilde düzenlenmiştir.
3. Örgütlenme özgürlüğü, Medeni ve Siyasi Haklara Dair Uluslararası Sözleşme¹⁰ (MSHS), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Uluslararası Sözleşme¹¹ (ESKHS), Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi¹², Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı¹³ ile Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi¹⁴ gibi başka uluslararası sözleşmelerde de yeniden onaylanmıştır. Arap İnsan Hakları Şartı¹⁵ da örgütlenme özgürlüğünü düzenlemekte ancak bu hakkı sadece vatandaşlar için güvence altına almaktadır. Benzer şekilde, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) bazı sözleşmeleri¹⁶ ve Avrupa Sosyal Şartı¹⁷ da dahil olmak üzere, başka uluslararası belgeler de bu hakkı sendikalar ve işveren örgütleri bakımından koruma altına almaktadır.

4. Başka çeşitli uluslararası ve bölgesel insan hakları belgeleri de benzer şekilde mülteciler (Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme ve Protokol)¹⁸ kadınlar (Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme)¹⁹, çocuklar (Çocuk Hakları Sözleşmesi)²⁰, göçmen işçiler ve aile üyeleri (Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme)²¹, ulusal azınlıklara mensup kişiler (Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Haklarının Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme)²² ve engelliler (Engelli Hakları Sözleşmesi)²³ gibi belli kişiler veya gruplar açısından örgütlenme özgürlüğünü tanımaktadır.
5. Ayrıca, örgütlenme özgürlüğü hakkının desteklendiği hem uluslararası hem de ulusal çok geniş bir içtihat vardır. Bu doğrultuda, kişilerin örgütlenme hakkını, AGİT ve Avrupa Konseyi'ne üye Devletler'in inşa etme taahhüdünde bulundukları demokratik toplumlara içkin bir hak olarak tanıyan ve düzenleyen sağlam bir kanunlar bütünü vardır.
6. Ayrıca, uluslararası devlet kuruluşları ve hükümet dışı kuruluşlar tarafından, örgütlenme özgürlüğü hakkının önemini vurgulayan ve bu hakkı hayata geçiren çok sayıda belge hazırlanmış ve kabul edilmiştir.²⁴ Bu belgeler; tavsiyeler, kararlar, sözleşme organlarının aldığı yorumlayıcı kararlar ve Birleşmiş Milletler Özel Raportörlerinin raporları şeklinde yayınlanmakta ve elinizdeki rehber ilkelerle ilişkili önemli bir esnek hukuk kaynağı oluşturmaktadır.

Örgüt tanımı

7. Elinizdeki Rehber İlkelerin amaçları doğrultusunda, örgüt, ortak bir menfaat, faaliyet veya amaç taşıyan gönüllü bir grup insanın bir araya gelmesiyle oluşan örgütlü, bağımsız ve kar amacı gütmeyen bir oluşumdur. Bir örgütün tüzel kişiliği olması gerekmez ancak bir tür kurumsal şekil veya yapıya sahip olması gerekmektedir.

Örgütlerin önemi

8. Örgütlenme özgürlüğü, bir demokrasinin işlemesi için hayati öneme sahip bir insan hakkı olmanın yanı sıra, başka temel özgürlükler için de elzem olan bir önkoşuldur.²⁵
9. Bunun ötesinde örgütler, uluslararası içtihatla, BM sözleşme organlarının genel yorum ve tavsiyelerinde, İnsan Hakları Konseyi ile diğer uluslararası ve bölgesel belgelerde tanındığı üzere, kamu yararına olan amaçların elde edilmesinde sıklıkla önemli ve olumlu bir rol oynarlar. Örgütler çok geniş kapsamlı konular üzerinde çalışırlar; bunlar arasında: insan hakları (örneğin, ayrımcılık²⁶ ve ırkçı nefret söylemiyle mücadele²⁷, izleme²⁸, ulusal insan hakları kurumlarının çalışmalarına destek verme²⁹, çocuk haklarının desteklenmesi, tanınması ve uygulanmasının izlenmesi³⁰, ev içi şiddet ve kadına karşı şiddeti önleme ve bununla mücadele etme³¹ –buna kadın sünnetinin ve diğer toplumsal cinsiyet temelli şiddet türlerinin ortadan kaldırılması dahildir³²– kadınlar ve çocuklar başta olmak üzere insan ticaretinin önlenmesi, yok edilmesi ve cezalandırılması³³); demokratik reformlar (örneğin, iyi yönetişimin³⁴, siyasi ve kamusal hayata eşit katılımın desteklenmesi³⁵ ve hukuki başvuru yollarının güvence altına alınması³⁶); güvenlik ve uluslararası işbirliği (örneğin, çatışmaların önlenmesinin desteklenmesi³⁷, uzlaşma ve barışın desteklenmesi³⁸, Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine ulaşılması³⁹ ve uluslararası kuruluşların çalışmalarına katkıda bulunulması⁴⁰); ve sosyal, ekonomik konular ve kalkınma konuları (örneğin, eğitimde içermeciliğin sağlanması⁴¹, yaşam koşullarının iyileştirilmesi⁴², afet yardımı ve insani yardım sağlanması⁴³, istihdamın desteklenmesi⁴⁴, sağlık ve kalkınmaya katkıda bulunulması⁴⁵).
10. Ayrıca, örgütler genellikle 'çevre, sürdürülebilir kalkınma, suçun önlenmesi, kadınların güçlendirilmesi, sosyal adalet, tüketicilerin korunması ve tüm insan haklarının hayata geçirilmesi gibi toplum için önemli olan konuların ve zorlukların ele alınması ve çözülmesinde' sıklıkla aktif bir şekilde çalışmaktadır.⁴⁶ Taraf Devletler'in sunduğu raporların hazırlanması, değerlendirilmesi ve takip edilmesi süreçlerine örgütlerin katılmalarının önemi konusunda BM sözleşme organları

tarafından yapılan vurgu da örgütlerin, insan hakları taahhütlerinin uygulanması açısından oynayabilecekleri rolün altını çizmektedir.⁴⁷

11. Çeşitli AGİT belgeleri, özellikle de 1990 Kopenhag Belgesi, her türlü örgütlenmenin, menfaat grubunun, sendikanın ve siyasi partinin canlı bir demokrasi için elzem olduğunu belirtmektedir.⁴⁸ Örneğin, Kopenhag Belgesi, *'herkesin, bireysel olarak veya başkalarıyla birlikte, insan haklarının ve temel özgürlüklerin gözetilmesine ilişkin incelemede bulunma ve tartışma yürütme hakkını, insan hakları korumasının geliştirilmesine ve uluslararası standartlarla uyum sağlamak için daha iyi araçlar sağlanmasına yönelik fikir geliştirme ve bu fikirleri tartışma hakkına saygı göstermenin'* önemine vurgu yapar.⁴⁹
12. Avrupa Konseyi bünyesinde, örgütlenme özgürlüğü hakkı ile ilgili AİHS'te yer alan yükümlülükler Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından çeşitli davalarda yorumlanmıştır (AİHM). AİHM, demokrasilerde örgütlenme özgürlüğüne saygının önemine sıklıkla atıfta bulunmuş ve *'ilgili ülkelerdeki demokrasinin durumu, bu özgürlüğün ulusal mevzuatta ne şekilde güvence altına alındığına ve yetkililerin bunu pratikte ne şekilde uygulamaya geçirdiğine bakılarak ölçülebilir'* demiştir.⁵⁰ Benzer şekilde Venedik Komisyonu şöyle ifade etmiştir: *'ulusal mevzuatın bu özgürlüğü ve yetkililer tarafından pratikte uygulanışını koruma altına alma şekli, ilgili devletlerdeki demokrasinin durumunu ortaya koymaktadır'*.⁵¹
13. Sivil toplum örgütleri ile ilgili olarak, Avrupa Konseyi'ne üye Devletler, *'sivil toplum örgütlerinin, özellikle kamuda farkındalık yaratma, kamusal hayata katılım, kamu otoritelerinin saydamlığını ve hesap verebilirliğini temin etme yoluyla demokrasi ve insan haklarının geliştirilmesine yönelik yaptığı hayati katkı ile yine STÖ'lerin demokratik toplumların kültürel yaşamlarına ve sosyal refahlarına yaptıkları ve eşit derecede önemli olan katkılar'* kabul etmişlerdir.⁵²
14. Sendikalarla ilgili olarak, ILO'nun Ana Sözleşmesi'nin Başlangıç bölümünde örgütlenme özgürlüğü ilkesinin tanınmasının çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve

barışın tesis edilmesi için bir yol olduğu beyan edilmektedir.⁵³ Gerçekten de, sendikalar bünyesinde örgütlenme hakkı, tarihsel olarak demokratik reformların ve daha genel anlamda devletlerin gelişiminin katalizörü olmuştur. Sendikalar aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin de geliştirilmesinde hayati bir rol oynamıştır.⁵⁴

15. Siyasi partiler de bir örgüttür⁵⁵ ve demokratik sürecin ayrılmaz oyuncuları ve ‘çoğulcu bir demokrasi açısından elzem’ kabul edilmişlerdir.⁵⁶ Özellikle siyasi partiler ile ilgili mevzuat, kadınların ve azınlıkların siyasi süreçlere ve kamusal hayata tam katılımlarını ve temsilini geliştirebilir ve destekleyebilir.⁵⁷

Örgütlerin temel hakları

16. Örgütlenme özgürlüğü hakkı, bireysel olarak veya faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve kurucularıyla üyelerinin ortak menfaatlerinin gözetilmesine yönelik örgütün kendisi tarafından yararlanılabilen bir hak olarak tanınmıştır.⁵⁸
17. Örgütlenme özgürlüğü hakkı, fikir ve ifade özgürlüğü, toplantı özgürlüğü, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü gibi diğer insan hak ve temel özgürlükleri ile karşılıklı ilişki içindedir.⁵⁹
18. Gerçekten de, AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu’na göre; ‘örgütlenme özgürlüğü, tüm yurttaşların fikir ve ifade özgürlüğü hakkını tam anlamıyla, gerek kolektif gerekse bireysel olarak kullanmalarını sağlamaya yönelik bir araç olarak da güvence altına alınmalıdır’.⁶⁰
19. Ayrıca, AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu şöyle ifade etmişlerdir: ‘yürürlükteki uluslararası antlaşmalar, Avrupa antlaşmaları ve diğer bölgesel antlaşmalar, bu hakları bireylerle ilişkili olarak kavramsallaştırmakla birlikte, örgütlenme özgürlüğünün bizatihi kendisi bu korumaları, korunan bireylerin temsilci organı olarak, örgütleri de kapsayacak şekilde genişletmektedir’.⁶¹ Buna göre, örgütler de

barışçıl toplantı hakkı, etkili başvuru hakkı, adil yargılanma hakkı, mülkiyetin, özel hayatın ve haberleşmenin korunması hakkı ve ayrımcılığa karşı korunma hakkı da dahil olmak üzere diğer insan haklarından yararlanacaklardır.⁶²

İyi hazırlanmış mevzuatın ve elverişli ortamın önemi

20. Örgütlenme özgürlüğü hakkını etkileyen mevzuat, örgütlerin kuruluşunu kolaylaştırmak ve amaçlarını gerçekleştirmelerine olanak sağlamak amacıyla hazırlanmalıdır. Ayrıca, ilgili uygulayıcı otoritelerin mevzuatı doğru bir şekilde uygulamalarını sağlamak için mevzuat yeterli açıklık ve kesinlikte hazırlanmalıdır.
21. AİHM, örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanılmasını güvence altına almak için devletin pozitif yükümlülüğü olduğunu kabul etmiştir. Özellikle de, 'örgütlenme özgürlüğüne hakiki ve etkili bir şekilde saygı gösterilmesinin Devlet'in sadece müdahale etmeme görevine indirgenemeyeceğini' tespit etmiştir; AİHM'e göre, 'rahatsızlık verdiklerinde veya desteklenmesini istedikleri hukuki görüşlere karşı olan kişileri rencide ettiklerinde dahi, bir örgütün veya siyasi partinin uygun şekilde işleyişini güvence altına almak kamu otoritelerinin yükümlülüğüdür'.⁶³ Ayrıca, ILO'nun Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi de, işveren ve işçilerin menfaatlerini etkileyen mevzuatın hazırlanması ve uygulanması sırasında işçi ve işveren örgütleriyle istişarede bulunmanın değerini vurgulamıştır.⁶⁴
22. Bu nedenle, örgütlerle ilgili yasal hükümlerin iyi hazırlanması gerekmektedir. Hükümler, açık, kesin ve tayin edilmesi mümkün olmalıdır. Ayrıca, ilgili tüm tarafların mevzuatın içeriğine bağlı olmaları için geniş kapsamlı, içermeci ve katılımcı bir süreçle kabul edilmesi gerekmektedir. Ek olarak, mevzuatın örgütlerin ihtiyaçlarını karşılamaya devam etmesini sağlamak için düzenli olarak gözden geçirilmeleri gerekir; yine, örgütlerin faaliyet gösterdikleri sürekli değişen ortamı – yeni teknolojilerin gelişmesi ve kullanılması sonucunda değişen ortam da dahil olmak üzere– vakitlice yansıtmak için mevzuatta uyarılama yapılmalıdır.
23. Örgütlenme özgürlüğü hakkının uygulamada teorik veya asılsız olması yerine

pratik ve etkili olabilmesini sağlamak için, örgütlerle ilgili yasal hükümler, bu hakkın etkili bir şekilde kullanılması gözetilerek yorumlanmalı ve uygulanmalıdır.⁶⁵

24. Bunun ötesinde, uluslararası standartlar bu hakka getirilen kısıtlamalara ancak katı bir şekilde sınırlanmış koşullarda izin verilebileceğini kabul etmektedir. MSHS'nin 22. Maddesi kısıtlamalara ancak 'kanunlarda öngörülmüş, demokratik bir toplumda gerekli, ulusal güvenlik ya da kamu güvenliği, kamu düzeni bakımından ve kamu sağlığının, genel ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması adına' izin verilebileceğini ifade etmektedir. Benzer şekilde AİHS'in 11. Maddesine göre; 'Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz.' Bu standartlar aynı zamanda, kısıtlama çerçevesinin en az müdahaleci olan yöntemlerle belirlenmesi anlamına gelen bir orantılılık testi de içerir. Ayrıca, kısıtlamalar asla hakkı ortadan kaldırmamalı veya hakkı özünden mahrum bırakmamalıdır.⁶⁶ Bu Rehber İlkeler kısıtlamaların uygulanabileceği sınırlı durumların daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.
25. Son olarak, örgütlerin faaliyetlerinin kısıtlanmasına yönelik hükümler de dahil olmak üzere, örgütlerle ilgili hükümlerin yorumlanması ve uygulanması bir mahkemenin veya başka bir bağımsız ve tarafsız organın yargı denetimine açık olmalıdır.

BÖLÜM B

Örgütlenme Özgürlüğü Hakkı ile ilgili Mevzuata dair Rehber İlkeler

Rehber ilkeler

1. İlke: Örgütlerin kuruluşunun, amaçlarının ve faaliyetlerinin kanuna uygun olduğu lehine karene

26. Örgütlerin kuruluşunda uygulanan formaliteler her ne olursa olsun, örgütlerin kurulmasının, amaçlarının ve faaliyetlerinin hukukiliğı lehine karene uygulanır.

2. İlke: Devletin örgütlenme özgürlüğü hakkına saygı gösterme, bu hakkı koruma ve uygulanmasını kolaylaştırma görevi

27. Devlet, örgütlerin ve örgütlenme özgürlüğü hakkını kullanan kişilerin hak ve özgürlüklerine müdahale etmeyecektir. Örgütleri devlet dışı aktörlerin müdahalesine karşı koruyacaktır. Devlet ayrıca örgütlerin faaliyet gösterebilecekleri elverişli bir ortam yaratarak örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanılmasını kolaylaştıracaktır. Bunun için, düzenleyici şartların basitleştirilmesi, söz konusu şartların gereksiz bir külfet getirmemesinin sağlanması, kaynaklara erişimin kolaylaştırılması ve dezavantajlı veya hassas kişi veya grupların karşı karşıya kaldığı zorlukların üstesinden gelinmesi için olumlu tedbirler alınması gerekebilir.

3. İlke: Örgüt kurma ve üye olma özgürlüğü

28. Tüm özel ve tüzel kişiler, vatandaşlar ve vatandaş olmayanlar kişiler ve gruplar tüzel kişiliği olan veya olmayan örgüt kurma konusunda özgürdür. Herkes bir örgüte katılma veya katılmama veya üye olmaya devam etme konusunda karar vermekte özgür olacaktır. Hiç kimse bir örgüte üye olmaya zorlanamaz veya bir örgüte üye olduğu veya olmadığı için kendisine karşı yaptırım uygulanamaz. Örgütler üyelik kurallarını belirlemede serbest olacaklar, sadece ayrımcılık yapmama ilkesine tabi olacaklardır.

4. İlke: Faaliyetlerin kapsamı da dahil olmak üzere, amaç ve faaliyetleri belirleme özgürlüğü

29. Örgütlerin kurucuları ve üyeleri örgütlerinin amaç ve faaliyetlerini belirlemede, uluslararası standartlara uygun kanunlarca belirtilen sınırlar içinde özgür olacaklardır. Amaçlarını gözetirken ve faaliyetlerini gerçekleştirirken, örgütlerin iç yönetimlerine, örgütlenmelerine ve işlerine müdahale edilmeyecektir. Örgütler, faaliyetlerinin kapsamını belirlemede özgürdür; diğer bir deyişle, yerel, bölgesel, ulusal veya uluslararası alanda faaliyet yürütmeyi veya yürütmemeyi belirlemede serbesttirler. Örgütler, ayrıca, gerek ulusal gerekse uluslararası başka örgütlere, federasyonlara ve konfederasyonlara üye olmakta özgürdürler.

5. İlke: Eşit muamele ve ayrımcılık yapmama

30. Örgütlerle ilgili mevzuat ve politikalar yeknesak bir şekilde uygulanacak ve herhangi bir kişi veya gruba karşı yaş, doğum, renk, toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimliği, sağlık durumu, göçmenlik veya ikamet durumu, dil, ulusal, etnik veya sosyal köken, fiziksel veya zihinsel engellilik, siyasi ve diğer görüş, mülkiyet, ırk, din veya inanç, cinsel yönelim ve diğer statüler gibi hiçbir temelde ayrımcılık yapılmayacaktır. Örgüt kurmak isteyen hiç kimse veya grup başka bir kişi veya gruba kıyasla gereksiz yere avantajlı veya dezavantajlı durumda olmayacaktır. Bir örgüte üye olma veya olmama kişilere karşı ayrımcı muamelede bulunulması için gerekçe oluşturmayacaktır.

6. İlke: İfade ve fikir özgürlüğü

31. Örgütler, amaç ve faaliyetleri yoluyla ifade ve fikir özgürlüğü hakkına sahiptirler.⁶⁷

Bu hak, örgüt üyelerinin bireysel olarak sahip oldukları ifade ve fikir özgürlüğüne ek olarak tanınan bir haktır. Örgütler, savundukları pozisyonun hükümet politikalarıyla uyumlu olmasına bakılmaksızın, bir yasa değişikliği önerisinde bulunsadahi, siyasi ve kamusal tartışmalara katılma hakkına sahiptirler.

7. İlke: Kaynak arama, alma ve kullanma özgürlüğü

32. Örgütler, faaliyetlerini yürütmek için gerek ulusal gerekse yabancı veya uluslararası mali ve maddi kaynak ve insan kaynağı arama, alma ve kullanma özgürlüğüne sahiptirler. Özellikle de, devletler bir örgütün kaynağının milliyetini veya menşei ülkesini gerekçe göstererek örgütlerin kaynaklarına erişimlerini kısıtlamayacak veya engellemeyecek, bu türden kaynakları alanları damgalamayacaktır. Bu özgürlük, sadece gümrük, döviz, kara para aklanmasının ve terörizmin önlenmesi için genel olarak uygulanan kanunlardaki şartlara ve saydamlıkla ilgili düzenlemelere, seçimlerin ve siyasi partilerin finanse edilmesi ile ilgili kurallara, bu şartlar ve kurallar uluslararası insan hakları standartları ile uyumlu oldukları ölçüde, tabi olacaktır.

8. İlke: Örgütlerle ilgili mevzuatın, politikaların ve uygulamaların iyi idare edilmesi

33. Örgütlerle ilgili mevzuatın, politikaların ve uygulamaların uygulanması, idari organlar da dahil olmak üzere, tarafsız ve vakitlice harekete geçen ve siyasi ve diğer etkilerden serbest düzenleyici otoriteler tarafından yapılacaktır. Düzenleyici otoriteler aynı zamanda prosedür ve işleyişleriyle ilgili kamunun anlaşılması ve uyulması kolay bilgi sahibi olmasını sağlayacaktır. Düzenleyici otoritelerin yetkilerinin kapsamı kanunlarda açıkça tanımlanacak ve tüm personelleri uygun niteliklere sahip olacak ve gerektiği şekilde denetlenecektir. Düzenleyici otoritelerin kararları bağımsız denetime açık olacaktır. Düzenleyici otoritelerin

personeli görevlerini titizlikle yerine getirecek, görevi yerine getirmemeleri halinde düzeltici önlemler alınacak ve istismarlar yaptırıma tabi olacaktır. Örgütlerin faaliyetlerini ilgilendiren mevzuatın, politikaların ve uygulamaların kabul edilmesi konusunda örgütlerle anlamlı bir şekilde istişarede bulunulacaktır. Örgütlenme özgürlüğünün, örgütlerin faaliyet gösterdikleri sürekli değişen bir ortamda kullanılmasını kolaylaştırmak amacıyla yasalar, politikalar ve uygulamalar sürekli olarak gözden geçirilecektir.

9. İlke: Kısıtlamaların yasallığı ve meşruiyeti

34. Örgütlenme özgürlüğü hakkına ve örgütlerin haklarına getirilebilecek herhangi bir kısıtlama, yaptırımlar da dahil olmak üzere, uluslararası standartlarla katı bir şekilde uyumlu olacaktır.⁶⁸ Özellikle, her türlü kısıtlama yasayla öngörülecek ve meşru bir amaca hizmet edecektir. Bunun ötesinde, söz konusu yasanın, özellikle de devlet otoritelerine taktir yetkisi veren hükümler bakımından, kesin, açık ve öngörülebilir olması gerekmektedir.⁶⁹ Bu yasalar ayrıca kamusal katılımı ve değerlendirmeyi sağlayan demokratik süreçler yoluyla kabul edilecek ve yaygın bir şekilde erişilebilir olacaktır. Uluslararası standartlar tarafından kısıtlama getirilmesi konusunda tanınan meşru amaçlar sadece ulusal güvenlik veya kamu güvenliği, kamu düzeni, kamu sağlığının veya ahlakının korunması ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunmasıdır. Bu meşru amaçların kapsamı dar bir şekilde yorumlanacaktır.

10. İlke: Kısıtlamaların orantılı olması

35. Örgütlenme özgürlüğü hakkına ve örgütlerin haklarına getirilebilecek her türlü kısıtlama, yaptırımlar da dahil olmak üzere, demokratik bir toplumda gerekli olmalı ve elde etmeyi hedefledikleri meşru amaçla orantılı olmalıdır. Demokratik bir toplumda gereklilik ilkesi, örgütlenme özgürlüğü hakkını kullanan kişilerin, örgütlerin ve bir bütün olarak toplumun menfaatleri arasında adil bir denge kurulmasını gerektirmektedir. Kısıtlamanın gerekliliği dikkatlice değerlendirilecek ve kuvvetli delillere dayalı olacaktır. Daima en az müdahaleci olan seçenek seçilecektir. Kısıtlama daima dar bir şekilde yorumlanacak ve uygulanacaktır⁷⁰ ve hakkı asla tamamen ortadan kaldırmayacak

veya özüne dokunmayacaktır. Özellikle bir örgütün yasaklanması veya kapatılması daima son çare olacak, ancak bir örgütü yakın bir şiddet tehdidi oluşturan davranışlarda bulunmuşsa veya kanunu başka şekilde ağır bir şekilde ihlal etmişse başvurulacak, asla ufak tefek ihlallerde kullanılmayacaktır. Tüm kısıtlamalar somut duruma özgü koşullara dayanmalı, kısıtlamalar genel geçer bir şekilde uygulanmamalıdır.

11. İlke: Hak ihlali durumunda etkili başvuru hakkı

36. Örgütlerin, kurucularının, üyelerinin ve örgütlenme özgürlüğü hakkını kullanmak isteyen herkesin haklarının hayata geçirilmesini etkileyen kararlara itiraz etmek veya bu kararların denetlenmesini sağlamak için etkili başvuru yollarına erişimleri olacaktır. Buna göre, örgütlerin kuruluşu, tüzük veya diğer yasal kurallara uygunlukları ile ilgili işlemler de dahil olmak üzere, otoritelerin örgütlenme özgürlüğü hakkını etkileyen her türlü eylemlerinden veya eylemsizliklerinden dolayı örgütlere ve ilgili tüm kişilere dava açma, itirazda bulunma ve yargı denetimine başvurma hakkı sağlanacaktır. Etkili başvuru yolunun tesis edilmesi için, itiraz ve denetim dahil olmak üzere, yargı prosedürlerinin adil yargılama standartlarıyla uyumlu olması şarttır. Bunun ötesinde, prosedürler açık ve maddi açıdan makul olacaktır. Başvuru yolları vakitlice uygulanacak, maddi ve manevi zararların giderilmesi için yeterli tazmin ve telafileri de kapsayacaktır.

BÖLÜM C

Yorumlayıcı Notlar

Giriş

37. Bu yorumlayıcı notlar, Rehber İlkeler'in daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır ve ilkelerle birlikte okunmalıdır. Burada, Rehber İlkeler'i daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmakta ve örgütlerle ilgili mevzuatın ve düzenlemelerin uygun bir şekilde işletilmesini sağlamak için iyi uygulama örnekleri verilmektedir. Bu yorumlayıcı notlar iki bölümden oluşmaktadır: Alt bölüm 1, Bölüm B'de özetlenen Rehber İlkelerle ilgili daha ayrıntılı bir yorum sunmakta, Alt bölüm 2 ise örgütlerin düzenlenmesine yönelik bir yasal çerçeve geliştirirken Rehber İlkelerin hayata geçirilmesi konusundaki daha sorunlu yönleri odaklanmaktadır.

'Örgüt' tanımı

38. Elinizdeki Rehber İlkelerin amaçları doğrultusunda, 'örgüt, ortak bir menfaat, faaliyet veya amaç taşıyan bir grup insanın gönüllü olarak bir araya gelmesiyle oluşan örgütlü, bağımsız ve kar amacı gütmeyen bir oluşumdur. Bir örgütün tüzel kişiliği olması gerekmez ancak bir tür kurumsal şekil veya yapıya sahip olması gerekmektedir'.

39. Belli bir oluşumun örgütlenme özgürlüğü hakkı korumasında olup olmayacağını, mevzuatta ne şekilde sınıflandırıldığına bakılmaksızın, söz konusu oluşumun özünün belirleyeceğinin vurgulanması gerekir. Bir oluşuma örgüt statüsünün verilmemesini amaçlayan veya bir oluşumu örgütlenme özgürlüğü ve bununla ilintili hakların kapsamından çıkarmayı hedefleyen mevzuata izin verilmez.

Kendi kendini yönetme ve örgütlü nitelik

40. Örgütlenme özgürlüğü hakkının sağladığı korumadan yararlanmak için bir örgütün kendi kendini yönetmesi gerekir. Bu durum, örgütlerin bir çeşit kurumsal yapıya sahip olmaları gerektiğini ima etse de, örgütlerin kendi kendilerini yönetmelerinin ve örgütlü bir niteliğe sahip olmalarının gerekli görülmesi, mevcudiyetleri için tüzel kişiliğe sahip olmaları gerektiği şeklinde yorumlanmamalıdır.

Bağımsızlık

41. Örgütler, devletin veya başka dış etmenlerin gereksiz müdahalelerinden bağımsız ve özgür olmalıdır.⁷¹ Faaliyetleri ve işleyişiyle ilgili kararlar örgütün üyeleri veya üyelerin belirlediği bir organ dışındaki kimseler tarafından alınıyorsa, o örgüt bağımsız değildir. Tek veya birincil bir fon sağlayıcı olması, bir örgütün otomatik olarak bağımsızlığını kaybettiği anlamına gelmez. Şirketler tarafından açıkça kurulan ve bu şirketlerin menfaatlerini destekleyen bir örgüt, meşru bir örgüttür ve örgütlenme özgürlüğü hakkının sağladığı korumadan yararlanması gerekir.

42. Belli örgütler, yukarıda açıklandığı şekilde, bağımsız olmadıkları için örgütlenme özgürlüğü hakkının sağladığı uluslararası güvencelerin kapsamına girmez. Ne var ki, bir oluşumun bağımsız olup olmadığını belirlerken, bir yasa hükmü tarafından söz konusu oluşuma getirilen etiketi esas almak yerine, onun fiili durumu değerlendirilmelidir. Mevzuat ve düzenlemeler, bu türden bir bağımsızlık sergilemeyen belli oluşumları farklı şekilde sınıflandırabilir. Bir oluşumun bağımsız olup olmadığını değerlendirmek için AİHM bazı kriterler kullanmaktadır. Bu kriterler şöyledir: (1) oluşumun varlığının parlamentonun iradesine bağlı olup olmadığı; (2) kuruluşunun özel örgütlenmelerle ilgili mevzuata uygun olup olmadığı; (3) devlet yapılarının bir parçası olup olmadığı; (4) olağan özel hukuk kuralları dışında bir imtiyaza sahip olup olmadığı, örneğin, idari, kural koyan veya disipline yönelik imtiyazlara sahip olup olmadığı; ve (5)

bazı meslek örgütlerinin ve oluşumların örneğinde görüldüğü gibi, bir kamu otoritesi gibi davranıp davranmadığı.⁷²

Kar amacı gütmeme

43. Örgütler kar amacı taşımamalıdır; diğer bir deyişle, birincil amacı gelir elde etmek olmamalıdır. Ayrıca örgütler, faaliyetleri sonucunda doğabilecek karı üyelerine veya kurucularına dağıtmamalı, bu karı örgüte yatırarak örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için kullanmalıdır.⁷³

Örgütlerin kuruluşu ve gönüllülük esasına dayanmaları

44. Örgüt kurma hakkı, özel ve tüzel kişiler ve grupların sahip olduğu bir haktır.
45. Örgütlere üyelik gönüllülük esasına dayanır; bir kişinin bir örgüte üye olup olmama konusunda özgür olması gerekir.⁷⁴ Bazı durumlarda, bir örgüte üyeliğin zorunlu kılınması örgütlenme özgürlüğü hakkı ile uyumlu değildir (bu durumlarla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Bölüm C, Alt Bölüm 2-C, paragraf 80, 81).
46. Üyeliğin gönüllülük esaslı olması⁷⁵, belli bir örgüte üye olmak istemeyen bir kişinin bu kararından ötürü olumsuz sonuçlara maruz kalmaması, yaptırıma maruz kalmaması ve dezavantajlı konuma düşmemesi anlamına gelir.⁷⁶ Ayrıca, gönüllü üyelik bir kişinin başkalarıyla birlikte olumsuz sonuçlarla karşılaşmadan istediği örgütü kurabilmesi⁷⁷ veya mevcut örgütlere üye olabilmesi anlamına gelir. Gönüllülük aynı zamanda bir kimsenin bir örgütten ayrılmakta ve üyeliğini iptal etmekte serbest olması anlamına gelir. Örgütün niteliğine bağlı olarak, üyeliğin belli bir yapıya sahip olması gerekmez.

Amaç ve hedefler

47. 'Örgüt' tanımının, dolayısıyla da örgütlenme özgürlüğü hakkının, en önemli yönü, insanların gerek kendi üyelerin menfaatleri gerekse genel olarak kamunun veya belli kesimlerin ortak menfaatleri uğruna kolektif bir şekilde hareket edebilmeleridir. Bir örgütün kurucuları ve üyeleri amaç ve hedeflerinin kapsamının belirlenmesi konusunda özgür olmalıdır. Örgütler, bu hedef ve amaçları devletin veya üçüncü tarafların gereksiz müdahalesi olmaksızın gerçekleştirmekte özgür olmalıdır. Ancak bu hedef ve amaçlar demokratik bir toplumun gerekliliklerine uygun olmalıdır.⁷⁸

Tüzel kişilik

48. Mevzuatta hem formal hem de formal olmayan örgütler tanınmalı⁷⁹ veya en azından formal olmayan örgütlerin yasadışı sayılmadan faaliyet göstermelerine izin verilmelidir.⁸⁰ Bu ilke özellikle önemlidir; zira, bir örgüt kurma konusunda yasal, pratik, sosyal, dini veya kültürel engellerle karşılaşabilecek kişi veya grupların yine de formal olmayan örgütler kurma, bunlara katılma ve faaliyet yürütme konusunda özgür olmaları gerekir.⁸¹ Mevzuat örgütleri formal bir tüzel kişilik sahip olmalarına zorlamamalı, ancak böyle bir imkan tanımalıdır.⁸²

49. Özellikle, mevzuat örgütlerin resmi kayıt süreçlerinden geçmelerini şart koşmamalıdır. Bunun yerine, örgütler, kayıtlı olsun olmasın, haklarını korumak için koruyucu bir yasal çerçeveden yararlanabilmelidir. Örgütler, sırf tüzel kişiliğe sahip olmadıkları için yasaklanmamalıdır. Bir örgüt tüzel kişi olmak amacıyla kaydolmak istediğinde, bunun için gerekli prosedürler külfetli olmamalı, süreci kolaylaştıracak şekilde basit ve hızlı olmalıdır.

50. Tüzel kişilik sahibi bir örgüt, sözleşme yapma, dava açma ve kendisine karşı dava açılması gibi hukuki hak ve ödevlere sahibi olur. Formal olmayan örgütler, amaçları doğrultusunda gerekli bu türden eylemler için üyelerinin özel kişiliğine bağlıdır.

Yasal Çerçeve

51. Örgütlerle ilgili yasal düzenlemeler AGİT'e ve Avrupa Konseyi'ne üye devletler arasında önemli farklılıklar göstermektedir. Örgütlerin rol ve işleyişleriyle örgütlenme özgürlüğü hakkının üye devletlerin anayasaları ve diğer kanunları tarafından etkili bir şekilde kolaylaştırılması ve korunması hayati öneme sahiptir. Uygulamalara bakıldığında, örgütlenme özgürlüğü hakkının uygun şekilde kullanılması ve korunması için örgütlerle ilgili özel bir yasa olmasının şart olmadığı görülmektedir. Bunun yerine, örgütlerin kuruluşunu ve varlığını kolaylaştırma amacı taşıyan birtakım yasal düzenlemelerin olması yeterlidir.

52. Örgütlerle ilgili özel yasa ve/veya hükümler yürürlüğe konduğunda, bunların bu Rehber İlkeler'in esas aldığı antlaşma temelli ve antlaşma dışı standartlara uygun olmaları gerekmektedir.

53. Yasal çerçeve, örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanılmasını ve uygulanmasını sağlayacak şekilde tasarlanmalı, bu hakkın hayata geçirilmesini engellememelidir.⁸³

Özel Örgüt Türleri

54. Belli örgüt türlerinin ayrıca ele alınması gerekmektedir. Bu örgütlerin kendilerine özgü özellikleri nedeniyle, ek bazı anayasa hükümlerine, yasa ve yönetmeliklere tabi olabilmektedirler. Bunlar arasında, başta dini örgütler, siyasi partiler, sendikalar, insan hakları savunucuları ve pek çok sivil toplum örgütü yer almaktadır.

Dini Örgütler

55. Dini örgütler, din veya inanç özgürlüğü temel hakkının kullanılmasında kanal görevi görürler. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu’nun hazırladığı 2004 *Din veya İnanç ile ilgili Mevzuatın Gözden Geçirilmesi için Rehber İlkeler* başlıklı rehberde, dini örgütlere özel mevzuatın gerekli olmayabileceği⁸⁴, başka örgütler için uygulanan yasaların dini örgütlere de uygulanabileceği belirtilmektedir. 2004 Rehber İlkeler’i ve tamamlayıcı belge sayılan AGİT/ODIHR-Venedik Komisyonu’nun birlikte hazırladığı Dini Cemaatlerin veya İnanç Topluluklarının Tüzel Kişiliği ile ilgili Rehber İlkeler (2014), yasa koyuculara din veya inançla ilgili konuların genel ve özel mevzuatta ne şekilde ele alınması gerektiği konusunda kılavuz sunar ve bu alanda daha belirgin bir rehberlik için başvurulması gereken bir kaynaktır.

Siyasi partiler

56. Siyasi parti ‘adayları yoluyla serbest ve demokratik seçimlere katılmak da dahil olmak kamusal işlerin yönetimine katılma amacını da taşıyan, kişilerin özgürce örgütlendikleri bir yapıdır’.⁸⁵ Bunun ötesinde, ‘siyasi partiler bireylerin temel örgütlenme ve ifade özgürlüğü haklarının ifade bulması için oluşturulan kolektif platformlardır Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından demokratik sürecin ayrılmaz oyuncularını olarak kabul edilmişlerdir. Ayrıca, partiler, siyasi katılım ve ilgili hakların kullanılması için en yaygın olarak kullanılan araçlardır. Partiler, çoğulcu bir siyasi toplum açısından temeldir ve bilgilendirilmiş ve katılımcı bir seçmenin oluşmasında aktif rol oynarlar’.⁸⁶

57. Siyasi partilerin demokrasilerde oynadıkları özel rol ve belirgin amaçlarından dolayı, bunların düzenlenmesi AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu’nun yasa koyuculara yardımcı olmak amacıyla hazırladığı ayrı bir Rehber İlkeler kitabının konusunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla, siyasi partilerin düzenlenmesiyle ilgili daha belirgin kılavuzlar için *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine İlişkin Rehber İlkeler’e* (2010) başvurulmalıdır.⁸⁷

Sendikalar

58. Sendikalar, işçilerin ortak menfaatlerini geliştirmek ve savunmak için üye oldukları örgütlerdir.⁸⁸ Sendikaların demokratik bir toplumda oynadıkları özel rol nedeniyle, özel olarak ele alınmaları gerekir. AİHS'in 11. Maddesi ile MSHS'nin 22. Maddesinde sendikalara özel atıfta bulunmaktadır.

59. Sendika kurma hakkı, aynı zamanda sendikaların kendi kurallarını belirleme, temsilcilerini özgürce seçme, işlerini idare etme, federasyonlara ve konfederasyonlara katılma hakkını da kapsamaktadır. Ayrıca, örgütlenme özgürlüğü hakkı bir işçinin önceden izin almaksızın kendi seçtiği bir örgüte üye olma ve yeni sendikalar kurma hakkını güvence altına alır. Bu haklar diğer örgütlere tanına haklardan farklı olmasa da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, AİHS'in 11. Maddesinin sendikaların işverenle toplu sözleşme yapma özgürlüğünü de kapsadığını, bu sürecin devlet tarafından kolaylaştırılması gerektiğini kabul etmiştir.⁸⁹ Toplu sözleşme hakkı ILO'nun 98 No'lu Sözleşmesinin⁹⁰ 4. Maddesinde güvence altına alınmıştır; buna göre toplu iş sözleşmesinin tam anlamıyla geliştirilmesi ve kullanılmasını teşvik etmek ve desteklemek için tedbir alma yükümlülüğü de getirilmektedir. Söz konusu Sözleşmenin özellikle 1. Maddesine göre, işçiler, sendikaya üyelik veya sendikal faaliyetlere katılım nedeniyle maruz kalınan önyargılar da dahil olmak üzere, istihdamlarıyla ilgili sendika karşıtı ayrımcılık eylemlerine karşı yeterli korumaya sahip olacaktır.

60. Bunun ötesinde, AİHS'in 11. Maddesi, sendikaların 'menfaatlerinin korunması', yetkili makamlar tarafından sendikaların dinlenmeleri gerektiğine işaret eder.

61. Son olarak, grev yapma hakkı sendikaların faaliyet ve işleyişleri açısından önemli bir haktır.⁹¹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu hakkın sendikalar açısından hayati öneme sahip olduğunu ve bu hak olmadan sendikaların tüm diğer hak ve özgürlüklerinin asılsız olacağını tespit etmiştir.⁹² Grev yapma hakkı mutlak ifadelerle formüle edilmemiş ve kısıtlamalara tabi olsa

da, ILO'nun Sözleşme ve Tavsiyelerin Uygulanması ile ilgili Uzmanlar Komitesi ile Örgütlenme Özgürlüğü Komitesi'nin çok sayıdaki tavsiyesinde ve AİHM kararlarında grev hakkının yasaklanmasının ILO'nun 87 Sayılı Sözleşmesi'nde ve AİHS'in 11. maddesinde sendikalar için belirlenen güvencelere uygun olmayacağı açık bir şekilde ifade edilmiştir.⁹³

İnsan hakları savunucuları

62 İnsan hakları savunucuları, yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde 'bireysel olarak veya örgütler bünyesinde başkalarıyla birlikte insan hak ve temel özgürlüklerinin desteklenmesi, bu hakların korunması ve hayata geçirilmesi için' faaliyet gösteren kişilerdir.⁹⁴ Yaptıkları işin niteliğinden dolayı, insan hakları faaliyetleri sıklıkla belli risklere maruz kalmalarına ve istismar hedefi haline gelmelerine yol açtığı için, insan hakları savunucularının yerel, ulusal ve uluslararası düzeylerde özel korumaya ihtiyaçları vardır. İnsan hakları savunucularının genel hakları *AGİT/ODIHR İnsan Hakları Savunucularının Korunmasına İlişkin Kılavuz İlkeler* adlı belgede belirlenmiştir.

Sivil toplum örgütleri

63 Bir sivil toplum örgütü de örgüt olabilir. Sivil toplum örgütünün ne olabileceğine dair evrensel bir tanım bulunmamaktadır⁹⁵, ancak, çeşitli uluslararası ve bölgesel belgelerde bu tür örgütlenmelerin biçimlerini çerçeveye oturtmak için girişimde bulunulmuştur. Bu belgelere, Avrupa Konseyi'nin Avrupa'daki sivil toplum örgütlerinin yasal statüsüyle ilgili tavsiyeleri dahildir. Buna göre sivil toplum örgütü 'kurucularının veya üyelerinin temel olarak kar amacı gütmeyen amaçlarını gözetmeleri için kurulan gönüllü, kendi kendini yöneten oluşumlar veya örgütler' olarak ifade edilmiştir ve siyasi partileri kapsamamaktadır.⁹⁶ Tavsiyeye göre, sivil toplum örgütleri 'hem bireysel olarak kişiler (özel veya tüzel kişiler) hem de bu türden kişi grupları tarafından kurulan oluşum veya örgütleri kapsamaktadır'.⁹⁷ Bu Rehber İlkelerin amaçları doğrultusunda, üyelik

esasına dayanmayan veya birden fazla kurucusu olmayan sivil toplum örgütleri, örgüt tanımı kapsamına girmemektedir.

Diğer örgütler

64 Vakıflar,⁹⁸ kadınların güçlendirilmesine odaklanan örgütler, azınlıkların ve/veya hassas grupların haklarını destekleyen örgütler, gençlik ve çocuk örgütleri, ekoloji örgütleri ve konut örgütleri gibi belli türdeki örgütler de özel yasa hükümlerine tabi olabilir. Bu türden özel hükümler söz konusu örgütlerin farklı ihtiyaçlarını tanıyabilir ve dolayısıyla bunlara engel olmaktansa, faaliyetlerini kolaylaştırmayı hedeflemelidir. Belli türdeki örgütlerin lehine olan hükümler, eşit muamele ve ayrımcılık yasağı ilkelerine uygun olmalıdır.

65 Askeri örgütler de sıklıkla, yukarıda bahsedilenlerin aksine, genellikle ulusal güvenlik nedeniyle faaliyetlerinin kısıtlanmasına yönelik özel hükümlere tabidir. Ancak, izin verilen belli kısıtlamalara rağmen, askeri personelin örgütlenme özgürlüğü hakkına yine de saygı gösterilmelidir.⁹⁹

İlgili Diğer Haklar

66 Bu Rehber İlkeler'in odak noktası örgütlenme özgürlüğü hakkı olmakla birlikte, birbirleriyle ilişkili diğer hakların güvence altına alınması da örgütlenme özgürlüğü ile ilgili mevzuatın hazırlanması, kabul edilmesi ve uygulanması süreciyle yakından ilgilidir.

67 İlgili haklar arasında, ifade ve kanaat özgürlüğü hakkı, barışçıl toplantı özgürlüğü hakkı, din veya inanç özgürlüğü hakkı, ayrımcılık görmeme hakkı, mülkiyet hakkı, etkili başvuru hakkı, adil yargılanma hakkı, seyahat özgürlüğü hakkı, özel hayatın ve verilerin korunması hakkı ve sendika üyelerinin grev yapma hakkı başta gelmekte ancak bunlarla da sınırlı kalmamaktadır. Bu haklar hem

bireylere hem de örgütlerin sahip oldukları haklardır. Örgütlenme özgürlüğü ile ilgili mevzuat hazırlanırken, bu hakları güvence altına alma ve koruma ihtiyacı da gözetilmelidir.

Alt Bölüm 1 – Rehber İlkeler

1. İlke: Örgütlerin kuruluşunun, amaçlarının ve faaliyetlerinin kanuna uygun olduğu lehine karine

68. Örgütlerin kuruluşu ve kuruluşlarının, amaçlarının, tüzüklerinin, hedef ve faaliyetlerinin yasal olduğu yolunda bir karine benimsenmelidir.¹⁰⁰ Buna göre, aksi ispat edilmediği sürece, devlet bir örgütün yasal ve uygun şekilde kurulduğunu, faaliyetlerinin yasal olduğunu varsaymalıdır. Bir örgüt veya üyelerine karşı herhangi bir işlem ancak kuruluş belgelerindeki (tüzük, yönetmelik ve ilgili belgeler) maddeler açık bir şekilde kanuna aykırı olduğunda veya belirgin birtakım yasadışı faaliyetlerde bulunulduğunda başlatılmalıdır.

69. Bu karine, mevzuatta örgüt kurmak için kayıtlı ilgili formaliteler gibi birtakım şartlar olduğunda dahi korunmalıdır. Ancak, kayıtlı olmayan örgütlerin de MSHS'nin 22. Maddesi ile AİHS'in 11. Maddesinde belirtilen ve başka uluslararası ve bölgesel belgelerde yeniden onaylanan korumadan aynı şekilde yararlanabileceği unutulmamalıdır.¹⁰¹

70. Bunun ötesinde, mevzuat, bir örgütün bir üyesinin eylemlerinin otomatik bir şekilde bir bütün olarak örgüte atfedilmemesini sağlayacak şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalı, bu türden eylemlerin örgütün varlığını olumsuz etkilemesine veya kuruluş belgelerinin, amaçlarının veya faaliyetlerinin yasallığına şüphe düşürmesine izin verilmemelidir.¹⁰²

2. İlke: Devletin örgütlenme özgürlüğü hakkına saygı gösterme, bu hakkı koruma ve uygulanmasını kolaylaştırma görevi

71. Örgütlenme özgürlüğü hakkına saygı gösterilmesi, bu hakkın korunması ve kullanılmasının kolaylaştırılması devletin sorumluluğundadır.

72. Devlet, örgütlerin ve üyelerinin hak ve özgürlüklerine müdahale etmemelidir. Buna göre, devletin bu temel hak ve özgürlüklere saygı gösterme yükümlülüğü vardır. Örgütlenme özgürlüğünün temel amacı örgütleri ve üyelerini devletin müdahalesinden korumak olmakla birlikte, devletin bu hakkı ulusal yasa ve uygulamalarda güvence altına almaması halinde ortaya çıkan ihlallerden devlet sorumludur.
73. Bunun ötesinde, devletin kendisinin müdahalede bulunmaktan kaçınmasının yanı sıra, devlet dışı aktörlerin müdahalesine karşı örgütlenme özgürlüğü hakkını korumak için yasa çıkarma ve/veya uygulama konusunda da devletin pozitif yükümlülüğü vardır. Bu ilke, devletin önleyebileceği veya önlemesi gereken, özel kişiler tarafından gerçekleştirilen ihlalleri de kapsamaktadır.
74. Devletin örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanılmasını kolaylaştırmaya yönelik pozitif yükümlülüğü, formal ve formal olmayan örgütlerin kurulup faaliyet gösterebileceği elverişli bir ortam yaratmayı da kapsamaktadır. Bu yükümlülüğe, yerli halklar, azınlıklar, engelli kişiler, kadınlar ve gençler gibi belli kişi ve grupların örgüt kurma çabalarında karşılaştıkları belirgin zorlukların üstesinden gelmek için pozitif önlemler alma¹⁰³, güvenli ve elverişli bir ortam yaratma çabalarına toplumsal cinsiyet perspektifini entegre etme yükümlülüğünü de kapsayabilir.¹⁰⁴
75. Bu durum, aynı zamanda mevzuatın da örgütlerin çeşitli faaliyetlerine ilişkin koşul ve prosedürlerin basitleştirilmesine yönelik olması gerektiği anlamına gelmektedir. Önemli bir şekilde, elverişli ortam yaratılması aynı zamanda devletin kaynaklara erişime, örgütlerin kaynak arama, alma ve kullanmasına izin vermesini gerektirmektedir.

3. İlke: Örgüt kurma ve üye olma özgürlüğü

76. Vatandaş olan ve olmayan tüm özel ve tüzel kişiler ve gruplar, tüzel kişiliği olan ve olmayan örgütler kurmakta özgür olacaktır. Kişiler örgüt kurabilir veya mevcut

örgütlere üye olarak katılabilir. Bir dernek, kurucuların ve üyelerinin ortak menfaatlerine hizmet edebileceği gibi, genel olarak kamunun veya bir kesimin menfaatlerine hizmet edebilir. Örgütlere üyelikle ilgili yasal önlemler varsa, herkesin örgüt kurma, örgütlere üye olma ve bunlardan ayrılma özgürlüğüne sahip olduğunu açıkça belirtmelidir.

77. Örgüt kurma ehliyeti ile ilgili kabul edilen kısıtlamaların kapsamı sınırlıdır ve çocuklar, kamu görevlileri –polis ve askeri personel dahil– ve vatandaş olmayanlar için uygulanabilir (bu ilke Bölüm C, Altbölüm 2(A)’da daha ayrıntılı olarak tartışılmaktadır).

78. Bir örgütün kurulması için tüzel kişilik bir önkoşul değildir. Tüzel kişiliğe sahip olup olmama kararı örgütün kendi takdirine bırakılmalıdır. Ancak, mevzuatta, bir örgüt kurulabilmesi için en az iki kişi arasında bir anlaşma olmasını şart koşabilir; yine bir örgütün tüzel kişiliğe sahip olmak istediği durumlarda birtakım kurucu belgelerin olması şartı aranabilir.

79. Örgütler, ayrımcılık yasağına (aşağıda açıklanmıştır) ve kendi kurallarına tabi olmakla birlikte, üyelerini belirleme konusunda özgür olmalıdır.

80. Bir kişi, bir örgüte üye olup olmama yolunda seçim yapmakta özgür olmalıdır.¹⁰⁵ Bu ilke aynı zamanda kişilerin hangi örgüte üye olmak istediklerini seçmekte özgür olduğu, kişilerin kendi örgütlerini kurma özgürlüğüne sahip oldukları anlamına gelmektedir.¹⁰⁶

81. Buna göre, genel olarak bireylerin bir örgüte üye olmaya zorlanmamaları gerekmektedir.¹⁰⁷ BM İnsan Hakları Konseyi ‘hiç kimsenin bir örgüte üye olmaya zorlanamayacağını’ yeniden doğrulamıştır.¹⁰⁸ Bazı ülkelerde olduğu gibi belli hallerde bazı örgütlere üye olma zorunluluğu –örneğin, baroya veya başka meslek örgütlerine, ticaret odasına, konut örgütlerine ve öğrenci sendikalarına– örgütlenme özgürlüğü hakkına aykırı değildir. Bunun nedeni, belli bir örgüte üye olma zorunluluğunun hizmet ettiği amaç ve üyelerin kendi oluşumlarını kurma

konusunda bir yasak olmamasıdır.¹⁰⁹ Ancak bu türden oluşumlar, gönüllülük ve devletten bağımsız olma şartına uygun olmadığı için elinizdeki Rehber İlkeler kapsamına alınmamıştır. Örneğin bazı ülkelerde, zorunluluk sorununun üstesinden gelmek için, sendikaların sağladığı faydalardan yararlanırken o sendikaya üye olmayı reddeden bireylerin sadece ücret ve işyerinde çalışma koşulları ile ilgili yürütülen faaliyetlere karşılık gelecek şekilde üyelik ücreti ödemelerine izin verilmektedir.¹¹⁰ Bu ödeme, lobi faaliyetleri, devlet görevlilerinin seçilmesinin desteklenmesi veya işyeri dışındaki kamusal sorunları ele almak için tahsis edilen fonları karşılamamaktadır.

82. Yukarıda anılan sınırlı durumlar dışında, bir örgüte üye olma zorunluluğu acil bir toplumsal ihtiyacın olması durumunda kabul edilebilmektedir. Bu ilke, üyelikten çıkmak için makul bir imkan verilmesi ve planlanan amacı elde etmek için daha az kısıtlayıcı bir alternatif olmaması koşuluyla, örgütün amaçlarının zorunlu üyelerinin inançlarına temelden aykırı olması halinde dahi geçerlidir.¹¹¹ Ancak, ilgili sendikaya üye olunması konusunda felsefi olarak bir itiraz olmasa dahi, bir sendikaya zorunlu üyeliğin sendikal özgürlüklerden etkili bir şekilde yararlanılması için gerekli bir şart olarak görülmesi çok olası değildir.¹¹² Genel olarak, üye olmanın veya meşru sendikal faaliyetlerin sonucunda doğan avantajların dolaylı sonuçları gerekçe gösterilerek bir örgüte üye olma zorunluluğunun getirilmesi AİHS'in ihlali sayılmamıştır.¹¹³

İZLANDA CUMHURİYETİ ANAYASASI (17 HAZİRAN 1944)

Madde 74

(...)

Hiç kimse bir örgüte üye olmaya zorlanamaz. Ancak, örgütün kamu menfaatine veya başkalarının hakları lehine olan işlevlerini yerine getirebilmesi için gerekli olduğu takdirde, bir örgüte üyelik zorunlu kılınabilir.

(...)

83. Mevzuatta kişilerin bir örgüte üye olmaları veya olmamalarından dolayı doğrudan veya dolaylı yaptırım getiren hükümler yer almamalıdır. Üyeliğin gönüllülük esaslı olması¹¹⁴, belli bir örgüte üye olmak istemeyen bir kişinin bu

kararından ötürü olumsuz sonuçlara maruz kalmaması anlamına gelir.¹¹⁵ Benzer şekilde, bir örgüte üye olmak da olumsuz sonuçlara yol açmamalıdır. Buna göre, *Vogtt- Almanya* kararında¹¹⁶ AİHM, bir kişinin bir örgüte üye olması nedeniyle cezalandırılmasının, taciz edilmesinin, yaptırıma maruz kalmasının veya başka şekilde olumsuz muamele görmesinin örgütlenme özgürlüğünün ihlali olduğunu tespit etmiştir.

84. Bir örgütün varlığını veya gelişmesini desteklemek için devlet veya üçüncü tarafların verdiği teşvikler yararlı olabilir ve meşru gösterilebilir. Aynı zamanda, bunların üyelik açısından caydırıcı etkenler olarak kullanılması örgütlenme özgürlüğünün gönüllülük esasına etki edebileceği gibi¹¹⁷ eşit muamele ilkesini de ihlal edebilir. Bu nedenle, bu türden mali teşvikleri tasarlarken veya uygularken pratikteki etkileri göz önünde bulundurulmalıdır.

85. Bir örgütün kendi üyelerini belirleme hakkı da korunmalıdır.¹¹⁸ Bir örgütün üyelik koşullarını yerine getirmedikleri gerekçesiyle üyeliğe kabul edilmeyen kişiler, kendi istedikleri şekilde bir örgüt kurma hakkına sahip oldukları sürece bir örgüt üyelik için özel koşullar belirleyebilir.

4. İlke: Faaliyetlerin kapsamı da dahil olmak üzere, amaç ve faaliyetleri belirleme özgürlüğü

86. Kurucular ve üyeler örgütlerinin amaç ve faaliyetlerini belirme konusunda özgürdürler. Buna göre, kendi ana sözleşmelerini, kurallarını kabul edebilir, kendi iç yönetim yapılarını belirleyebilir, kurul ve temsilcilerini seçebilirler.

87. Yukarıda ele alınan kar etme ile ilgili kısıtlamaya tabi olmak kaydıyla, örgütlerin tek başına hareket eden bireylerin belirleyebileceği bütün amaçları belirlemekte ve yine bireylerin yürütebileceği bütün faaliyetleri yürütmekte serbest olmalıdır. Ayrıca, örgütlerle ilgili mevzuat, gerek izin verilen sınırlı bir amaç ve faaliyetler listesi öngörerek gerekse örgütlerin amaç ve faaliyetleri ile ilgili mevzuatın dar bir şekilde yorumlanması sonucunda örgütlerin benimsedikleri amaç ve faaliyetleri

emretmemeli veya kısıtlamamalıdır.

88. Ancak, örgütlenme özgürlüğü hakkının mutlak bir hak olmadığı göz önünde bulundurularak, uluslararası insan hakları standartları ile uyumlu oldukları sürece, bu genel ilkeye birtakım kısıtlamaların getirilmesi kabul edilebilmektedir. Bu nedenle, getirilen her türlü kısıtlama kanunla öngörülmüş olmalı, meşru bir amaç taşımali ve demokratik bir toplumda gerekli olmalıdır (bkz. 9. İlke). ‘Kanun dışı’ olarak nitelendirilen bir amaç veya faaliyet uluslararası insan hakları standartları açısından ele alınıp değerlendirilmelidir. Örneğin, savaş propagandası yapan veya ulusal, ırksal veya dini nefreti kışkırtan örgütler eğer ayrımcılık, düşmanlık veya şiddeti kışkırtıyorsa yasaklanabilir.¹¹⁹ Öte yandan, azınlıklar konusunda bilincin geliştirilmesi bir devletin toprak bütünlüğüne tehdit olarak muamele görmemelidir.¹²⁰ Dolayısıyla, ulusal mevzuatın veya idari yetkililerin belli bir hedefi, amacı veya faaliyeti ‘kanun dışı’ olarak etiketlemiş olmaları örgüt tarafından benimsenen amaç ve faaliyetler üzerinde otomatik olarak haklı bir kısıtlama olduğu anlamına gelmez.

89. Örgütler, ifade özgürlüğü hakkını barışçıl yollarla kullandıkları sürece yasalarda veya anayasal düzende değişiklik yapılmasını destekleme hakkına sahiptir. AİHM’e göre, ‘özerk rolü ve kendine özgü uygulama alanına rağmen, 11. Maddenin (AİHS) 10. Madde ışığında da okunması gerekmektedir. Kanaatlerin ve onların ifade edilmesinin korunması, 11. Maddede (AİHS) korunduğu şekliyle, toplantı ve örgütlenme özgürlüğünün temel amaçlarından biridir’.¹²¹ 10. Maddede korunduğu şekliyle ifade özgürlüğü, 2. Paragrafa bağlı olarak, sadece hoş karşılanan, incitici olmayan veya tarafsız bilgi veya fikirler için değil, aynı zamanda ‘inciten, şoke eden veya rahatsız eden’ bilgi ve fikirler için de geçerlidir.¹²²

90. Bu nedenle, bir örgüt yasada veya anayasal düzende değişikliği barışçıl bir şekilde desteklediği için yasaklanmamalı, kapatılmamalı veya başka şekilde cezalandırılmamalıdır.¹²³ Ne var ki, hem bu türden değişiklikleri elde etmek için kullanılan yöntem hem de bu türden değişikliklerin doğurduğu fiili sonuçların temel demokratik ilkelerle uyumlu olması zorunludur.¹²⁴

91. Bir örgütün teklif ettiği amaç ve faaliyetlerin kabul edilebilirliğini değerlendirirken, yine adının anlamını ve kuruluş sözleşmesinde veya tüzüğünde kullanılan terimleri değerlendirirken, yetkililer daima yasallık karinesinden yola çıkmalı, spekülasyona başvurmamalı veya aceleci sonuçlar çıkarmamalıdır.¹²⁵ Genel olarak, örgütlere yürüttükleri faaliyetlerin kendi kuruluş sözleşmelerinde veya tüzüklerinde öngörülen amaçların kapsamına girip girmediğini belirlemelerine izin verilmelidir.
92. Son olarak, faaliyetlerin kapsamı belirleme özgürlüğü, örgütlerin yerel, ulusal veya uluslararası alanda çalışma konusunda karar verme imkanına sahip olmaları anlamına gelir. Aynı zamanda, bir oluşum olarak bir örgütün gerek ulusal gerekse uluslararası başka bir örgütlenmeye, federasyona veya konfederasyona üye olabileceği anlamına gelir.¹²⁶

5. İlke: Eşit muamele ve ayrımcılık yapmama

93. Örgütlenme özgürlüğünden herkes eşit bir şekilde yararlanmalıdır. Örgütlenme özgürlüğü ile ilgili düzenlemeler getirirken yetkililer, yaş, doğum, renk, toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimliği, sağlık durumu, göçmenlik veya ikamet durumu, dil, ulusal, etnik veya sosyal köken, siyasi veya diğer görüş, fiziksel veya zihinsel engellilik, mülkiyet, ırk, din veya inanç, cinsel yönelim veya başka statüler gibi hiçbir temelde hiçbir grup veya bireye karşı ayrımcılık yapmamalıdır.
94. Ayrımcılık yapmama ilkesi, hem doğrudan hem de dolaylı ayrımcılığı yasaklamakta, herkesin kanunun eşit korumasından yararlanmasını, bir tedbir veya yasanın pratikte uygulanışı sonucunda ayrımcılığa maruz kalmamasını gerektirmektedir. Bir örgüt kurmak isteyen bütün kişiler ve gruplar kanun önünde ve devlet yetkilileri karşısında eşit muamele esasına göre bunu yapabilmelidir. Ayrıca, ayrımcılık yapmama ilkesi, mevzuatın ve devlet yetkililerinin kuruluşları, kayıtları (gerekliyse) ve faaliyetleri konusunda örgütlere eşit muamele etmeleri gerektiği anlamına gelir. Farklı örgütlerin farklı muameleye tabi olmaları, objektif ve makul bir gerekçesi yoksa, diğer bir deyişle, meşru bir amaç gütmüyorsa veya başvuru yöntemle gözetilen amaç

arasında makul bir orantılılık ilişkisi yoksa, ayrımcı kabul edilir.¹²⁷

95. Örgütlenme özgürlüğü hakkı genel olarak örgüt kuran ve bir örgüte üye olan kişilere, kiminle örgüt kurmak istedikleri veya kimleri üye olarak alacaklarını seçme hakkını verir. Ne var ki, hakkın bu yönü ayrımcılık yasağına tabidir. Buna göre, kişilerin kuruluş veya üyelikle ilgili yukarıda bahsedilen kişisel özellikler veya statüler temelinde farklı muameleye tabi tutulmaları için makul bir gerekçe olmalıdır.¹²⁸ Irk, renk, toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim konusunda ancak 'ciddi nedenler' farklı muameleyi haklı gösterebilir.¹²⁹

96. Eşit muamele ilkesi, görüş ve inançlarla ilgisi olmayan objektif kriterler temelinde farklı muamele edilmesine engel oluşturmaz. Bazı örgütlerin desteklenmesi için haklı gösterilebilen bir ihtiyaç varsa, belli türden farklı muamele yapılabilir. Bunlara, hayır kuruluşları için özel teşvikler veya kadın erken eşitliğini ya da etnik azınlıklarla çoğunluk grupları arasındaki eşitliği geliştiren politikalar geliştiren örgütlere devlet desteği verilmesi dahildir.

6. İlke: İfade ve fikir özgürlüğü

97. Örgütlenme özgürlüğü, ifade ve fikir özgürlüğü ile iç içe geçmiştir ve bu hakkın kullanılması için bir kanal hizmetini görür.¹³⁰ Örgütler, amaçları ve faaliyetleri ile ilgili ifade ve kanaat özgürlüklerini kullanma hakkına sahip olmalıdırlar. Bu bakımdan, Venedik Komisyonu şöyle bildirmiştir:

'(...),örgütlenme özgürlüğü, ifade özgürlüğü olmadan neredeyse anlamsızdır. Örgütlenme özgürlüğünün toplumda işçiler, öğrenciler ve insan hakları savunucuları tarafından kullanılması, dünya çapında demokrasi ve insan hakları mücadelesinin daima temelinde yer almıştır ve demokrasiye ulaşıldıktan sonra da toplumun temelinde yer almaya devam eder.'¹³¹

98. Örgütler bazen, toplumun çoğunluğunun düşünce ve fikirleriyle uyuşmayan ve hatta bu düşünce ve fikirlere ters olan amaçlar gözetmek veya bu yönde faaliyetler yürütmek isteyebilir. Ne var ki, daha önce de vurgulandığı üzere,

mevcut içtihadı göre, canlı bir demokraside ifade özgürlüğü aynı zamanda devleti veya nüfusun herhangi bir kesimini 'rencide eden, şok eden veya rahatsızlık veren' görüşlerin de ifade edilmesini kapsar.¹³²

99. Söz konusu ifade veya söz, ulusal, ırksal veya dini nefreti savunuyorsa ve ayrımcılık, düşmanlık veya şiddeti kışkırtma anlamına geliyorsa ifade ve kanaat özgürlüğüne kısıtlama uygulanabilir.¹³³ Belli nefret söylemi vakaları 'bireylere veya gruplara karşı hakaret düzeyi nedeniyle 10. Maddenin başka ifade türlerine getirdiği koruma seviyesinden yararlanmayabilir. Nefret söyleminin Sözleşme'de belirtilen hak ve özgürlüklerin yok edilmesini veya Sözleşme'de izin verildiğinden daha fazla kısıtlanmasını hedefleyen nefret söyleminin söz konusu olduğu durumlarda bu geçerlidir.'¹³⁴

100. MSHS'nin 19(2). Maddesine uygun olarak, ifade özgürlüğü 'herkesin, ülkesel sınırlara bağlı olmaksızın her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir'. Mevzuat, kamu sağlığını veya ahlaki koruma gerekçesiyle bilginin yayılmasını ve bilgiye erişimi kısıtlamamalıdır; zira böyle bir uygulama, örgütlerin savunuculuk ve farkındalık geliştirme faaliyetleri yürütmelerine engel olabilir veya anne sağlığı ve üreme sağlığı¹³⁵ ile ilgili eğitim hizmetleri verilmesi, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıkla veya azınlık gruplarına ve marjinalleştirilmiş gruplara karşı ayrımcılıkla mücadele etmek için tedbir alınması gibi hizmetler vermelerini engelleyebilir. Bilginin aşırı gizli tutulması için sıklıkla ulusal güvenlik gerekçe gösterilmekte, böylelikle kamuyu ilgilendiren bilgiye erişim sınırlandırılmaktadır. Bilgi alma ve yayma özgürlüğüne uluslararası insan hakları standartları kapsamında izin verilenin ötesinde kısıtlama getiren ve yasallık, gereklilik ve orantılılık ilkelerine uygun olmayan her türlü yasa gecikmeksizin iptal edilmeli veya değiştirilmelidir.

101. Uygulama açısından, ifade ve kanaat özgürlüğünün kullanılması aynı zamanda örgütlerin kamuda tartışılan konularda, savundukları pozisyonun devlet politikasına uygun olup olmadığına veya bir yasa değişikliği savunup

savunmadığına bakılmaksızın, araştırma, eğitim ve savunuculuk yapma konusunda özgür oldukları anlamına gelir.¹³⁶

7. İlke: Kaynak arama, alma ve kullanma özgürlüğü

102. MSHS'nin 22. Maddesinin ve AİHS'in 11. Maddesinin sağladığı koruma, örgütlerin bütün faaliyetlerini kapsar.¹³⁷ Örgütlerin amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli araçlara sahip olmaları gerektiği de vurgulanmıştır.¹³⁸ Buna göre, fon toplama faaliyetleri de MSHS'nin 22. Maddesi ve AİHS'in 11. Maddesi kapsamında korunmaktadır. Örgütlenmek isteyen grupların, devlet veya özel, ulusal, yabancı veya uluslararası kaynaklardan maddi, ayni, mali kaynak ve insan kaynağı dahil farklı türden kaynaklara erişiminin olmaması halinde, örgütlenme özgürlüğü hakkı anlamından yoksun kalmış olur (kaynaklarla ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Bölüm C, Alt bölüm 2-E). Bu nedenle, kaynak arama, edinme ve kullanma yetisi her türlü örgütün varlığı ve işleyişi için elzemdir.¹³⁹ Bunun ötesinde, örgütler, kar amacı gütmeyen faaliyetlerini desteklemek için her türlü yasal iş yapma, ekonomik, veya ticari faaliyette bulunmakta özgür olmalıdırlar.

103. Kaynaklara erişme, kaynak arama, edinme ve kullanma ile ilgili kısıtlamalar bazı durumlarda haklı gösterilebilir. Ancak her türlü kısıtlama, yasayla öngörülmeli, demokratik bir toplumda gerekli olmalı ve ulusal güvenlik veya kamu güvenliği, kamu düzeni, kamu sağlığının veya ahlakın korunması veya başkalarının hak ver özgürlüklerinin korunması adına getirilmelidir. Örgütlerin amaç ve faaliyetlerini devam ettirme yeteneklerini azaltacak şekilde kaynaklara erişim kısıtlaması getirilmesi, örgütlenme özgürlüğü hakkına karşı müdahale sayılabilir.

104. Örgütlerin aldıkları kaynaklar meşru bir şekilde raporlama ve saydamlık şartlarına tabi olabilir. Ancak, bu türden şartlar gereksiz külfet getirmemeli, söz konusu örgütün büyüklüğü ve faaliyetlerinin kapsamı ile orantılı olmalı ve varlık ve gelirlerini de dikkate almalıdır.

8. İlke: Örgütlerle ilgili mevzuatın, politikaların ve uygulamaların iyi idare

edilmesi

105. Örgütlerle ilgili mevzuat ve uygulamalar, düzenleyici otoriteler tarafından tarafsız ve vakitlice, örgütlenme özgürlüğü hakkını güvence altına alacak şekilde hayata geçirilmelidir. Düzenleyici otoritelerin yetkilerinin kapsamı yasada açıkça tanımlanmalıdır. Bu yetkililer hesap verebilirliklerini sağlamak için aynı zamanda, prosedür ve işleyişleri konusunda kamunun gerekli bilgilere sahip olmasını sağlamalıdır.
106. İşleyişleriyle ilgili her türlü yeni düzenleme veya uygulamanın getirilmesi ve hayata geçirilmesi sürecinde örgütlerle ve üyeleriyle istişarede bulunulmalıdır. Bilgiye erişimleri olmalı¹⁴⁰ ve istişare süreçleriyle ilgili vakitlice yeterli şekilde bilgilendirilmelidirler. Ayrıca, bu türden istişareler anlamlı ve içermeci olmalı, getirilen teklifleri eleştirenler dahil, farklı ve birbirine karşıt görüşleri temsil eden paydaşları kapsamalıdır. İstişareleri düzenlemekle sorumlu yetkililerin de, özellikle görüşlerinin reddedildiği hallerde, bu paydaşların tekliflerine cevap vermeleri şartı konmalıdır.¹⁴¹
107. Bunun ötesinde, örgütlenme özgürlüğü hakkının örgütlerin faaliyet gösterdikleri sürekli değişen bir ortamda kullanılmasını kolaylaştırmak için, örgütlerin işleyişleriyle ilgili düzenleme ve uygulamalar sürekli gözden geçirilmelidir. Bu ilke, örneğin, örgütlerin gerekli belgeleri elektronik olarak gönderebilmeleri, faaliyetlerini çevrim içi ve elektronik konferanslar da dahil olmak üzere, kendi tercih ettikleri şekil ve ortamda yürütebilmeleri anlamına gelebilir. Ancak, düzenleme ve uygulamaların düzenli olarak gözden geçirilmesi ilkesi halihazırda kayıtlı olan örgütlerin yeniden kaydolmaları gerekliliğine yol açmamalıdır.

9. İlke: Kısıtlamaların yasallığı ve meşruiyeti

108. Yukarıda ifade edildiği gibi, örgütlenme özgürlüğü hakkı mutlak bir hak değildir dolayısıyla bu hakkın kısıtlandırılması mümkündür. Ne var ki, getirilen her türlü

kısıtlama örgütlenme özgürlüğü hakkını asla tamamen ortadan kaldırmamalı ya da bu hakkın özüne zarar vermemelidir.

109. Öncelikle, örgütlere getirilen hukuki ve diğer kısıtlamalar devletin anayasasına veya başka bir kanuna dayanmalıdır. Kısıtlamaların, keyfi bir biçimde uygulanmalarını önleyecek şekilde ‘yasayla öngörülmüş’ olması gerekir; söz konusu mevzuatın erişilebilir olması ve hem bireylerin hem de örgütlerin kendi faaliyetlerinin kısıtlamalarla uyumlu olmasını sağlayacakları şekilde yeterince açık olmalıdır.¹⁴²

110. İkincisi, örgütlenme özgürlüğü hakkına kısıtlama getiren her türlü yasal hüküm meşru bir amaca hizmet etmelidir; bu türden hükümler, sadece ulusal güvenlik veya kamu güvenliği, kamu düzeni, kamu sağlığının ve ahlakın korunması ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması şeklinde sayılan uluslararası standartlarda kabul edilen meşru amaçlara dayanmalıdır.

111. Üçüncüsü, kısıtlamalar demokratik bir toplumda gerekli olmalıdır. Buna göre, her türlü kısıtlama hedeflenen meşru amaçla orantılı olmalı, hem yasanın kendisi hem de yasanın uygulanması için güçlü ve objektif bir gerekçe bulunmalıdır. Genel olarak yasa uluslararası insan hakları belgeleriyle uyumlu olmalıdır. Ayrıca, yasadan doğan her türlü kısıtlamanın özenle uygulanması önemlidir; bu türden sınırlamaların getirilmesi için ancak ikna edici ve zorlayıcı nedenler kabul edilebilir sayılır. Diğer bir deyişle, örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanılmasına müdahale edilmesi için ancak tartışma götürmez zorunlu durumlar olmalıdır.¹⁴³ Son olarak, yasa, özellikle de devlet yetkililerine takdir yetkisi veren hükümler bakımından açık olmalıdır.¹⁴⁴ Aynı zamanda kesin ve net olmalı, kamunun katılımını ve denetimini sağlayan demokratik bir süreçle kabul edilmiş olmalıdır.¹⁴⁵

10. İlke: Kısıtlamaların orantılı olması

112. Orantılılık ilkesi, hem MSHS’ye hem de AİHS’e nüfuz etmiş bir ilkedir ve hakların sınırlandırılması bakımından özel bir öneme sahiptir. Birleşmiş Milletler İnsan

Hakları Komitesi de derogasyon uygulanabilecek haklara getirilen kısıtlamaların meşruiyetini orantılılık ilkesini esas alarak değerlendirmiştir.¹⁴⁶ Bir temel özgürlüğün kullanılmasına devletin yapacağı müdahalenin demokratik bir toplumda gereklilik ilkesinin sınırlarını aşmamasını sağlamak, birbirini dengeleyen bütün menfaatler arasında makul bir denge gözetilmesini ve seçilen müdahale yönteminin söz konusu menfaatlere hizmet etmek için en az kısıtlayıcı yöntem olmasını gerektirir.

113. Mevzuat aşamasında bu ilke, örgütlenme özgürlüğü hakkına karşı planlanan bir müdahalenin demokratik bir toplumda gerekçe olup olamayacağı ve seçilebilecek bütün olası yöntemler arasında en az müdahaleci yöntem olup olmadığının değerlendirilmesi yoluyla uygulanmalıdır.¹⁴⁷ Bu nedenle, herhangi bir kısıtlamanın daha az müdahaleci bir eylemle gerçekleştirilemeyecek meşru bir amaca hizmet ettiğini ispat etme yükü devlete ait olmalıdır.¹⁴⁸

114. Orantılılık ilkesi özellikle bir örgütün yasaklanmasına veya kapatılmasına karar verme aşamasında değerlendirme yaparken hayati önem taşır. AİHM, her türlü yasaklamanın veya kapatmanın, bir örgütün ancak yakın bir şiddet tehdidi oluşturan davranışlarda bulunması veya yasayı başka şekilde ağır bir biçimde ihlal etmesi gibi durumlarda daima en son çare olması gerektiğini¹⁴⁹ tekrar tekrar ifade etmiştir. Bunun ötesinde, orantılılık ilkesi yasaklama veya kapatmanın asla ufak tefek ihlaller için kullanılmamasını gerektirir.

115. Pratikte, her türlü kısıtlama durumun kendine özgü koşullarını esas almalıdır ve genel geçer kısıtlamalar uygulanmamalıdır. Buna göre, mevzuatta örgütlerin belli eylemlerden veya eylemsizliklerden dolayı, duruma özgü koşullara bakılmaksızın doğrudan yasaklanmasını veya kapatılmasını öngören hükümler yer almamalıdır.

11. İlke: Hak ihlali durumunda etkili başvuru hakkı

116. Örgütler, kurucuları ve üyeleri, örgütlenme özgürlüğü, ifade ve kanaat

özgürlüğü ve toplantı özgürlüğü hakları başta olmak üzere, temel haklarını etkileyen her türlü kararla ilgili etkili bir başvuru yoluna sahip olmalıdır. Bu ilke, örgütlere hem yetkililerin kararlarına veya eylemsizliklerine karşı hem de örgütlerin kaydı, tüzükleriyle ilgili şartlar, faaliyetleri, yasaklanmaları ve kapatılmaları veya ceza almaları ile ilgili mevzuatta yer alan her türlü diğer gerekliliğe karşı itirazda bulunma veya bunların bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından denetlemesini talep etme hakkı verilmesi anlamına gelir. Bir ihlal tespit edildiğinde, vakitlice uygun ve etkili bir telafi getirilmelidir.¹⁵⁰ İtiraz ve denetim prosedürü açık ve makul fiyatlı olmalıdır ve telafiler maddi veya manevi zararlar için tazminatı kapsamalıdır.¹⁵¹

117. Bütün örgütler tarafsız bir mahkeme önünde eşit kabul edilmeli ve herhangi bir haklarının ihlal edildiği iddiası durumunda, adil ve kamuya açık yargılamanın sağladığı tam korumadan yararlanmalıdır. Bu ilke, örgütlerin yürütme veya idari yetkililer tarafından gereksiz şekilde kontrol edilmelerine karşı korunmaları için temeldir.

118. Örgütlerin kurucuları, üyeleri ve temsilcileri gerek kendileri tarafından açılan, gerekse başkalarının kendileri aleyhine açtığı davalarda aynı şekilde adil yargılanma hakkından yararlanmalıdır. Dolayısıyla, bir örgüte getirilen kısıtlamalarla ilgili konularda, bağımsız ve tarafsız bir mahkemede adil yargılanma hakkı, mevzuatta güvence altına alınması gereken hayati bir şarttır.

119. Tüzel kişiliğe sahip olmayan örgütlerin, onların menfaatlerini koruyabilecek seçilmiş bireyler tarafından temsil edilmelerine izin verilmelidir.

120. Bir örgütün yasaklanması, kapatılması veya faaliyetlerinin askıya alınmasına yönelik verilen bir karara karşı yapılan itirazlar normal koşullarda kararla ilgili yürütmenin geçici olarak durdurulması etkisine sahip olmalı, itiraz veya başvuru sonuçlanmadan karar uygulanmamalıdır. Bu ilke, oldu bittiye getirme durumlarını önlemek içindir, zira, bir örgütün hesaplarının dondurulması ve faaliyetlerinin durdurulması, itiraz henüz sonuçlanmadan söz konusu örgütü pratikte ortadan

kaldıracaktır. Bir örgütün suç işlediğine dair istisnai derecede güçlü delillerin olduğu durumlarda bu uygulama geçerli olmamalıdır.

121. Örgütler aynı zamanda, haklarını korumak için şikayet prosedürlerine başvurarak, kamu denetçisi ve insan hakları komisyon üyeleri gibi yargıya dahil olmayan kurumların korumasından da yararlanmalıdır.¹⁵²

Alt Bölüm 2 - Örgütlerle ilgili Düzenleyici

Çerçeve

A. Eşit muamele ve ayrımcılık yapmama

122. Temel insan haklarının bir devletin yetki alanındaki bütün insanlar için, ayırım gözetilmeksizin geçerli olduğu ilkesi bu hakların tam anlamıyla kullanılması ve korunması için elzemdir. Ayrımcılık yasağı, MSHS'nin 2. ve 26. Maddeleri ile AİHS'in 12 No'lu Protokolünün 14. Maddesinde ve *Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme* (CEDAW)¹⁵³ ile *Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi*'nin 1. Maddesi¹⁵⁴ gibi çeşitli başka evrensel ve bölgesel belgelerde tanımlanmıştır. AİHS'nin 14. Maddesi, ayrımcılığı sadece Sözleşme'de korunan diğer hakların uygulanması bağlamında kanun dışı olarak tanımladığı halde, AİHS'in 12 No'lu Protokolü, kanunlarda belirtilen tüm hakların uygulanması bağlamında ayrımcılığı yasaklamaktadır.

123. Yaş, doğum, renk, toplumsal cinsiyet, cinsiyet kimliği, sağlık durumu, göçmenlik veya ikamet statüsü, dil, ulusal etnik veya sosyal köken, fiziksel veya zihinsel engellilik, siyasi veya diğer görüş, mülkiyet, ırk, din veya inanç, cinsel yönelim veya diğer statüler gibi kişisel özellikler veya statüler temelinde farklı muamele yapılması ve bunun nesnel ve makul bir gerekçesinin olmaması ayrımcılık sayılmaktadır. Farklı muamele, aynı zamanda uluslararası standartlarda kabul edilen meşru bir amaç uğruna yapılmıyorsa, veya kullanılan yöntemle elde edilmek istenen amaç arasında makul bir orantılilik ilişkisi olmadığı hallerde de ayrımcılık sayılmaktadır.¹⁵⁵ Ayrımcılık yapmama ilkesi hem doğrudan hem de dolaylı ayrımcılığı yasaklar. Doğrudan ayrımcılık, eşitsizliğe yol açan eylem veya düzenlemelere işaret eder; dolaylı ayrımcılık ise ilk bakışta ayrımcı gibi görünmese de, uygulamaya geçirildiğinde eşit olmayan muamele doğuran

eylem veya düzenlemeleri içerir.

124. Örgütlenme özgürlüğü hakkı herkes tarafından eşit bir şekilde yararlanılması gereken bir haktır. Özellikle örgüt kurmak isteyen tüm kişiler ve gruplar kanunlar önünde eşit muameleye tabi olarak bunu yapabilmelidir.

ARNAVUTLUK CUMHURİYETİ KAR AMACI GÜTMİYEN ÖRGÜTLER HAKKINDA 8788 SAYILI KANUN (2001)

Madde 4

Bütün özel ve tüzel kişiler, vatandaşlar ve yabancılar kar amacı gütmeyen bir kuruluş kurma, bunlara üye olma, yönetim organlarına katılma, idari personel olarak çalışma hakkına sahiptir.

125. Sonuç olarak bu hakla ilgili düzenlemeler kabul edilirken, yetkililer herhangi bir bireyi, grubu veya örgütlenme türünü sağlam temelli bir gerekçe olmaksızın farklı muameleye tabi tutmamalıdır. Buna göre, örgüt kurulmasıyla ilgili belli kişi veya gruplara dayatılan kısıtlamalar dar bir şekilde belirlenmelidir.¹⁵⁶

126. Bunun ötesinde, devlet otoriteleri kuruluş, kayıt (varsa) ve faaliyetlerle ilgili düzenlemeler bakımından örgütlere eşit muamele yapmalıdır. Ancak, örgütlere yönelik bazı farklı muameleler –örneğin, vergi muafiyeti tanınması veya diğer destek türleri- kadın ve erkek eşitliğinin geliştirilmesi, eğitim verilmesi veya evsizlikle mücadele edilmesi gibi belli sosyal ihtiyaçlara yanıt veren örgütler açısından gerekçelendirilebilir. Bu durum, örneğin din ve inanç özgürlüğü (dini örgütler bağlamında) veya kamu makamlarına atanma ve seçimlerde aday olma hakkı (siyasi partiler bağlamında) gibi diğer temel hakların güvence altına alınmasında özel rol oynayan örgütler açısından da geçerli olabilir. Bu uygulamalar, çoklu ayrımcılığa maruz kalan kişiler başta olmak üzere, dezavantajlı veya hassas kişi ve grupların¹⁵⁷ karşılaştığı belirgin zorlukları ve ihtiyaçları ele almak için pozitif tedbirler alınmasını da kapsayabilir.¹⁵⁸

AGİT BÖLGESİNDE İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI İLE İLGİLİ RAPOR: ZORLUKLAR VE İYİ UYGULAMALAR (2008)¹⁵⁹

[...]

(Portekiz’de) Göçmen örgütleri, Göç ve Kùltürler Arası Diyalog Yüksek Komiserliğı ile yaptıkları işbirliğı protokolleri kapsamında devlet yardımı almaya hak kazanırlar. Bu protokoller talep üzerine yapılır ve talep eden örgütün faaliyetlerinin fonlanmasını kapsar (toplam miktarın yüzde 70’ine kadar fon verilir). Bu tür örgütlerin karar alıcıları, çalışanları ve gönüllüleri de dahil olmak üzere, üyelerinin becerilerinin geliştirilmesine yönelik faaliyetler için de destek verilir (bu türden faaliyetler eğitimleri ve proje uygulamalarının izlenmesi gibi etkinlikleri kapsar). Ayrıca, örgütlere hukuki tavsiyeler, doküman ve diğeryateryallerin temini şeklinde teknik destek de verilmektedir.

Benzer destekler kadın örgütlerine (Yurttaşlık ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğı Komisyonu tarafından), gençlik örgütlerine (Portekiz Gençlik Enstitüsü tarafından) ve engelli örgütlerine (Ulusal Rehabilitasyon Enstitüsü tarafından) verilmektedir.

[...]

127. Aynı şekilde, örgütlerin eşit muamele görmesi, amaçları doğrultusunda kanaat ve ifade özgürlüğü hakkı ile toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanılması bakımından da farklı muameleye tabi olmamaları anlamına gelir. Özellikle de, örgütler, kurulu düzene karşı çıkan bilgi veya fikirleri yaymaları, anayasa veya yasaların değiştirilmesini savunmaları,¹⁶⁰ insan haklarını savunmaları veya ulusal, etnik, dini, dilsel ve diğeryatınlıklara mensup kişilerin veya grupların haklarını destelemeyip korumaları gibi nedenlerle farklı muameleye tabi tutulmamalıdır.¹⁶¹

128. Örgütlenme özgürlüğü hakkı, genellikle örgütü kuran veya buna üye olan kişilere, birlikte örgütlenmek istedikleri kişileri veya üye olarak alacaklarını seçme hakkı verir. Ancak, örgütlenme özgürlüğünün bu yönü aynı zamanda ayrımcılık yasağına tabidir; dolayısıyla bir örgütün kuruluşu veya üyeliğı bakımından kişisel özellikler veya statü nedeniyle farklı muamele yapılmasının makul ve nesnel gerekçeleri olmalıdır.¹⁶² Bu nedenle, mevzuat hiç kimsenin bir

örgüte üye olmasının veya üye olarak kalmasının gerekçesiz bir şekilde engellenmemesini güvence altına almalıdır.

129. Bununla birlikte, bir örgütün kendi üyelerini belirleme hakkı da korunmalıdır.¹⁶³ AİHM tarafından ifade edildiği üzere: 'örgütler, belli değer veya idealleri savunan, ortak bir amacı gözetmeye niyet etmiş kişiler tarafından kurulduğunda, kendi üyelerinin kim olacağına dair kontrolden yoksun olmaları söz konusu hakkın etkinliğine aykırı düşecektir'.¹⁶⁴ Buna göre, örgütler, koydukları şartların nesnel ve akılcı bir temeli olması koşuluyla, üyelik için belli şartlar benimseyebilirler; bu şartları taşımayan, dolayısıyla da üye olamayan kişilerin kendi istedikleri başka bir örgüte üye olma veya yeni bir örgüt kurma hakları vardır. Bir örgütün ortak kuruluş amacı, başka hallerde ayrımcı kabul edilebilecek olsa da, makul ve nesnel gerekçeler gösterildiği durumda üyelik kriterleri için gerekçe teşkil edebilir.

130. Böyle bir gerekçenin olup olmadığını değerlendirirken, bir örgütün üyelerini seçme hakkı ile kişinin söz konusu örgüte katılma veya üyesi olarak kalma hakkı arasında uygun bir denge gözetilmelidir.¹⁶⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, üyelik konusunda bir denge kurmak adına, özellikle sendika üyelikleri bağlamında, belli bazı kriterler kullanmıştır. Bu kriterler şöyledir: (1) Örgütün ortak kuruluş amacı veya nedeni; (2) örgüt üyeliğinin reddedilmesinin veya bir üyenin üyelikten atılmasının gerekçeleri; (3) bir örgüte üye olmama durumunun ilgili kişi için belirgin bir zorluk doğurup doğurmadığı; (4) örgütün bu kararının kendi kurallarına uygun olup olmadığı, örgüt tarafından herhangi bir istismar edici veya makul olmayan bir davranış sergilenip sergilenmediği; ve (5) örgütün kendisine verilmiş herhangi bir kamusal görev veya rolünün olup olmadığı, ve/veya kamu kaynaklarından faydalanıp faydalanmadığı, böyle bir durum örgütün daha geniş birtakım amaçlara ulaşmak için üye almasını veya üyeleri tutmasını gerektirebilir.¹⁶⁶

131. Bu doğrultuda, bir dini örgütün üyelerinin söz konusu dine inanmalarını üyelik koşulu sayması pek tabii ki kabul edilebilir.¹⁶⁷ Aynı zamanda, belli bir

işletmenin veya endüstrinin çalışanlarından sadece erkek veya kadınlara münhasır üyelik sınırlaması getiren bir örgütün durumunu gerekçelendirmek zor olacaktır. Söz konusu ayırım renk veya etnik köken gibi temellerde veya kişilerin özel hayatı dikkate alınarak yapılıyorsa – örneğin, cinsiyet veya cinsel yönelim temelli bir farklı muamele- böyle bir önlemin gerekçelendirilmesi için özellikle ‘ciddi gerekçeler’ gösterilmesi gerekmektedir.¹⁶⁸ Üyelerinin karşı karşıya kaldığı ayrımcılıkla mücadele etme amacı gözettileri, veya yok olma tehlikesi taşıyan belli yerli grupları veya marjinalleştirilmiş gruplarda olduğu gibi, çoğunluk gruplarından gelen tarihsel belli dışlama ve zulüm olaylarını telafi etme amacını taşıdığı bazı durumlarda örgütlerin sınırlayıcı üyelik kriterleri uygulamaları haklı gerekçe sayılabilir. Ancak, örgütün amaçları ile ilgisi olmayan nedenlerle yapılan ayrımcılığın her durumda yasaklanması gerekir.

FİNLANDİYA ÖRGÜTLER KANUNU (26 MAYIS 1989)

Madde 12

Bir örgüte üye olmayan isteyen bir kimse, örgütü bu isteğinden haber eder. Üye alımı ile ilgili kararlar, kurallar aksini belirtmedikçe yönetim kurulu tarafından alınır.

Madde 13

Bir üye, dilediği zaman yönetim kuruluna veya yönetim kurulu başkanına yazılı olarak bildirmek suretiyle üyelikten ayrılabilir. Ayrıca, bir üye, örgütün toplantısında bu kararını bildirerek tutanaklara geçirilmesini talep etmek suretiyle de üyelikten ayrılabilir. Örgütün kurallarında, üyelikten ayrılma kararının bildirilmesinden itibaren belli bir süre geçtikten sonra kararın yürürlüğe gireceği şeklinde bir hüküm yer alabilir. Bu süre bir yılı geçemez.

Madde 14

Bir örgüt, kurallarda yer alan bir gerekçe nedeniyle bir üyeyi üyelikten çıkarabilir. Her durumda, bir örgüt aşağıdaki koşullarda kişileri üyelikten çıkarma hakkına sahiptir: 1. Üye, örgüte üye olduğunda taahhütte bulunduğu yükümlülükleri yerine getirmemişse; 2. Örgüt bünyesindeki veya dışındaki eylemleri örgüte ciddi şekilde zarar vermiş ise; 3. Örgütün tüzük veya kurallarında yazılı üyelik koşullarını artık taşımıyorsa.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, Toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık yapılmaması

132. Eşitlik ve ayrımcılık yapmama ile ilgili genel güvencelere ek olarak, çeşitli uluslararası belgeler, örgütlenme özgürlüğü hakkı da dahil olmak üzere, toplumsal cinsiyet veya cinsel yönelime bakılmaksızın bütün haklardan eşit şekilde yararlanılmasını güvence altına almak için pozitif tedbirlerin alınmasını gerektirmektedir.¹⁶⁹ Bu nedenle, devletler sadece kişilerin toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelimlerine bakılmaksızın örgüt karabilmelerini ve/veya örgütlere üye olabilmelerini güvence altına almakla kalmamalı, farklı gruplar için elverişli bir ortam yaratarak örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanılmasını kolaylaştırmalıdır.

133. Bunun ötesinde, CEDAW'ın 4. Maddesi kadınların fiili eşitliğini temin etmek için devletlerin alacağı özel önlemlerin 'ayrımcılık sayılmayacağı... ancak eşit olmayan veya ayrı standartların korunmasını sonucunu doğurmaması gerektiğini' açıkça ifade etmektedir. Bu nedenle, mali teşvikler gibi birtakım teşviklerin kadın ve erkekler arasında eşitliği geliştiren politikalar getiren ve söz konusu örgütler için uygulanan mevzuatta yer alması tavsiye edilmektedir.¹⁷⁰

134. Ayrıca, AİHM, içtihadında 'cinsiyetlerin eşitliğinin geliştirilmesinin günümüzde Avrupa Konseyi'ne üye Devletler 'de temel bir hedef' olduğunu ifade etmiştir. Buna göre, cinsiyet temelinde farklı bir muamelede bulunulmasının Sözleşmeyle uyumlu kabul edilebilmesi için çok ciddi nedenlerin gösterilmesi gerekmektedir. [...] Ayrıca, Mahkeme, günümüzde Avrupa Konseyi'ne üye Devletler'de cinsiyet eşitliğinin gelişmesinin, erkeğin temel bir role sahip olduğu, kadının ise ikincil rol üstlendiği yolundaki görüşlere Devlet'in destek vermesini engellediğini ifade etmiştir.¹⁷¹

135. Sendikalarla ilgili olarak, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, ev işçilerinde, kırsalda çalışan kadınların, kadın ağırlıklı

endüstrilerde çalışan kadınların ve evde çalışan kadınların sendika kurma ve bunlara üye olma hakkının güvence altına alınmasının öneminin altını çizmiştir.¹⁷² Kadına Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi de kadın işçiler¹⁷³ ve kadın olan göçmen işçiler¹⁷⁴ için benzer görüşler ifade etmiştir.

136. Cinsel yönelim temelli ayrımcılığın da MSHS'ye¹⁷⁵, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'ne¹⁷⁶ ve AİHS'e¹⁷⁷ aykırı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, cinsel yönelim temelinde ayrımcılık yapılması Avrupa Birliği Temel Hakları Şartı'nın 21(1). Maddesinde yasaklanmaktadır¹⁷⁸.

137. İlgili çeşitli uluslararası belgelerde, Devletler'in örgütlenme özgürlüğü hakkı da dahil olmak üzere haklardan cinsiyet kimliği temelinde de ayrımcılık yapılmadan etkili bir şekilde yararlanılmasını sağlamaları gerektiği ifade edilmektedir.¹⁷⁹

138. Eşitliğin geliştirilmesinin ulusal ve uluslararası düzeylerde temel bir hedef haline geldiği düşünülürse, buradaki hükümlerin de altını çizdiği üzere, örgütlerin toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, veya cinsiyet kimliği temelinde potansiyel üyelere karşı ayrımcılık yapmalarını yasaklayan mevzuat örgütlenme özgürlüğü hakkına getirilebilecek meşru bir kısıtlama sayılacaktır.

Yurttaş olmayanlar

139. Devletsiz kimseler¹⁸⁰, mülteciler¹⁸¹ ve göçmenler de dahil olmak üzere yurttaş olmayanlar örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir ve statülerine dayanarak bu hakkın kullanılması konusunda ayrımcılığa maruz kalmamalıdır.

140. AİHS'in 16. Maddesinde, bu hakkın, yabancıların siyasi faaliyetlerde bulunmalarına kısıtlama getirilmesine engel oluşturmadığı ima edilmektedir.¹⁸² Ancak, AİHM, başka Avrupa birliği devleti yurttaşlarının söz konusu olduğu durumlarda Avrupa Birliği'ne üye Devletler'de bu hükmün dar bir şekilde

yorumlanması gerektiğini hali hazırda kabul etmiştir.¹⁸³ AİHS'in 16. Maddesinin uygulanması, bir siyasi parti kurma ve faaliyetlerine katılma bağlamında haklı bir gerekçeyle dayandırılabilir. Halde, bir kişinin milliyetine dayalı kısıtlamalara her zaman izin verilmediğinin dikkate alınması gerekmektedir. Özellikle 'seçimler bağlamında, Yabancıların Yerel Düzeyde Kamusal Hayata Katılımlarına İlişkin Avrupa Sözleşmesi 1997 yılında yürürlüğe girmiş, pek çok Avrupa ülkesinde yabancı mukimlerin oy kullanmasına ve yerel seçimlerde aday olmasına izin verilmesine yönelik bir eğilim vardır'.¹⁸⁴ Her durumda, siyasi parti dışı siyasi faaliyetlerin bu hükme dayanarak haklı nedenlerle kısıtlanması çok olası değildir.

Azınlıklar

141. Örgütlenme özgürlüğü hakkının getirdiği, herkes için geçerli olan güvencelere ek olarak, azınlıkları konu alan çeşitli uluslararası belgelerde bu hak aynı zamanda bir devletin yetki alanında bulunan bütün azınlık grubu üyeleri için de güvence altına alınmıştır.¹⁸⁵ Buna göre azınlıkların, ayırım gözetilmeksizin, örgütlere katılma ve/veya kendi örgütlerini kurmalarına izin verilmelidir. Bununla birlikte, azınlıkların demokratik bir toplumdaki rolünü geliştiren örgütleri destekleyen yasal teşviklerin kabul edilmesi de uygun olabilir.¹⁸⁶

SİRBİSTAN ANAYASASI (2006)

Madde 80

Ulusal azınlıklara mensup kişiler, gönüllü fon alan eğitsel ve kültürel örgütler kurabilirler.

Sırbistan Cumhuriyeti, ulusal azınlıkların kurduğu eğitsel ve kültürel örgütlerin ulusal azınlıklara mensup kişilerin haklarının hayata geçirilmesinde özel bir role sahip olduğunu kabul eder.

Ulusal azınlıklara mensup kişiler Sırbistan Cumhuriyeti toprakları dışındaki soydaşlarıyla müdahaleye maruz kalmaksızın ilişki kurma ve işbirliği yapma hakkına sahiptir. (...)

142. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 15. Maddesi, açık bir şekilde temel bir hak olan örgütlenme ve toplantı özgürlüğü hakkını çocuklar bakımından tanımaktadır.¹⁸⁷ Bunun ötesinde, bu hakla ilgili daha genel güvenceler bakımından, 'herkes' ifadesinin kapsamına çocuklar da girmektedir. Ayrıca, MSHS'nin 26. Maddesinde ve AİHS'in 14. Maddesinde 'hiçbir temelde' ayrımcılık yapılamayacağına yönelik yasak, yaşı da kapsar; dolayısıyla çocukların bu belgelerde yer alan bütün haklardan yararlanmaları için ilave bir güvencedir.

143. Çocukların örgüt kurma ve bunlara katılma bakımından hukuki ehliyetleriyle ilgili belli kısıtlamaların gerekçesi olsa dahi, bu türden gerekçeler, örgütlenme özgürlüğü hakkı ile ilgili diğer kısıtlamalarda gerekli olduğu gibi, kanuna dayanmalı, uluslararası standartlar tarafından kabul edilen meşru bir amaca hizmet etmeli ve bu amaçla orantılı olmalıdır.¹⁸⁸ Özellikle çocuklar tarafından örgüt kurulması veya bunlara üye olunmasına ilişkin kısıtlar getirirken çocuğun gelişen kapasitesi ilkesi tam anlamıyla dikkate alınmalıdır.¹⁸⁹ Ayrıca, çocukların haklarını bu şekilde kısıtlayan her türlü mevzuat, çocukların, devletin kolaylaştırmak, saygı duymak ve korumakla görevli olduğu hakların sahipleri oldukları temelinde kabul edilmeli ve uygulanmalıdır.¹⁹⁰ Çocukların, sadece başka çocukların olduğu formal olmayan örgütler kurmalarını veya bunlara katılmalarını engellemek için bir gerekçe olması muhtemel değildir.

BM ÖZEL RAPORTÖRÜNÜN BARIŞÇIL TOPLANTI VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ HAKLARI İLE İLGİLİ BM İNSAN HAKLARI KONSEYİNE SUNDUĞU RAPOR (*En fazla risk altında olan gruplar bakımından barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü haklarına yönelik tehditler*), UN Doc. A/ HRC/26/29, 14 Nisan 2014, para. 49-50

(...) 49. Bazı kanunlar bireylerin kurabileceği veya üye olabileceği örgüt türlerine sınırlama getirmektedir. Çocuk Hakları Komitesi, Kosta Rika'da Çocuk ve Ergenler Hakkındaki Kanunda bu grupların siyasi örgütlere katılma hakkından men edilmiş olmalarını endişeyle karşılamıştır. Söz konusu gruplar ancak aktif olarak katılabilecekleri toplum geliştirme örgütlerine üye olabilmektedir (CRC/C/CRI/CO/4, para. 37). Türkiye'de 15 yaşından büyük çocuklar dernek kurabilir ve 12 yaşından itibaren dernek üyesi olabilir. Ancak açık havada miting düzenlemek için bir

düzenleme komitesi kurmak istiyorlarsa 19 yaş ve üzeri olmaları gerekmektedir (CRC/C/TUR/CO/2-3, para. 38). Bu grupların belli faaliyetler yürüten örgütler kurmalarına izin verilmemesinin gerekçeleri net değildir. 50. İyi bir uygulama örneği olarak, Estonya Yüksek Mahkemesi, Kar Amacı Gütmeyen Örgütler Kanunu'nun, 18 yaş ve üzeri kişilerin örgüt kurabileceği ve bunlara başkanlık yapabileceği yolundaki hükümlerini Çocuk Hakları Sözleşmenin 15. Maddesine aykırı bulmuştur.

(...)

Kolluk kuvvetleri personeli ve devlet görevlileri

144. MSHS, AİHS ve Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, polis teşkilatı ve silahlı kuvvetler üyeleri dahil olmak üzere bazı kamu görevlilerinin örgütlenme özgürlüğü hakkını kullanmalarına birtakım kısıtlamalar getirilmesi olasılığını açıkça kabul etmektedir.¹⁹¹ Bu türden kısıtlamalar, bir örgüt kurmanın veya bunlara üye olmanın kamu göreviyle çatışması ve/veya ilgili kamu görevlilerinin tarafsızlığını tehlikeye atması halinde haklı gösterilebilir.¹⁹²
145. Bununla birlikte, AİHM'e göre, bu kısıtlamalara tabi olabilecek insan kategorilerinin sınırlı tutulması gerekmekte, bu türden kısıtlamalar getirilmesi için kamuda çalışmak veya kamudan maaş alıyor olmak büyük ihtimalle yeterli neden olarak kabul edilmeyecektir.¹⁹³
146. Bunun ötesinde, her türlü kısıtlamanın yine de orantılılık ilkesine uygun olması gerekmektedir. Örneğin, bir siyasi parti üyesi, okulda parti ideolojisinin reklamını yapmayan bir öğretmenin görevden alınmasını haklı göstermez¹⁹⁴; yine, silahlı kuvvetler bünyesinde sendikaların topyekûn yasaklanması da haklı gösterilemez.¹⁹⁵ Polis teşkilatı üyelerinin bir siyasi partiye üye olmalarının topyekûn yasaklanması AİHM tarafından onaylanmıştır. Ancak, bu karar, polislerin başka yollarla bazı siyasi faaliyetlere katılabilecekleri anlayışıyla verilmiştir.¹⁹⁶ Ayrıca, kendi çalışma haklarını korumalarına izin verdiği için devlet memurlarının¹⁹⁷, polisin veya silahlı kuvvetler personelinin¹⁹⁸ sendikalar bünyesinde örgütlenmelerine olumlu bakılmalıdır.¹⁹⁹

B. Kuruluş, tüzel kişilik ve kayıt

Kuruluş

147. Herkes, ancak Bölüm A'da ele alınan eşitlik ve ayrımcılık yapmama güvenceleriyle uyumlu kısıtlamalara tabi olacak şekilde bir örgüt kurma hakkına sahiptir.
148. Normal koşullarda, bir örgüt kurmak için iki veya daha fazla insan veya grup arasında anlaşma yapılması yeterli sayılmalıdır. Mevzuata göre, bir örgüt kurmak için daha çok sayıda insanın olması gerekli görülüyorsa, bu sayı aşırı fazla olmamalı ve söz konusu örgütün niteliğine aykırı olmamalıdır.²⁰⁰ Böyle bir gereklilik, her durumda, formal olmayan örgütler için uygulanmamalıdır.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ TÜZEL KİŞİLİĞE SAHİP OLMAYAN VE KAR AMACI GÜTMİYEN ÖRGÜTLER İÇİN GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ KANUN (2008)

'Tüzel kişiliğe sahip olmayan kar amacı gütmeyen örgüt', bir veya daha fazla kar amacı gütmeyen ortak amaç için sözlü olarak, tutanakla veya davranışlarıyla zımnen kabul ettikleri bir anlaşma temelinde bir araya gelmiş iki veya daha fazla üyenin kurduğu tüzel kişiliği olmayan bir örgüttür. Terim şunları kapsamamaktadır: (a) tröstler; (b) evlilikler, ailevi birlikler, ortak hukuk kapsamındaki ilişki birlikleri, medeni birliktelikler veya diğer türlü birlikte yaşama düzenlemeleri; (c) tüzel kişiliği olmayan örgütlerin organizasyonunu ve işleyişini düzenleyen herhangi bir başka kanuna göre kurulmuş örgütler; (d) müşterek kiracılık; birlikte kiracılık; bir mülkü kar amacı gütmeyen amaçlar için kullanma durumunda dahi müteselsil kiracılık; veya (e) taraflar arasında yapılan anlaşmada, girişilen ilişkinin tüzel kişiliği olmayan ve kar amacı gütmeyen bir örgüt olmadığının açıkça ifade edildiği ilişkiler'.

FRANSA CUMHURİYETİ ÖRGÜT SÖZLEŞMELERİ İLE İLGİLİ KANUN (1901, DEĞİŞİK 2005)

Madde 1

Bir örgüt, iki veya daha fazla insanın, kar etmek dışında bir amaç doğrultusunda kalıcı bir şekilde bilgi ve faaliyetlerini birleştirdikleri bir mutabakattır. Geçerliliği ile ilgili olarak, örgütler sözleşmeler ve borçlar hukukunu bağlayan genel ilkeler esas alınarak düzenlenir.

ESTONYA KAR AMACI GÜTMİYEN ÖRGÜTLER KANUNU (1996, SON DEĞİŞİKLİK 2012)

Madde 5. Kurucular

Kar amacı gütmeyen bir örgüt en az iki kişi tarafından kurulabilir. Kurucular özel veya tüzel kişiler olabilir.

149. Tüzel kişiliği olan bir örgütün kuruluşu için belli formaliteler gerekse bile, yasa da formal olmayan örgütlerin kurulması yasaklanmamalı veya gerekçesiz bir şekilde kısıtlanmamalıdır.

150. Ayrıca, modern teknoloji sayesinde, giderek daha çok sayıda çevrim içi örgüt kurulmaktadır. Bu türden örgütler, alışık olduğumuz örgüt kurma ve üye olma şekillerine ters düşüyor gibi görünse de, aslında 'normal' örgütlerle karşılaştırıldığında temel ayırt edici özellikleri, sadece fiziksel olarak toplanmamalarıdır. Bunun dışında, hala ortak amaçları ve işleyişlerini düzenleyen bir çerçeveleri vardır. Dolayısıyla, örgütlerin bu şekilde kurulması ve faaliyet göstermesi mevzuatla desteklenmeli, ifade özgürlüğü forumu olarak İnternet'e erişim sağlanmalıdır.²⁰¹

Tüzel kişilik kazanma

151. Tüzel kişilik sahibi olmak bir örgütün, amaçlarının gerçekleştirilmesi için gerekli olan başka yasal süreçlerin yanı sıra, kendi adıyla sözleşme yapabilmesi, alınan mal ve hizmetler için ödeme yapabilmesi, varlık ve mülk edinebilmesi ve

aynı zamanda örgütlerin hak ve menfaatlerini korumak adına dava açabilmesi için önkoşuldur. Bu türden bir hukuki ehliyete sahip olmak isteyen örgütler için, ilgili süreçlerde getirilen şartlar anlamlı olduğu, gereksiz yere külfet getirmediği ve örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanılmasına engel olmadığı sürece, kayıt veya bildirim şartı getirilmesi makuldür.²⁰² Bu şekilde kazanılan hukuki ehliyet örgütün niteliğine göre değişecektir.

FRANSA CUMHURİYETİ ÖRGÜT SÖZLEŞMELERİ İLE İLGİLİ KANUN (1901, DEĞİŞİK 2005)

Madde 2

Kişilerin oluşturduğu örgütler, önceden izin veya bildirim şartı aramaksızın serbestçe kurulabilir ancak 5. Maddede yer alan hükümlere uygun oldukları hallerde hukuki ehliyete sahip olacaktır.

(...)

HOLLANDA'DA FORMAL OLMAYAN ÖRGÜTLER

Hollanda'da, bir örgüt kanunun işletilmesiyle tüzel kişilik sahibi olur. Bunun dışında başka hiçbir formalite veya koşul gerekmemektedir. Kanunda, notere kaydolmak suretiyle kurulan örgütlerle ('formal örgütler'), sözlü veya yazılı mutabakat yoluyla kurulan örgütler ('formal olmayan örgütler') arasında ayırım yapılmıştır. Formal örgütler tam hukuki ehliyete sahiptir Hollanda Medeni Kanunu Madde 2:26, paragraf 2). Formal olmayan örgütler sınırlı hukuki ehliyete sahiptir (Hollanda Medeni Kanunu Madde 30, paragraf 1) ve tam hukuki ehliyete sahip olmak isterlerse herhangi bir aşamada tüzüklerini noterde tescil ettirebilirler (Hollanda Medeni Kanunu Madde 2:28).

Formal olmayan örgütlerin hukuki ehliyetiyle ilgili temel sınırlamalar şöyledir: (1) gayri menkul, gemi ve uçak gibi kamu siciline kayıtlı mallar edinemezler; (2) miras alamazlar; (3) hukuki birleşmelere veya ayrılmalara katılamazlar; (4), kendi menfaatleriyle aynı olan üçüncü tarafların menfaatlerini korumak için mahkemede toplu dava açamazlar; ve (5) örgütün üstlendiği her türlü borçtan yönetim kurulu üyeleri müteselsil sorumluluk taşır (Hollanda Medeni Kanunu Madde 2: 30 ve 3: 305). Burada, (5). Nuktada bahsedilen sonuçlardan kaçınmak veya bunları hafifletmek için, yönetim kurulu, formal olmayan örgütü, tüzüklerini (yazılı ise), yönetim kurulu yapısını ve temsil

ve yetki paylaşımı ile ilgili kurallarını, herkesin erişimine açık olan ‘Ticaret Siciline’ (*Handelsregister*) kaydettirmeye karar verebilir. Bu durumda, ancak bir kreditor ilgili örgütün borcunu ödeyemediğini inandırıcı bir şekilde ortaya koyarsa yönetim kurulu üyeleri müteselsil sorumluluk taşır.

152. Tüzel kişilik kazanmak genel olarak bir hak olarak görülmeli, yükümlülük veya zorunluluk olarak görülmemelidir. Ancak, devletler, kamu desteği almak isteyen veya belli bir statü (örneğin hayır kuruluşu veya kamu yararına çalışan örgüt statüsü) kazanmak isteyen örgütlerin önce tüzel kişi olmaları şartını getirebilir.

Bildirim ve Kayıt

153. Tüzel kişilik kazanmak için örgütlerin yetkilileri kuruluşları konusunda bilgilendirmeleri (bazen ‘bildirim’ olarak geçer) veya örgütün daha formal bir süreçten (genellikle ‘kayıt’ veya ‘tescil’ olarak ifade edilir) geçmesi gerekebilir.

HRVATİSTAN CUMHURİYETİ ÖRGÜTLER KANUNU (2001)

Madde 14

(1) Sicil Defterine kayıt isteğe bağlıdır ve örgütün kurucularının talebi üzerine yapılır.

(...)

154. Yetkililere kuruluşa dair bir bildirimin ibraz edilmiş olması tüzel kişilik kazanmak için yeterli olmalıdır. Tüzel kişiliğe sahip bir örgüt kurmak için mevzuata göre birtakım formalitelerin yerine getirilmesi gerekiyorsa, devletin bir ‘bildirim prosedürü’ belirlemesi iyi bir uygulamadır. Böyle bir prosedürde, kurucular yetkililere bir örgüt kurduklarına dair bildirimde bulunur bulunmaz örgütlere otomatik olarak tüzel kişi statüsü verilir. Öte yandan, bir ‘ön izin prosedürünün’ olması, tüzel kişilik sahibi bir örgüt kurulması için yetkililerin onayını (resmi teyit) gerektirir.²⁰³ Bir bildirim sürecinin olması, basit olması dolayısıyla tüzel kişilik sahibi örgütlerin kuruluşunu destekleyen bir uygulamadır

ve tercih edilmelidir. Buna rağmen bir kayıt prosedürü tercih edilirse, mevzuatta en azından başvuru yapılmış olmasının zımnen onay alındığı anlamına geldiği, dolayısıyla da yetkililere başvuru yapılmasını takiben belli bir günden sonra onayın alınmış olduğu belirtilmelidir. Kayıtlı görevli yetkililerin başvuru reddetme yetkileri varsa, mevzuatta bunun için açık bir yasal temel olmalı, uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumlu, açık ve sınırlı sayıda gerekçe sıralanmalıdır.

İZLANDA CUMHURİYETİ ANAYASASI (1944)

Madde 74

Ön izin almaksızın, siyasi örgütler ve sendikalar da dahil olmak üzere, yasal amaç taşıyan her türlü örgüt kurulabilir. Bir örgüt idari bir kararla kapatılamaz. Yasadışı amaçlar için faaliyet gösterdiği tespit edilen bir örgütün faaliyetleri engellenebilir. Bu durumda, örgütün kapatılmasına yönelik bir mahkeme kararı alınması için gecikmeksizin yasal süreç başlatılır.

(...)

FRANSA CUMHURİYETİ ÖRGÜT SÖZLEŞMELERİ İLE İLGİLİ KANUN (1901, DEĞİŞİK 2005)

Madde 5

6. madde kapsamında hukuki ehliyet sahibi olması istenen bir örgüt, kurucuları tarafından kamuya ilan edilir.

Örgütün merkezinin bulunduğu bölgenin valiliğine veya kaymakamlığına ön bildirimde bulunulur.

Bildirimde örgütün adı ve amaçları, kurulduğu yer, çeşitli yetkilerle idaresinden sorumlu kişilerin isimleri, meslekleri, adresleri ve tabiyetleri yer alacaktır. Örgüt tüzüklerinin birer nüshası bildirimde eklenir. Beş gün içinde bildirimin alındığına dair bir teslim alındı belgesi verilir.

155. AGİT ve Avrupa Konseyi bölgesindeki pek çok devlet tüzel kişilik kazanmak için örgütlerin formal bir bildirim, kayıt veya benzeri prosedürleri

yerine getirmesini şart koşmaktadır.²⁰⁴ Ancak, bazı devletlerde, bu prosedür o kadar külfetlidir ki, örgütlerin kaydolmalarını fiilen engellemektedir. Bu türden engeller arasında: kayıt prosedürleri ile ilgili netlik olmaması; ayrıntılı ve karmaşık belgelerin istenmesi; engel olacak derecede yüksek kayıt ücretleri alınması; örgütlerin kayıt altına alınmasından sorumlu makamlara kayıt konusunda ve kayıt sürecinin bir parçası olarak örgütlerin niyetinin soruşturulması veya değerlendirilmesi konusunda aşırı geniş takdir yetkisi verilmesi; kayıt süreçlerinde aşırı gecikmelerin yaşanması. Vatandaşlık veya ikamet şartı gibi görünürde nötr duran kayıt gerekliliklerinin belli kişi ve gruplar üzerinde orantısız bir etkisi olabilir ve bunların örgüt kurmalarını zorlaştırabilir.²⁰⁵ Bu uygulamalar örgütlenme özgürlüğünü engellemekte ve gereksiz şekilde kısıtlamaktadır.

156. Mevzuatta, bildirim veya kayıt süreci mümkün olduğunca basit bir şekilde düzenlenmeli ve her halükarda şirketler gibi başka oluşumlar için belirlenen süreçlerden daha külfetli olmamalıdır. Örneğin, ‘tek durakta alışveriş’ veya ‘tek pencere’ yaklaşımları, veya çevrim içi kayıt olanakları örgütler de dahil olmak üzere şirketlerin ve diğer oluşumların hızlıca, verimli ve etkili bir şekilde kaydolmalarına imkan sağlar. Bu süreçte uygulanan bütün ücretler, örgütlerin kurulmasının teşvik edilmek istendiği ve bu oluşumların kar amacı gütmeye dikkate alınarak belirlenmelidir. Dolayısıyla, ücretler caydırıcı olmamalı veya kayıt başvurularını pratikte uygulanamaz hale getirmemelidir.

157. Kayıt için gerekli belgelerin listesi mevzuatta açık bir şekilde belirtilmeli, bu liste minimumda tutulmalı ve kapsayıcı olmalıdır. Genel olarak, bir kuruluş toplantısının yapıldığına dair delil, tüzük veya ana sözleşme, kayıt ücretlerinin ödenmesi (gerekliyse) ve örgütün kurucuları ile ilgili gerekli ayrıntılar yeterli olmalıdır. Devlet genel olarak, üyelerin listesi, kira sözleşmesi, üyelerin mali kayıtları vb. gereksiz birtakım belgelerin ibraz edilmesini şart koşmamalıdır. Ancak, kurulduktan sonra kamu fonlarını kullanmaya elverişli hale gelebilecek, siyasi partiler gibi belli tür örgütler için bazı gereklilikler olabilir.²⁰⁶ Benzer şekilde, düzenlemeler kamu yararına çalışan örgütlerin veya hayır kuruluşlarının bu türden oluşumların sahip olduğu özel statüden yararlanabilmeleri amacıyla

bazı ilave gereklilikleri karşılamaları makul bir şekilde istenebilir. Ne var ki, bu gereklilikleri karşılamak için yapılan işlemler, tüzel kişilik kazanmak için gereken işlemlerden ayrı olmalıdır.

158. Bunun ötesinde, ancak sınırlı bazı durumlarda örgütün amaçları ve adı dışında, kayıt için yetkililere ibraz edilen belgelerin içeriği denetime tabi olmamalıdır (amaçlarla ilgili daha fazla bilgi için bkz. Bölüm C, alt Bölüm 2-C). Örgütün resmi gereklilikleri karşılama yetisi kayıt için yeterli olmalıdır.

159. Başkalarının haklarını ihlal etmediği²⁰⁷ veya bir örgütü sanki resmi bir kurummuş ya da özel bir yasal statüye sahipmiş gibi gösteren ya da örgütün başka bir örgütle karıştırılmasına yol açabilecek açıkça yanıltıcı bir isim olmadığı sürece, yasalarda örgütlere isim kısıtlaması getirilmemelidir.²⁰⁸ Mevzuatta örgütlerin faaliyetlerine yer kısıtlaması da getirilmemelidir²⁰⁹ bütün ülkede kayıt için aynı prosedür uygulanmalıdır.

160. Bunun ötesinde, yasada, belge veya imza eksikliği gibi sadece teknik ihmallerden dolayı kayıt işleminin reddedilmesine izin verilmemeli, başvurularda bu türden ihmalleri gidermek için belli ve makul bir süre tanınmalı, aynı zamanda talep edilen değişiklikler ve düzeltmelerle ilgili örgüte bildirimde bulunulmalıdır.²¹⁰ Düzeltme için tanınan süre makul olmalı, bu esnada örgütün formal olmayan bir oluşum olarak faaliyetine devam etmesine izin verilmelidir.

161. Kayıt başvuruları gereksiz gecikmelere mahal vermeksizin sonuçlandırılmalı ve birkaç hafta içinde değerlendirilmelidir.²¹¹

162. Bir örgütün kaydının reddedilmesi halinde, bu kararı alan sorumlu devlet kurumunun ret nedenleri konusunda ayrıntılı bir yazılı açıklama yapması gerekmektedir. Ret nedenleri, yürürlükteki yasalarda belirtilenin ötesine geçmemelidir. Yasada belirtilen gerekçeler de uluslararası insan hakları standartları ile uyumlu olmalı, ancak yasada öngörülen formalitelere

uyulmaması, uluslararası standartlara veya bu standartlarla uyumlu olan yasalara uygun olmayan isim veya amaçların söz konusu olduğu hallerde ret söz konusu olmalıdır.

163. Örgütlere, kayıt başvurularının reddedilmesi veya makul bir süre içinde sonuçlandırılmaması halinde bağımsız ve tarafsız bir mahkemeye itiraz etme imkanı tanınmalıdır. İlgili formalitelerin yerine getirilmemesi nedeniyle kayıt başvuruları başarısız olan kişiler, örgütlerini kaydettirmek için yeniden başvuruda bulunma hakkına sahip olmalıdır.²¹²

164. Devlet, kayıtlı örgütlerin yer aldığı bir veri tabanını muhafaza etmeli, verilerin korunması ilkesi ve örgütlenme mahremiyeti hakkı gözetilerek bu veri tabanı kamunun erişimine açık olmalıdır. Kamuya karşı hesap verebilirliği sağlamak için kabul ve reddedilen başvuru sayılarıyla ilgili istatistiksel bilgi verilmelidir.

165. Son olarak, örgütlerle ilgili mevzuatta değişiklik yapıldıktan sonra örgütlerin otomatik olarak yeniden kaydolmaları gerekmemelidir. Kayıt yenileme, ancak önemli ve temel değişikliklerin yürürlüğe gireceği istisnai durumlarda gerekebilir. Böyle durumlarda, yetkili makamlar ilgili örgüte, yeniden kaydolması gerektiği konusunda bildirimde bulunmalı, örgütlerin yeni gerekliliklere uyması için yeterli bir geçiş süresi tanınmalıdır.²¹³ Her durumda, yeniden kaydolmasalar bile örgütlerin kanunsuz sayılmadan faaliyet göstermeye devam edebilmeleri gerekir.

166. Yukarıda sayılan standartlar, uluslararası düzeyde faaliyet gösterenler de dahil olmak üzere, örgütlerin şubelerinin, yabancı örgütlerin veya sendikaların ve örgüt ağlarının kuruluşunda da aynı şekilde uygulanmalıdır.²¹⁴

C. Üyelik, iç yönetim, amaçlar ve faaliyetler

167. Örgütlere üyelerinin isim ve adreslerini ifşa etme yükümlülüğü getirilmemelidir, zira bu uygulama hem örgütlenme özgürlüğü hem de özel hayatın korunması hakkına aykırı olacaktır.²¹⁵ Ancak, örgüt üyeliğinin işyerlerindeki veya makamlarındaki sorumluluklarıyla çatışma ihtimalinin olduğu hallerde bir örgütün münferit üyelerinden üye olduklarını açıklamaları istenebilir.²¹⁶ Bunun dışında, üye sayısı esas alınarak kamu fonu talebinde bulunan siyasi partilerin, asgari bir üye sayısının gerektiği durumlarda üye listelerini açıklamalarını istemek makul olabilir.²¹⁷ Ayrıca, düzenleyici işlevleri olan bazı meslek örgütlerinin üye listeleri açıklamaları gerekebilir. Ancak, bu türden açıklamaların yine de veri koruma ilkeleriyle uyumlu olması gerekir; buna göre, ilgili listeye kimlerin erişiminin olacağına ve açıklanması gereken ayrıntılara dair kısıtlamalar getirilebilir (kamu otoritelerinin denetimi bağlamında özel hayat hakkı ile ilgili bkz. Bölüm C, Alt bölüm 2-F).

168. Bir örgütün üye sayısı örgütün ömrü boyunca değişiklik gösterebilir. Bir örgütün üye sayısı gerekli asgari sayının altına düşerse, bu durum örgütün kapatılması için otomatik gerekçe sayılmamalıdır. Ayrıca, mevcut üyeleri sayma veya üye sayılarıyla ilgili kayıt tutulmasına yönelik yasal gereklilikler, yetkililer tarafından üye listelerine erişmek veya örgütleri teftişe tabi tutmak için kullanılmamalıdır.

169. Örgütlerin genel anlamda kendi kendilerini yönetmeleri gerekir. Kendilerini yönetme kapasitelerine herhangi bir kısıtlama getirilmesine ancak yasal dayanak varsa, uluslararası standartlarda tanınan meşru bir amaca hizmet ediyorsa ve etkileri bakımından orantısız değilse izin verilir.

170. Örgütlerin öz yönetsel doğaları özellikle Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 87 No'lu Sözleşmenin 3. Maddesi kapsamında sendikalar açısından kabul edilmiştir. Burada, örgütlerin kendi kural ve düzenlemelerini koyabilmeleri ve kendi işlerini yönetebilmeleri gerektiği belirtilmektedir.²¹⁸

171. Örgütlerin iç işleyişleri bu nedenle genel olarak devlet

müdahalesinden özgür olmalıdır. Bu temel ilke, örgütlerin kar amacı gütmemesi, ayrımcılık yapmama ilkesine saygı göstermeleri ve uluslararası insan hakları standartlarına göre kanunsuz sayılacak faaliyetlere girişmemeleri şartına tabidir.

172. Ancak bu ilke, örgütlerin yönetimde ve çalışmalarında kadın ve erkeklerin dengeli bir şekilde temsil edilmelerini ve katılmalarını sağlamak adına devletin örgütleri teşvik etmesine engel olmamalı.²¹⁹

173. Ülke vatandaşı olmayanların, sırf tabiyetleri nedeniyle örgütlerin yönetimlerine dahil olmaları engellenmemeli.²²⁰ Ayrıca, kamu görevlilerinin bir örgütün en üst kurullarında görev almasını engelleyebilecek her türlü kısıtlama, genel olarak böyle bir derneğin üyesi olabilmelerine ilişkin kısıtlamalarla tutarlı olmalıdır.

174. Kamu görevlileri bir örgütün kendi yönetimini veya temsilcilerini seçmelerine karışmamalıdır; ancak bu yönetici ve temsilcilerin yasaya göre bu görevi yürütme ehliyeti yoksa ve bunu öngören yasa uluslararası standartlarla uyumluysa bir müdahale söz konusu olabilir. Ancak, kamu görevlileri bir sivil toplum örgütünde karar almaktan sorumlu kişilerin kimliklerinin açıkça belirtilmesini şart koşabilir.²²¹

175. Örgütler, iç yönetim yapılarını ve en üst yönetim kurullarını belirleme konusunda özgür olmalıdır. Ayrıca, şube (temsilcilik, iştirak ve yan kuruluş dahil) kurma ve belli türden yönetim görevlerini bu şubelere ve şube yönetimlerine devretme konusunda da özgür olmalıdırlar. Bunun ötesinde, örgütlerin iç yönetim yapılarını, toplantı sıklıklarını, günlük işleyişlerini veya kurallarını değiştirmek veya kendi tüzel kişiliği olmayan şubeler açmak için bir kamu makamından izin almaları gerekmemelidir.²²²

176. Örgütlerin kendileri tarafından davet edilmedikleri sürece, kamuya açık olmayan toplantılarına devlet görevlilerinin katılması mevzuatta hiçbir koşulda

şart koşulmamalı veya buna izin verilmemelidir.²²³

177. Örgütlerin işleyişine veya yönetimine dışarıdan müdahale edilmesi ancak aşırı istisnai koşullarda söz konusu olmalıdır. Müdahaleye ancak yasal gerekliliklerin ciddi bir şekilde ihlal edilmesi halinde bu ihlale son vermek için izin verilmelidir, örneğin, ilgili örgüt bu ihlali sonlandıramamışsa veya söz konusu gerekliliklerin yakın zamanda ihlal edilmesi tehlikesi varsa ve böyle bir ihlal sonucunda çok ağır sonuçlar doğuracaksa bunu önlemek için müdahale edilebilir.²²⁴ Münferit üyelerin haklarına normalde kendi başlattıkları hukuki süreçler yoluyla uyulur.

178. Bir örgütün iç prosedürlerine uygunluğun doğrulanması temel amacıyla yürütülen teftişlere izin verilmemelidir (teftişler ve denetimle ilgili daha fazla bilgi için bkz. Bölüm C, Alt bölüm 2-F). Ayrıca, yürüttükleri faaliyetler yasadışı olmadığı sürece, örgütler hiçbir koşulda kendi için düzenleme ve prosedürlerine aykırı faaliyetler yürüttükleri gerekçesiyle yaptırıma maruz kalmamalıdır.

179. Örgütlerle ilgili mevzuat, uluslararası insan hakları standartları ile uyumlu olmayan amaç ve faaliyetler dışında, örgütlerin amaçlarını ve yürütmek zorunda oldukları veya yürütemeyecekleri faaliyetler konusunda bir kısıtlama getirmemeli veya belli amaç ve faaliyetleri dayatmamalıdır. Bu türden kısıtlamalara veya örgütlerin faaliyetlerini etkileme yolundaki girişimlere bazı istisnai durumlarda izin verilebilir. Bir örgütün amaç ve faaliyetleri arasında savaş propagandası, ayrımcılığa, düşmanlığa veya şiddete kışkırtma anlamına gelebilecek ulusal, ırksal veya dini nefreti kışkırtma, demokrasiyle uyumlu olmayan amaçların gerçekleştirilmesi veya demokrasi standartlarıyla uyumlu kanunlarda yasaklanan amaç ve faaliyetlerin söz konusu olduğu durumlarda bu istisnai durum geçerli olabilir.²²⁵

180. Buna göre, belli örgütlerin faaliyet gösterebilecekleri topraklara kısıtlama getiren ve bu bölgenin dışında faaliyet yürüttükleri için örgütleri

cezalandıran bir yasa, örgütlenme özgürlüğü hakkına aykırı olabilir.

181. Ayrıca, bir örgütün kurucu belgelerine hangi amaç ve faaliyetlerin dahil edilebileceğini belirleme amacı güden bir mevzuatın kaldırılması gerekir. Bu durum, uluslararası insan hakları standartlarıyla çatışan veya uluslararası insan hakları standartlarıyla uyumlu olan mevzuatla çatışan amaç ve faaliyetler için geçerli değildir. Buna göre, amaç ve faaliyetleri açık bir biçimde uluslararası insan hakları standartlarıyla çatışmıyorsa, örgütlerin kaydolmalarına ve/veya başka şekilde tanınmalarına engel olunmamalıdır.

182. Yasa koyucu, ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü hakları sayesinde örgütlerin, çoğunluğun görüş ve inançlarıyla her zaman uyumlu olmayan veya bunlara tamamen ters düşen amaçları gerçekleştirme veya bu görüş ve inançlarla uyumlu olmayan veya ters düşen faaliyetler yürütme hakkına sahip olduklarını akılda tutmalıdır. Köklü AİHM içtihadına göre, canlı bir demokrasi aynı zamanda devleti veya nüfusun herhangi bir kesimini 'rencide eden, şoke eden veya rahatsız eden' görüşlerin ifade edilmesini de kapsar.²²⁶ Buna, kurulu düzene karşı çıkan veya Anayasa²²⁷ veya yasaların barışçıl yollarla değiştirilmesini savunan bilgi ve fikirlerin yayılması da dahildir; örneğin kürtajin suç olmaktan çıkarılmasını savunmak²²⁸ azınlık bilinci geliştirmeye çalışmak,²²⁹ LGBTİ kişilerin insan haklarını korumak²³⁰ bölgesel özerklik çağrısında bulunmak ve hatta ülke topraklarının bir kısmının ayrılmasını talep etmek.²³¹ Her durumda, bir örgütün teklif edilen amaçları ile ilgili yetkililerin aceleci ve olumsuz sonuçlar çıkarmaktan kaçınması gerekir.²³²

ERMENİSTAN CUMHURİYETİ ÖRGÜTLER KANUNU (2001)

Madde 4

(...)

2. Örgütler, organizasyon yapılarını, amaçlarını, hedeflerini ve faaliyet yöntemlerini bağımsız bir şekilde kendileri belirlerler.

(...)

D. Karar alma süreçlerine katılım, mülkiyet, gelir ve varlıklar

183. Açık ve saydam bir yasa yapma süreci olan katılımcı bir demokraside, örgütlerin yerel, ulusal, bölgesel veya uluslararası, her kademede yasa ve politikaların geliştirilmesine katılabilmeleri gerekir.²³³
184. Bu katılım örgütlerin yönetimin farklı kademelerindeki kamu otoriteleriyle diyaloga girme ve istişarelere katılmalarına imkan sağlayan mekanizmaların kurulması yoluyla kolaylaştırılmalıdır.
185. Örgütlerin katılımı çift yönlü samimi bir sürece dayanmalı ve örgütlerin özellikle politika ve yasaların değiştirilmesi yolundaki teklifleri kabul edilemez veya kanunsuz olarak görülmemelidir.²³⁴
186. Ayrıca, örgütler, uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerin uygulanması konusunda devletlerin uluslararası denetleyici organlara sunduğu raporlar hakkında kamuya açık bir şekilde yorumda bulunabilmeli ve bu yorumları söz konusu raporlar sunulmadan önce de yapabilmelidir.²³⁵ Ayrıca, statülerini, finansmanlarını ve işleyişlerini ilgilendiren yasaların ve diğer kuralların değiştirilmesiyle ilgili teklifler hakkında örgütlere daima danışılmalıdır.²³⁶
187. Anlamli olabilmesi için, örgütlerle yapılan istişareler içermeci olmalı, mevcut çeşitli örgütleri yansıtmalı ve hükümetin tekliflerini eleştiren örgütleri de dahil etmelidir.
188. Örgütlerin öncelikle üye ve ortaklarının görüşlerini alma gereksinimi dikkate alınarak, yapılan bütün istişarelerde her türlü resmi bilgiye erişmelerine izin verilmeli, cevap vermek için yeterli süre tanınmalıdır.²³⁷
189. Örgütlerden (ve genel olarak kamuoyundan) alınacak geri bildirimler,

çalıştıkları alana en uygun olan biçimde ve söz konusu ülkenin koşulları dikkate alınarak talep edilmelidir. Örneğin, belli kişilerin, grupların ve örgütlerin çevrimiçi kaynaklara sınırlı erişiminin olması veya olmaması dikkate alınmalıdır. Bunun dışında, yetkililer bu türden geri bildirimleri ciddiye almalı ve cevap vermelidir. Bu süreci kolaylaştırmada ulusal insan hakları kurumları önemli bir rol oynayabilir.²³⁸

190. Amaçlarını gerçekleştirmek için örgütler hem faaliyetlerinden gelir elde edebilmeli hem de kurulu oldukları devletin içinde ve ötesinde yer alan kamuya ait ve özel kaynaklardan gelir talep edebilmelidir. Bu amaç doğrultusunda, örgütlerin bağışçılara (donör) mümkün olan en geniş şekilde erişebilmeleri önemlidir. Bu gelir nakit şeklinde olabileceği gibi, örgüte ait mal ve mülklerin veya ekipmanın satılmasından elde edilen gelirler şeklinde veya bir örgütün sağlayabileceği diğer kazançlar şeklinde de olabilir (örneğin, yatırımlardan elde edilen kazançlar, kira gelirleri, işletme payları, ekonomik faaliyetler ve mülkle ilgili işlemler).

191. Örgütler, özel bir izin almalarına gerek olmaksızın kar amacı gütmeyen faaliyetlerini desteklemek amacıyla her türlü yasal ekonomik ve ticari faaliyet yürütmekte serbest olabilmelidirler; ancak söz konusu faaliyetler için genel olarak uygulanan lisans veya düzenleme gereklilikleri varsa bunlara tabi olabilirler. Ayrıca, örgütlerin kar amacı gütmeyen niteliklerinden dolayı, bu türden faaliyetler sonucunda elde edilen kar kuruculara veya üyelere dağıtılmamalı, bunun yerine amaçlarını gerçekleştirmek için kullanılmalıdır.

192. Ayrıca, örgütlerin gelir üretme veya elde etmeleri konusunda uygulanacak kurallar, uluslararası insan hakları standartları ile uyumlu oldukları ölçüde, genel olarak gümrük, kambiyo, kara para aklamanın ve terörün önlenmesi için uygulanan yasalardaki kurallarla aynı olmalı, aynı şekilde, seçimlerin ve siyasi partilerin saydamlığı ve finansmanı ile ilgili kurallar geçerli olmalıdır.

193. Örgütlerin kazandıkları veya edindikleri her türlü gelir ve bu gelirle elde edilen her türlü varlık sadece örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için kullanılmalı ve üyelere dağıtılmamalıdır.
194. Ancak, örgütler gelir ve varlıklarını personel maaşlarını ödemek ve kendi adlarına yapılan masrafları karşılamak için kullanabilmelidir.²³⁹ Çoğu örgütün personel istihdam etmeden ve/veya onların adına çalışan gönüllüler yoluyla faaliyetlerini yürütmeden amaçlarını gerçekleştirmeleri olası değildir. Bu nedenle, örgütlerin mülk ve varlıklarını çalışanlarına ödeme yapmak için ve onların adına hareket eden kişilerin masraflarını geri ödemek için kullanmaları meşrudur. Personel ücretlerinin belirlenmesinde piyasa koşulları ve/veya mevzuat etkili olurken, sahip olunan mülkün bir örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için kullanıldığından emin olunması için masrafların geri ödenmesi konusunda makul olma kriteri uygulanabilir.
195. Tüzel kişiliğe sahip örgütler kendi banka hesaplarının yardımıyla gelir ve varlıklarını yönetip kullanabilmelidirler. Bankacılık imkanlarına erişim, bir örgütün bağış alma, varlıklarını yönetme ve koruma yetisi açısından temel öneme sahiptir. Bu, bankaların her talep eden örgüte böyle bir imkan sunma zorunluluğu olduğu anlamına gelmez; ancak bankanın müşteri seçme özgürlüğü ayrımcılık yapmama ilkesine tabi olmalıdır. Bir örgütün kendi adına banka hesabı işletebilmesi için tüzel kişilik sahibi olmak önkoşul olabilir.
196. Örgütler, yasal süreçler yoluyla mülkleriyle ilgili menfaatlerini koruyabilmelidir. Bu ilke son derece önemlidir, çünkü mülke el konulması, üzerindeki tasarrufun kaybedilmesi veya mülke zarar verilmesi örgütlerin amaçlarını gerçekleştirmelerini engelleyebilir.²⁴⁰
197. Ancak, kamu desteği alan örgütlerin arazi ve benzeri büyük varlıklar alıp satarken bağımsız görüşler doğrultusunda hareket etmeleri gerekli görülebilir.²⁴¹ Bazı örgütlerin varlıklarının kamu kurumlarından gelmiş olması ve alımları sırasında elverişli bir mali çerçeveye destek verilmiş olması bu

varlıkların dikkatlice yönetilmesini sağlamak, alım ve satımlarda en iyi değerin elde edilmesini temin etmek için önemli gerekçelerdir. Bu nedenle, bu gibi durumlarda yapılan bazı işlemlerde veya her türlü işlemde örgütlerin bağımsız görüşlere göre hareket etmelerini şart koşturmak uygun olabilir.

198. Örgütlerin kabul edilen amaçlar uğruna çalışmalarını engellemek için gelir ve varlıklarına el koyulması bir yöntem olarak kullanılmamalıdır.²⁴²

199. Bir örgütün feshedilmesinden sonra, sahip olduğu her türlü fon, mülk veya varlıklar tasfiye edilmelidir. Buna göre, bir örgütün bütün borçları önce ödenmeli, daha sonra kalan fonlar, mülkler ve varlıklar devredilmelidir. Fonların, mülklerin ve varlıkların devredilmesi, kar amacı gütmeyen örgütün kurucularına ve üyelerine kar dağıtılması yasağına tabidir. İlke olarak bir örgütün bu türden devirlerin koşul ve yöntemlerine karar verme özgürlüğü olsa da, bu süreci düzenleyen kurallar aynı zamanda feshin gönüllü mü yoksa zorunlu mu olduğuna bağlı olarak değişecektir (fon, mülk ve varlıkların devriyle ilgili daha fazla bilgi için bkz. Bölüm C, Alt Bölüm 2-H).

E. Devlet desteği ve diğer kaynaklara erişim

Kaynak arama, edinme ve kullanma özgürlüğü

200. Bu Rehber İlkelerin 7. Maddesinde açıkça belirtildiği gibi, örgütlerin kaynak arama, edinme ve kullanma özgürlükleri vardır. Fon toplama faaliyetleri MSHS'nin 22. Maddesi kapsamında koruma altına alınmış, AİHM de örgütlerin amaçlarını gerçekleştirmek için bir araca sahip olmalarını önemli görmüştür. Kaynak arama, edinme ve kullanma yetisi bütün örgütlerin varlığı ve işleyişi için elzemdir.

201. 'Kaynak' kelimesi geniş bir kavramdır ve şunları kapsar: mali transferler (örneğin, bağışlar, hibeler, sözleşmeler, sponsorluklar ve sosyal yatırımlar); borç

garantileri ve özel ve tüzel kişilerden alınan diğer mali yardım biçimleri; aynı bağışlar (örneğin, mal, hizmet, yazılım ve benzeri fikri ve gerçek mülkiyet); maddi kaynaklar (örneğin, ofis malzemeleri ve bilgi teknolojileri ekipmanları); insan kaynakları (örneğin, maaşlı personel ve gönüllüler); uluslararası yardım ve dayanışma imkanlarına erişim; gereksiz müdahale olmaksızın seyahat ve haberleşme özgürlüğü; devletin korumasından yararlanma hakkı.²⁴³ Kaynaklara şunlar da dahildir: kamu fonları ve özel fonlar, vergi teşvikleri (örneğin, gelir vergisinden düşme veya kredi yoluyla bağışlar için teşvikte bulunulması), aynı yardımlar ve örgüte ait malların satışından elde edilen kazançlar, örgütlerin yararlandığı başka imkanlardan elde edilen kazançlar (örneğin, yatırımlardan elde edilen gelirler, kira gelirleri, işletme payları, ekonomik faaliyetler ve mülkle ilgili işlemler).

202. Örgütler, özel bir izin almalarına gerek olmaksızın kar amacı gütmeyen faaliyetlerini desteklemek amacıyla her türlü yasal ekonomik ve ticari faaliyet yürütmekte serbest olabilmelidirler. Ancak söz konusu faaliyetler için genel olarak uygulanan lisans veya düzenleme gereklilikleri varsa bunlara tabidirler. Örgütlerin bu türden faaliyetler sonucunda elde edilen karı kuruculara veya üyelere dağıtmamaları, bunun yerine amaçlarını gerçekleştirmek için kullanılmaları koşulu vardır.

Devlet yardımı

203. Örgütlerin kar amacı gütmeme özellikleri ve toplum için önemli olmaları, kuruluş ve faaliyetleri için devlet desteğinin gerekli olabileceği anlamına gelmektedir.²⁴⁴ Kamu kaynaklarına ve kamu fonlarına erişim olarak değerlendirilmesi gereken devlet desteğinin böyle durumlarda haklı gerekçesi vardır, çünkü sivil toplum örgütleri²⁴⁵ ve siyasi partiler²⁴⁶ gibi bazı örgütler demokrasilerde önemli bir rol oynarlar ve siyasi çoğulculuğu geliştirirler.

KARADAĞ SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ KANUNU (2007)

Madde 26

Karadağ devleti, sivil toplum örgütlerine mali yardım sağlayacaktır.

(...)

Madde 27

Devlet, Karadağ Cumhuriyetinde sivil toplum örgütlerinin faaliyet yürütmesi ve gelişmesi için vergi ve diğer imtiyazları sağlamakla yükümlüdür.

ARNAVUTLUK CUMHURİYETİ 8788 SAYILI SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ KANUNU (2001)

Madde 39

Kar amacı gütmeyen örgütler, tüm diğer tüzel kişiler gibi, proje yürütme, ihalelere girme ve hibe alma, kamu hizmetleri, kamu malları ve mülkleri için devlet kurumlarına hizmet sunma, alım satım sözleşmeleri yapma, kamu hizmetlerinin ve ilintili mülklerin kamu sektöründen kar amacı gütmeyen örgüte transfer edilmesini sağlama hakkına sahiptir.

Madde 40

Kar amacı gütmeyen örgütlerin vergi ve gümrük yükümlülüklerinden muaf tutulmaları yasayla düzenlenir.

Örgütün şekline, amaçlarına ve yürüttüğü faaliyetlere bakılmaksızın kar amacı gütmeyen örgütlerin, bağışlardan ve üye aidatlarından elde ettikleri gelirler için vergi muafiyeti vardır.

Kar amacı gütmeyen örgütlere bağış yoluyla destek veren özel ve tüzel kişiler yasalara uygun olarak bağış gelir vergisinden düşebilirler.

204. Devlet fonları ve kamu kaynaklarına erişim sayesinde, temsilde eşitlik sağlamak, toplumsal cinsiyet eşitliği yoluyla toplumda kadınların konumunu güçlendirmek ve azınlıkların kamusal ve siyasal katılımlarını artırmak için olumlu tedbirler alan örgütlere mali destek verilmesi de kamuda ve özel hayatta kadınların ve azınlık gruplarının rolünün geliştirilmesine katkı sağlanır. Uluslararası ve bölgesel standartlara göre, devletler belli konular üzerine çalışan örgütlere mali destek vermelidir. Bunlara şunlar dahildir: kadınlara hakları ve

başvuru yolları konusunda eğitim veren örgütler²⁴⁷, kadına karşı şiddeti ve ev içi şiddeti önlemek ve bununla mücadele etmek için çalışan örgütler (sığınma evi ve rehabilitasyon desteği verenler dahil)²⁴⁸, rehabilitasyon ve yeniden entegrasyonlarını sağlamak için insan ticareti mağduru kadınlarla çalışan örgütler,²⁴⁹ adli yardım dahil kadınların adalete erişimlerini kolaylaştıran örgütler dahildir.²⁵⁰ Ayrıca, devlet bu konularda çalışan örgütleri desteklemek amacıyla mevzuatla teşvikler getirmeyi düşünebilir.²⁵¹ Aynı şekilde, marjinalleşmiş veya azınlık gruplarıyla çalışan örgütlere de devlet desteği verilmesi değerlendirilebilir.

AGİT BÖLGESİNDE İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARININ DURUMU İLE İLGİLİ AGİT RAPORU : ZORLUKLAR VE İYİ UYGULAMALAR (2008)²⁵²

İnsan hakları savunucularına doğrudan devlet desteği verilmesi

[...]

(Portekiz’de), çeşitli örgütlere sosyal ortak statüsü verilebilmekte ve bu sayede devlet desteği almaları, vergi muafiyetinden ve başka yardımlardan faydalanmalarına imkan tanınmaktadır. Örgütlerin bu statüyle tanınması için ilgili departmanlarda ikinci bir kayıt yaptırmaları anlamını taşımaktadır (bu şekilde kayıt yapıldığında genellikle ‘kamu yararına çalışan tüzel kişi’ statüsü de otomatik olarak verilmiş olur) ancak sivil toplum gruplarının faaliyet göstermesi için kayıt bir önkoşul değildir.

Göç ve Kùltürler Arası Diyalog Yüksek Komiserliği ile yapılan işbirliği protokollerine dayanarak göçmenlerle çalışan örgütlere devlet desteği verilmektedir. Bu protokoller talep üzerine yapılır ve talep eden örgütün geliştirdiği faaliyetlere fon verilmesini kapsar (toplam miktarın yüzde 70’ine kadar). Bunun dışında, karar alıcılar, çalışanlar ve gönüllüler dahil olmak üzere, bu türden örgütlere üye olan kişilerin becerilerinin geliştirilmesini hedefleyen faaliyetler yoluyla da destek verilir. Yine, örgütlere teknik destek de verilmektedir (eğitim kursları ve proje uygulamalarının takibi). Bunun ötesinde, hukuki yardım, tavsiye, belli belgelerin ve materyallerin edinilmesi gibi).

Benzer şekilde, kadın örgütlerine (Yurttaşlık ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu tarafından), gençlik örgütlerine (Portekiz Gençlik Enstitüsü tarafından) ve engelli örgütlerine (Ulusal Rehabilitasyon Enstitüsü tarafından) destek verilmektedir.

205. Örgütlere sağlanacak her türlü devlet desteği, açık ve objektif kriterlere göre verilmelidir. Bir örgütün yürüttüğü faaliyetlerin niteliği ve faydalanıcıları, söz konusu örgüte kamu desteği verilip verilmeyeceğine karar verirken değerlendirilmesi gereken konular olabilir. Kamu desteği, bir örgütün yasayla tanımlanmış belli bir kategoride veya rejimde yer alması koşuluna veya örgütün belli bir hukuki biçime sahip olmasına bağlı olarak da sağlanabilir. Bu nedenle, bir örgütün tüzüklerinde veya faaliyetlerinde yapılan ciddi bir değişiklik devlet desteğinin değişmesine veya sonlandırılmasına yol açabilir.²⁵³

206. Örgütlere verilen devlet desteği türleri büyük değişiklik göstermektedir. Sivil toplum örgütleri gibi örgütler devletten doğrudan destek alabileceği gibi, vergi muafiyetleri şeklinde yardımlar, özel kişilerin yaptıkları bağışları vergiden düşebilmeleri gibi teşvikler, posta veya haberleşme hizmetleri gibi devlet tarafından verilen bazı hizmetlerle ilgili ödeme muafiyeti gibi destekler olabilir. Her şeyin ötesinde, her türlü devlet desteğinin saydam olması gerekmektedir.

POLONYA YEREL VERGİLER VE ÖDEMELER KANUNU (1991)

Madde 7

1. Aşağıda sayılanlar emlak vergisinden muaftır: (...)

8) Ticari faaliyetler için kullanılan gayri menkul bölümleri istisna olmak kaydıyla, topluluklar ve örgütler tarafından, eğitim, yetiştirme, bilim ve teknoloji, beden eğitimi ve spor konularında çocuk ve gençlerle çalışacak örgütlerin kullandığı gayri menkuller ile çocuklar için daimi kamp alanı ve dinlenme tesisi olarak hizmet gören araziler (...)

207. Bu amaçla kullanıma sunulan kamu fonları ilgili kanun ve düzenlemelerde açıkça belirtilmelidir. Kamu fonu miktarını belirleme ve değiştirme yetkisine sahip devlet kurumlarının hak ve görevleri de yasada açıkça düzenlenmelidir. Devlet desteği, ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde verilebilir. Devlet fonları ve devlet desteği ile ilgili mevzuatın ve politikaların hazırlanması sürecine örgütler de dahil edilmelidir.

208. Her bir örgüt için kullanılabilir kamu fonu miktarının belirlenmesi için belirlenen kriterler objektif ve ayrımcılık yasağına uygun olmalı, kamuya açık ve erişilebilir olan yasa ve/veya düzenlemelerde açıkça belirtilmelidir. Devlet finansmanı ve desteği, kadın ve azınlık grupları gibi belli kategorilerde çalışan örgütlerle sınırlı tutulabilir. Bu gibi durumlarda, belli gruplar lehine yapılan tercihli muamele saydam bir şekilde belirlenmelidir.
209. Devlet otoriteleri, gerek fonların faydalanıcıları ve her bir faydalanıcıya verilen fon miktarı gerekse fonların hangi amaçla kullanıldığı konusunda veri sağlayarak kamuyu fon tahsisine ilişkin bilgilendirmelidir. Fonların hangi türdeki gruplara verildiği, her gruba tahsis edilen fon miktarı ve aynı kaynaklar konusunda saydam bilgi sağlamak adına, raporlama değişmez niteliklere göre ayrıştırılmış bilgiler içermelidir.
210. Devletler, örgütlere çeşitli mekanizmalar yoluyla fon sağlayabilir. Bu mekanizmalar arasında, hizmet alımı -genellikle devletin satın almak istediği hizmetin tam niteliğini ve niceliğini bildiği durumlarda geçerlidir- ve hibeler -genellikle devletin, bir örgütten beklenen hizmetin niteliği ve yöntemini önceden belirlemeksizin belli bir konuda en yaratıcı çözümü finanse etmeyi planladığı durumlarda geçerlidir- yer alır. Devletler ayrıca, üretilen hizmetlerin veya uygulanan projelerin gerçek maliyetlerini karşıladıkları veya örgütlere verilen kurumsal desteği karşıladıkları uzun vadeli fon tahsisine imkan veren mekanizmalar da kurabilirler. Devletler, özellikle sosyal hizmetlerin sunumu konusunda uzmanlaşmış örgütlere, insan haklarının korunması, politika geliştirme, izleme ve savunuculuk alanında çalışan örgütlere destek verme konusunda teşvik edilmelidir. İzleme ve insan hakları konusunda uzmanlaşmış örgütler de dahil olmak üzere, faaliyet alanları nedeniyle örgütlere karşı ayrımcılık yapılmamalı, bazı örgütleri her türlü kamu finansmanı çerçevesinden mahrum bırakan uygulamalar terkedilmelidir.
211. Kural olarak, kamu fonları saydam bir prosedür yoluyla tahsis edilmeli ve ilgilenme potansiyeli olan bütün örgütlere yönelik yürütülecek geniş bir

bilgilendirme kampanyası eşliğinde dağıtılmalıdır. Fon tahsisi rekabetçi bir süreç yoluyla yapıldığında, kamu fonlarına başvuruların değerlendirilmesi objektif olmalı, yarışma için geliştirilen açık ve saydam kriterlere dayanmalı ve önceden duyurulmalıdır. Değerlendirme süreçlerinin sonuçları kamuya açık olmalı, bazı projelere fon verilirken bazılarına neden verilmediğine ilişkin nedenler belirtilerek fon alamayan örgütlerin başvuruları ile ilgili bilgilere de erişim sağlanmalıdır. Ancak bu konuda örgütlerin mahremiyet hakkına saygı korunmalıdır.

212. Kamu desteği almak için yapılan başvurularda aranan şartlar devletten sağlanacak fon miktarı veya diğer yardım miktarları ile orantılı olmalıdır. Sembolik destekler için aşırı külfetli başvuru süreçleri gerekmemelidir; öte yandan daha ciddi destek miktarlarının söz konusu olduğu durumlarda daha fazla koşul aranabilir.

213. Genel olarak, devletler kamu fonlarına başvuru prosedürlerini basitleştirmek için her türlü çabayı göstermelidir. Bu konuya yaklaşmanın yollarından biri, eğer yapılabiliyorsa, devlet desteğine başvurdukları sırada örgütlerden beklenen bütün belgelerin hazır olduğu bir arşiv yaratmaktır; böylece, bir başvurunun sunulması gereken tarihte, bir örgütün minimum düzeyde belge sunması gerekir.

214. Kamu desteği alan bütün örgütler aynı raporlama şartlarına tabi olmalıdır. İstisnai durumlarda, rekabetçi ve saydam bir süreçten geçmeden doğrudan kamu desteği alan örgütlerden, saydamlığı sağlamak ve kamunun farkındalığını temin etmek için özellikle ayrıntılı birtakım raporlama şartlarını yerine getirmeleri istenebilir. Bu raporlama şartları, rekabetçi ve saydam bir prosedürden geçerek fon almaya hak kazanan örgütlerin tabi olduğu raporlama şartlarına göre daha fazla olabilir. Ancak, her iki durumda da, kamu desteğiyle ilgili raporlama gereklilikleri aşırı külfetli olmamalı ve en azından alınan kamu desteği seviyesi ile orantılı olmalıdır.

215. Ayrıca, bir örgüte fon veren devlet kurumları söz konusu örgütü bağımsızlığından mahrum bırakmamalıdır. Devlet desteği alan örgütlerin devletin veya başka aktörlerin müdahalesinden bağımsız olarak faaliyet yürütmesini sağlamak yine devletin görevidir. Örgütler için devlet desteği getiren bütün sistemlerde 'devletin zaptı'ndan kaçınılmalı ve örgütlerin bağımsızlığı korunmalıdır. Bir örgütün faaliyetleri ve işleyişiyle ilgili kararlar üyeleri veya üyeler tarafından görevlendirilen iç yönetim organları tarafından alınmıyorsa, o örgüt bağımsız değildir. Bir örgütün tek veya ana bir fon sağlayıcısının olması o örgütün otomatik olarak bağımsızlığını kaybettiği anlamına gelmez. Ancak, devletin doğrudan veya dolaylı olarak yöneticilerin ve üyelerin karar alma süreçlerini etkilemeye takdir hakkının olduğu, dolayısıyla da örgütün kuruluşu, faaliyetleri ve işleyişi, yöneticilerin görevlendirilmesi veya tüzüklerinin değiştirilmesi ile ilgili karar aldığı durumlarda bir örgüt bağımsız sayılmaz.

216. Devlet fonlarının tahsisinden sorumlu makamlar fon verme veya vermeme ile ilgili kararlarından sorumlu tutulabilmelidir; örgütler de fon başvurusunun reddedilmesi durumunda itiraz edebilmeli, kararın bağımsız ve tarafsız bir yargı merci tarafından denetlenmesine erişim sağlanmalıdır.

217. Saydamlığı artırmak için, fonların veya kaynakların dağıtımı konusunda, tek bir bakanlığı veya devlet kurumunu görevlendirmek yerine, mümkün olduğu ölçüde devletin etkisinden bağımsız olan çeşitli kurumların görevlendirilmesi tavsiye edilir.

Özel fonlar ve diğer devlet dışı fon türleri

218. Örgütler, faaliyetleri için ayrıca yabancı ve uluslararası özel ve diğer devlet dışı aktörlerden de fon alabilirler. Devletler, kaynakların çeşitlendirilmesine izin vermenin örgütlerin bağımsızlığını daha iyi sağlayacağını kabul etmelidir. Yukarıda bahsedildiği gibi, bu kaynaklar arasında, yabancı devletler ve bunların kuruluşları da dahil olmak üzere, gerek ulusal gerekse

yabancı veya uluslararası bireyler, özel tüzel kişiler ve kamu kurumları olabilir.

219. Sivil toplum örgütlerinin yabancı fon alması bazı meşru endişelere yol açabileceği halde,²⁵⁴ mevzuatta genel bir yasaklama veya başka aşırı kısıtlayıcı tedbirler yerine bu endişelerin ele alındığı düzenlemeler olmalıdır.²⁵⁵

220. Yukarıda bahsedildiği gibi, yurtdışından (veya yabancı ve uluslararası kaynaklardan) gelen kaynaklara erişimle ilgili her türlü kısıtlamanın yasayla öngörülmüş olmalı, ilgili uluslararası standartlarda belirtilen izin verilen kısıtlamalara uygun meşru bir amaç taşımalı, demokratik bir toplumda gerekli olmalı ve gözetilen amaçla orantılı olmalıdır. Yolsuzlukla, terör finansmanı, kara para aklamaya veya diğer yasadışı ticarete karşı yürütülen mücadele, genellikle meşru amaçlar olarak kabul edilir ve ulusal güvenlik kamu güvenliği veya kamu düzeni yararına olduğu kabul edilebilir.²⁵⁶ Ancak, bu kaynaklara erişimle ilgili her türlü kısıtlama, devletin söz konusu menfaatlerin korunmasına yönelik amacıyla orantılı olmalı ve gözetilen amacı elde etmek için mümkün olan en az müdahaleci yöntem olmalıdır.²⁵⁷

221. Devletin yabancı kaynaklardan fon alan bir örgüte uyguladığı kontrol, mantığa ters düşmemeli, aşırı müdahaleci olmamalı veya yasal faaliyetleri engellememeli.²⁵⁸ Benzer şekilde, hiçbir raporlama gerekliliği örgüte aşırı veya masraflı bir yük getirmemelidir.²⁵⁹ BM Özel Raportörü, raporlama gerekliliği getirilecekse, örgütlerin en fazla fonları aldıklarına dair bir bildirim prosedürünü yerine getirmelerinin istenebileceğini, hesapları ve faaliyetleriyle ilgili rapor sunmalarının gerekli görülebileceğini,²⁶⁰ bunun dışında yetkililerden önceden izin almaları şartının getirilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca, Venedik Komisyonu, ‘yabancı fonlarla ilgili konularda mümkün olan en geniş şekilde saydamlığın sağlanmasını şart koşmanın haklı bir gerekçe olduğunu’ söylemekle birlikte, şunları ifade etmiştir: ‘Bir idari makama, basit bir bildirim sistemi kullanılarak -bu ön izin değildir- yabancı fon temin edilmesinin yasal olup olmadığını (amaca uygun olup olmadığı değil) denetleme yetkisi verilebilir.

Prosedürün açık ve kolay anlaşılır olması gerekir ve zımnen bir onay mekanizması olmalıdır. Bu konularda nihai karar alma yetkisi bu idari makama ait olmamalıdır. Karar mahkemelere bırakılmalıdır.²⁶¹

222. Bu konuyla ilgili en yoğun endişeleri gündeme getiren devlet uygulamaları arasında şunlar yer almaktadır: yabancı fonlara erişimin topyekun yasaklanması; örgütlerin bu tür fonları almadan önce devletten onay almaları şartının getirilmesi; yabancı fonlarla desteklenen projeler için onay sürecinin gereksiz uzun olması; yabancı kaynaklardan gelen fonların merkezi bir devlet fonu yoluyla aktarılması şartının getirilmesi; aşırı raporlama gerekliliklerinin dayatılması; yabancı kaynaklardan fonlanan örgütlerin insan hakları, savunuculuk ve diğer faaliyetler yürütmelerine yasak veya kısıtlama getirilmesi; yabancı fonlardan desteklenen örgütlerin, aşağılayıcı sıfatlarla etiketlenmelerini şart koşarak, çalışmalarının damgalanması veya gayrimeşru hale getirilmesi;²⁶² bu türden örgütleri taciz etmek için denetim veya teftiş kampanyaları başlatmak; fonlamayla ilgili yukarıda bahsedilen kısıtlamalardan herhangi birine uymadıkları için örgütlere cezai yaptırım getirmek.

223. Yukarıda bahsedildiği üzere, ve barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hakkı BM Özel Raportörünün de vurguladığı gibi, ulusal, yabancı ve uluslararası kaynakların fonlarına örgütlerin erişebilmesi örgütlenme özgürlüğü hakkının ayrılmaz bir parçasıdır. Sonuç olarak, bu türden kısıtlamalar MSHS'nin 22. Maddesini ve Uluslararası Ekonomik, sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi dahil, diğer insan hakları belgelerini ihlal etmektedir.²⁶³ Bunun yerine devletler, şirketlerin veya özel kişilerin örgütlere sundukları fonları vergiden düşebilmelerine veya başka teşviklerden yararlanmalarına imkan sağlayarak örgütlerin yabancı kaynaklarla desteklenmelerini teşvik edebilirler. Diğer teşvikler arasında, banka transferlerinden alınan banka ücretlerinin düşürülmesi, veya uluslararası kuruluşlardan gelen bağışların vergiden muaf tutulması olabilir.

SIRBİSTAN ÖRGÜTLER KANUNU (2009)

Madde 36

Örgütler, üye aidatları, gönüllü katkılar, bağışlar ve hediyeler (aynı veya nakdi), mali destek, vefat edenlerin malvarlıkları, mevduat faizleri, kira ücretleri, temettüleri yoluyla ve yasayla izin verilen başka yollarla kazanç elde edebilirler.

Örgütlere katkıda bulunan ve hediye veren bireyler ve şirketler, ilgili kamu geliri türünü kapsayan kanuna uygun olarak belli vergi yükümlülüklerinden muaf olabilirler.

F. Hesap verebilirlik, denetim ve denetleyici makamlar

224. Örgütler, iç işlerine devlet tarafından müdahaleden özgür olma hakkına sahip oldukları için, örgütlerin iç işleyişlerine dair saydamlık gereksinimi uluslararası ve bölgesel sözleşmelerde özel olarak düzenlenmemiştir. Ancak, açıklık ve saydamlık hesap verebilirliğin²⁶⁴ ve kamuoyunun güvenini sağlamak için hayati öneme sahiptir. Devlet örgütlerin hesap verebilir ve saydam olmasını şart koşmayacak ancak bunu teşvik edecek ve kolaylaştıracaktır. Bu konu aynı zamanda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin sivil toplum örgütleri bağlamındaki bazı tavsiyelerinde ifade edilmiştir.²⁶⁵

HIRVATİSTAN CUMHURİYETİ ÖRGÜTLER KANUNU (2001)

Örgütlerin faaliyetlerinin duyulması Madde 9

1. Faaliyetlerin halka ne şekilde duyurulacağına dair yöntem örgütlerin ana tüzüğünde belirlenecektir.
2. Örgütler ana tüzüklerine uygun olarak üyelerini faaliyetleri ile ilgili bilgilendireceklerdir.

225. Raporlama gereklilikleri, varsa, külfetli olmamalı, örgütün büyüğü ve faaliyetleri ile orantılı olmalı ve bilgi iletişim teknolojileri aracılığıyla mümkün olduğunca kolaylaştırılmalıdır (aşağıda örgütler ve yeni teknolojiler ile ilgili bölüme bakınız). Örgütlerin şirketler gibi diğer tüzel kişilerden daha fazla rapor ve bilgi sunmaları gerekmemeli, farklı sektörler arasında eşitlik sağlanmalıdır.

Ancak, belli yardımlar alınması halinde bazı özel raporlama gerekliliklerine izin verilir; burada, söz konusu raporlama gereklilikleri örgütlerin takdirine bırakılmalı, bu raporlama şartlarını yerine getirme veya yerine getirmeyerek aldıkları özel yardımlardan vazgeçme hakkına sahip olabilmelidirler.

226. Örneğin, amaçlarına ulaşmak için kamu fonlarını kullanan örgütlerin durumunda, vergi mükelleflerinin bu örgütlerin tüzüklerine, programlarına ve mali raporlarına erişmelerini sağlamak için mevzuatla kılavuz ilkeler belirlenebilir. Açık bir toplum yaratmak ve yolsuzluğu önlemek için bu türden belgelerin yayınlanması gerekli görülebilir. Ancak, bu türden raporlama gereklilikleri örgütlere gereksiz ve maliyetli bir külfet getirmemeli ve alınan fon miktarı ile orantılı olmalıdır. Siyasi partiler gibi özel örgütler için farklı raporlama kuralları söz konusu olabilir.²⁶⁶

227. Örgüte aşırı bir külfet getirmemek kaydıyla, raporların yayınlanabileceği internet portalları oluşturularak raporlama süreci kolaylaştırılmalıdır. Raporlama gereklilikleri birden fazla yasayla düzenlenmemelidir; aksi halde birbirinden farklı ve hatta birbiriyle çelişen raporlama gereklilikleri doğabilmekte, gereklilikleri uyulmaması durumunda birbirinden farklı yükümlülükler doğabilmektedir. Son olarak, örgütler mümkün olduğunca aynı bilgiyi birden fazla devlet kurumuna sunmak zorunda kalmamalıdır; raporlama sürecini kolaylaştırmak için devlet makamları raporları gerektiğinde başka departmanlarla da paylaşmalıdır.

ESTONYA CUMHURİYETİ VAKIFLAR KANUNU (1995)

Madde 14

(...)

(5) Raporla birlikte sunulan yıllık rapor ve belgeler sicile elektronik olarak ibraz edilecektir. (...).

228. Örgütlerin denetlenmesi ve teftişi ile ilgili her türlü düzenleme ve

uygulama, bir örgütün faaliyetleri ile ilgili minimum devlet müdahalesi ilkesini başlangıç noktası olarak benimsemelidir. Bu Rehber İlkelerde başka yerde ifade edildiği gibi, mahremiyet hakkı örgütler ve üyeleri için de geçerlidir. Buna göre, denetim ve teftişin net bir yasal zemini olmalı, gözetilen meşru amaçlarla orantılı olmalıdır.²⁶⁷ Örgütlerin denetim ve teftişi müdahaleci olmamalı, özel şirketler için uygulanan kurallardan daha talepkar olmamalıdır. Bu türden denetimler daima örgütün ve faaliyetlerinin yasal olduğu yolundaki karineye dayanmalıdır. Ayrıca, bu türden bir denetim örgütlerin iç yönetimine karışmamalı, örgütlerin amaç ve faaliyetlerini hükümet politikaları ve idaresi ile eşgüdümlü olmaya zorlamamalıdır.

229. Örgütlerin denetimiyle görevli organlar yasayla tanımlanmalıdır. Bu türden organların yetkilerinin kapsamı, amacı ve sınırları da yasada açıkça düzenlenmelidir. Uzmanlık gerektiren durumlarda (örneğin, mali düzenlemelerle ilgili denetimlerde mali müşavirlere ihtiyaç duyulabilir), örgütlerin denetlenmesi için birden fazla organa ihtiyaç duyulabilir. Sürece dahil olan denetleyici organların sayısını en aza indirmek saydamlığı artıracak, yolsuzluğu önleyecek ve düzenleyici sistemin uygun şekilde işlemesini ve basitliğini sağlayacaktır. Devlet otoriteleri iletişim kurmak isteyen örgütlerin kendilerine yeterli düzeyde erişebilmelerini sağlamalı, kurumlarında çalışan personelin örgütlerle çalışacak şekilde eğitilmelerini ve yeterlilik kazanmalarını sağlamalıdır. Bir örgüte tüzel kişi statüsü vermekle görevli devlet kurumunun denetim ve teftiştan sorumlu devlet kurumundan ayrı olması değerlendirilebilir. Saydamlığın ve düzenleyicilerin bağımsızlığını daha fazla olmasını sağlamak için denetleyici organların atanmasıyla ilgili prosedürler, örgütlerin teftiş edilme gerekçeleri, teftişlerin süresi ve teftiş sırasında hazır bulundurulması gereken belgeler yasayla tanımlanmalıdır.²⁶⁸

MACARİSTAN ULUSAL SİVİL FON YASASI (2003)

Bu kanun, sivil sektörü destekleme fonlarının toplanması ve dağıtılması ve kullanımlarının izlenmesi ile ilgili son derece ayrıntılı bir prosedürü düzenlemektedir. İzlemeden sorumlu organ ulusal ve bölgesel düzeyde hem devleti hem de sivil toplum örgütleri sektörünü temsil etmektedir. Aynı zamanda, Fon'un idaresinden sorumlu

230. Mevzuat, genel olarak, denetimden sorumlu organlara olası ihlalleri soruşturma ve takibe alma yetkisi vermelidir. Bu türden soruşturma yetkileri olmadan söz konusu organların görevlerini etkili bir şekilde yerine getirmeleri olası değildir. Ancak, teftişle ilgili düzenlemeler açık ve net olmalı, aşırıya kaçmamalı, muğlak tanımlar içermemeli veya kamu otoritelerine aşırı takdir yetkisi vermemelidir. Aksi taktirde istismarlara ve seçici bir yaklaşımın benimsenmesine yol açabileceği gibi, düzenlemelerin kötüye kullanılması sonucunda potansiyel tacizlere neden olabilir.

231. Mevzuatta, kapsayıcı bir liste ile olası teftişlerin gerekçeleri belirgin şekilde tanımlanmalıdır. Mevzuatın ciddi şekilde ihlal edildiği şüphesi olmaksızın teftiş yapılmamalı, teftişler sadece bu şüpheyi teyit etmeye veya ortadan kaldırmaya hizmet etmelidir.²⁶⁹ Teftişle ilgili düzenlemeler aynı zamanda teftiş memurlarının yetkileri ile ilgili açık ve net tanımlar içermeli, örgütlerin hedef kitlelerinin, üyelerinin ve kurucularının mahremiyet hakkına saygı gösterilmesini sağlamalı, bu konuyla ilgili bir ihlal söz konusu olduğunda telafi imkanı vermelidir. Teftiş ihtiyacının olduğuna dair gerekçeler varsa, örgütler teftişten önce yeterli süre önceden uyarılmalı, teftişin en fazla ne kadar sürebileceği ile ilgili kendilerine bilgi verilmelidir. Ayrıca, örgütlerin teftişten önce veya teftiş sırasında birtakım belgeleri sunmaları gerekiyorsa, gerekli belgelerin sayısı belirtilmeli ve makul olmalıdır; örgütlere bu belgeleri hazır etmek için yeterli süre tanınmalıdır.²⁷⁰ Mevzuatta ayrıca örgütün hedef kitlelerinin, üyelerinin ve kurucularının mahremiyet hakkına saygı gösterilmesini sağlayacak güvenceler olmalı, bu hak ihlal edilirse telafi imkanları sağlanmalıdır.

SİYAHILARIN DESTEKLENMESİ İÇİN ULUSAL ÖRGÜT (NAACP) - PATTERSON, 357 U.S. 449 (1958)

Faaliyetleri konusunda getirilen kısıtlamalara itiraz eden bir örgütün, konuyla ilgili dava sırasında devletin dilekçesi üzerine, üye listesi de dahil olmak üzere çeşitli kayıtlarını ibraz etmesi mahkeme tarafından emredilmiştir. Belgeleri ibraz etmediği gerekçesiyle,

örgüte mahkemeye itaatsizlikten \$100,000 para cezası verilmiştir. Bu kararın uygunluğunu denetleyen Alabama Yüksek Mahkemesi'ne göre: 'bu olayda, örgütün üye listesinin devlet incelemesine karşı dokunulmaz olması, örgüt üyelerinin yasal özel menfaatlerini gözetme ve bunu yaparken de başkalarıyla özgürce örgütlenme hakkı ile yakından ilintilidir ve dolayısıyla on dördüncü maddenin koruması kapsamındadır. Eyalet, üye listesinin ifşa edilmesinin örgütlenme özgürlüğü hakkının özgürce kullanılması üzerinde yaratacağı caydırıcı etkiyi haklı gösterecek bir gerekçe sunamamıştır. (...) Davanın koşulları altında, örgütün üye listesini ifşa etmeye zorlanması üyelerin örgütlenme özgürlüğü üzerinde etkili bir kısıtlamaya neden olması çok olası bir ihtimaldir'.

232. Son olarak, fon sağlayıcıların (donörler) denetim talep ettiği durumlar söz konusu olabilir (burada denetim dendiğinde, bağımsız bir uzman tarafından örgütün mali ve muhasebe kayıtlarının doğrulanması, destekleyici belgelerinin teyit edilmesi anlaşılmaktadır). Örgütlerin kamu fonu aldığı durumlarda, bu türden denetimleri yaptırmaları için kamu veya özel kaynaklardan olmasına bakılmaksızın örgütlere denetim için yeterli fon sağlanması gerekebilir. Örgütlerin denetim yaptırmakta zorlandığı durumlarda devletler bu türden denetimler için fon sağlayarak destek vermelidir.

233. Denetleyici organların bu türden mali denetim yapma yetkisinin de olduğu durumlarda, mevzuatta belirtildiği şekilde, şirketler gibi başka oluşumları denetlerken uyguladıkları prosedürlerden daha külfetli prosedürler uygulamamalıdır. Bir denetim teftiş veya hesapların uzlaştırılması anlamına gelmemelidir. Denetim süreci hiçbir şekilde bir örgütün taciz edilmesi ile sonuçlanmamalıdır.

234. Raporlama ile ilgili gerekliliklere uyulmaması durumunda, mevzuat, devlet politika ve uygulamaları örgütlere eksiklik ve hataları gidermek için makul bir süre tanınmalıdır. Yaptırım ancak örgütlerin ağır ihlallerde bulunduğu durumlarda uygulanmalı ve daima orantılı olmalıdır. Örgütlerin yasaklanması ve kapatılması daima son çare olmalıdır.

G. Sorumluluklar ve yaptırımlar

235. İlgili düzenlemeleri ihlal etmeleri halinde, örgütler için de, başka oluşumlar için olduğu gibi, mevzuatla idari, sivil ve cezai yaptırımlar getirilebilir.²⁷¹ Bu yaptırımlar, para cezası, devlet yardımlarının geri çekilmesi, veya, aşırı durumlarda, faaliyetlerinin askıya alınması, kayıttan düşürülmeleri veya kapatılmaları şeklinde olabilir.

LETONYA KAMUSAL DERNEKLER VE ÖRGÜTLER KANUNU (1993)

Madde 7.2.

Kamusal derneklerin üyeleri, söz konusu kamusal derneğin yasal taahhütlerinden dolayı sorumlu tutulmayacaktır.

236. Tüzel kişiliğe sahip olmayan örgütlerin durumunda, mevzuata göre örgütün münferit üyelerinin sorumluluğu söz konusu olabilir.^{272 273} Bununla birlikte, bir örgütün tek bir üyesinin bireysel faaliyetleri örgütün tümüne atfedilmemeli, söz konusu üye kişisel olarak sorumlu tutulmalıdır.²⁷⁴

237. Getirilen her türlü yaptırım daima orantılılık ilkesi ile uyumlu olmalıdır, bir diğer deyişle, arzu edilen amaca ulaşmak için en az müdahaleci olan yöntem kullanılmalıdır. Yaptırımlar, yürürlüğe konmalarındaki belirgin amaçları elde edecek şekilde daima uygulanabilir ve etkili olmalıdır. Yaptırımların uygulanıp uygulanmayacağına karar verirken, yetkililer, örgütlenme özgürlüğü hakkı bakımından en az yıkıcı olan tedbiri uygulamaya özen göstermelidir. Örneğin, bir örgüt, mali tablolarının ibraz edilmesini öngören yasal bir şartı ihlal ediyorsa, ilk verilecek tepki bu eksikliğin giderilmesini talep etmek olmalıdır. Para cezası veya diğer küçük cezalar uygunsuz ancak daha sonra uygulanmalıdır. *Korneenko-Belarus* davasında BM İnsan Hakları Komitesi, propaganda materyalleri üretmek için yabancı fon kaynaklarıyla aldığı teçhizatın uygunsuz kullanıldığı ve teçhizatın birtakım belgelerinde eksiklikler olduğu gerekçesiyle kapatılan kayıtlı olmayan bir örgütün yasaklanması olayını incelemiştir. Komite, eksik belge nedeniyle bir örgütün kapatılmasının orantısız bir tepki olduğu sonucuna varmıştır.²⁷⁵ Daha genel anlamda, raporların geç veya yanlış şekilde sunulması ve benzeri suçlar durumunda uygulanan cezalar, işyerleri gibi başka oluşumların

işlediği benzer suçlara verilen cezalardan daha yüksek veya daha sert olmamalıdır.

238. Koşullar elveriyorsa, yaptırımlardan önce bir ihlalin nasıl düzeltilebileceğine dair bilgiyle birlikte bir uyarı yapılmalıdır. Böyle bir durumda, örgüte ihlali veya eksikliği gidermek için yeterli süre tanınmalıdır.²⁷⁶ Örgütlere karşı işlemleri kimin başlatılabileceği kanunlarda açıkça belirtilmelidir.

239. Faaliyetlerin fiilen askıya alınmasına veya bir örgütün yasaklanmasına veya kapatılmasına yönelik yaptırımlar istisnai niteliktedir.²⁷⁷ Bu türden yaptırımlar ancak söz konusu ihlalin devletin, belli grupların veya temel demokratik ilkelerin güvenliğine karşı ciddi bir tehdit oluşturuyorsa uygulanmalıdır. Her durumda, bu türden sert yaptırımlar nihai olarak bir yargı makamı tarafından verilmeli veya denetlenmelidir.

240. Örgütler tek ve aynı ihlalden dolayı tekrar tekrar yaptırıma maruz kalmamalıdır. Dayatılan yaptırımlara karşı itirazlar, itiraz süreci tamamlanıncaya kadar yürütmeyi durdurma etkisine sahip olmalıdır. Bu uygulama, en nihayetinde itiraz haklı bulunsa bile, uzun itiraz prosedürleri nedeniyle, dondurulan hesaplar veya yüksek miktardaki para cezalarından dolayı örgütlerin neredeyse yok olmaları önlenmiş olur. Ancak, ağır suçların veya ulusal güvenliğin söz konusu olduğu davalarda, itiraz sürecinde yaptırımların askıya alınmaması makul kabul edilir.

241. Yaptırımlara yol açan ihlaller durumunda ispat yükü daima yetkililere ait olmalıdır. Buna, yaptırıma yol açan ihlal iddialarını desteklemek için yeterli delilleri sağlama yükümlülüğü de dahildir. Yaptırımların uygulanmasına yol açan süreçler saydam ve açık olmalıdır; ancak her zaman yüksek düzeyde bir aleniyete sahip olmaları gerekmez. Bunun nedeni, kamunun bilgi edinme hakkı ile, sorumluluğun veya suçun tespit edilmesinden önce bir örgütün itibarına gelebilecek potansiyel zarar arasında uygun bir denge gözetilmesini

sağlamaktır. Ayrıca, denetimden sorumlu organların kararları, bağımsız ve tarafsız bir mahkemeye yapılacak itiraza tabi olmalıdır. Denetim çerçevesinde, devlet yetkilileri örgütlerin haklarını korumadıkları veya ihlal ettikleri için hem idari hem cezai sorumluluk taşımaktadır.

H. Fesih, yasaklama, kapatma ve adalete erişim

242. Bir örgüt, üyelerinin kararıyla veya bir mahkeme kararı yoluyla feshedilebilir. Buna göre, fesih gönüllü veya mecburi olabilir.

243. Bir örgütün gönüllü bir şekilde feshedilmesi, örgüt amaç ve hedeflerine ulaştığında, veya, örneğin, başka bir örgütle birleşmek istediğinde veya artık faaliyet göstermek istemediğinde söz konusu olabilir. Bu türden feshin gönüllü olması, kararın, örgütün tüzüğünde veya yönetmeliğinde öngörülen kurallara tabi olan örgüt üyeleri tarafından alınması gerektiği anlamına gelir.

244. Bir örgütün mecburi olarak feshedilmesi, kapatma veya yasaklama şeklinde olabilir ve ancak bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından alınan bir kararla uygulanabilir.

245. Sivil toplum örgütleri özelinde, Avrupa Konseyi'nin Avrupa'daki sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili tavsiye kararında, örgütlerin ancak iflas, uzun süreli faaliyetsizlik veya ağır suiistimal halinde kapatılabileceği ifade edilmektedir.²⁷⁸

246. İflas veya uzun süreli faaliyetsizlik nedeniyle zorunlu fesih davalarına uluslararası içtihatla rastlanmamaktadır. Ancak, iflas ile ilgili olarak, örgütler açısından başka kişilere uygulananlardan farklı kuralların uygulanması uygun olmayacaktır. Ayrıca, uzun süreli faaliyetsizlik, örgütün en son toplantısından sonra bir kaç yılın geçmiş olması ve gerekli yıllık raporların tekrar tekrar ibraz edilmemesi gibi durumlar haricinde tespit edilmesi zor bir durumdur. Ayrıca,

ilgili yetkililerin, görünürdeki uzun süreli faaliyetsizliğin söz konusu örgüt ile devlet arasındaki bir iletişim eksikliğinin bir sonucu olup olmadığını tekrar tekrar kontrol etmeleri uygun olacaktır.

247. Zorunlu fesihle ilgili içtihadında, AİHM, ağırlıklı olarak amaçlarının ve faaliyetlerinin kabul edilemez sayılması nedeniyle feshedilen veya yasaklanan siyasi partilerle ilgili davalara bakmıştır.

248. AİHM, bir siyasi partinin kapatılması veya yasaklanması gerekliliği konusunda üye devletlere belli bir takdir marjı tanımaktadır. Ancak, bu konuyla ilgili verdiği çok sayıda kararda, bir devletin böyle bir eylemde bulunmasının demokratik bir yönetim sistemi açısından sonuçlarını incelerken katı bir yaklaşım sergilemiştir. Bu tür davalarda AİHM'in izlediği standart akıl yürütme şu şekildedir: '11. Maddede düzenlenen istisnalar, siyasi partiler söz konusu olduğunda katı bir şekilde uygulanmalıdır; bu partilerin örgütlenme özgürlüğüne kısıtlama getirilmesi ancak çok güçlü ve ikna edici nedenler olduğunda haklı gösterilebilir. Madde 11 (2) bağlamında bir gereklilik olup olmadığını belirlerken, Sözleşmeciler Devletler'in ancak sınırlı bir takdir marjı vardır (...)'.²⁷⁹ Bu yaklaşım, devletlerin de bu türden yaptırımları uygularken, uygulamanın gerekliliğini temellendirme²⁸⁰ ve bunu ancak son çare olarak yapma yoluyla katı bir yaklaşım benimsemeleri gerektiği şeklinde yorumlanmalıdır.

249. Ayrıca, AGİT/ODIHR ile Venedik Komisyonu²⁸¹ tarafından daha önce tavsiye edildiği üzere, bir siyasi partinin kapatılması ihtimali (veya kurulmasının yasaklanması), istisnai bir şekilde dar düzenlenmeli ve ancak aşırı durumlarda uygulanmalıdır. Siyasi partiler, küçük idari veya operasyonel ihlaller gibi küçük ihlallerden dolayı asla kapatılmamalıdır. Bu gibi durumlarda, daha az müdahaleci olan yaptırımlar uygulanmalıdır.

250. Dolayısıyla, siyasi partilerin zorunlu feshi, sadece bir siyasi partinin amaçlarının veya faaliyetlerinin demokrasiye yönelik somut ve yakın bir tehdit

oluşturduğu hallerde haklı görülmüştür.²⁸²

251. AİHM, amaç ve faaliyetlerinin demokrasiye tehdit oluşturduğu gerekçesiyle zorunlu olarak feshedilen siyasi partilerle sıradan örgütler (toplumsal örgütlenme) arasında bir ayırım yapmıştır. Toplumsal örgütlenmelerle ilgili olarak, bu türden tedbirlerin 'tıpkı siyasi partilerin kapatılması durumunda olduğu gibi, bağıntılı ve yeterli gerekçelerle desteklenmesi gerektiğine kanaat getirmiş, ancak örgütler özelinde, ulusal etki yaratma fırsatlarının daha sınırlı olması dolayısıyla, önleyici kısıtlayıcı tedbirler için gösterilen gerekçelerin siyasi partiler için gösterilen gerekçelere kıyasla daha az ikna edici olabileceğini ifade etmiştir.²⁸³ Bu türden gerekçeler, ırk temelli politikaların savunulması ile ilgili bir örgütün geniş çaplı koordineli gözdağı verme faaliyetleriyle ilgili bir davada, söz konusu gözdağı verme eyleminin insanların siyasi iradesi üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle bu türden gerekçelerin geçerli olduğu tespit edilmiştir.²⁸⁴

252. Genel olarak bir örgütün fiilen kapatılması veya yasaklanması anlamına gelen herhangi bir ceza veya yaptırım, örgütün suiistimali ile orantılı olmalı ve asla kuruluşunu ve faaliyetlerini engellemek veya cezalandırmak için bir araç olarak kullanılmamalıdır.

253. Örgütler, unvanlarının mevzuata uygun olmaması veya kolaylıkla düzeltilebilecek başka ihlaller gibi küçük ihlallerden dolayı yasaklanmamalı veya kapatılmamalıdır. Ayrıca, iddia edilen ihlalle ilgili örgütlere yeterli uyarıda bulunulmalı, özellikle idari nitelikte olmaları halinde ihlal ve küçük eksiklikleri gidermeleri için yeterli fırsat verilmelidir.

254. Bunun ötesinde, bir örgütün kurucularının veya üyelerinin, örgüt adına hareket etmedikleri zaman işledikleri bireysel kusurlar, bu hareketlerinden dolayı kişisel sorumluluk doğurmalı, bütün olarak örgütün yasaklanması veya kapatılmasına yol açmamalıdır.

255. Kapatmadan daha az müdahaleci bir yaptırım olmakla birlikte, bir örgütün faaliyetlerinin askıya alınması, söz konusu örgütün ancak demokrasiyi tehdit ettiği gerekçesiyle haklı gösterilebilir²⁸⁵ ve her durumda bir mahkeme kararına dayanmalı veya yargı denetimi sonrasında uygulanmalıdır. Askıya alma, daima, uzun ve kalıcı bir etkisi olmayan geçici bir tedbir olmalıdır. Faaliyetlerin uzun süreli olarak askıya alınması, aksi takdirde bir örgütün faaliyetlerinin dondurulması anlamına gelecek ve kapatmaya denk bir yaptırım haline gelecektir.

256. Bir örgütün askıya alınmasına, yasaklanmasına veya kapatılmasına yol açan her hangi bir kararın vakitlice ihbar edilmesi ve bağımsız ve tarafsız bir mahkemenin denetimine tabi olması gerekmektedir.²⁸⁶

257. Zorunlu fesih durumlarında örgütlerin varlıklarına ve mülklerine ne olacağı mevzuatta açık bir şekilde belirtilmelidir. Zorunlu feshin örgütün amaç ve faaliyetlerinin uluslararası standartlara veya bu standartlarla uyumlu yasalara uygun olmamasına dayanması halinde, mevzuatta ilgili fon ve varlıkların devlete geçmesi öngörülebilir. Diğer hallerde, devlet hesabına otomatik bir transferin öngörülmesi orantısız sayılabilecektir.²⁸⁷

258. Feshin gönüllü olduğu hallerde, fesih süreci, kuruluş belgesine uygun olarak veya üyelerinin kararıyla örgütün bizatihi kendisi tarafından başlatılmalıdır.²⁸⁸ Örgütün varlıklarının kime geçeceği konusunda karar verme özgürlüğü sadece kuruculara veya üyelere kar dağıtılmasına ilişkin koyduğu yasaklara tabidir. Vergi muafiyetlerinin veya başka kamu yardımlarının sayesinde elde edilen varlıkların transferiyle ilgili olarak, benzer amaçlar taşıyan örgütlere transfer edilmeleri meşru sayılabilir.²⁸⁹

FRANSA CUMHURİYETİ ÖRGÜTLERİN KURULUŞUNA DAİR KANUN (1901, SON DEĞİŞİKLİK 2005)

Madde 9

Gönüllü kapatma, tüzük gereği kapatma veya mahkeme emriyle kapatma halinde,

örgütün varlıklarına tüzükler gereği el konulacak veya tüzüklerde bu konuyla ilgili hüküm olmaması durumunda, genel kurul toplantısında belirlenen kurallara göre işlem yapılacaktır.

ÖRGÜTLERİN KURULUŞUNA DAİR 1 TEMMUZ 1901 TARİHLİ KANUNUN UYGULANMASINA DAİR KARARNAME (1901, SON DEĞİŞİKLİK 2012)

Madde 14

Tüzüklerde bir örgütün kapatılması halinde varlıklarının tasfiyesi ve devri ile ilgili düzenlemeler yoksa, veya gönüllü kapatmaya karar verilen genel kurul toplantısında bu konuyla ilgili bir karar alınmamışsa, mahkeme, savcının talebi üzerine bir kayyum atar. Kayyum, mahkeme tarafından belirlenen süre içinde, tek görevi varlıkların devri ile ilgili karar vermek olan bir genel toplantı düzenler. Kayyum, Medeni Kanunun karara bağlanmamış mallarla ilgili 813. Maddesine uygun olarak yetki kullanır.

Madde 15

Varlıkların devri ile ilgili genel toplantı düzenlendiğinde, devir yöntemi her ne olursa, 1 Temmuz 1901 tarihli kanunun hükümlerine göre, örgütün varlıklarının, katkı iadeleri dışında, hiçbir şekilde üyelere dağıtılamaz.

FİNLANDİYA ÖRGÜTLER KANUNU (1989)

Bölüm 40

Bir örgüt kapanmaya karar verdiğinde, örgüt eğer yönetim kurulu yerine tasfiye süreciyle ilgilenecek birilerini görevlendirmemişse, kapanma sonucunda doğan tasfiye tedbirlerinin uygulanmasından yönetim kurulu sorumludur. Ancak, kapanmaya karar verdikten sonra örgüt eğer yönetim kurulu tarafından hazırlanan kesin hesabı onaylamışsa ve bu hesaba göre örgütün borcu yoksa, tasfiye tedbirlerine gerek kalmaz.

I. Örgütler ve yeni teknolojiler

259. Genel olarak, uygulanması mümkün olan durumlarda, örgütler bireylerle aynı hak ve özgürlüklere sahip olmalıdır. Bu ilke, en azından, tüzel kişiliğe sahip örgütler için uygulanmalıdır. Bu ilke, örgütlenme özgürlüğü hakkının kullanılması için elzem olan ifade özgürlüğü hakkı için özellikle

geçerlidir. Mevzuatta, örgütlerin ifade özgürlüğü hakkının, devlet müdahalesi olmadan, yeni teknoloji ve medya kullanımı dahil, fikirlerini ne şekilde yayacaklarını seçme hakkını da kapsadığı dikkate alınmalıdır.²⁹⁰

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi 'İnternet'te insan haklarının geliştirilmesi, korunması ve kullanılması" (29 Haziran 2012)

1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 19. Maddesi ile Uluslararası Medeni ve Siyasi Hakları Sözleşmesi kapsamında sınır olmaksızın kişinin kendi seçeceği her türlü ortamda korunan ifade özgürlüğü başta olmak üzere, insanların çevrim dışı sahip olduğu bütün hakların çevrim içi de korunması gerektiği kabul edilmektedir;

[...]

5. İfade özgürlüğünü, örgütlenme özgürlüğünü, özel hayatın korunması hakkını ve diğer insan haklarını, ulusal demokratik ve saydam kurumları da kullanarak, hukukun üstünlüğünü esas alarak, İnternet'in ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimi sağlayan canlı bir güç olmaya devam edebilmesi için bu ortamda özgürlüğü ve güvenliği sağlayacak şekilde, çevrim içi ortamda korumak için Devletlerin İnternet ortamında güvenlikle ilgili endişelerini uluslararası insan hakları yükümlülüklerine uygun olarak ele almalarına yönelik çağrıda bulunulmuştur;

260. Son on yılda, İnternet başta olmak üzere yeni teknolojiler örgütlenme özgürlüğünün ve başka temel hakların kullanılmasını büyük oranda kolaylaştırmışlardır. Yeni teknolojiler özellikle kişilerin ve grupların, sivil toplum örgütleri ve siyasi partiler dahil her türlü örgüt kurma, bunlara üye olma ve katılma yetilerini artırmıştır. İyi uygulamalar arasında, ortak ilgi alanları olan kişilerin çevrim içi ortamda bir araya gelmeleri ve ortak amaçlarını gerçekleştirmeleri için İnternet'e daha fazla erişim sağlanması yer almaktadır. Siyasi partiler, sivil toplum örgütleri ve diğer örgütler tarafından yürütülen geleneksel faaliyetler çevrim içi ortamda da yürütülebilmektedir. Bu faaliyetler, kayıt işlemlerini, imza toplanmasını, fon toplamayı ve bağışta bulunmayı da kapsayabilir. Örgütlerin bu türden faaliyetleri çevrim içi ortamda yürütmelerine izin verilmesi iyi uygulama sayılabilir; ancak, bazı devletlerin mevzuatında hala üyelerin fiziksel olarak hazır bulunmaları gereken örgüt toplantıları yapılması koşulu yer

almaktadır. Yeni teknolojilerin kullanılması aynı zamanda örgütlerin saydamlığını ve erişilebilirliğini artırmak için de bir fırsat sunmaktadır.

261. Mevzuatta, bir örgütün çevrim içi ortamda var olabilmesine imkan verilmeli veya en azından, pek çok faaliyetini çevrim içi ortamda yürütmesine imkan verilmelidir. Öte yandan, devletler, kişilerin kendi açık rızaları olmadan iradeleri dışında çevrim içi ortamda örgütlenmiş olabileceği de dikkate alınmalıdır. Bu türden rızaya dayanmayan örgütlenmeler veya üyelikler söz konusu kişiler için yasal sonuçlar doğurmamalıdır.

262. Düzenlemeler esnek tutulmak suretiyle, çeşitli kayıt veya raporlama gerekliliklerinin çevrim içi ortamda yürütülebilmesine imkan tanınmalı, kamu idaresi bu süreci kolaylaştırmak için gerekli altyapıyı sunarak örgütlerin kurulmasını, işleyişlerini ve faaliyetlerini basitleştirmelidir.

263. Devlet yetkilileri aynı zamanda, örneğin örgütlerin kurulduğu ve çalıştığı İnternet alanının sınırlandırılması gibi, ifade özgürlüğü veya örgütlenme özgürlüğünün çevrim içi ortamda kullanılmasına getirilecek her türlü kısıtlamanın bu hakların kullanılmasına orantısız bir müdahale sayılabileceğini akılda tutmalıdır. Örgütlerin çevrim içi faaliyetleri ile ilgili bu türden kısıtlamalar, diğer kısıtlamalarda olduğu gibi, orantılılık, yasallık ve demokratik bir toplumda gereklilik ilkelerine tabidir.²⁹¹

264. Elektronik iletişim alanındaki yeni araçlar düşünüldüğünde ve kişilerin örgütlenebileceği yeni yollar dikkate alındığında, devletler İnternet erişimini kısıtlayarak diğer hakların engellenmesine karşı ihtiyatlı olmalı, yeni teknolojileri ve ortamları kullanarak haklarını kullananların kınanmasına, hedef alınmasına veya cezalandırılmasına karşı dikkatli olmalıdır.²⁹² Devletin bu pozitif yükümlülüğü aynı zamanda üçüncü tarafların da bireylerin örgütlenme hakkını kullanmalarına veya örgütlerin haklarına müdahale etmemelerini sağlamayı da kapsamaktadır.

265. Yeni teknolojiler dendiğinde, aynı zamanda akla izleme teknolojileri

gelmektedir; bu teknolojiler örgütlenme özgürlüğü ve örgütlerle üyelerinin, özel yaşam hakkı dahil diğer haklarıyla ilgili birtakım soru ve endişeleri gündeme getirmektedir. İzleme teknolojileri devletler tarafından temelde suçla mücadele etmek ve ulusal güvenliği korumak amacıyla çeşitli derecelerde kullanılmaktadır. Bu amaçlar kabul edilebilir olsa da, izleme tedbirleri yine de örgütlenme özgürlüğü hakkı ve örgütlerin ve üyelerinin özel yaşam hakkı ile ilgili gereksiz kısıtlamalara yol açabilir; bu nedenle, bu türden müdahaleler orantılı olmalıdır. İzleme ve takip tedbirleri özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihadında yer alan minimum gerekliliklere ve güvencelere uygun olmalıdır.²⁹³

266. Ayrıca, BM İnsan Hakları Komitesi, İnternet Servis Sağlayıcıları dahil, bilgi yayma sistemlerinin çalışmasına getirilecek kısıtlamaların, uluslararası hukuk kapsamında ifade özgürlüğüne uygulanabilecek kısıtlamalarla ilgili teste uygun olmaması halinde meşru sayılamayacağını ifade etmiştir.²⁹⁴ Kanaat ve İfade Özgürlüğü BM Özel Raportörü, ayrıca devletlerin, İnternet Servis Sağlayıcıları ile ilgili yaptıkları işlemler başta olmak üzere, iletişim izleme tekniklerinin ve yetkilerinin kullanımı ve kapsamı ile ilgili saydam olmalarının önemine dikkat çekmiştir.²⁹⁵

267. Objektif delillerle desteklenen bir mahkeme kararının yokluğunda, İnternet Servis Sağlayıcılarını, bir örgüte üye olan bireyler arasında veya örgütler arasında çevrim içi ortamda veya diğer elektronik teknolojiler yoluyla paylaşılan her türlü bilgiyi otoritelerle paylaşmaya zorlamak yasadışı olmalıdır. Mevzuat, İnternet servis sağlayıcılarını bu türden haberleşmelere dair bilgileri saklamaya zorlamamalıdır. Bu türden tedbirlerin özel yaşam ve aile yaşamına saygı gösterilmesi hakkı üzerindeki etkisi düşünülerek, mutlaka yasayla öngörülmüş olmaları ve demokratik bir toplumda gerekli olmaları gerekmektedir. Bu türden tedbirlerin maddi ve kişisel kapsamının sınırları belirtilmeli, kamu otoritelerinin verilere ancak gerekli olduğunda, örneğin bir ceza soruşturması bağlamında, erişebilmelerini ve kullanabilmelerini sağlamak için maddi ve usule ilişkin güvenceler getirilmelidir.

268. Terörle Mücadele Ederken Temel Hakların Geliştirilmesi ve Korunması ile ilgili BM Özel Raportörünün 2009 raporunda işaret edildiği gibi, 'izleme teknolojilerinin kullanılması aynı zamanda örgütlenme ve toplantı özgürlüğü haklarını tehdit etmektedir. Bu özgürlükler genellikle insanların Devletler ve başka güçlü aktörler karşısında örgütlenmelerine imkan vermek için özel toplantı ve iletişim gerçekleştirmelerini gerektirir. Polis veya istihbarat teşkilatları ilk başta sadece terörle mücadele bağlamında kendilerine verilen gözetleme yetkilerini kullanmalarına izin verilmesi için başka grupları da terörist olarak damgaladıklarında, söz konusu genişletilmiş gözetleme yetkileri bazen 'kapsamın kontrol edilemeyecek derecede büyümesine' neden olmaktadır.'²⁹⁶ Bu yetkiler daha sonra, bir örgütü fiilen yok etmek için banka hesaplarının dondurulması gibi, faaliyetlerini engellemek için kullanılmaktadır.

269. İnternet'te terör faaliyetlerini önlemeye yönelik çabalar ile ilgili olarak (örneğin, uluslararası hukuk kapsamında yasadışı kabul edilen çevrim içi içeriğin düzenlenmesi, filtrelenmesi veya bu içeriğe erişim engeli konması gibi), ifade özgürlüğü ve bilginin serbest dolaşımı özgürlüğü üzerinde yasadışı bir etki yaratmaması için bu türden kısıtlamaların tümü uluslararası insan hakları standartları ile uyumlu olmalı ve hukukun üstünlüğü ilkesine göre uygulanmalıdır.

270. Örgütlerin, belli bilgi kaynaklarının veya iletişim araçlarının İnternet sitelerine erişim engeli konması, örgütler üzerinde önemli bir olumsuz etki yaratacaktır.²⁹⁷ Güvenlik tedbirlerinin doğası geçici olmalıdır ve net bir şekilde belirlenmiş meşru bir amaca hizmet etmeli, yasada öngörülmüş olmalıdır. Bu tedbirler muhalif ve eleştirel söylemleri hedef almak için kullanılmamalıdır.²⁹⁸

271. Bu nedenle, yasa koyucular örgütlerin gözetlenmesine izin veren her türlü hükmü dar bir şekilde düzenlemeli ve daima bir mahkeme emrine dayanmalarını sağlamalıdır. Sosyal medya dahil, İnternetin ve diğer iletişim araçlarının kullanılmasına müdahale oluşturan her türlü hüküm orantılı olmalı ve mevcut bütün seçenekler arasında en az müdahaleci yöntem olmalıdır. Her

türlü gözetim tedbiri daima yargı denetimine açık olmalıdır.

272. Bunun ötesinde, örgütler, kurucuları ve üyeleri, devlet gözetimi sonucunda örgütlenme özgürlüğü hakkına, özel yaşam hakkına ve ilgili başka haklara müdahale edilmesi veya bu hakların ihlal edilmesi halinde, söz konusu gözetim ulusal güvenliği korumayı veya suçla mücadele etmeyi amaçlayan mevzuata dayansa da, tazminat talep etme hakkına sahip olmalıdır.

EKLER

Ek A

Seçili Uluslararası ve Bölgesel Belgeler

Bu bölümde, örgütlenme özgürlüğü hakkının AGİT bölgesinde bu Rehber İlkelerde tartışıldığı şekilde düzenlenmesi ve işlemesi için kritik olan ilgili uluslararası ve bölgesel belgelerden alıntılar yer almaktadır. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi antlaşmalar, onaylayan devletler için yasal yükümlülükler getirmektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Kopenhag Belgesi gibi diğer belgeler, hukuki olarak bağlayıcı olmamakla birlikte, onaylayan devletlerin üstlendikleri özellikle zorlayıcı taahhütler içermektedir.

A. Birleşmiş Milletler

ILO, Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunması Sözleşmesi (No 87) (1948)

Madde 2

İşçiler ve işverenler herhangi bir ayırım yapılmaksızın önceden izin almadan istedikleri kuruluşları kurmak ve yalnız bu kuruluşların tüzüklerine uymak koşulu ile bunlara üye olmak hakkına sahiptirler.

Madde 3

1. İşçi ve işveren örgütleri tüzük ve iç yönetmeliklerini düzenlemek, temsilcilerini serbestçe seçmek, yönetim ve etkinliklerini düzenlemek ve iş programlarını belirlemek hakkına sahiptirler.
2. Kamu makamları bu hakkı sınırlayacak veya bu hakkın yasaya uygun şekilde kullanılmasına engel olacak nitelikte her türlü müdahaleden sakınmalıdırlar.

Madde 4

İşçi ve işveren örgütleri idari otoriteler tarafından feshedilemez me veya faaliyetten menedilemezler.

Madde 5

İşçi ve işveren örgütleri, federasyon ve konfederasyon kurma ve bunlara üye olma ve her örgüt, federasyon veya konfederasyon, uluslararası işçi ve işverenler örgütlerine katılma haklarına sahiptirler.

(...)

Madde 11

Hakkında bu sözleşmenin yürürlükte bulunduğu Uluslararası Çalışma Örgütünün her üyesi, işçi ve işverenlerin örgütlenme hakkını serbestçe kullanmalarını sağlamak amacıyla gerekli ve uygun bütün önlemleri almakla yükümlüdür.

Mültecilerin Hukuki Statülerine Dair Sözleşme (28 Temmuz 1951)

Madde 15

Taraf Devletler, yasal olarak ülkelerinde ikamet eden mültecilere, siyasi amaç ve kar amacı taşımayan örgütler ile sendikalar bakımından, aynı koşullar altındaki başka bir ülkenin vatandaşlarına tanıdıkları en olumlu muameleyi uygulayacaklardır.

BM Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme (1954)

Madde 15

Sözleşmeciler Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden vatansız kişilere, siyasi olmayan ve kazanç amacı taşımayan örgütler ile sendikalara ilişkin olarak, mümkün olduğunca elverişli ve her durumda, aynı koşullardaki yabancılara genel olarak tanınandan daha az elverişli olmayan bir muamele uygulayarak.

Her Türlü Irk ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına Dair Uluslararası Sözleşme (21 Aralık 1965)

Madde 4

Taraf Devletler, bir renk veya etnik kökenden olan bir ırkın veya bir grubun üstünlüğüne dayanan, veya herhangi bir biçimde ırk düşmanlığını veya ayrımcılığını meşru göstermeye teşebbüs eden fikirlere veya teorilere dayanan her türlü propagandayı ve örgütü yasaklar ve kınarlar; İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ile bu Sözleşmenin beşinci maddesinde yer alan ilkeleri göz önünde bulundurarak, bu tür ayrımcılık tahriklerini ve eylemlerini ortadan kaldırmak için tasarlanmış, başka tür tedbirlerle birlikte, derhal aşağıdaki pozitif tedbirleri almayı taahhüt ederler:

(...)

(b) Irk ayrımcılığını ilerleten ve tahrik eden örgütleri ve ayrıca örgütlü ve her türlü propaganda faaliyetlerini yasadığı ilan eder ve yasaklar, ve bu tür örgütlere ve faaliyetlere katılmayı hukuken cezalandıracak bir suç olduğunu beyan eder

(...)

Madde 5

Sözleşmeci Devletler, bu Sözleşmenin ikinci maddesinde yer alan temel yükümlülüklerine uygun olarak, her türlü ırk ayrımcılığını yasaklamayı ve tasfiye etmeyi, ve herkesin ırk, renk veya ulusal veya etnik köken ayrımcılığına maruz kalmadan, özellikle aşağıdaki hakları kullanırken hukuk önünde eşitlik hakkını güvence altına almayı taahhüt eder:

- (a) Mahkemelerde ve adalet dağıtan her türlü organ önünde eşit muamele görme hakkı;
- (b) Kişi güvenliği hakkı ile, hükümet görevlileri veya başka bir birey, grup veya kuruluş tarafından uygulanan şiddete ve müessir fiile karşı Devlet tarafından korunma hakkı;
- (c) Siyasal haklar, özellikle genel ve eşit bir şekilde seçimlere katılma -seçme ve seçimlerde aday olma-, her kademede yönetimde ve kamusal işlerin icrasında yer

alma, kamu hizmetlerine eşit bir şekilde ulaşma hakkı;

(d) Diğer kişisel haklar, özellikle;

(viii) Fikir ve ifade özgürlüğü hakkı;

(ix) Barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hakkı;

Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (16 Aralık 1966)

Madde 22

1. Herkesin, kendi çıkarlarını korumak için sendikalar kurma ya da bunlara üye olma hakkı da dahil olmak üzere, başkalarıyla birlikte örgüt kurma hakkı vardır.
2. Bu hakkın kullanılmasına, yasalarda öngörülmüş ve demokratik bir toplumda gerekli ulusal güvenlik ya da kamu güvenliği, kamu düzeni ve kamu sağlığı, genel ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan kısıtlamalardan başka kısıtlama getirilemez. Bu madde, silahlı kuvvetler ya da polis teşkilatı mensuplarına bu hakkın kullanılmasında yasal sınırlamalar konulmasını engellemez.
3. Bu maddenin hiçbir hükmü, Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunmasına İlişkin 1948 tarihli Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi'ne Taraf olan Devletlere, bu Sözleşmede öngörülen güvencelere zarar verecek yasama tedbirleri alma ya da hukuki uygulamalarda bulunma yetkisini vermez.

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Uluslararası Sözleşme (16 Aralık 1966)

Madde 8

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler aşağıdaki hakları güvence altına almakla

yükümlüdürler:

(a) Herkesin, ekonomik ve sosyal çıkarlarını geliştirmesi ve koruması için sendika kurma ve yalnızca ilgili örgütün kurallarına bağlı olarak dilediği sendikaya girme hakkı korunur. Bu hakkın kullanılmasına, yasalarda belirtilen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ve kamu düzeni ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka bir sınırlama getirilemez;

(b) Sendikaların ulusal federasyonlar ya da konfederasyonlar kurma hakkı ve konfederasyonların uluslararası sendikal örgütler kurma ya da bunlara katılma

hakkı;

(c) Sendikaların, yasalarda belirtilen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ve kamu düzeni ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka bir sınırlama olmaksızın özgürce faaliyette bulunma hakkı;

(d) Her ülkenin yasalarına uygun olarak kullanılmak kaydıyla, grev hakkı.

2. Bu madde, sözü edilen hakların, silahlı kuvvetler, polis ya da devlet yönetiminin mensupları tarafından kullanılmasına yasal kısıtlamalar

getirilmesine engel olmaz.

3. Bu maddenin hiçbir hükmü, Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunmasına ilişkin 1948 tarihli Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi'ne Taraf Devletlere, Sözleşmede öngörülen güvenceleri haleldar edici yasal tedbirler alma ya da yasaları bu güvenceleri ihlal edici şekilde uygulama yetkisi vermez.

Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme (18 Aralık 1979)

Madde 7

Taraf Devletler, ülkenin politika ve kamu hayatında, kadınlara karşı ayırımı önlemek için tüm tedbirleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarla aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

(...)

(c) Ülkenin kamu ve politik hayatı ile ilgili sivil toplum örgütlerine ve derneklere katılmak.

Çocuk Hakları Sözleşmesi (20 Kasım 1989)

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğüne ilişkin haklarını kabul ederler.
2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni ya da kamu sağlığı ve

ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla getirilen kısıtlamalardan başka kısıtlama getirilemez.

Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (18 Aralık 1990)

Madde 26

1. Taraf Devletler aşağıdaki hususlarda göçmen işçilerin ve aile fertlerinin haklarını tanırlar; a) Ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer çıkarlarını korumak üzere, sendikaların ve yasalara uygun olarak kurulmuş bulunan diğer kuruluşların toplantı ve faaliyetlerine, sadece ilgili örgütün kurallarına tabi olarak katılmak.

b) Sadece ilgili örgütün kurallarına tabi olarak yukarıda belirtildiği şekilde herhangi bir sendikaya ve kuruluşa özgürce katılmak.

c) Yukarıda belirtildiği şekilde, herhangi bir sendikadan ve kuruluştan yardım talep etmek.

2. Yasada öngörülmüş ve ulusal güvenlik, kamu düzeni veya diğer kişilerin hak ve özgürlüklerini korumak gibi demokratik bir toplum için gerekli olan durumlar dışında, söz konusu hakların kullanılması kısıtlanamaz.

Engelli Kişilerin Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme (13 Aralık 2006)

Madde 29 – Siyasi hayata ve kamu hayatına katılım

Taraf Devletler, engelli kişilere siyasi hakları ve bu haklardan başkaları ile eşit bir şekilde yararlanma fırsatını tanıyacaklardır ve aşağıdaki taahhütlerde bulunmaktadır: (...)

(b) Engelli kişilerin, ayrımcılık olmadan ve başkaları ile eşit koşullarda kamu işlerinin yürütülmesine etkin ve tam olarak katılabilecekleri bir ortamın etkin şekilde teşvik edilmesi ve aşağıdakiler dahil olmak üzere engelli kişilerin kamu işlerine katılmalarının teşvik edilmesi:

(i) Ülkedeki toplumsal ve siyasi yaşamla ilgili sivil toplum kuruluşları ve örgütlere ve siyasi partilerin faaliyetleri ve yönetimine katılım;

(ii) Engelli kişilerin uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde temsil edilmesi amacıyla engelli kişiler için örgütler kurulması ve bunlara üye olunması.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (10 Aralık 1948)

Madde 20

Herkesin barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkı vardır. Kimse bir örgüte üye olmaya zorlanamaz.

B. Avrupa Konseyi

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşmesi (4 Kasım 1950), 11. ve 14. Protokollerle yapılan değişikliklerle birlikte

Madde 11

1. Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hak, çıkarlarını korumak amacıyla başkalarıyla birlikte sendikalar kurma ve sendikalara üye olma hakkını da içerir.
2. Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarınca yukarıda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Avrupa Sosyal Şartı (18 Ekim 1961, 1996'da değiştirildiği şekliyle)

Bölüm 1

5. Tüm çalışanlar ve işverenler ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak amacıyla ulusal ve uluslararası kuruluşlar düzeyinde örgütlenme özgürlüğüne sahiptir.

Uluslararası Sivil Toplum Örgütlerinin Tüzel Kişiliğinin Tanınması İlişkin Avrupa Sözleşmesi (24 Nisan 1986)

Madde 1

Bu Sözleşme, aşağıda belirtilen koşulları taşıyan ve (bundan böyle STÖ olarak anılacak olan) dernekler, vakıflar ve diğer özel kuruluşlar hakkında uygulanacaktır.

- a. kar amacı gütmeksizin uluslararası kamu yararını gözetten amaç taşıması
- b. bir taraf Devletin iç hukukunda öngörülen bir belge ile kurulmuş olması
- c. faaliyetlerini en az iki Devlette yürütüyor olması
- d. Yasal merkezinin bir Taraf Devletin ülkesinde bulunması ve merkezi yönetim ve denetimin o Taraf devletin veya başka bir Taraf Devletin topraklarında olması

Madde 2

1. Bir STÖ tarafından yasal merkezinin bulunduğu Taraf Devlette kazanılmış olan tüzel kişilik ve ehliyet, diğer Taraf Devletlerde de kazanılmış hak olarak tanınacaktır.
2. Temel kamu yararının gerektirdiği hallerde, yasal ehliyetinden kaynaklanan hakların kullanılmasını düzenleyen ve tanıma işleminin yapıldığı Taraf Devletin mevzuatınca öngörülen kısıtlamalar, sınırlar veya özel usuller, bir başka Taraf Devlette kurulmuş olan STÖ'lere uygulanacaktır.

Madde 3

1. Tüzel kişiliğin ve ehliyetin kazanılmış olduğu, STÖ'nün kuruluş senedi ve tüzük hükümleri veya diğer temel kurucu belgelerin sunulmasıyla kanıtlanacaktır. Bu tür belgeler, tüzel kişiliği ve yetkiyi tanıyan Taraf Devlette yönetim ehliyetini, tescili belirten yahut bu durumu herhangi bir başka biçimde alenileştiren belgelerle birlikte sunulacaktır. Kuruluşun alenileştirilmesi usulüne yer vermeyen bir Taraf Devlette STÖ'nün kuruluş belgesi yetkili makam tarafından usulünce tasdik edilecektir. İmza koyma ya da onay, kabul, uygun bulma yahut katılma belgesinin ibraz edildiği tarihte, ilgili Devlet Avrupa Konseyi Genel Sekreterini bu yetkiyi haiz makam hususunda bilgilendirecektir.
2. Birinci paragrafın uygulanmasını kolaylaştırmak üzere, bir Taraf Devlet, üstteki paragrafta öngörülen her bir işlemin yerine getirildiğini kanıtlayan belgeyi sunmaktan STÖ'leri bağışık tutacak olan bir isteğe bağlı alenileştirme sistemi öngörebilir.

Madde 4

Bu Sözleşmenin uygulanması ancak, bir STÖ güttüğü hedef, amaç ve faaliyet bakımından, filli olarak

- a. ulusal güvenlik, kamu güvenliği ile çelişen yahut düzensizliğin veya suçun önlenmesine, sağlığın ya da ahlakın korunmasına yahut başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması zarar veren, veya
 - b. bir diğer Devletle olan ilişkileri ya da uluslararası barışı ve güvenliği tehlikeye düşüren
- şekilde kullanmak üzere bu Sözleşmeye atıfta bulunduğu takdirde bir Taraf Devlette durdurabilir.

Ulusal Azınlıkların korunmasına ilişkin Çerçeve Sözleşme (1 Şubat 1995)

Madde 7

Taraflar, ulusal azınlığa mensup her kişinin barışçıl amaçla toplanma özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına saygı gösterilmesini sağlarlar.

Madde 8

Taraflar, ulusal azınlığa mensup her kişinin dinini ya da inancını açıklama ve dini kurumlar, örgütler ve dernekler kurma hakkına sahip olduğunu tanımayı taahhüt ederler.

Kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleyle ilişkin Sözleşme (12 Nisan 2011)

Madde 9

Taraflar, kadına yönelik şiddetle mücadele alanında ilgili sivil toplum kuruluşları ve sivil toplumun her düzeydeki çalışmalarını göz önünde bulundurur, teşvik eder, destekler ve bu kuruluşlarla etkin işbirliği tesis eder.

C. Diğer Bölgesel Belgeler

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi (22 Kasım 1969)

Madde 16. Örgütlenme özgürlüğü

1. Herkes, ideolojik, dinsel, siyasal, ekonomik, çalışmaya ilişkin, sosyal, kültürel, sportif ya da başka amaçlar için serbest olarak örgütlenme hakkına sahiptir.
2. Bu hakkın kullanılması sadece, bir demokratik toplumda ulusal güvenlik, kamu emniyeti ya da kamu düzeni yararı, yahut genel sağlığın ya da ahlakın ya da başkalarının haklarının ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olabilecek yasayla öngörülmüş türdeki kayıtlamalara tabi olacaktır.
3. Bu Maddenin hükümleri, silahlı kuvvetler ve polis örgütü üyeleri üzerinde, örgütlenme hakkının kullanılmasından yoksun bırakılmayı dahi içeren, yasal kayıtlamaların getirilmesine engel teşkil etmez.

Avrupa Birliği Temel Hakları Bildirgesi

Madde 12

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü

1. Herkes, barışçıl bir biçimde toplanma özgürlüğü ile her düzeyde, özellikle siyaset, sendika ve yurttaşlıkla ilgili konularda örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu, herkesin kendi çıkarlarını korumak için sendika kurma ve sendikalara girme hakkını da içerir.
2. Birlik düzeyindeki siyasi partiler, Birliğin vatandaşlarının siyasi iradesinin ifade edilmesine katkıda bulunurlar.

Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi

Madde 10

1. Her birey yasaya uyması kaydıyla, serbestçe örgütlenme hakkına sahiptir.
2. Madde 29'da düzenlenen dayanışma yükümlülüğü saklı kalarak, hiç kimse bir

örgüte girmeye zorlanamaz.

(...)

Madde 29

Bireyin ayrıca şu ödevleri olacaktır:

1. Ailenin uyumlu biçimde gelişmesini korumak ve ailenin birleşmesi ve ona saygı gösterilmesi için çalışmak; her zaman ana-babaya saygı göstermek ve gereksinim duydukları zaman onların bakımını üstlenmek;
2. Fiziksel ve entelektüel yetilerini hizmetlerine amade kılarak kendi ulusal toplumuna hizmet etmek;
3. Vatandaşı bulunduğu yahut ikamet ettiği Devletin güvenliğini tehlikeye düşürmemek;
4. Özellikle ulusal dayanışmanın tehlikeye düştüğü zamanlarda olmak üzere, sosyal ve ulusal dayanışmayı korumak ve güçlendirmek;
5. Kendi ülkesinin ulusal bağımsızlık ve ülke bütünlüğünü korumak ve güçlendirmek ve yasalara uygun olarak ülkesinin savunulmasına katkıda bulunmak;
6. Kendi yeteneklerinin ve yeterliliğinin elverdiği en üst düzeyde çalışmak ve toplumun yararı için yasalarla öngörülen vergileri ödemek;
7. Hoşgörü, diyalog ve görüş alış-verişi anlayışı içinde, toplumun diğer üyeleriyle olan ilişkilerinde olumlu nitelikteki Afrikalı değerleri korumak ve geliştirmek ve genel olarak, toplumun moral yetkinliğini geliştirmeye katkıda bulunmak;
8. Yetilerinin elverdiği en üst düzeyde, her zaman ve her düzeyde, Afrika birliğinin geliştirilmesi ve başarılmasına katkıda bulunmak.

Arap İnsan Hakları Şartı

Madde 24

Her yurttaş aşağıdaki haklara sahiptir:

1. Özgürce siyasi faaliyette bulunmak.
2. Doğrudan veya serbestçe seçilen temsilciler aracılığıyla kamu işlerinin yürütülmesine

katılmak.

3. Bütün yurttaşların eşit bir şekilde katılabilecekleri ve iradelerini özgürce ifade edebilecekleri serbest ve tarafsız seçimlerde aday olmak veya temsilcilerini seçmek.
4. Fırsat eşitliği ilkesine uygun olarak kendi ülkesinde başkalarıyla eşit koşullar altında kamu görevine erişme fırsatı.
5. Başkalarıyla birlikte özgürce örgüt kurma ve bunlara üye olma.
6. Örgütlenme ve toplanma özgürlüğü.
7. Bu hakkın kullanılmasına, yasalarda öngörülmüş ve demokratik bir toplumda gerekli ulusal güvenlik ya da kamu emniyeti, kamu sağlığı ve ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan kısıtlamalardan başka kısıtlama getirilemez.

D. AGİT taahhütleri

Madrid 1983 (Avrupa'da Güvenliğe ilişkin Sorular: İlkeler)

Katılımcı Devletler, işçilerin özgürce sendika kurma ve bunlara üye olma hakkını, sendikaların özgürce ilgili uluslararası belgelerde belirtilen şekilde faaliyet yürütme ve diğer haklarını kullanma hakkını güvence altına alacaktır. Devletler, bu hakların Devletin yasalarına uygun olarak ve Devletin uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerine uygun olarak kullanılacağını ifade ederler. Uygun şekilde, bu türden sendikalar ve temsilcileri arasında doğrudan teması ve iletişimi teşvik edeceklerdir.

Sofya 1989 (Giriş)

Katılımcı Devletler, çevre konularıyla ilgili çalışan bireylerin, grupların ve örgütlerin görüşlerini özgürce ifade etme, başkalarıyla birlikte örgütlenme, barışçıl toplantı yapma ve bu konularla ilgili bilgi edinme, yayınlama ve yayma haklarına AGİK hükümleriyle uyumlu olmayan yasal ve idari engeller uygulamaksızın saygı göstereceklerini yeniden teyit ederler. Bu bireyler, gruplar ve örgütler çevre konularıyla ilgili kamusal tartışmalara katılma, ulusal ve uluslararası düzeyde doğrudan temaslar kurma ve bunları devam ettirme hakkına sahiptir.

Viyana 1989

(13) Bu bağlamda, Katılımcı Devletler (...)

(13.5) - yurttaşlarının insan hakları ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunmasına bireysel olarak veya başkalarıyla birlikte aktif bir şekilde katkıda bulunma hakkına saygı göstereceklerdir;

Kopenhag 1990

(7) Halkın iradesinin kamu otoritelerinin temeli olmasını sağlamak için, katılımcı Devletler,

(...)

(7.6) — bireylerin ve grupların, tam bir özgürlük içinde kendi siyasi partilerini veya başka siyasi örgütlerini kurma haklarına saygı gösterecek ve bu türden siyasi parti ve örgütlere, yasalar ve otoritelerce eşit muamele edilmesi esasına dayalı şekilde, birbirleriyle rekabet etmeleri için gerekli yasal güvenceleri sağlayacaklardır;

(...)

II

(9) Katılımcı devletler aşağıdaki hususları yeniden teyit ederler (...)

(9.3) — örgütlenme özgürlüğü güvence altına alınacaktır. Sendika kurma ve bunlara özgürce katılma hakkı da, her sendikanın üyeliğe ilişkin koşulları belirleme konusundaki genel hakkı saklı kalmak koşuluyla, güvence altına alınacaktır. Bu haklar hiçbir ön denetime tabi değildir. İşçilerin, grev özgürlüğü hakkı da dahil olmak üzere, örgütlenme özgürlüğü, yasayla öngörülen ve uluslararası standartlarla uyumlu sınırlamalar saklı kalmak koşuluyla, güvence altına alınacaktır;

(...)

- (10) Herkesin, insan hakları ve temel özgürlükleri bilme ve bunlara uygun davranma, bireysel olarak veya başkalarıyla birlikte bu hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunmasına aktif şekilde katkıda bulunma hakkını etkili biçimde güvence altına alma taahhütlerini bir kez daha teyit eden katılımcı Devletler

(...)

- (10.3) — bireylerin, sendikalar ve insan hakları izleme grupları dahil olmak üzere, insan hakları ve temel özgürlükleri geliştirmeyi ve korumayı amaçlayan sivil toplum örgütleri kurma, bunlara üye olma ve etkili bir şekilde katılma hakkı dahil olmak üzere, örgütlenme hakkını kullanmalarına izin verilmesini sağlamayı;

- (10.4) —bu grupların ve örgütlerin üyelerinin, yurt içinde ve yurt dışında benzer örgütlere olduğu gibi, uluslararası örgütlere de özgürce erişmesine, bunlarla iletişim kurmasına, bilgi alışverişinde bulunmasına, temas ve işbirliği geliştirmesine ve insan haklarını ve temel özgürlükleri geliştirmek ve koruma amacıyla yasayla öngörüldüğü şekilde ulusal ve uluslararası kaynaklardan gönüllü mali katkı talep etme, alma ve kullanmalarına izin vermeyi

taahhüt ederler.

(...)

III

- (26) Katılımcı Devletler, güçlü bir demokrasinin, demokratik değerlerin ve pratiklerin yanı sıra kapsamlı bir dizi demokratik kurumun ulusal yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak mevcudiyetine dayandığını kabul ederler. Bu nedenle, aşağıda belirtilen konular dahil olmak üzere, çeşitli alanlarda, hem kendi aralarında hem de bireylerin, grupların ve örgütlerin doğrudan temasları ve geliştirdikleri işbirliği yoluyla, uygulamaya yönelik işbirliği çabalarını, bilgi, fikir ve uzmanlıkların

paylaşımını teşvik edecek, kolaylaştıracak ve gerektiğinde destekleyecektir

(...)

- siyasi partilerin ve çoğulcu toplumlardaki rollerinin geliştirilmesi,
- özgür ve bağımsız sendikalar,
- diğer başka serbest örgütlenmelerin ve kamu yararına çalışan grupların geliştirilmesi

(30) Katılımcı Devletler ulusal azınlıklara ilişkin sorunların, ancak hukukun üstünlüğüne dayalı ve bağımsız bir şekilde işleyen bir yargı sistemine sahip demokratik bir siyasi çerçevede tatmin edici bir şekilde çözülebileceğini kabul ederler. Bu çerçeve, insan hakları ve temel özgürlüklere tam saygıyı, bütün yurttaşlara eşit haklar ve statü verilmesini, yurttaşların meşru menfaat ve isteklerinin özgürce ifade edilebilmesini, siyasi çoğulculuğu, toplumsal hoşgörüyü ve idarenin yetkilerini istismar etmesini etkili bir şekilde kısıtlayan hukuk kurallarını güvence altına alırlar.

Bunun dışında, siyasi partiler, sendikalar, insan hakları örgütleri ve dini gruplar da dahil olmak üzere, sivil toplum örgütlerinin hoşgörü ve kültürel çeşitliliğin geliştirilmesindeki ve ulusal azınlıklara ilişkin sorunların çözülmesindeki önemli rolünü kabul ederler.

(...)

(32) Ulusal bir azınlığa mensup olmak kişisel bir seçim meselesidir ve böyle bir seçim hiçbir dezavantaja neden olamaz.

Ulusal azınlıklara mensup kişiler, kendi iradeleri dışında hiçbir asimilasyon girişimine maruz kalmadan, etnik, kültürel, dilsel ya da dinsel kimliklerini tam bir özgürlük içinde ifade etme, koruma ve geliştirme ve kültürlerini bütün yönleriyle sürdürme ve geliştirme hakkına sahiptir. Özellikle de,

(...)

(32.2) — ulusal yasalara uygun olarak gönüllü mali katkı ve benzeri katkı taleplerinin yanı sıra kamusal destek talebinde bulunabilen, kendi eğitim, kültür ve dini kurumlarını, örgütlerini veya derneklerini kurma ve sürdürme hakkına;

(...)

(32.6) — ülkelerinde örgütler ve dernekler kurma ve sürdürme ve uluslararası sivil toplum örgütlerine katılma hakkına (...) sahiptirler

Paris 1990

İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü

Uluslarımızın yegane yönetim sistemi olarak demokrasiyi inşa edeceğini ve kuvvetlendireceğini taahhüt ediyoruz. Bu çabamızda aşağıdaki hususlara uyacağız

Hükümet Dışı Örgütler

Hükümet dışı örgütlerin, dini ve diğer gruplar ile bireylerin AGİK hedeflerinin gerçekleşmesi için oynadıkları önemli rolü hatırlatıyor ve AGİK taahhütlerinin katılan devletler tarafından yerine getirilmesine yönelik faaliyetlerini daha da kolaylaştırmayı sürdüreceğiz. Bu örgütler, gruplar ve bireyler önemli görevlerini yerine getirebilmek için, AGİK'in faaliyetlerine ve yeni yapılarına, uygun bir şekilde katılmalıdırlar. (...)

Bonn 1990 (Giriş)

Siyasi çoğulculukla piyasa ekonomileri arasındaki ilişkiyi kabul eden ve aşağıdaki konularla ilgili ilkelere bağlılığını bildiren Devletler,:

(...)

- İnsan onurunu uygun şekilde savunan ve (...) işçilerin bağımsız sendika kurma ve bunlara üye olma haklarını reddetmeyen ekonomik faaliyetler yürütülmesi;
- (...)

Moskova 1991

(43) Katılımcı Devletler, mevcut ulusal usullere göre kendilerini sivil toplum örgütü olarak tanımlayan örgütleri bu şekilde tanıyacak ve bu tür örgütlerin topraklarında özgürce ulusal faaliyetlerini yürütmelerini kolaylaştıracaklardır. Bu amaçla Devletler aşağıdakileri gerçekleştireceklerdir:

(43.1) – STÖ'lerle ilgili ulusal otoriteler ve devlet kurumları arasındaki mekanizmaları daha fazla güçlendirmek için yollar arayacak;

(43.2) – İnsani boyut koşullarının gözlemlenmesi için katılımcı Devletlerin herhangi birinden sivil toplum örgütlerinin yapacağı ziyaretleri kolaylaştırmaya çalışacak;

(43.3) – Başka şeylerin yanı sıra, insani boyut alanındaki AGİK taahhütlerine uygunluğu gözlemek için STÖ faaliyetlerini içtenlikle karşılayacak;

(43.4) – AGİK'in insani boyut kapsamındaki önemli işlevlerini göz önünde bulundurarak STÖ'lerin AGİK'in insani boyutla ilgili gelecekte yapacağı çalışmalar sırasında, kendi devletlerine ve diğer katılımcı Devletlere görüşlerini bildirmelerine izin vereceklerdir.

(43.5) AGİK'in insani boyutla ilgili gelecekte yapacağı çalışmalar sırasında, STÖ'lerin AGİK'in insani boyutuyla ilgili belirgin konulardaki yazılı katkılarını bütün heyetlere dağıtma fırsatına sahip olacaktır.

(43.6) AGİK Sekreteryası, emrine amade kaynaklar çerçevesinde, AGİK'in gizli olmayan belgelerini edinmek için STÖ'lerin yaptığı taleplere olumlu cevap

verecektir.

(43.7) AGİK'in insani boyutla ilgili gelecekteki çalışmalarına STÖ'lerin katılı ile ilgili rehber ilkeler arasında, başka şeylerin yanı sıra, aşağıdakiler yer alabilir:

- (i) Bu türden toplantı mekanlarında veya hemen yakınında STÖ'lere kullanabilecekleri ortak bir alan verilmeli ve masrafları kendilerine ait olmak kaydıyla, fotokopi makinaları, telefon ve faks cihazları dahil teknik tesislere makul şekilde erişimleri sağlanmalıdır;
- (ii) STÖ'ler açıklık ve erişim prosedürleriyle ilgili vakitlice bilgilendirilmelidir;
- (iii) AGİK toplantılarına katılan heyetler STÖ üyelerini dahil veya davet etmeye teşvik edilmelidir.

Katılımcı Devletler, Helsinki Takip Toplantısında bu türden rehber ilkelerin oluşturulmasının değerlendirilmesini tavsiye ederler. (...)

Helsinki 1992

Uluslararası kuruluşlarla ilişkiler, katılımcı olmayan devletlerle ilişkiler, sivil toplum örgütlerinin rolü

(14) Katılımcı Devletler, sivil toplum örgütlerinin AGİK faaliyetlerine daha fazla dahil olmalarını için fırsatlar sağlayacaktır.

(15) Buna göre Devletler:

- AGİK'in bazı toplantılarına STÖ'lerin erişimi için daha önce üzerinde mutabık kalınan rehber ilkeleri bütün AGİK toplantıları bakımından uygulayacaklar;
- Değerlendirme konferanslarının genel oturumlarını, ODIHR seminerlerini, çalıştaylarını ve toplantılarını, Ekonomik Forum olarak toplanıldığında Üst Düzey Yetkililer Komitesini, insan hakları uygulama toplantılarını ve diğer uzman toplantılarını STÖ'lere açık olarak yapacaklardır. Ayrıca, her toplantı diğer bazı

oturumları da STÖ'lerin katılımına açmaya karar verebilir;

- AGİK kurumlarının direktörlerine ve AGİK toplantılarının Yönetici Sekreterlerine kendi personelleri arasından seçecekleri bir kişiyi 'STÖ irtibat kişisi' olarak görevlendirmeleri yolunda talimat vereceklerdir;
- Uygun şekilde Dışişleri Bakanlıklarından bir kişiyi ve AGİK toplantılarına katılan heyet üyelerinden birini STÖ irtibat kişisi olarak görevlendireceklerdir;
- AGİK toplantıları arasında, STÖ'lerle ilgili ulusal otoriteler ve devlet kurumları arasındaki temasları ve görüş alverişlerini destekleyeceklerdir;
- AGİK toplantıları sırasında katılımcı Devletlerle STÖ temsilcileri arasındaki resmi olmayan tartışma toplantılarını kolaylaştıracaklardır;
- STÖ'lerin AGİK kurum ve toplantılarına yazılı sunum yapmalarını teşvik edeceklerdir; bu sunumların başlıkları saklanarak talep üzerine katılımcı Devletlere verilebilir;
- AGİK ile ilgili konularda seminer düzenleyen STÖ'leri teşvik edeceklerdir;
- AGİK kurumları aracılığıyla STÖ'ler, gelecekteki AGİK toplantıları konusunda bilgilendirecekler, mümkün olduğunda, ele alınacak konuları ve talep üzerine bütün katılımcı Devletlere bildirilen AGİK mekanizmalarının uygulamaları ile ilgili bilgi vereceklerdir.

(16) Yukarıdaki hükümler şiddete başvuran veya terör faaliyetlerini ya da şiddet uygulamalarını alenen hoş gören kişi veya örgütler için geçerli olmayacaktır.

(...)

(15) İnsani Boyut konusunda deneyimi olan sivil toplum örgütleri uygulama

toplantısına yazılı sunum yapmak için, ör. ODIHR aracılığıyla, davet edilirler ve yaptıkları yazılı sunum esas alınarak uygun şekilde sözlü sorulara cevap vermek için de davet edilebilir.

(...)

(18) Bu seminerler açık ve esnek bir şekilde düzenlenecektir. İlgili uluslararası örgütler ve kurumlar katılmak ve katkıda bulunmak için davet edilebilirler. Aynı şekilde ilgili deneyime sahip STÖ'ler de davet edilebilir. Ulusal heyetlerin bir üyesi olarak seminerlere katılan bağımsız uzmanların da kendi ehliyetleri çerçevesinde konuşmakta serbesttir.

Budapeşte 1994

İnsani boyutla ilgili karar

3. Uygulama değerlendirme toplantısına sivil toplum örgütlerinin katılımına imkan tanınması olumlu karşılanan bir gelişme olmuştur. Yaptıkları açıklamalarda, bu örgütler katılımcı Devletlerin dikkate alması için fikirleriyle katkıda bulunmuş ve endişe duyulan konuları gündeme getirmişlerdir. Aynı zamanda, katılımcı Devletleri, örneğin çatışma önleme ve çatışma çözümü gibi alanlarda yürüttükleri faaliyetler konusunda bilgilendirmişlerdir. Budapeşte Değerlendirme Konferansı'ndan edinilen deneyime dayanarak, Devletler arası diyaloga ek olarak, AGİK bünyesinde katılımcı devletlerin hükümetleriyle sivil toplum örgütleri arasında diyalogun geliştirilmesi üzerinde daha fazla durulmasına yönelik çağrı yapılmıştır.

(...)

17. Katılımcı Devletler ve AGİK kurumları, 1992 Helsinki Belgesinin IV. Bölümünde öngörüldüğü şekilde AGİK faaliyetlerine STÖ'lerin daha fazla dahil olması için fırsat sağlayacaklardır. AGİK'in STÖ'lerin çalışmalarından ve sağladıkları bilgilerden en iyi şekilde yararlanmak için yollar arayacaklardır

Genel Sekreterden, STÖ katılımının nasıl daha fazla artırılabilceğine yönelik çalışma yapması istenmiştir.

İstanbul 1999

27. Sivil toplum örgütleri (STÖ'ler), insan haklarının, demokrasinin ve hukukun üstünlüğünün geliştirilmesinde hayati bir rol oynayabilir. STÖ'ler güçlü bir sivil toplumun ayrılmaz parçalarıdır. STÖ'lerin sivil toplumun daha fazla geliştirilmesi, insan hak ve temel özgürlüklerine saygının artırılması için tam katkıda bulunma kabiliyetlerini geliştirmeyi vad ediyoruz.

Maastricht 2003

36. (...) İnsani boyutla ilgili taahhütlerine dayanarak, AGİT, kendi bölgesi içinde herkesin, etkili demokratik kurumların, kanuna uygun yargı süreçlerinin ve hukukun üstünlüğünün koruması altında, insan hak ve özgürlüklerinden tam olarak yararlanması için gerekli koşulları geliştirmek için çaba göstermektedir. Buna, ve toplumun tüm birey ve gruplarının barışçıl tartışmalar yürütebileceği ve menfaatlerini ifade edebilecekleri güvenli ortamlar ve kurumlar dahildir. Toplumun bu konudaki rolü önemlidir; AGİT sivil toplum örgütlerini desteklemeye ve onlara yardım etmeye devam edecektir.

Evrensel İnsan Hakları Bildirgesinin 60. Yıldönümü Vesilesiyle Yayınlanan Bakanlar Beyannamesi (Helsinki 2008)

Herkesin düşünce, vicdan, din veya inanç, fikir ve ifade özgürlüğü, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğüne sahip olduğunu tekrar teyit ederiz. Bu hakların kullanımı ancak kanunla öngörülen ve uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülüklerimiz ve uluslararası taahhütlerimiz tarafından öngörülen kısıtlamalara tabi olabilir.

Astana 2010

AGİT'in, güvenliğin insani, ekonomik, çevresel, siyasi ve askeri boyutlarını ayrılmaz bir bütün olarak gören kapsamlı ve işbirliğine dayalı yaklaşımı vazgeçilmez olmaya devam etmektedir. Kapsamlı güvenliğinde temelinde bireyin doğuştan gelen onurunun yattığı inancıyla, insan hak ve temel özgürlüklerinin vazgeçilmez haklar olduğunu, bunların

geliştirilmesi ve korunmasının birincil sorumluluğumuz olduğunu yeniden teyit ederiz. Kesin ve şartsız bir şekilde, insani boyut alanında üstlenilen yükümlölüklerin bütün katılımcı Devletler açısından doğrudan ve meşru meseleler olduğunu, sadece ilgili Devletin içişleri kapsamında yer almadığını yeniden teyit ederiz. İnsan hakları, temel özgürlükler, demokrasi, serbest ve adil seçimler ve hukukun üstünlüğüne tam saygıyı tesis etmemizde sivil toplumun ve özgür basının oynadığı önemli role değeri veriyoruz.

Ek B

Seçili Uluslararası ve Bölgesel İctihat

Örgütler

- AİHM, *Le Compte, Van Leuven ve De Meyere* - Belçika, Başvuru no. 6878/75, 23 Haziran 1981
- AİHM, *Sigurdur A Sigurjónsson* - İzlanda, Başvuru no. 16130/90, 30 Haziran 1993
- AİHM, *Chassagnou ve diğerleri* - Fransa [GC], Başvuru no. 25088/94, 29 Nisan 1999
- AİHM, *Popov ve diğerleri, Vakarelova, Markov ve Bankov* - Bulgaristan, Application no. 48047/99, 6 Kasım 2003
- BM İnsan Hakları Komitesi, *Wallman ve diğerleri* - Avusturya, Dilekçe no. 1002/2001, 1 Nisan 2004
- AİHM, *Bulgaristan Slav Üniversitesi ve diğerleri* - Bulgaristan (dec.), Başvuru no. 60781/00, 18 Kasım 2004
- Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Río Negro Massacres* - Guatemala, Seri C no. 250, 4 Eylül 2012.
- AİHM, *Özbek ve diğerleri* - Türkiye, Başvuru no. 35570/02, 6 Ekim 2009

Kuruluş

Ehliyet

- AİHM, *Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve diğerleri* - Türkiye [GC], Başvuru no. 19392/92, 30 Ocak 1998
- AİHM, *Salvation Army Moskova Şubesi* - Rusya, Başvuru no. 72881/01, 5 Ekim 2006
- AİHM, *Demir ve Baykara* - Türkiye [GC], Başvuru no. 34503/97, 12 Kasım 2008
- AİHM, *Matelly* - Fransa, Başvuru no. 10609/10, 2 Ekim 2014

Üye sayısı

- AİHM, *Zhechev* - Bulgaristan, Başvuru no. 57045/00, 21 Haziran 2007

Formal olmayan oluşumlar

- Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *Stankov ve Birleşik Makednya 'Ilinden' Örgütü* -

Bulgaristan, Başvuru no. 29221/95, 29 Haziran 1998

- BM İnsan Hakları Komitesi, *Zvozkov ve diğerleri - Belarus*, Dilekçe no. 1039/2001, 17 Ekim 2006

Tüzel kişilik

- Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *X - İsviçre* (dec.), Başvuru no. 18874/91, 12 Ocak 1994
- Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *Movement for Democratic Kingdom - Bulgaristan* (dec.), Başvuru no. 27608/95, 29 Kasım 1995
- Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *Apeh Uldozotteinek Szovetsege, Ivanyi, Roth ve Szerdahelyi - Macaristan* (dec.), Başvuru no. 32367/96, 31 Ağustos 1999
- *Gorzelik ve diğerleri - Polonya* [GC], Başvuru no. 44158/98, 17 Şubat 2004
- AİHM, *Cârmuirea Spirituală a Musulmanilor din Republica Moldova - Moldova*, Başvuru no. 12282/02, 14 Haziran 2005
- BM İnsan Hakları Komitesi, *Malakhovsky ve Pikul - Belarus*, Dilekçe no. 1207/2003, 26 Temmuz 2005
- AİHM, *Tsonev - Bulgaristan*, Başvuru no. 45963/99, 13 Nisan 2006
- AİHM, *Ramazanov ve diğerleri - Azerbaycan*, Başvuru no. 44363/02, 1 Şubat 2007
- AİHM, *Aliyev ve diğerleri - Azerbaycan*, Başvuru no. 28736/05, 18 Aralık 2008
- AİHM, *Özbek ve diğerleri - Türkiye*, Başvuru no. 35570/02, 6 Ekim 2009
- BM İnsan Hakları Komitesi, *Katsora, Sudalenko ve Nemkovich - Belarus*, Dilekçe no. 1383/2005, 25 Ekim 2010
- BM İnsan Hakları Komitesi, *Kungurov - Özbekistan*, Dilekçe no. 1478/2006, 17 Mart 20-
- AİHM, *United Macedonian Organisation Ilinden – PIRIN ve diğerleri - Bulgaristan* (No. 2), Başvuru no. 41561/07, 18 Ekim 2011
- AİHM, *United Macedonian Organisation Ilinden ve diğerleri - Bulgaristan* (No. 2), Başvuru no. 34960/04, 18 Ekim 2011

Üyelik

Üye olma hakkı

- AİHM, *Rutkowski – Polonya* (dec.), Başvuru no. 30867/96, 16 Nisan 2002
- BM İnsan Hakları Komitesi, *Arenz - Almanya*, Dilekçe no. 1138/2002, 24 Mart 2004
- AİHM, *Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) - Birleşik Krallık*, Başvuru no. 11002/05, 27 Şubat 2007
- AİHM, *Staatkundig Gereformeerde Partij - Hollanda* (dec.), Başvuru no. 58369/10,

Zorunlu üyelik

- Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *X - Hollanda* (dec.), Başvuru no. 2290/64, 6 Şubat 1967
- Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *X - Belçika* (dec.), Başvuru no. 4072/69, 3 Şubat 1970
- AİHM, *Le Compte, Van Leuven ve De Meyere - Belçika*, Başvuru no. 6878/75, 23 Haziran 1981
- AİHM, *Young, James ve Webster - Birleşik Krallık*, Başvuru no. 7601/76, 13 Ağustos 1981
- Amerikalar arası İnsan Hakları Mahkemesi, Gazetecilik Mesleğinin Sürdürülmesi için Kanuna Dayalı Zorunlu Örgüt Üyeliği (*Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesinin 13. ve 29. Maddeleri*), Seri A no. 5, 13 Kasım 1985
- AİHM, *Sigurdur A. Sigurjónsson - İzlanda*, Başvuru no. 16130/90, 30 Haziran 1993
- AİHM, *Gustafsson - İsveç*, Başvuru no. 15773/89, 25 Nisan 1996
- BM İnsan Hakları Komitesi, *Gauthier - Kanada*, Dilekçe no. 633/1995, 7 Nisan 1997
- AİHM, *Chassagnou ve diğerleri - Fransa* [GC], Başvuru no. 25088/94, 29 Nisan 1999
- AİHM, *Sørensen ve Rasmussen - Danimarka* [GC], Başvuru no. 52562/99, 11 Ocak 2006
- Amerikalar arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Castaneda Gutman - Meksika*, Seri C no. 184, 6 Ağustos 2008
- AİHM, *A.S.P.A.S. ve Lasgrezas - Fransa*, Başvuru no. 29953/08, 22 Eylül 2011

Üye olmakla ilgili kısıtlamalar

- AİHM, *Rekvényi - Macaristan* [GC], Başvuru no. 25390/94, 20 Mayıs 1999
- AİHM, *Ždanoka - Letonya* [GC], Başvuru no. 58278/00, 16 Mart 2006
- AİHM, *İzmir Savaş Karşıtları Derneği ve diğerleri - Türkiye*, Başvuru no. 46257/99, 2 Mart 2006
- AİHM, *Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani - İtalya* (No. 2), Application no. 26740/02, 31 Mayıs 2007
- AİHM, *Piroğlu ve Karakaya - Türkiye*, Başvuru no. 36370/02 ve 37581/02, 18 Mart 2008

Yaptırımlar

- AİHM, *Vogt - Almanya* [GC], Başvuru no. 17851/91, 26 Eylül 1995
- Amerikalar arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Baena Ricardo ve diğerleri Case - Panama*, Series C no. 72, 2 Şubat 2001
- BM İnsan Hakları Komitesi, *Jeong-Eun Lee - Kore Cumhuriyeti*, Dilekçe no.

1119/2002, 20 Temmuz 2005

- AİHM, *Danilenkov ve diğerleri - Rusya*, Başvuru no. 67336/01, 30 Temmuz 2009
- AİHM, *Redfearn - Birleşik Krallık*, Başvuru no. 47335/06, 6 Kasım 2012

İsimlerin Açıklanması

- Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *National Association of Teachers in Further and Higher Education - Birleşik Krallık* (dec.), Başvuru no. 28910/95, 16 Nisan 1998

Amaçlar

- BM İnsan Hakları Komitesi, *M A - İtalya*, Dilekçe no. 117/1981, 10 Nisan 1984
- AİHM, *Sidiropoulos ve diğerleri - Yunanistan*, Başvuru no. 26695/95, 10 Temmuz 1998
- BM İnsan Hakları Komitesi, *Park - Kore Cumhuriyeti*, Dilekçe no. 628/1995, 20 Ekim 1998
- AİHM, *Refah Partisi ve diğerleri - Türkiye* [GC], Başvuru no. 41340/98, 41342/98, 41343/98 and 41344/98, 13 Şubat 2003
- Amerikalılar arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Yatama - Nikaragua*, Series C no. 127, 23 Haziran 2005
- AİHM, *Tüm Haber Sen ve Çınar - Türkiye*, Başvuru no. 28602/95, 21 Şubat 2006
- BM İnsan Hakları Komitesi, *Zvozkov ve diğerleri - Belarus*, Dilekçe no. 1039/2001, 17 Ekim 2006
- AİHM, *Zhechev - Bulgaristan*, Başvuru no. 57045/00, 21 Haziran 2007
- AİHM, *Koretskyy ve diğerleri - Ukrayna*, Başvuru no. 40269/02, 3 Nisan 2008
- AİHM, *Kasymakhunov ve Saybatalov - Rusya*, Başvuru no. 26261/05, 14 Mart 2013
- AİHM, *Romanya Hakimleri Mağdurları Derneği (Association of Victims of Romanian Judges) ve diğerleri - Romanya*, Başvuru no. 47732/06, 14 Ocak 2014
- AİHM, *İslam-İttihad Derneği ve diğerleri - Azerbaycan*, Başvuru no. 5548/05, 13 Kasım 2014

Haklar/Ehliyetler

- AİHM, *Belçika Polisi Ulusal Sendikası - Belçika*, Başvuru no. 4464/70, 27 Ekim 1975

- AİHM, *Swedish Engine Drivers' Union - İsveç*, Başvuru no. 5614/72, 6 Şubat 1976
- AİHM, *The Holy Monasteries - Yunanistan*, Application no. 13092/87 ve 13984/88, 9 Aralık 1994
- BM İnsan Hakları Komitesi, *J B ve diğerleri - Kanada*, Dilekçe no. 118/1982, 18 Temmuz 1986
- AİHM, *Wilson, National Union of Journalists ve diğerleri - Birleşik Krallık*, Başvuru no. 30668/96, 30671/96 ve 30678/96, 2 Temmuz 2002
- AİHM, *Gorraiz Lizarraga ve diğerleri - İspanya*, Başvuru no. 62543/00, 10 Kasım 2004
- AİHM, *Collectif national d' information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox et Mox - Fransa*, Başvuru no. 75218/01, 12 Haziran 2007
- AİHM, *Koretskyy ve diğerleri v. Ukrayna*, Başvuru no. 40269/02, 3 Nisan 2008
- AİHM, *Demir ve Baykara - Türkiye [GC]*, Başvuru no. 34503/97, 12 Kasım 2008
- AİHM, *Women on Waves - Portekiz*, Başvuru no. 31276/05, 3 Şubat 2009
- AİHM, *Enerji Yapı-Yol Sen - Türkiye*, Başvuru no. 68959/01, 6 Kasım 2009
- AİHM, *Kimlya, Sultanov and Church of Scientology of Nizhnekamsk - Rusya*, Başvuru no. 76836/01 32782/03, 1 Ekim 2009
- AİHM, *Alekseyev - Rusya*, Başvuru no. 4916/07, 21 Ekim 2010
- AİHM, *Genderdoc-M - Moldova*, Başvuru no. 9106/06, 12 Haziran 2012
- AİHM, *Mouvement Raelien Suisse İsviçre*, Başvuru no. 16354/06, 13 Temmuz 2012
- AİHM, *National Union of Rail, Maritime and Transport Workers - Birleşik Krallık*, Başvuru no. 31045/10, 08 Nisan 2014

Öz yönetim

- AİHM, *Hasan ve Chaush - Bulgaristan [GC]*, Başvuru no. 30985/96, 26 Ekim 2000
- AİHM, *Koretskyy ve diğerleri - Ukrayna*, Başvuru no. 40269/02, 3 Nisan 2008
- AİHM, *Tebieti Mühafize Cemiyeti ve Israfilov - Azerbaycan*, Başvuru no. 37083/03, 8 Ekim 2009
- AİHM, *Rusya Cumhuriyetçi Parti - Rusya*, Başvuru no. 12976/07, 12 Nisan 2011

Elverişli Ortam

Engeller

- AİHM, *Kıbrıs - Türkiye [GC]*, Başvuru no. 25781/94, 10 Mayıs 2001
- AİHM, *Wilson, National Union of Journalists ve diğerleri - Birleşik Krallık*, Başvuru no. 30668/96, 2 Temmuz 2002
- AİHM, *Danilenkov ve diğerleri - Rusya*, Başvuru no. 67336/01, 30 Temmuz 2009
- IACtHR, *Río Negro Massacres - Guatemala*, Series C no. 250, 4 Eylül 2012
- AİHM, *Magyar Keresztény Mennonita Egyház ve diğerleri - Macaristan*, Başvuru

no. 70945/11, 8 Nisan 2014

Fonlama

- BM İnsan Hakları Komitesi, *Korneenko ve diğerleri - Belarus*, Dilekçe no. 1274/2004, 31 Ekim 2006
- BM İnsan Hakları Komitesi, *Korneenko - Belarus*, Dilekçe no. 1226/2003, 20 Temmuz 2012
- AİHM, *Parti nationaliste basque – Organisation régionale d'Iparralde - Fransa*, Başvuru no. 71251/01, 7 Haziran 2007

Koruma

- AİHM, *Platform Arzte fur das Lieben - Avusturya*, Başvuru no. 10126/82, 21 Haziran 1988
- Amerikalar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Huilca-Tecse - Peru*, Series C no. 121, 3 Mart 2005
- AİHM, *Ouranio Toxo ve diğerleri - Yunanistan*, Başvuru no. 74989/01, 20 Ekim 2005
- AİHM, *97 members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses ve 4 kişi - Gürcistan*, Başvuru no. 71156/01, 3 Mayıs 2007
- Amerikalar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Cantoral-Huamaní ve García-Santa Cruz - Peru*, Series C no. 167, 10 Temmuz 2007
- Amerikalar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Kawas-Fernández - Honduras*, Series C no. 196, 3 Nisan 2009
- Amerikalar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Fleury ve diğerleri - Haiti*, Series C no. 236, 23 Kasım 2011
- Amerikalar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, *García ve Ailesi - Guatemala*, Series C no. 258, 29 Kasım 2012

Gözetim

- AİHM, *Segerstedt-Wiberg ve diğerleri - İsveç*, Başvuru no. 62332/00, 6 Haziran 2006
- AİHM, *Association for European Integration and Human Rights ve Octoberdzhiev - Bulgaristan*, Başvuru no. 62540/00, 28 Haziran 2007
- Amerikalar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Escher e diğerleri – Brezilya*, Series C no. 200, 6 Temmuz 2009
- AİHM, *Uzun - Almanya*, Başvuru no. 35623/05, 2 Eylül 2010

Düzenleme

Faaliyetlerin Askıya Alınması

- AİHM, *Hristiyan Demokratik Halk Partisi - Moldova*, Başvuru no. 28793/02, 14 Şubat 2006

Fesih

- AİHM, *Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve diğerleri - Türkiye* [GC], Başvuru no. 19392/92, 30 Ocak 1998
- AİHM, *Sosyalist Parti - Türkiye*, Başvuru no. 21237/93, 25 Mayıs 1998
- AİHM, *Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP) - Türkiye* [GC], Başvuru no. 23885/94, 8 Aralık 1999
- AİHM, *DEP adına Dicle (Demokrasi Partisi) - Türkiye*, Başvuru no. 25141/94, 10 Aralık 2002
- AİHM, *Refah Partisi ve diğerleri - Türkiye* [GC], Başvuru no. 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, 13 Şubat 2003
- AİHM, *Bota - Romanya* (dec.), Başvuru no. 24057/03, 12 Ekim 2004
- AİHM, *Tüm Haber Sen ve Çınar - Türkiye*, Başvuru no. 28602/95, 21 Şubat 2006
- BM İnsan Hakları Komitesi, *Korneenko ve diğerleri - Belarus*, Dilekçe no. 1274/2004, 31 Ekim 2006
- BM İnsan Hakları Komitesi, *Belyatsky ve diğerleri - Belarus*, Dilekçe no. 1296/2004, 24 Temmuz 2007
- AİHM, *Association of Citizens Radko & Paunkovski – Eski Yugoslavya Makedonya Cumhuriyeti*, Başvuru no. 74651/01, 15 Ocak 2009
- AİHM, *Herri Batasuna ve Batasuna - İspanya*, Başvuru no. 25803/04 ve 25817/04, 30 Haziran 2009
- AİHM, *Tebieti Mühafize Cemiyeti ve Israfilov - Azerbaycan*, Başvuru no. 37083/03, 8 Ekim 2009
- AİHM, *Association Rhino ve diğerleri - İsviçre*, Başvuru no. 48848/07, 11 Ekim 2011
- AİHM, *Vona - Macaristan*, Başvuru no. 35943/10, 9 Temmuz 2013

Ek C

Seçili Referans Belgeler

A. Uluslararası Belgeler

- ILO, Polis ve Ordunun Örgütlenme Özgürlüğü ve Toplu Sözleşme Hakkını uygulaması için Rehber İlkeler (2013)
- BM CERD, *Genel Tavsiye No. 31: Ceza Adaleti Sisteminin İdare ve İşleyişinde Irk Ayrımcılığının Önlenmesi*, (67. Oturum, 2005), A/60/18 (SUPP)
- BM CERD, *enel Tavsiye No. 35: Irkçı Nefret Söylemiyle Mücadele*, 26 Eylül 2013, CERD/C/GC/35
- BM İşkenceye Karşı Komite, *Belarus Dördüncü Dönem Raporu ile ilgili Sonuç Gözlemleri*, 7 Aralık 2011, CAT/C/BLR/CO/4
- BM CRC, *Genel Yorum No. 2: Çocuk Haklarının Korunmasında Bağımsız İnsan Hakları Kurumlarının Rolü*, 15 Kasım 2002, CRC/GC/2002/2
- BM CRC, *Genel Yorum No. 5 (2003): Çocuk Hakları Sözleşmesinin Uygulanması ile ilgili Genel önlemler*, 27 Kasım 2003, CRC/GC/2002/5
- BM Genel Kurulu, Evrensel olarak Kabul Edilen İnsan Hak ve Özgürlüklerinin Geliştirilmesi ve Korunmasında Bireylerin, Grupların ve Toplum Organlarının Hak ve Sorumluluklarına Dair Beyanname, G.A. res. 53/144, annex, 53 U.N. GAOR Supp., U.N. Doc. A/RES/53/144 (1999)
- BM Genel Kurulu, Ulusal, Etnik, Dini veya Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına Dair Bildirge, G.A. res. 47/135, annex, 47 U.N. GAOR Supp. (No. 49) at 210, U.N. Doc. A/47/49 (1993)
- BM Genel Kurulu, Yaşadıkları Ülkenin Vatandaşı Olmayan Bireylerin İnsan Haklarına Dair Bildirge, G.A. res. 40/144, annex, 40 U.N. GAOR Supp. (No. 53) at 252, U.N. Doc. A/40/53 (1985)
- BM İnsan Hakları Komitesi, *İfade ve Kanaat Özgürlüğü ile ilgili Genel Yorum No. 34*, 12 Eylül 2011, CCPR/C/GC/34
- BM İnsan Hakları Komitesi, Genel yorum No. 25: Madde 25 (Kamu İşlerine Katılım ve Oy Verme Hakkı), 12 Temmuz 1996, CCPR/C/21/ Rev.1/Add.7
- BM İnsan Hakları Konseyi, *Sivil toplum alanı: Yasalarda ve uygulamada güvenli ve elverişli bir ortamın oluşturulması ve korunması*, 9 Ekim 2013, A/ HRC/RES/24/21
- BM İnsan Hakları Konseyi, *Barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hakları*, 8 Ekim 2013, A/HRC/RES/24/5
- BM İnsan Hakları Konseyi, *Barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hakları*, 11 Ekim 2012, A/HRC/RES/21/16

- BM İnsan Hakları Konseyi, *Barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hakları* ile ilgili 15/21 Sayılı Karar, 17 Haziran 2011, A/HRC/RES/15/21
- Barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hakları BM Özel Raportörü, BM İnsan Hakları Konseyine Rapor (*En fazla risk altında olan gruplar bakımından barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü haklarına tehditler*), UN Doc. A/HRC/26/29, 14 April 2014
- Barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hakları BM Özel Raportörü, BM İnsan Hakları Konseyine Rapor (*Örgütlerin fonlanması ve barışçıl toplantı düzenlenmesi*), UN Doc. A/HRC/23/39, 24 April 2013
- Barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hakları BM Özel Raportörü, BM İnsan Hakları Konseyine Rapor (*Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını geliştiren ve koruyan en iyi uygulamalar*), UN Doc. A/HRC/20/27, 21 May 2012
- Terörle mücadele ederken insan haklarının ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunması ile ilgili BM Özel Raportörü, U.N. A/HRC/13/37, 28 Aralık 2009
- İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık dışı veya Küçük Düşürücü Muamele veya Cezanın Önlenmesi ile ilgili Alt Komite, *Ulusal önleyici mekanizmalarla ilgili Rehber İlkeler*, 9 Aralık 2010, CAT/OP/12/5
- Viyana Beyannamesi ve Eylem Programı, Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansı tarafından kabul edilmiştir 25 Haziran 1993

B. Avrupa Konseyi Belgeleri

- Avrupa Konseyi Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri Konferansı, 'STÖ'ler bakımından Yaptırımlar ve Yükümlülükler' ile ilgili STÖ hukuku Uzmanlar Konseyi (Ocak 2011), erişim için: http://www.coe.int/t/ngo/Source/Expert_Council_NGO_Law_report_2010_en.pdf
- Avrupa Konseyi Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri Konferansı, 'STÖ'lerin İç Yönetimi' ile ilgili STÖ hukuku Uzmanlar Konseyi (Ocak, 2010), erişim için: http://www.coe.int/t/ngo/Source/Expert_Council_NGO_Law_report_2009_en.pdf
- Avrupa Konseyi Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri Konferansı, 'STÖ'lerin kuruluş şartları' ile ilgili STÖ hukuku Uzmanlar Konseyi (Ocak 2009), erişim için: http://www.coe.int/t/ngo/Source/Expert_Council_NGO_Law_report_2008_en.pdf
- Avrupa Konseyi, Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili Bakanlar Komitesinin üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14, Strazburg, 10 Ekim 2007
- Avrupa Konseyi, Avrupa Sivil Toplum Örgütlerinin Statüsü ile ilgili Temel İlkeler ve açıklayıcı notlar, Strazburg, 13 Kasım 2002

- Avrupa Konseyi, Avrupa’da STÖ’lerin gelişimini ve güçlendirilmesini desteklemek için Rehber İlkeler, Avrupa Konseyi’nin Japonya Vakfı ile birlikte düzenlediği çok taraflı toplantı, Strazburg, 23 - 25 Mart 1998

C. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu

Rehber İlkeler

- AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Dini Cemaatlerin veya İnanç Topluluklarının Tüzel Kişiliği ile ilgili Ortak Rehber İlkeler* (2014)
- AGİT/ODIHR, *İnsan Hakları Savunucularının Korunmasına İlişkin Kılavuz İlkeler* (2014)
- AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesiyle ilgili Rehber İlkeler* (2011)
- AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Barışçıl Toplantı Özgürlüğüne ilişkin Ortak Rehber İlkeler* (2. baskı, 2010)
- AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Din veya İnançla ilgili Mevzuatın Gözden Geçirilmesine ilişkin Rehber İlkeler* (2004)

Hukuki Görüşler

- Venedik Komisyonu, ‘Azerbaycan Cumhuriyeti’nin sivil toplum örgütleri ile ilgili değiştirilmiş mevzuatı hakkında görüş’ (Kamusal Örgütler ve Fonlar), CDL-AD(2014)043 (15 Aralık 2014)
- Venedik Komisyonu, ‘Venedik Komisyonu’nun Örgütlenme Özgürlüğü ile ilgili Görüşlerinin Derlemesi’, CDL-PI(2014)004 (3 Temmuz 2014)
- AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, ‘Kırgızistan Cumhuriyeti’nin Ticari Olmayan Kuruluşlar Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun Taslağı ile ilgili Ortak Ara Rapor’, CDL-AD(2013)030 (16 Ekim 2013)
- Venedik Komisyonu, ‘Mısır Sivil Faaliyet Örgütleri Kanun Taslağı ile ilgili Ara Görüş’, CDL-AD(2013)023 (18 Haziran 2013)
- Venedik Komisyonu, ‘Rusya Federasyonu aşırıcı hareketlerle mücadele edilmesi hakkında federal kanun hakkında görüş’, CDL-AD(2012)016 (20 Haziran 2012)
- Venedik Komisyonu, ‘Azerbaycan Cumhuriyeti’nin sivil toplum örgütleri ile ilgili mevzuatının insan hakları standartlarına uygunluğu ile ilgili görüş’, CDL-

AD(2011)035 (19 Ekim 2011)

- Venedik Komisyonu, 'Belarus Cumhuriyetinin kayıtlı olmayan örgütlerin hakları ile ilgili ceza kanununun 193-1. Maddesinin evrensel insan hakları standartlarına uygunluğu ile ilgili görüş' CDL-AD(2011)036 (18 Ekim 2011)
- AGİT/ODIHR, 'Türkmenistan Kamusal Örgütler Kanunu ile ilgili Yorumlar' (22 Haziran 2010)

D. Kitaplar ve Makaleler

- Brown, Ian, "Report on Online Freedom Expression, Assembly and Association and the Media in Europe", MCM(2013)007
- Conte, A. and Burchill, R., "Defining Civil and Political Rights: The Jurisprudence of the United Nations Human Rights Committee", second edition (Ashgate, 2009)
- Jacobs, White and Ovey, "The European Convention on Human Rights", fifth edition (Oxford University Press, 2010)
- Nowak, Manfred, "U.N. Convention on Civil and Political Rights: CCPR Commentary", second revised edition (Publisher N.P. Engel, 2005)
- Rutzen, Douglas and Zenn, Jacob, "Association and Assembly in the Digital Age", International Journal of Not-for-Profit Law / vol. 13, no. 4, December 2011 / 53
- Van Dijk, Van Hoof, Van Rijn et.al., (eds) "Theory and Practice of the European Convention on Human Rights", fourth Edition (Intersentia, 2006)
- Van Der Schyff, "Limitation of Rights: A Study of the European Convention and the South African Bill of Rights" (Wolf Legal Publications, 2005)

Ek D

Rehber İlkelerin amaçları doğrultusunda İngilizce- Rusça Sözlükçe

İngilizce terim Термин на английском языке	İngilizce tanım Определение на англий- ском языке	Rusça terim Термин на рус- ском языке	Rusça tanım Определение на русском языке
Accountability	An obligation to explain one's actions to another person or organisation and, where appropriate, to be subjected to liability for them	Подотчетность	Обязанность объяснить свои действия другому лицу или организации и, в соответствующих случаях, нести за них ответственность
Association	An organized, independent, not-for-profit body based on the voluntary grouping of persons with a common interest, activity or purpose	Объединение	Организованное, независимое, некоммерческое образование, основанное на добровольном объединении лиц, связанных общими интересами, деятельностью или целью
Authorization	The act of approving or permitting some activity (expressly provided in writing)	Разрешение, санкционирование	Акт санкционирования; разрешение на ведение деятельности (ясно выраженное в письменной форме)
Blanket (e.g. ban, restriction)	Effective or applicable in all instances	Всеобъемлющий, автоматический (например, запрет, ограничение)	Действующий или применимый во всех случаях
Content-based restriction	A restriction that limits expression because of the message it conveys	Ограничение, исходящее из содержания	Ограничение на выражение мнения, исходящее из его содержания

Human rights defender	One or more individuals, groups or other organs of society who work or act to promote and protect universally recognized human rights and fundamental freedoms	Правозащитник	Физическое лицо или лица, группы или иные общественные институты, которые работают или действуют в целях продвижения и защиты общепризнанных прав человека и основных свобод
Independence	Freedom from undue interference by state entities or other external actors	Независимость	Свобода от неправомерного вмешательства со стороны государственных или иных внешних субъектов
Informal association	An association which does not have legal personality	Неформальное (незарегистрированное) объединение	Объединение, не имеющее статуса юридического лица

Legal personality	The holding in one's own name, of rights and obligations under a particular legal order	Статус юридического лица	Обладание от собственного имени правами и обязанностями в рамках конкретного правового режима
Liability	Any responsibility arising according to the law	Правовая ответственность	Любая ответственность, возникающая согласно требованиям закона
National security	The capability of society to resist and be protected against hostile or destructive acts from within or outside a state	Национальная безопасность	Способность общества противостоять враждебным или деструктивным действиям, исходящим изнутри страны или извне, и оградить себя от таких действий
Non-governmental organization	Voluntary self-governing bodies or organisations, either membership or non-membership based, established to pursue the essentially not-for-profit objectives of their founders or members	Неправительственная организация	Добровольный саморегулирующийся орган или организация, основанная или не основанная на членстве и созданная для достижения преимущественно некоммерческих целей своих учредителей или членов
Non-nationals	Those, who are not citizens of the state concerned	Неграждане	Лица, не являющиеся гражданами данного государства

Not-for-profit	Not having the generation of income as a primary objective and using any profits arising from the activities undertaken solely for the pursuit of one's objectives	Некоммерческий	Не имеющий основной целью получение дохода и использующий любую прибыль от осуществляемой деятельности исключительно для достижения своих целей
Notification procedure	Procedure whereby a mere declaration to the authorities, as opposed to a request for permission or prior authorization, is enough for associations to obtain legal personality or to carry out activities	Процедура уведомления	Процедура, в соответствии с которой для получения статуса юридического лица или для ведения своей деятельности объединению достаточно направить властям простое уведомление, а не просьбу о разрешении или предварительном согласии
Political party	A free association of persons, one of the aims of which is to participate in the management of public affairs, including through the presentation of candidates to free and democratic elections	Политическая партия	Добровольное объединение лиц, одной из задач которого является участие в управлении государственными делами, в том числе путем выдвижения кандидатур на свободных и демократических выборах

Presumption in favour of the lawful formation, objectives and activities of associations	Presumption that a given association has been established in a lawful and adequate manner, and that its objectives and activities are lawful	Презумпция в пользу законности создания, целей и деятельности объединения	Признаваемое верным, до тех пор пока не доказано обратное, предположение о том, что данное объединение создано законным и надлежащим образом и что его цели и деятельность являются законными
Proportionality (principle of)	The requirement always to use the least intrusive means of achieving the legitimate objective pursued by the authorities	Принцип соразмерности	Принцип, в соответствии с которым в процессе достижения властями законных целей всегда должны использоваться меры, предусматривающие наименьший уровень вмешательства
Protection of health and morals	The capability to prevent disease, promote health and maintain ethical standards	Охрана здоровья и нравственности	Способность предупреждать заболевания, охранять здоровье и поддерживать этические нормы

Protection of rights and freedoms of others	The capability to prevent unjustified interferences with competing rights and freedoms of others	Защита прав и свобод других лиц	Способность предотвращать необоснованное вмешательство в осуществление прав и свобод других лиц
Public order	The capability to maintain security and effective functioning of society	Общественный порядок	Способность обеспечивать безопасность и эффективное функционирование общества
Public safety	A broad notion involving the protection of the population at large from varied kinds of significant damage, harm, or danger, including emergencies	Общественная безопасность	Широкое понятие, включающее защиту населения в целом от различных видов существенного ущерба, вреда или опасности, в том числе в чрезвычайных ситуациях
Regulatory authority	The authority responsible for taking decisions about	Регулирующий орган	Орган, ответственный за принятие решений, касающихся объединений
Religious organization	An entity, with or without legal personality, existing to support the pursuit of religious activities	Религиозная организация	Образование, зарегистрированное или не зарегистрированное в качестве юридического лица, целью существования которых является поддержка осуществления религиозной деятельности
Resources	Financial and non-financial or in-kind means to pursue activities, provided by natural or legal persons, whether domestic, foreign or international and whether public or private	Ресурсы	Финансовые, нефинансовые или натуральные ресурсы для ведения деятельности, предоставляемые физическими или юридическими лицами, будь то национальными, иностранными или международными / государственными или частными

Sanction	A coercive measure, including penalties or other comparable measures, intended to ensure compliance with the law	Санкция	Мера принуждения (например, штраф или другая подобная мера), направленная на обеспечение соблюдения закона
Trade unions	Organizations of workers established with the aim to promote and defend their common interests	Профсоюзы	Объединения работников, созданные с целью продвижения и защиты общих интересов
Voluntary membership	The freedom to choose whether or not to belong to an association	Добровольное членство	Право свободно принимать решение о вступлении или невступлении в объединение

DİPNOTLAR

¹ AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine ilişkin Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2011), <<http://www.osce.org/odihr/77812>>.

² AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Din veya İnançla ilgili Mevzuatın Gözden Geçirilmesine ilişkin Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2004), <<http://www.osce.org/odihr/13993>>.

³ AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Dini Cemaatlerin veya İnanç Topluluklarının Tüzel Kişiliği ile ilgili Ortak Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2014), <[http://www.venice.coe.int/web-forms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)023-e](http://www.venice.coe.int/web-forms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)023-e)>.

⁴ AGİT/ODIHR, *İnsan Hakları Savunucularının Korunmasına İlişkin Kılavuz İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2014), <<http://www.osce.org/odihr/119633?download=true>>.

⁵ 11 Mart 2014'te, İtalya Floransa'da European University Institute'da 'Örgütlenme Özgürlüğü ve Yeni Teknolojiler' başlıklı bir İstişare Semineri düzenlenmiştir; 6-7 Mayıs 2014'te Polonya Varşova'da 'Örgütlerin Fonlanması, Bağımsızlıkları ve Hesap Verebilirlikleri' başlıklı bir yuvarlak masa toplantısı yapılmıştır; ayrıca, 8-9 Eylül 2014'te Varşova, Polonya'da, 'Örgütlenme Özgürlüğü için Elverişli Yasal Çerçeve: Örgütlerin Kuruluşu, Amaç ve Faaliyetleri, Yükümlülükler ve Yaptırımlar' başlıklı yuvarlak masa toplantısı düzenlenmiştir.

⁶ Bkz. AGİK İnsani Boyut Konferansı Kopenhag Toplantısı Belgesi, 1990 (bundan böyle Kopenhag 1990 olarak geçecektir), para. 26: 'Katılımcı Devletler, güçlü bir demokrasinin, demokratik değerlerin ve pratiklerin yanı sıra kapsamlı bir dizi demokratik kurumun ulusal yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak mevcudiyetine dayandığını kabul ederler. Bu nedenle, aşağıda belirtilen konular dahil olmak üzere, çeşitli alanlarda, hem kendi aralarında hem de bireylerin, grupların ve örgütlerin doğrudan temasları ve geliştirdikleri işbirliği yoluyla, uygulamaya yönelik işbirliği çabalarını, bilgi, fikir ve uzmanlıkların paylaşımını teşvik edecek, kolaylaştıracak ve gerektiğinde destekleyecektir:

- anayasa hukuku, anayasal reform ve anayasa geliştirme,
- seçim mevzuatı, idaresi ve gözlemi,
- mahkeme ve hukuk sistemlerinin kuruması ve yönetimi,
- işe alım ve terfiinin liyakat temelli bir sisteme bağlı olduğu tarafsız ve etkili bir kamu
- hizmet sisteminin geliştirilmesi,
- kolluk kuvvetleri,
- yerel yönetimler ve ademi merkeziyetçilik,
- bilgiye erişim ve özel hayatın korunması,
- siyasi partilerin ve çoğulcu toplumlardaki rollerinin geliştirilmesi,
- özgür ve bağımsız sendikalar,
- işbirliğine dayalı hareketler,
- diğer başka serbest örgütlenmelerin ve kamu yararına çalışan grupların geliştirilmesi,
- gazetecilik, bağımsız medya, fikirsal ve kültürel yaşam
- eğitim kurumlarında demokratik değerlerin, kurumların ve uygulamaların öğretilmesi ve özgür sorgulama ortamının beslenmesi.

Bu türden çabalar AGİK'in insani boyutu kapsamında yer alan işbirliği alanlarını kapsayabilir; örneğin, eğitim, bilgi, kitap ve eğitim materyalleri alışverişi, işbirliğine dayalı program ve projeler, akademik ve mesleki değişim programları ve konferanslar, burslar, araştırma hibeleri, uzmanlık ve danışmanlık alımı, iş ve bilim dünyasıyla temaslar ve programlar.

⁷ Bkz., örneğin, Avrupa Konseyi, *İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi*, 11 ve 14. Protokollerle değişik, 4 Kasım 1950 (bundan böyle AİHS), 11. Madde, <<http://conventions.coe.int/treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=005&CL=ENG>>; BM Genel Kurulu, *Medeni ve Siyasi Haklara Dair Uluslararası Sözleşme*, 16 Aralık 1966, Birleşmiş Milletler, Treaty Series, vol. 999, s. 171 (bundan böyle: MSHS), Madde 22, <<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>>; BM Genel Kurulu, *İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*, 10 Aralık 1948, 217 A (III) (bundan böyle İHEB), Madde 20, <<http://www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml>>; ve Kopenhag 1990, para. 9, 10 ve 26, <<http://legislationline.org/topics/organisation/3/topic/1>>.

⁸ AİHS, Madde 11

⁹ Kopenhag 1990, para. 9.3, 10.3, 26 ve 32.6.

¹⁰ Kopenhag 1990, para. 9.3, 10.3, 26 ve 32.6.

¹¹ BM Genel Kurulu, *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara Dair Uluslararası Sözleşme*, 16 Aralık 1966, Birleşmiş Milletler, Treaty Series, vol. 993, s. 3, Madde 8, <<http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cescr.pdf>>.

¹² Amerikan Devletleri Örgütü (OAS), *Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi*, “San Jose Paketi”, Kosta Rika, 22 Kasım 1969 (bundan böyle, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi), <http://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.htm>. Ayrıca bkz. Amerikan Devletleri Örgütü (ADÖ), *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Alanında Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesine Ek Protokol*, OAS Treaty, Series No. 69, 1988; ve Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu (IACHR), *Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirisi*, Res. XXX, Nihai Senet, ADÖ Dokuzuncu Uluslararası Konferansı, 1948, OR OAS/Ser.L/VII.23/Doc 21 rev. 6, 1979.

¹³ Avrupa Birliği, *Avrupa Birliği Temel Hakları Şartı*, 26 Ekim 2012, 2012/C 326/02, Madde 12, <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ:C:2012:326:TOC>>.

¹⁴ Afrika Birliği Örgütü (ABÖ), *Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı (“Banjul Şartı”)*, 27 Haziran 1981, CAB/LEG/67/3 rev. 5, 21 I.L.M. 58 (1982), Madde 10, <http://www.achpr.org/files/instruments/achpr/banjul_charter.pdf>.

¹⁵ Arap Devletleri Birliği Konseyi tarafından 22 Mayıs 2004’te kabul edilen Arap İnsan Hakları Sözleşmesinin 24. Maddesine göre: ‘Her vatandaş, (...) örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakkına sahiptir’. Bkz. Arap Devletleri Birliği, *Arap İnsan Hakları Sözleşmesi*, 15 Eylül 1994, erişim: <<http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=3ae6b38540>>.

¹⁶ Uluslararası Çalışma Örgütü sözleşmelerinden konuyla ilgili alıntılar için bkz. Ek A.

¹⁷ Avrupa Konseyi, *Avrupa Sosyal Şartı*, 18 Ekim 1961, ETS 35 (bundan böyle ASS). Avrupa Sosyal Haklar Komitesi, devletlerdeki durumun Avrupa Sosyal Şartına, 1988 Ek Protokol’e ve Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartına uygunluğu. ASS’nin 1. Bölümü 5. Paragrafına göre: ‘Tüm çalışanlar ve işverenler ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak amacıyla ulusal ve uluslararası kuruluşlar düzeyinde örgütlenme özgürlüğüne sahiptir’.

¹⁸ BM Genel Kurulu, *Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme ve Protokol*, 28 Temmuz 1951, Birleşmiş Milletler, Treaty Series, vol. 189, s. 137, Madde 15, <<http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.html>>.

¹⁹ BM Genel Kurulu, *Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme*, 18 Aralık 1979, Birleşmiş Milletler, Treaty Series, vol. 1249, s. 13 (bundan böyle BM CEDAW), Madde 7, <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CEDAW.aspx>>, which states that “Taraflar, ülkenin politika ve kamu hayatında, kadınlara karşı ayırımı önlemek için tüm tedbirleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarla aşağıdaki hakları sağlayacaklardır [...] (c) Ülkenin kamu ve politik hayatı ile ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere iştirak etmek’.

²⁰ BM Genel Kurulu, *Çocuk Hakları Sözleşmesi* (bundan böyle: BM ÇHS), 20 Kasım 1989,

Birleşmiş Milletler, Treaty Series, vol. 1577, s. 3, Madde 15, <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>>. BM Genel Kurulu, *Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme*, 18 Aralık 1990, Birleşmiş Milletler, Treaty Series, vol. 2220, s. 3, Madde 29, <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CMW.aspx>>.

²¹ *age.*, Madde 26.

²² Avrupa Konseyi, *Ulusal Azınlıkların Korunmasına Dair Çerçeve Sözleşme*, 1 Şubat 1995, ETS 157, Madde 7 ve 8, <<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/html/157.htm>>.

²³ BM Genel Kurulu, *Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme*, 13 Aralık 2006, United Nations, Treaty Series, vol. 2515, s. 3, Madde 29, <<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/ConventionRightsPersonsWithDisabilities.aspx>>.

²⁴ Bkz. *Ek C: Seçili Referans Belgeler*

²⁵ Bkz. Venedik Komisyonu, 'Örgütlenme Özgürlüğü ile İlgili Venedik Komisyonu Görüşleri Derlemesi' (3 Temmuz 2014) CDL-PI(2014)004, para. 2.2: Venedik Komisyonu, 'Azerbaycan Cumhuriyeti'nin sivil toplum örgütleri ile ilgili mevzuatının insan hakları standartlarına uygunluğu ile ilgili görüş' (14-15 Ekim 2011) CDL-AD(2011)035, para. 45; ve Venedik Komisyonu, 'Rusya Federasyonu aşırıcı hareketlerle mücadele edilmesi hakkında federal kanun hakkında görüş' (15-16 Haziran 2012) CDL-AD(2012)016, para. 64.

²⁶ Bkz. BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (bundan böyle BM CERD Komitesi), *Genel Tavsiye No. 31: Ceza Adaleti Sisteminin İdare ve İşleyişinde Irk Ayrımcılığının Önlenmesi*, (67. Oturum, 2005), A/60/18 (SUPP), para. 9 ve 17; ve BM Kadına Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (bundan böyle UN CEDAW Komitesi), *geçici özel önlemlerle ilgili CEDAW madde 4, paragraf 1 ile ilgili Genel Tavsiye No. 25*, 2004, para. 2.

²⁷ Bkz. BM CERD Komitesi, *Genel Tavsiye No. 35: Irkçı Nefret Söylemiyle Mücadele*, 26 Eylül 2013, CERD/C/GC/35, para. 36 ve 43.

²⁸ Bkz., örneğin, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı veya Küçük Düşürücü Muamele veya Cezanın Önlenmesi ile ilgili Alt Komite, *Ulusal koruyucu mekanizmalarla ilgili rehber ilkeler*, 9 Aralık 2010, CAT/OP/12/5, para. 16; BM İşkenceye Karşı Komite, *Belarus dördüncü dönem raporu ile ilgili sonuç gözlemleri*, 7 Aralık 2011, CAT/C/BLR/CO/4, para. 14.

²⁹ Bkz., örneğin, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlıkdışı veya Küçük Düşürücü Muamele veya Cezanın Önlenmesi ile ilgili Alt Komite, *Ulusal koruyucu mekanizmalarla ilgili rehber ilkeler*, 9 Aralık 2010, CAT/OP/12/5, para. 16; BM İşkenceye Karşı Komite, *Belarus dördüncü dönem raporu ile ilgili sonuç gözlemleri*, 7 Aralık 2011, CAT/C/BLR/CO/4, para. 14.

³⁰ Bkz. BM ÇHS Komitesi, *Genel Yorum No. 5 (2003): Çocuk Hakları Sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin genel önlemler (madde. 4, 42 ve 44, para. 6)*, 27 Kasım 2003, CRC/GC/2002/5, para. 46 ve 59; BM ÇHS Komitesi, *Genel Yorum No. 5 (2003): Çocuk Hakları Sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin genel önlemler (madde. 4, 42 ve 44, para. 6)*, 27 Kasım 2003, CRC/GC/2002/5, para. 56 ve 58; BM ÇHS Komitesi, *Genel Yorum No. 8 (2006): Çocuğun fiziksel cezadan ve diğer zalimane veya küçük düşürücü ceza türlerine karşı korunma hakkı (diğerlerinin yanı sıra madde 19; 28, para. 2; ve 37)*, 2 Mart 2007, CRC/C/GC/8, para. 52; BM ÇHS Komitesi, *Genel Yorum No. 9 (2006): Engelli çocukların hakları*, 27 Şubat 2007, CRC/C/GC/9, para. 25; BM ÇHS Komitesi, *Genel Yorum No. 13 (2011): Çocuğun her türlü şiddetten uzak olma hakkı*, 18 Nisan 2011, CRC/C/GC/13, para. 75 ve BM ÇHS Komitesi, *Genel Yorum No. 16 (2013) İş Dünyasının çocuk hakları üzerindeki etkisi ile ilgili devletin yükümlülükleri*, 17 Nisan 2013, CRC/C/GC/16, para. 77 ve 84.

³¹ Avrupa Konseyi, *Kadına Karşı Şiddetin ve Aile içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Sözleşme*, 12 Nisan 2011, ETS 210, Madde 9, <<http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention/Convention%20210%20English.pdf>>.

³² BM CEDAW Komitesi, *Genel Tavsiye No. 14 (1990): Kadın sünneti*, A/45/38 (SUPP).

³³ BM Genel Kurulu, *Uluslararası Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol*, 15 Kasım 2000, Birleşmiş Milletler, Madde 6, 9 ve 10, <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtocolTraffickingInPersons.aspx>>.

³⁴ Bkz. BM İnsan Hakları Konseyi, *Barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hakları*, 8 Ekim 2013, A/HRC/RES/24/5 (bundan böyle: BM İnsan Hakları Konseyi Kararı No: 24/5), buna göre: 'Barışçıl, müreffeh ve demokratik toplumların inşası için vazgeçilmez olan iyi yönetişimin, saydamlığın ve hesap verebilirliğin tesisinde barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğünün ve sivil toplumun önemini *kabul eden*, sivil toplumun insanların yaşamını etkileyen yönetim sürecine dahil olmalarının hayati önemini *bilincinde olan...*' ile BM İnsan Hakları Konseyi'ne atıf, *Sivil Toplum Alanı: yasalarda ve uygulamada güvenli ve elverişli bir ortamın yaratılması ve korunması* (9 Ekim 2013, A/HRC/RES/24/21 (bundan böyle: Sivil toplum alanı ile ilgili BM İnsan Hakları Konseyi Kararı), buna göre: Barışçıl, müreffeh ve demokratik toplumların inşası için vazgeçilmez olan iyi yönetişimin, saydamlığın ve hesap verebilirliğin tesisinde yönetim süreçlerinde ve iyi yönetişimin geliştirilmesinde sivil toplumun her kademedeki hayati önemini *kabul eden...*'.

³⁵ BM CERD Komitesi, *Genel Tavsiye No. 27: Romanlara Karşı* (2000), 16 Ağustos 2000, U.N. Doc. A/55/18 (bundan böyle: BM CERD Romanlara Karşı Ayrımcılıkla ilgili Genel Tavsiye), para. 42 ve 43. Ayrıca bkz. BM İnsan Hakları Konseyi, *Yasalarda ve uygulamada kadına karşı ayrımcılıkla ilgili Çalışma Grubu Raporu*, 19 Nisan 2013, UN Doc., A/HRC/23/50, para. 34 ve 46, <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A.HRC.23.50_EN.pdf>; buna göre: 'Kadınların erkeklerle eşit şekilde siyasal ve kamusal yaşama katılma kapasitesine sahip olabilmeleri, kendi güçlenmeleri adına özerk hareketler geliştirebilmeleri için, düşünce, vicdan, din, ifade, seyahat ve örgütlenme özgürlüğü haklarını kullanabilmeleri gerekmektedir. Kadınların siyasal ve kamusal yaşama etkili katılımları için bu hakların özel haklar olarak tanınması ve güvence altına alınması hayati şarttır.' Ayrıca bkz. BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri, *Eşit siyasal katılımı engelleyen etkenler ve bu zorlukların aşılması için atılması gereken adımlara ilişkin rapor*, 30 Haziran 2014, A/HRC/27/29, paras. 22-25, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session27/Documents/A_HRC_27_29_FRE.doc>.

³⁶ Bkz. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları Komitesi, *Genel Yorum No. 14: Ulaşılabilir En Yüksek Sağlık Standardına Erişme Hakkı (Sözleşme Madde 12)*, 11 Ağustos 2000, E/C.12/2000/4, para. 59; BM ÇHS Komitesi, *Genel Yorum No. 15 (2013): Çocuğun Ulaşılabilir En Yüksek Sağlık Standardına Erişme Hakkı (Sözleşme Madde 24)*, 17 Nisan 2013, CRC/C/GC/15, para. 120; ve BM ÇHS Komitesi, *Genel Yorum No. 17 (2013) çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama, eğlenceli etkinliklere, kültürel ve sanatsal hayata katılma hakkı (Madde 31)*, 17 Nisan 2013, CRC/C/GC/17, para. 58.

³⁷ Bkz. UN CERD Romanlara karşı ayrımcılıkla ilgili Genel Tavsiye, para. 14.

³⁸ Bkz. UN CEDAW Komitesi, *Kıbrıs'ın altıncı ve yedinci dönem birleştirilmiş raporları ile ilgili 54. Oturumda Komite tarafından kabul edilen sonuç gözlemleri (11 Şubat – 1 Mart 2013)*, 1 Mart 2013, CEDAW/C/CYP/CO/6-7, para. 24.

³⁹ Bkz. BM İnsan Hakları Konseyi, *Barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hakları*, 11 Ekim 2012, A/HRC/RES/21/16, Madde 3; BM İnsan Hakları Konseyi Kararı 24/5, Madde 4; ve sivil toplum alanıyla ilgili BM İnsan Hakları Konseyi Kararına dair beyan.

⁴⁰ Bkz. Sivil toplum alanıyla ilgili BM İnsan Hakları Konseyi Kararı, para. 5.

⁴¹ Bkz. BM CERD Romanlara Karşı ayrımcılıkla ilgili Genel Tavsiye, para. 17.

⁴² *a.g.e.*, para. 30 ve 34.

⁴³ Bkz. BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hakları Komitesi (bundan böyle BM CESR), *Genel Yorum No. 14: Ulaşılabilir En Yüksek Sağlık Standardına Erişme Hakkı (Sözleşme Madde 12)*, 11 Ağustos 2000, E/C.12/2000/4, para. 65; BM CESCR Komitesi, *Genel Yorum No. 15: Su Hakkı (Sözleşme Madde 11 ve 12)*, 20 Ocak 2003, E/C.12/2002/11, para. 60; ve BM CESCR komitesi, *Genel Yorum No. 17: Herkesin Yazarı Olduğu Bilimsel, Edebi veya Sanatsal Üretimden Kaynaklanan Maddi ve Manevi Çıkarların Korunmasından Yararlanma Hakkı (Sözleşme Madde. 15, Para. 1 (c) nt)*, 12 Ocak 2006, E/C.12/GC/17, para. 54.

⁴⁴ Bkz. UN CESCR Komitesi, *Genel Yorum No. 18: Çalışma Hakkı (Sözleşme Madde 6)*, 6 Şubat 2006, E/C.12/GC/18, para. 42.

⁴⁵ Bkz. BM ÇHS Komitesi, *Genel Yorum No. 4: Çocuk Hakları Sözleşmesi Bağlamında Ergen Sağlığı ve Gelişimi*, 1 Temmuz 2003, CRC/ GC/2003/4, para. 38-39.

⁴⁶ Bkz. BM İnsan Hakları Konseyi Kararı 21/16, para. 4; ve BM İnsan Hakları Konseyi Kararı 24/5, Madde 5. Ayrıca bkz. BM İnsan Hakları Konseyi, *İnsan hakları savunucularının korunması*, 12 Nisan 2013, A/HRC/RES/22/6, özellikle para. 5 ve 13 ila 20. Ayrıca bkz. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu, *Afrika İnsan ve Halkların Hakları Komisyonu'nun Mısır'la ilgili Sonuç Gözlemleri*, 3. Dönem Raporu, 27 Nisan – 11 Mayıs 2005, para. 29.

⁴⁷ Bkz., örneğin, BM CEDAW Komitesi, *Kadına Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Komorlar ile ilgili sonuç gözlemleri*, 8 Kasım 2012, CEDAW/C/COM/CO/1-4, para. 17-18); ve BM CEDAW Komitesi, *Kadına Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Panama ile ilgili sonuç gözlemleri*, 5 Şubat 2010, CEDAW/C/PAN/CO/7, para. 20-21.

⁴⁸ Kopenhag 1990, para. 26.

⁴⁹ a.g.e., para. 10.2.

⁵⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (bundan böyle AİHM), *Gorzelik ve diğerleri - Polonya* [GC] (Başvuru no. 44158/98, 17 Şubat 2004 tarihli karar), para. 88, <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-61637>>.

⁵¹ Venedik Komisyonu, 'Belarus Cumhuriyetinin kayıtlı olmayan örgütlerle ilgili ceza kanununun 193-1. Maddesinin evrensel insan hakları standartlarına uygunluğu ile ilgili görüş' (14-15 Ekim 2011) CDL-AD(2011)036, para. 72. Ayrıca bkz. Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Baena Ricardo ve diğerleri - Panama*, 28 Kasım 2003, Series C no. 104, para. 166 ve izleyen paragraflar.

⁵² Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, giriş, para. 2.

⁵³ Bkz., örneğin, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), *Uluslararası Çalışma Örgütü Kuruluş Sözleşmesi*, 1 Nisan 1919, <http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:62:0::NO:62:P62_LIST_ENTRIE_ID:2453907:NO>. Ayrıca bkz. Uluslararası Çalışma Örgütü, Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunması Sözleşmesi, C87, 1948.

⁵⁴ Bkz. ILO, *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Sosyal Diyalog: Açıklamalı Bibliyografya*, 2012, <<http://www.ilo.org/public/english/dialogue/download/bibliogender.pdf>>.

⁵⁵ Bkz. AİHM, *Türkiye Birleşik Komünist Partisi - Türkiye* [GC] (Başvuru no. 19392/92, 30 Ocak 1998 tarihli karar), <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58128>>.

⁵⁶ Bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine İlişkin Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2011), para. 10, <<http://www.osce.org/odihr/77812>>.

⁵⁷ a.g.e., para. 84. Ayrıca bkz. also AGİT/ODIHR, *Kadınların siyasi partilere katılımının desteklenmesi ile ilgili El Kitabı* (Varşova: ODIHR, 2014), sayfa 15-17, <<http://www.osce.org/odihr/120877>>.

⁵⁸ Bkz., örneğin, AİHM, *Refah Partisi ve diğerleri - Türkiye* [GC] (Başvuru no. 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, 13 Şubat 2003 tarihli karar), para. 87-88. Ayrıca bkz. AİHM, *National Union of Belgian Police - Belçika*, Başvuru no. 4464/70, 27 Ekim 1975, para. 39-40; ve Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, para. 5: 'STÖ'ler ifade özgürlüğü ve evrensel ve bölgesel olarak güvence altına alınan kendileri için uygulanabilen tüm diğer hak ve özgürlüklerden yararlanmalıdır.' Ayrıca bkz. Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Huilca-Tesce - Peru*, 3 Mart 2005, Series C no. 121, para. 69-71, <http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_121_ing.pdf>.

⁵⁹ 'Örgütlenme özgürlüğü düşünce, vicdan, din, fikir ve ifade özgürlüğü ile iç içe geçmiş bir haktır. Yurttaşlar ortak ihtiyaçlar ve menfaatler etrafından örgütlenemediği ve bu haklar için alenen konuşmadığı takdirde bireysel hakları savunmak mümkün değildir.' Bkz. Venedik Komisyonu, 'Azerbaycan Cumhuriyeti'nin sivil toplum örgütleri ile ilgili mevzuatının insan hakları standartlarına uygunluğu ile ilgili görüş' (14-15 Ekim 2011) CDL-AD(2011)035, para. 84.

⁶⁰ Bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesiyle ilgili Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2011), para. 37. Bu yaklaşım aynı zamanda Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi tarafından da onaylanmıştır; Bkz., örneğin, *García y Familiares - Guatemala*, 29 Kasım 2012, Series C no. 258, para. 122.

⁶¹ Bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesiyle ilgili Rehber İlkeler*

(Varşova: ODIHR, 2011), para. 11.

⁶² Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa’da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, para. 2 ve 22; ve AİHM, *Staatkundig Gereformeerde Partij - Hollanda* (Başvuru no. 58369/10, 10 Temmuz 2012 tarihli karar), <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-112340>>.

⁶³ AİHM, *Ouranio Toxo ve diğerleri - Yunanistan* (Başvuru no. 74989/01, 20 Ekim 2005 tarihli karar), para. 37, <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-70720>>. Ayrıca bkz. Amerikalar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Huylca-Tesce - Peru*, 3 Mart 2005, Series C no. 121, para. 77; ve Amerikalar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, *García y Familiares - Guatemala*, 29 Kasım 2012, Series C no. 258, para. 117-118

⁶⁴ Uluslararası Çalışma Örgütü, *ILO Yönetim Kurulu Sendikal Özgürlük Komitesinin karar ve ilkeleri derlemesi*, (gözden geçirilmiş) beşinci baskı, 2006, Cenevre, para. 1072.

⁶⁵ Bkz. AİHM, *Airey - İrlanda* (Başvuru no. 6289/73, 9 Ekim 1979 tarihli karar), <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57420>>, burada, Mahkeme şöyle demiştir: ‘Sözleşme, teorik veya hayali hakları değil, pratik ve etkili hakları güvence almak üzere tasarlanmıştır’.

⁶⁶ Bu yaklaşım aynı zamanda Amerikalar Arası İnsan Hakları Mahkemesi tarafından da izlenmektedir; Bkz., örneğin, *Castaneda Gutman - Meksika*, 6 Ağustos 2008, Series C no. 184, para. 175-205, <http://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_184_ing.pdf>.

⁶⁷ AİHM, *Refah Partisi ve diğerleri - Türkiye [GC]* (Başvuru no. 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, 13 Şubat 2003 tarihli karar), para. 88, <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60936>>; ve AİHM, *Gorzelik ve diğerleri - Polonya [GC]* (Başvuru no. 44158/98, 17 Şubat 2004 tarihli karar), para. 91.

⁶⁸ Bkz. Ek A.

⁶⁹ Bkz. AİHM, *Hasan ve Chausch - Bulgaristan [GC]* (Başvuru no. 30985/96, 26 Ekim 2000 tarihli karar), para. 84, <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-58921>>; ve AİHM, *Aliyev ve diğerleri - Azerbaycan* (Başvuru no. 28736/05, 18 Aralık 2008 tarihli karar), para. 35, <<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-90340>>.

⁷⁰ Bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesiyle ilgili Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2011), İlke 4: Orantılılık.

⁷¹ Siyasi partilerin seçimler sırasındaki ve parlamentodaki özel rolleriyle ilgili, Bkz. AGİT/ ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesiyle ilgili Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2011), ‘Seçimlerde Siyasi Partiler’, s. 55-64.

⁷² Bkz. AİHM, *Chassagnou ve diğerleri - Fransa [GC]* (Başvuru no. 25088/94, 28331/95 ve 28443/95, 29 Nisan 1999 tarihli karar).

⁷³ Bkz. Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa’da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi*, 10 Ekim 2007, para. 9.

⁷⁴ Bkz. *Chassagnou ve diğerleri - Fransa [GC]* (Başvuru no. 25088/94, 28331/95 ve 28443/95, 29 Nisan 1999 tarihli karar). Bkz. UDHR, Madde 20(2), ve Amerikalar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, “Gazetecilik Mesleğinin Sürdürülmesi için Kanuna Dayalı Zorunlu Örgüt Üyeliği” (Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesinin 13. ve 29. Maddeleri), Görüş OC-5/85, 13 Kasım 1985, Series A no. 5.

⁷⁵ Ancak bkz., AİHM, *Chassagnou ve diğerleri - Fransa [GC]* (Başvuru no. 25088/94, 28331/95 ve 28443/95, 29 Nisan 1999 tarihli karar); ve AİHM, *A.S.P.A.S. ve Lasgrezas - Fransa* (Başvuru no. 29953/08, 22 Eylül 2011 tarihli karar), para. 52-57.

⁷⁶ Bkz. BM İnsan Hakları Komitesi, *Gauthier - Kanada* (Dilekçe no. 633/95, 5 Mayıs 1999). Ayrıca bkz. AİHM, *Wilson – Birleşik Krallık*, (Başvuru no. 30668/96, 30671/96 ve 30678/96, 2 Temmuz 2002 tarihli karar). AİHM, Birleşik Krallık’ta sendika üyeliği ile ilgili kabul edilen bir yasanın, işverenlerin bir sendikayla istişarede bulunma hakkından feragat etmeyen çalışanlara daha az olumlu davranmasına yol açtığına kanaat getirmiştir. Mahkeme, çalışanları sendikal haklarından feragat etmeye zorlayan mali teşviklerin bu şekilde kullanılmasını AİHS’in 11. Maddesine aykırı bulmuştur. Zira, bu düzenlemeler, sendikaların üyelerinin haklarını koruma gayretlerini fiilen engellemiştir. Ayrıca bkz. Amerikalar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Baena*

Ricardo ve diğerleri - Panama, 28 Kasım 2003, Series Cno. 104, para. 160 ve 171-173.

⁷⁷ Bkz. Venedik Komisyonu, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin sivil toplum örgütleri ile ilgili mevzuatının insan hakları standartlarına uygunluğu ile ilgili görüş (14-15 Ekim 2011) CDL-AD(2011)035, para. 42, una göre: 'örgütlenme özgürlüğü, devlet veya başka bireyler tarafından kanunsuz bir müdahale olmaksızın örgüt kurma, mevcut bir örgüte üye olma ve örgütün işlevlerini yerine getirebilme haklarını kapsamaktadır. Örgütlenme özgürlüğü bir yandan bir örgüt kurma ve örgüte üye olmayla ilgili pozitif hakları içermekte, diğer yandan da medeni hukuka göre kurulmuş bir örgüte üye olmaya zorlanmamayla ilgili negatif hakları kapsamaktadır'.

⁷⁸ AİHM, *Türkiye Birleşik Komünist Partisi - Türkiye* [GC] (Başvuru no. 19392/92, 30 Ocak 1998 tarihli karar), *Refah Partisi ve diğerleri - Türkiye* [GC] (Başvuru no. 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, 13 Şubat 2003 tarihli karar) ve *Partidul Comunistilor (Nepeceristi) ve Ungureanu - Romanya* (Başvuru no. 46626/99, 3 Şubat 2005 tarihli karar). Ayrıca bkz. "Amaç ve Faaliyetler: Temel İlkeler", associationonline.org, <<http://associationonline.org/guidebook/action/read/chapter/7>>; ve Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, para. 11.

⁷⁹ Sivil toplum örgütleri bakımından, formal olmayan örgütlenme özgürlüğü ilkesi Avrupa Sivil Toplum Örgütlerinin Statüsüne İlişkin Temel İlkelerde belirginleşmiştir. Bu metne göre: 'STÖ'ler formal olmayan oluşumlar olabileceği gibi, tüzel kişiliğe sahip örgütlenmeler de olabilir'. Bkz. Avrupa Konseyi, *Avrupa'da Sivil Toplum Örgütlerinin Statüsüne İlişkin Temel İlkeler*, 13 Kasım 2002, ilke 5. Ayrıca bkz. Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, para. 3, buna göre: 'STÖ'ler formal olmayan oluşumlar olabileceği gibi, tüzel kişiliğe sahip örgütlenmeler de olabilir'.

⁸⁰ Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyi için hazırlanan Rapor (Örgütlerin Fonlanması ve barışçıl toplantı düzenlenmesi)*, UN Doc. A/HRC/23/39, 24 Nisan 2013, para. 82, <http://www.ohchr.org/documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A.HRC.23.39_EN.pdf>. Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakkı BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyi için Rapor (En fazla risk altında olan gruplar bakımından barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü haklarına tehditler)*, UN Doc. A/HRC/26/29, 14 Nisan 2014, para. 55, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session26/Documents/A_HRC_26_29_ENG.DOC>.

⁸¹ Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyi için Rapor (Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını geliştiren ve koruyan en iyi uygulamalar)*, UN Doc. A/HRC/20/27, 21 Mayıs 2012, para. 56, <http://www.ohchr.org/documents/hrbodies/hrcouncil/regu-larsession/session20/a-hrc-20-27_en.pdf>. Sivil toplum örgütleri bakımından, formal olmayan örgütlenme özgürlüğü ilkesi Avrupa'da Sivil Toplum Örgütlerinin Statüsüne İlişkin Temel İlkeler'de belirginleşmiştir. Buna göre: 'STÖ'ler formal olmayan oluşumlar olabileceği gibi, tüzel kişiliğe sahip örgütlenmeler de olabilir' (Bkz. Avrupa Konseyi, "Avrupa'da Sivil Toplum Örgütlerinin Statüsüne İlişkin Temel İlkeler", Strazburg, 13 Kasım 2002, ilke 5). Ayrıca bkz. Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, para. 3, una göre: "STÖ'ler formal olmayan oluşumlar ve örgütlenmeler olabileceği gibi, tüzel kişiliğe sahip örgütlenmeler de olabilir'.

⁸² Bkz. AİHM, *Sidiropoulos ve diğerleri - Yunanistan* (Başvuru no. 26695/95, 10 Temmuz 1998 tarihli karar); ve AİHM, *Gorzelik ve diğerleri - Polonya* [GC] (Başvuru no. 44158/98, 17 Şubat 2004 tarihli karar); burada AİHM, bir örgütün amaçlarına yönelik çalışmak için tüzel kişiliğe sahip bir oluşum kurma imkanı olmadan kolektif hareket etme hakkının pratikte bir anlamının olmayacağını ifade etmiştir.

⁸³ Daha ayrıntılı bir tartışma için, bkz. Düzenleyici Çerçeve ile ilgili Rehber İlkeler Bölüm C Kısım 2; burada yasanın bu hakkın kullanımını nasıl kolaylaştırması gerektiği anlatılmaktadır.

⁸⁴ AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Din veya İnanç Özgürlüğü ile ilgili Mevzuata İlişkin Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2004), para. 1.

⁸⁵ AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine ilişkin Rehber İlkeler*

(Varşova: ODIHR, 2011), para. 9.

⁸⁶ A.g.e., para.10.

⁸⁷ A.g.e.

⁸⁸ Ayrıca bkz. Uluslararası Çalışma Örgütü, Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunması Sözleşmesi (Yürürlüğe giriş: 04 Temmuz 1950), No. 87, Madde 10: 'Bu sözleşmede "örgüt" terimi, çalışanların veya işverenlerin çıkarlarına hizmet ve bu çıkarları savunma amacını güden çalışanların ve işverenlerin her türlü kuruluşunu ifade eder.'

⁸⁹ AİHM, *Wilson, Ulusal Gazeteciler Sendikası (National Union of Journalists) ve diğerleri – Birleşik Krallık*, (Başvuru no. 30668/96, 30671/96 ve 30678/96, 2 Temmuz 2002 tarihli karar) ve AİHM, *Demir ve Baykara - Türkiye [GC]* (Başvuru no. 34503/97, 12 Kasım 2008 tarihli karar).

⁹⁰ ILO, *C089 – Sendikalaşma ve Toplu Sözleşme Hakkı, 1949 (No. 89)*, Madde 4: 'İstihdam koşullarının toplu sözleşmeler yoluyla düzenlenmesi amacıyla işverenler veya işveren örgütleriyle işçi örgütleri arasında gönüllü müzakereler gerçekleştirmeye yönelik mekanizmaların tam anlamıyla geliştirilmesi ve kullanılmasını teşvik etmek ve desteklemek için gerektiğinde ulusal koşullara uygun önlemler alınacaktır'.

⁹¹ Uluslararası Ekonomik, sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 8. Maddesi 1. paragrafında açıkça tanınmıştır. Buna göre: 'Bu Sözleşme Taraf Devletler şu hakları sağlamayı taahhüt eder: a) Herkese kendi ekonomik ve sosyal menfaatlerini korumak ve geliştirmek için sendika kurma ve sadece sendikanın kendi kurallarına tabi olarak kendi seçtiği bir sendikaya katılma hakkı tanınır. Bu hakkın kullanılması ulusal güvenliği veya kamu düzenini veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için demokratik bir toplumda gerekli olan ve hukuken öngörülen sınırlamalardan başka sınırlara tabi tutulamaz [...] (d) Kullanılma şartları her bir ülkenin yasalarıyla düzenlenmiş olan bir grev hakkı tanınır'; ve Avrupa Sosyal Şartına göre: 'Madde 6 - Toplu pazarlık hakkı: Akit Taraflar, toplu pazarlık hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla:

- Çalışanlar ve işverenler arasındaki ortak görüşmeleri teşvik etmeyi;

- Gerekli ve uygun olduğu durumlarda, toplu sözleşme yoluyla ücretlerin ve iş koşullarının düzenlenmesi amacıyla işverenlerin ya da işveren örgütlerinin çalışanların örgütleriyle isteğe bağlı görüşmelerini sağlayacak yolları teşvik etmeyi;

- İş uyuşmazlıklarının çözümü için uygun uzlaştırma ve isteğe bağlı hakemlik sisteminin kurulmasını ve işletilmesini teşvik etmeyi taahhüt eder ve

- Menfaat uyuşmazlığı durumunda çalışanların ve işverenlerin, daha önce yapılan toplu sözleşmelerden doğabilecek yükümlülöklere bağlı olmak koşuluyla grev hakkı dahil, toplu eylem hakkını tanır'.

⁹² AİHM, *Wilson, Enerji Yapi-Yol Sen - Türkiye* (Başvuru no. 68959/01, 21 Nisan 2009 tarihli karar) ve *National Union of Rail, Maritime and Transport Workers – Birleşik Krallık*, (Başvuru no. 31045/10, 8 Nisan 2014 tarihli karar).

⁹³ Bkz. Uluslararası Çalışma Örgütü, *ILO Yönetim Kurulu Sendikal Özgürlük Komitesinin karar ve ilkeleri derlemesi*, gözden geçirilmiş beşinci baskı, 2006, özellikle para 525, 532, 534, 541, 544 and 568, erişim: <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_090632.pdf>. Ayrıca bkz. AİHM, *Schmidt ve Dahlström - İsveç* (Başvuru no. 5589/72, 06 Şubat 1976 tarihli karar), para. 36: "AİHS'in 11. Maddesi toplu eyleme hangi yolla imkan verileceği konusunda her Devlete seçme hakkı verir. Grev hakkının verilmesi şüphesiz bu yollar arasında en önemlilerden biridir, ancak başka yollar da vardır'

⁹⁴ AGİT/ODIHR, *İnsan Hakları Savunucularının Korunmasına İlişkin Kılavuz İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2014) para. 2, p. 1.

⁹⁵ Ayrıca bkz. Avrupa Konseyi, 'Avrupa Sivil Toplum Örgütlerinin Statüsüne İlişkin Temel İlkeler', Strazburg, 13 Kasım 2002, Buna göre: 'Uluslararası hukukta genel bir STÖ tanımı yoktur ve terim üye devletler çapında çok çeşitli oluşumları kapsar. Bir STÖ'nün tüzel kişi olması veya çeşitli avantajlardan yararlanması için gereken oluşum biçimi ile ilgili düzenlemeler başta olmak üzere, her devletteki farklı uygulamalara referans verilmelidir. Bazı STÖ türleri, örneğin vakıflar, sadece

bazı devletlerde vardır. STÖlerin faaliyet alanları da büyük ölçüde farklıdır. Sadece birkaç üyeden oluşan küçük yerel oluşumlar olabileceği gibi, örneğin köy satranç kulüpleri, dünya çapında tanınan uluslararası örgütler de olabilmektedir, örneğin, insan haklarının savunması ve geliştirilmesi alanında çalışan bazı örgütler’.

⁹⁶ Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa’da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, ‘Temel İlkeler’, para. 1.

⁹⁷ A.g.e., para. 2.

⁹⁸ AİHM, *Özbek ve diğerleri - Türkiye* (Başvuru no. 35570/02, 06 Ekim 2009 tarihli karar), para. 34-35 ve 38.

⁹⁹ Bkz. AGİT/ODIHR ve Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Kontrolü için Cenevre Merkezi (DCAF), *Silahlı Kuvvetler Personelinin İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri ile ilgili El Kitabı* (Varşova: ODIHR, 2008), s. 65 -73.

¹⁰⁰ Venedik Komisyonu, ‘Belarus Cumhuriyetinin kayıtlı olmayan örgütlerin hakları ile ilgili ceza kanununun 193-1. Maddesinin evrensel insan hakları standartlarına uygunluğu ile ilgili görüş’, CDL-AD(2011)036, 18 Ekim 2011, para. 89, buna göre: “Venedik Komisyonu, bir örgütün ilgili yasal düzenlemenin bütün unsurlarını yerine getirmemiş olmasının uluslararası alanda güvence altına alınan örgütlenme özgürlüğü kapsamında korunmadığı anlamına gelmediğini hatırlatır. AİHM, *Chassa- gnou ve diğerleri – Fransa* kararında [GC] (Başvuru nos. 25088/94, 28331/95 and 28443/95, 29 Nisan 1999 tarihli karar), para. 100, AİHM ‘örgüt’ kavramının özerk anlamına vurgu yapmıştır: ‘Örgüt’ terimi, özerk bir anlam taşır; ulusal yasalardaki sınıflandırma ancak göreceli bir değere sahiptir ve ancak bir başlangıç noktası oluşturur’.

¹⁰¹ Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyi’ne Rapor (Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını geliştiren ve koruyan en iyi uygulamalar)*, UN Doc. A/HRC/20/27, 21 May 2012, para. 96, http://www.ohchr.org/documents/hrbodies/hrcouncil/regularsession/session20/a-hrc-20-27_en.pdf.

¹⁰² Bkz., örneğin, AİHM bir siyasi parti eski liderinin sözleri nedeniyle verilen parti kapatma kararını orantısız bulmuştur, *DEP adına Dicle (Demokrasi Partisi) - Türkiye* (Başvuru no. 25141/94, 10 Aralık 2002 tarihli karar), para. 64. Öte yandan, siyasi parti üyelerinin ve liderlerinin eylem ve sözlerinin özellikle AİHM’in açıkladığı durumlarda siyasi partinin tamamına yüklenebileceği değerlendirilmiştir, *Refah Partisi ve Diğerleri - Türkiye* [GC] (Başvuru no. 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, 13 Şubat 2003 tarihli karar), para. 101-103.

¹⁰³ BM İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 25: Madde 25 (Kamu Yönetimine Katılım ve Oy Verme Hakkı Participation), 12 Temmuz 1996, CCPR/C/21/Rev.1/Add.7, para. 12. Ayrıca bkz. Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyi’ne sunulan Rapor (En fazla risk altında olan gruplar bakımından barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü haklarına karşı tehditler)*, UN Doc. A/HRC/26/29, 14 Nisan 2014, para. 56, http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session26/Documents/A_HRC_26_29_ENG.DOC.

¹⁰⁴ Her yaştan kadın insan hakları savunucularının karşı karşıya kaldığı özellikle sistemik ve yapısal ayrımcılık ve şiddet ile ilgili olarak, bkz. BM Genel Kurulu, 68/181 No’lu Karar, Aralık 2013, para. 5.

¹⁰⁵ Ayrıca bkz. UDHR, Madde 20(2) ve Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Baena Ricardo ve diğerleri - Panama*, 28 Kasım 2003, Seri C no. 104, para. 159.

¹⁰⁶ Venedik Komisyonu, ‘Azerbaycan Cumhuriyeti’nin sivil toplum örgütleri ile ilgili mevzuatının insan hakları standartlarına uygunluğu ile ilgili görüş’, CDL-AD (2011)035, 19 Ekim 2011, para. 42; buna göre: ‘örgütlenme özgürlüğü, devlet veya başka bireyler tarafından kanunsuz bir müdahale olmaksızın örgüt kurma, mevcut bir örgüte üye olma ve örgütün işlevlerini yerine getirebilme haklarını kapsamaktadır. Örgütlenme özgürlüğü bir yandan bir örgüt kurma ve örgüte üye olmayla ilgili pozitif hakları içermekte, diğer yandan da medeni hukuka göre kurulmuş bir örgüte üye olmaya zorlanmamayla ilgili negatif hakları kapsamaktadır’.

¹⁰⁷ Ayrıca bkz. UDHR, Madde 20(2).

¹⁰⁸ BM İnsan Hakları Konseyi, *Barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü hakları ile ilgili 15/21*

sayılı Karar, 6 Ekim 2010, 21'e 5 oyla kabul edilmiştir, 19 çekimser oy kullanılmıştır. Ayrıca bkz. UDHR, Madde 20(2).

¹⁰⁹ Bkz., örneğin, AİHM, *Le Compte, Van Leuven ve De Meyere – Belçika* (Başvuru no. 6878/75 7238/75, 23 Haziran 1981 tarihli karar) ve *Langborger - İsveç* (Başvuru no. 11179/84, 22 Haziran 1989 tarihli karar) ve BM İnsan Hakları Komitesi, *Wallman ve diğerleri - Avusturya*, (Dilekçe no. 1002/2001, 1 Nisan 2004).

¹¹⁰ Bkz., örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde, *Abood - Detroit Board of Education (Detroit Talim Terbiye Kurulu)*, 433 U.S. 915, 97 S.Ct. 2989 (23 May 1977).

¹¹¹ Bkz. AİHM, *Chassagnou ve diğerleri - Fransa* [GC] (Başvuru no. 25088/94, 28331/95 ve 28443/95, 29 Nisan 1999 tarihli karar) ve AİHM, *A.S.P.A.S. ve Lasgrezas - Fransa* (Başvuru no. 29953/08, 22 Eylül 2011 tarihli karar), para. 52-57.

¹¹² Bkz. AİHM, *Sørensen ve Rasmussen - Danimarka* [GC] (Başvuru no. 52562/99 and 52620/99, 11 Ocak 2006 tarihli karar). ILO'nun yönetim organlarının görüşüne göre, ILO Sözleşmeleri kapsamında işçilerin bir meslek örgütüne üye olmama haklarını güvence altına almanın uygun olup olmayacağı konusundaki karar, öte yandan sendika güvenliği kizolarının uygulamada kullanımları için gerektiğinde izin verme veya bunları düzenleme kararı her bir devletin kendisine bırakılmıştır. ILO yönetim organları tarafından getirilen tek şart, bu türden kizoların işçi örgütleriyle işverenler (kamudaki işverenler dahil) arasında serbest müzakereler sonucunda belirlenmiş olmaları ve üye olmayı isteyen kişilere 'makul olmayan koşullar' dayatmamalarıdır, aksi takdirde ayrımcılık sonucunu doğurabileceklerdir'

¹¹³ Bkz. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *X – Hollanda* (Başvuru no. 2290/64, 6 Şubat 1967 tarihli karar); AİHM, *Sigurdur A. Sigurjónsson - İzlanda* (Başvuru no. 16130/90, 30 Haziran 1993 tarihli karar); ve AİHM, *Gustafsson - İsveç* (Başvuru no. 15773/89, 25 Nisan 1996 tarihli karar). ABD'de yasalara göre, zorunlu üyelik dayatılması yerine, üye olmayanlar, ücretleri ödemek ve zorunlu sendika sözleşmelerinin şartlarına uyulması gibi belli yükümlülöklere uymaya zorunlu kılınmakta, böylece hazırda konanlar engellenmeye çalışılmaktadır.

¹¹⁴ Bkz. AİHM, *Chassagnou ve diğerleri - Fransa* [GC] (Başvuru no. 25088/94, 28331/95 ve 28443/95, 29 Nisan 1999 tarihli karar).

¹¹⁵ Bkz. BM İnsan Hakları Komitesi, *Gauthier - Kanada* (Dilekçe no. 633/95, 5 Mayıs 1999).

¹¹⁶ AİHM, *Vogt - Almanya* [GC] (Başvuru no. 17851/91, 26 Eylül 1995 tarihli karar), para. 57-61 ve 66-68.

¹¹⁷ AİHM, *Wilson, National Union of Journalists ve diğerleri – Birleşik Krallık* (Başvuru no. 30668/96, 30671/96 ve 30678/96, 2 Temmuz 2002 tarihli karar); bu kararda Mahkeme, çalışanları mali teşviklerle sendikal haklarından feragat etmesine izin veren yasanın AİHS'in 11. Maddesine aykırı bulmuştur. Zira, bu düzenlemeler, sendikanın üyelerinin haklarını koruma gayretlerini fiilen engellemiştir.

¹¹⁸ Sendikalar bakımından, bkz. AİHM, *Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) – Birleşik Krallık* (Başvuru no. 11002/05, 27 Şubat 2007 tarihli karar), para. 39.

¹¹⁹ Ayrıca bkz. AİHM, *Vona – Macaristan* (Başvuru no. 35943/10, 9 Temmuz 2013 tarihli karar), para. 55. Ve; BM Genel Kurulu, *Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme*, 21 Aralık 1965, United Nations, Treaty Series, vol. 993, p. 3 (bundan böyle: BM ICERD), Madde 4, <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInter-est/Pages/CERD.aspx>>, Buna göre: "Taraf Devletler, bir renk veya etnik kökenden olan bir ırkın veya bir kişi grubunun üstünlüğüne dayanan, veya her hangi bir biçimde ırk düşmanlığını veya ayrımcılığını meşru göstermeye teşebbüs eden fikirlere veya teorilere dayanan bütün propagandaları ve örgütleri yasaklar ve mahkum eder; İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ile bu Sözleşmenin beşinci maddesinde yer alan prensipleri göz önünde bulundurarak, bu tür ayrımcılık tahriklerini ve eylemlerini ortadan kaldırmak için tasarlanmış, başka tür tedbirlerle birlikte, hiç zaman geçirmeden aşağıdaki pozitif tedbirleri almayı taahhüt eder b) Irk ayrımcılığını ilerleten ve tahrik eden örgütleri ve ayrıca örgütlü ve her türlü propaganda faaliyetlerini yasadığı ilan eder ve yasaklar, ve bu tür örgütlere ve faaliyetlere katılmayı hukuken cezalandıracak bir suç olduğunu beyan eder'. Ayrıca bkz. AİHS, Madde 17, ve MSHS, Madde 5; buna göre: '1. Bu Sözleşme'deki hiçbir hüküm, herhangi bir

Devlete, gruba ya da kişiye, bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerin herhangi birinin ortadan kaldırılmasına ya da bu Sözleşme'de öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmasına yönelik herhangi bir faaliyete girişme ya da bu yönde bir harekette bulunma hakkını sağlar biçimde yorumlanamaz'. ve Madde 20: '1. Her türlü savaş propagandası yasalarla yasaklanır. 2. Ulusal, ırksal ya da dinsel nefretin ayrımcılık, düşmanlık ya da şiddete kışkırtma şeklini alacak biçimde savunulması yasalarla yasaklanır.' Ayrıca bkz. AİHS, Madde 17: "Bu Sözleşme'deki hiçbir hüküm, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesi veya bunların Sözleşme'de öngörülmüş olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmalarını amaçlayan bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkı verdiği biçiminde yorumlanamaz'.

¹²⁰ AİHM, *Sidiropoulos ve diğerleri – Yunanistan* (Başvuru no. 26695/95, 10 Temmuz 1998 tarihli karar), para. 44.

¹²¹ AİHM, *Vona - Macaristan* (Başvuru no. 35943/10, 9 Temmuz 2013 tarihli karar), para. 53; *Young, James ve Webster – Birleşik Krallık* (Başvuru no. 7601/76, 13 Ağustos 1981 tarihli karar), para. 57; ve *Vogt – Almanya* [GC] (Başvuru no. 17851/91, 26 Eylül 1995 tarihli karar), para. 64.

¹²² AİHM, *Vona - Macaristan* (Başvuru no. 35943/10, 9 Temmuz 2013 tarihli karar), para. 53.

¹²³ AİHM, *Women on Waves - Portekiz* (Başvuru no. 31276/05, 3 Şubat 2009 tarihli karar), para. 41-42.

¹²⁴ AİHM, *Refah Partisi ve diğerleri – Türkiye* [GC] (Başvuru no. 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, 13 Şubat 2003 tarihli karar). Ayrıca bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine İlişkin Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2011), para. 93.

¹²⁵ AİHM, *Türkiye Birleşik Komünist Partisi – Türkiye* [GC] (Başvuru no. 19392/92, 30 Ocak 1998 tarihli karar).

¹²⁶ Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyi'ne Rapor (Barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü haklarının çok taraflı kurumlar bağlamında uygulanması)*, UN Doc. A/69/365, 1 Eylül 2014, para. 96, <http://freeassembly.net/wp-content/uploads/2014/10/Multilaterals-report-ENG.pdf>.

¹²⁷ AİHM, *Genderdoc-M – Moldova* (Başvuru no. 9106/06, 12 Haziran 2012 tarihli karar), para. 50.

¹²⁸ AİHM, *Genderdoc-M – Moldova* (Başvuru no. 9106/06, 12 Haziran 2012 tarihli karar), para. 50.

¹²⁹ AİHM, *Staatkundig Gereformeerde Partij - Hollanda* (Başvuru no. 58369/10, 10 Temmuz 2012 tarihli karar), para. 73, <[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-112340#{"itemid":\["001-112340"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-112340#{)>.

¹³⁰ AİHS Madde 10 ile MSHS Madde 19; Ayrıca bkz. Venedik Komisyonu, 'Azerbaycan Cumhuriyeti'nin sivil toplum örgütleri ile ilgili mevzuatının insan hakları standartlarına uygunluğu ile ilgili görüş', CDL-AD(2011)035, 19 Ekim 2011, para. 102.

¹³¹ Venedik Komisyonu, 'Azerbaycan Cumhuriyeti'nin sivil toplum örgütleri ile ilgili mevzuatının insan hakları standartlarına uygunluğu ile ilgili görüş', CDL-AD (2011)035, 19 Ekim 2011, para. 101.

¹³² AİHM, *Handyside – Birleşik Krallık* (Başvuru no. 5493/72, 7 Aralık 1976 tarihli karar).

¹³³ MSHS Madde 20(2); Ayrıca bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Barışçıl Toplantı Özgürlüğüne İlişkin Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2010), 2. baskı, para. 96. Ayrıca bkz. AİHM, *Vona - Macaristan* (Başvuru no. 35943/10, 9 Temmuz 2013 tarihli karar), para. 55.

¹³⁴ MSHS Madde 20(2); Ayrıca bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Barışçıl Toplantı Özgürlüğüne İlişkin Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2010), 2. baskı, para. 96. Ayrıca bkz. AİHM, *Vona - Macaristan* (Başvuru no. 35943/10, 9 Temmuz 2013 tarihli karar), para. 55.

¹³⁵ AİHM, *Open Door and Dublin Well Woman - İrlanda* (Başvuru no. 14234/88 ve 14235/88, 29 Ekim 1992 tarihli karar).

¹³⁶ Bkz. Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, paras. 12-13.

¹³⁷ Bkz. Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü*

ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14, 10 Ekim 2007, paras. 12-13.

¹³⁸ AİHM, *The Holy Monasteries – Yunanistan* (Başvuru no. 13092/87 ve 13984/88, 9 Aralık 1994 tarihli karar), para. 86-87; *Wilson, National Union of Journalists ve diğerleri – Birleşik Krallık* (Başvuru no. 30668/96, 2 Temmuz 2002 tarihli karar), para. 45; *Demir ve Baykara – Türkiye* [GC] (Başvuru no. 34503/97, 12 Kasım 2008 tarihli karar), para. 157.

¹³⁹ Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyine Rapor (Örgütlerin fonlanması ve barışçıl toplantıların düzenlenmesi)*, UN Doc. A/HRC/23/39, 24 Nisan 2013, Bölüm III (Örgütlerin mali kaynaklara erişebilmeleri: a örgütlenme özgürlüğünün hayati bir unsuru), <http://www.ohchr.org/documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A.HRC.23.39_EN.pdf>. Ayrıca bkz. BM Genel Kurulu, İnsan Hakları Savunucuları Bildirisi, Karar A/RES/53/144, 9 Aralık 1998, Madde 13, < <http://www.ohchr.org/documents/issues/defenders/declaration/declaration.pdf>>.

¹⁴⁰ BM İnsan Hakları Komitesi, *İfade ve Fikir Özgürlüğü ile ilgili Genel Yorum No. 34*, 12 Eylül 2011, CCPR/C/GC/34; para. 18; buna göre: ‘MSHS’nin ifade ve fikir özgürlüğü ile ilgili 19. Maddesinin 2. Paragrafı, kamu kurumlarının elindeki bilgiye erişimi de kapsamaktadır. Bu bilgiye, bilginin hangi ortamda saklandığına, kaynağına ve üretildiği tarihe bakılmaksızın kamu kurumunun elindeki kayıtlar dahildir’.

¹⁴¹ ‘Oturum II: Gerçek ve Tüzel Kişilerden Gelen Fonlara Erişim’ ile ilgili AGİT/ODIHR ve Venedik omisyonu Tavsiyesi, ‘Fonlama, Bağımsızlık ve Hesap Verebilirlik ile ilgili İstişare Toplantısı’, Varşova 6-7 Mayıs, 2014.

¹⁴² ‘Oturum II: Gerçek ve Tüzel Kişilerden Gelen Fonlara Erişim’ ile ilgili AGİT/ODIHR ve Venedik omisyonu Tavsiyesi, ‘Fonlama, Bağımsızlık ve Hesap Verebilirlik ile ilgili İstişare Toplantısı’, Varşova 6-7 Mayıs, 2014.

¹⁴³ ‘Oturum II: Gerçek ve Tüzel Kişilerden Gelen Fonlara Erişim’ ile ilgili AGİT/ODIHR ve Venedik omisyonu Tavsiyesi, ‘Fonlama, Bağımsızlık ve Hesap Verebilirlik ile ilgili İstişare Toplantısı’, Varşova 6-7 Mayıs, 2014.

¹⁴⁴ AİHM, *Hasan ve Chausch - Bulgaristan* [GC] (Başvuru no. 30985/96, 26 Ekim 2000 tarihli karar), para. 84; ve AİHM, *Aliyev e diğerleri – Azerbaycan* (Başvuru no. 28736/05, 18 Aralık 2008 tarihli karar), para. 35.

¹⁴⁵ AGİT Moskova Toplantısı Belgesi 1991, para. 18.1: ‘Mevzuat, insanların iradesini doğrudan veya seçilmiş temsilciler yoluyla yansıtan açık bir süreç sonucunda yazılacak ve kabul edilecektir’.

¹⁴⁶ BM İnsan Hakları Komitesi, *İfade ve Fikir Özgürlüğü ile ilgili Genel Yorum No. 34*, 12 Eylül 2011, CCPR/C/GC/34, para. 22, ref. BM İnsan Hakları Komitesi, *Velichkin - Belarus* (Dilekçe no. 1022/2001, 20 Ekim 2005).

¹⁴⁷ AİHM, *Sürek - Türkiye* (No.1) (Başvuru no.26682/95, 8 Temmuz 1999 tarihli karar), para. 58; and AİHM, *Refah Partisi (the Welfare Party) ve diğerleri v. Türkiye* [GC] (Başvuru nos. 41340/98, 41342/98, 41343/98 and 41344/98, 13 Şubat 2003 tarihli karar).

¹⁴⁸ AİHM, *Sürek - Türkiye* (No.1) (Başvuru no.26682/95, 8 Temmuz 1999 tarihli karar), para. 58; and AİHM, *Refah Partisi (the Welfare Party) ve diğerleri v. Türkiye* [GC] (Başvuru nos. 41340/98, 41342/98, 41343/98 and 41344/98, 13 Şubat 2003 tarihli karar).

¹⁴⁹ AİHM, *Sürek - Türkiye* (No.1) (Başvuru no.26682/95, 8 Temmuz 1999 tarihli karar), para. 58; and AİHM, *Refah Partisi (the Welfare Party) ve diğerleri v. Türkiye* [GC] (Başvuru nos. 41340/98, 41342/98, 41343/98 and 41344/98, 13 Şubat 2003 tarihli karar).

¹⁵⁰ Bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine ilişkin Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2011), İlke 9: Hakların ihlali halinde Etkili Başvuru Yolu Hakkı.

¹⁵¹ A.g.e. Siyasi partiler bakımından, özel rolleri dikkate alınarak, etkililik, bazı karar ve telafilerin hızlandırılmış bir şekilde sağlanması gerektiği anlamına gelir (örneğin seçimlerden sonraya bırakmak yerine seçimlerden önce karar alınması).

¹⁵² Bkz. Paris İlkeleri ‘Yargı benzeri yetkileri olan komisyonların statüsüyle ilgili ek ilkeler’ ve 6-7 Mayıs 2013 tarihinde Cenevre’de düzenlenen toplantıda Uluslararası Koordinasyon Komitesinin kabul ettiği Genel Gözlem 2.10, erişim:

<http://nhri.ohchr.org/EN/AboutUs/ICC Accreditation/Documents/Re-port%20May%202013-Consolidated-English.pdf>

¹⁵³ BM CEDAW, Madde 7, <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CEDAW.aspx>>, ‘Madde 7- Taraf Devletler, ülkenin politika ve kamu hayatında, kadınlara karşı ayırımı önlemek için tüm tedbirleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarla aşağıdaki hakları sağlayacaklardır: c- Ülkenin kamu ve politik hayatı ile ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere iştirak etmek’.

¹⁵⁴ Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, MADde 1, ‘Haklara saygı gösterme yükümlülüğü’: ‘1. Bu Sözleşmenin tarafı Devletler, burada tanınan haklara ve özgürlüklere saygı göstermeyi ve kendi yargı yetkilerine tabi tüm kişilerin söz konusu hakları ve özgürlükleri ırk, renk , cinsiyet, dil, din, siyasal ya da diğer görüş, ulusal ya da sosyal köken, ekonomik statü, doğum ya da herhangi bir başka sosyal koşul gerekçeleriyle hiçbir ayrımcılık yapılmaksızın özgürce ve tam olarak kullanabilmelerini temin etmeyi üstlenirler 2. Bu Sözleşmenin amaçları bakımından ‘kişi’ bütün insanlar anlamına gelir’.

¹⁵⁵ AiHM, *Genderdoc-M - Moldova* (Başvuru no. 9106/06, 12 Haziran 2012 tarihli karar), para. 50.

¹⁵⁶ AiHM, *Ždanoka - Letonya* [GC] (Başvuru no. 58278/00, 16 Mart 2004 tarihli karar).

¹⁵⁷ BM İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No. 25: Madde 25 (Kamu Yönetimine Katılım ve Oy Verme Hakkı), 12 Temmuz 1996, CCPR/C/21/Rev.1/Add.7, para. 12. Ayrıca bkz. Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyi’ne Rapor (En fazla risk altında olan gruplar bakımından barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü haklarına tehditler)*, UN Doc. A/HRC/26/29, 14 Nisan 2014, para. 56, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session26/Documents/A_HRC_26_29_ENG.DOC>. Örneğin, göçmen işçilerle ilgili olarak bkz. Göçmen İşçiler ile ilgili Komite: Göçmen ev işçileri ile ilgili *Genel Yorum No. 1*, CMW/C/GC/1, 23 Şubat 2011: ‘37. Göçmen ev işçilerinin haklarının, ev işçileri için uygun çalışma koşulları gibi geniş bir çerçeve dahilinde ele alınması gerekir. Komite, bu bakımdan, ev işçilerinin diğer işçilere sağlanan korumadan eşit düzeyde yararlanmasını sağlamak amacıyla, ev işçiliğinin ulusal mevzuat tarafından uygun biçimde düzenlenmesi gerektiğini düşünmektedir 38. Buna göre, ulusal hukukta çalışma hayatıyla ilgili korumaların, hukuk kapsamında eşit koruma sağlanmasını temin edecek ve asgari ücretler, çalışma saatleri, dinlenme günleri, dernek kurma özgürlüğü ile annelik, emeklilik hakları ve sağlık sigortasına saygı ve ev işçiliği koşullarına özel ilave hükümler de dâhil olmak üzere sosyal güvenlikle ilgili koruma tedbirlerini içerecek şekilde ev işçilerini de kapsamaları gerekir. Göçmen ev işçilerine uygulanan muamelenin, bu bağlamda, istihdam Devletinin vatandaşlarına uygulanan muameleden daha olumsuz olmaması gerekir (Madde 25) [...] 47. Taraf Devletler, göçmen ev işçilerine, menşe ve istihdam ülkesi/şehrinde kendilerine destek sunacak ilgili dernekler hakkında bilgi temin etmek konusunda teşvik edilmektedir’. Ayrıca bkz. Göçmen İşçiler ile ilgili Komite, *Düzensiz göçmen işçiler ve aile fertlerinin hakları ile ilgili Genel Yorum No 2*, CMW/C/GC/2, 28 Ağustos 2013: ‘65. [...] Taraf Devletler, göçmenlik statülerine bakmaksızın, toplu sözleşme hakkı da dahil olmak üzere, bu hakları temin edecek, göçmen işçiler arasında örgütlenmeyi teşvik edecek ve yardım edebilecek ilgili örgütlerle ilgili bunlara bilgi verecektir’.

¹⁵⁸ CM/Rec(2010)5 Sayılı Tavsiyenin Açıklayıcı Notunda terim şu şekilde açıklanmaktadır: ‘Çoklu ayrımcılık, bir kişinin koruma altına alınan ve ayrımcılık temeli sayılan en az iki temelde ayrımcılığa maruz kaldığı durumlarda ve bu türden en az iki ayrımcılık temelinin bir araya gelmesi nedeniyle söz konusu olabilmektedir. İkinci duruma genellikle ‘kesişimsel ayrımcılık’ adı verilir. Bkz., örneğin, CEDAW Komitesi, *yaşlı kadınlar ve insan haklarının korunması ile ilgili Genel Tavsiye No. 27*, CEDAW/C/GC/27, 16 Aralık 2010, para. 17: ‘yaşlı kadınlara genellikle siyasi süreçlere ve karar alma süreçlerine katılımlarını engelleyen kısıtlamalar yoluyla ayrımcılık yapılmaktadır. Örneğin, [...] Bazı ülkelerde, yaşlı kadınların örgütlere veya diğer sivil toplum gruplarına katılarak haklar için kampanya yürütmelerine izin verilmemektedir’; ÇHS Komitesi, *Genel Yorum No. 9: Engelli Çocukların Hakları*, CRC/C/GC/9, para. 34;

¹⁵⁹ AGİT, *AGİT Bölgesinde İnsan Hakları Savunucuları ile ilgili Rapor: Zorluklar ve İyi Uygulamalar* (Nisan 2007-Nisan 2008), s. 39 <<http://www.osce.org/odihr/35652?download=true>>.

- ¹⁶⁰ AİHM, *Women on Waves - Portekiz* (Başvuru no. 31276/05, 3 Şubat 2009 tarihli karar).
- ¹⁶¹ AİHM, *Sidiropoulos ve diğerleri – Yunanistan* (Başvuru no. 26695/95, 10 Temmuz 1998 tarihli karar), para. 44-45. AİHM, *Genderdoc-M - Moldova* (Başvuru no. 9106/06, 12 Haziran 2012 tarihli karar), para. 53-55. Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyi'ne sunulan Rapor (En fazla risk altında olan gruplar bakımından barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü haklarına tehditler)*, UN Doc. A/HRC/26/29, 14 Nisan 2014, para. 64, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session26/Documents/A_HRC_26_29_ENG.DOC>.
- ¹⁶² Bkz., örneğin, AİHM, *Willis – Birleşik Krallık* (Başvuru no. 36042/97, 11 Haziran 2002 tarihli karar), para. 48.
- ¹⁶³ Sedikalar bakımından bkz. AİHM, *Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) – Birleşik Krallık*, Başvuru no. 11002/05, 27 Şubat 2007 tarihli karar, para. 39.
- ¹⁶⁴ AİHM, *Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) – Birleşik Krallık*, Başvuru no. 11002/05, 27 Şubat 2007, para. 39.
- ¹⁶⁵ Bkz., örneğin, sendika üyeliği ile ilgili olarak, AİHM, *Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) – Birleşik Krallık* (Başvuru no. 11002/05, 27 Şubat 2007 tarihli karar), para. 50.
- ¹⁶⁶ AİHM, *Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) – Birleşik Krallık* (Başvuru no. 11002/05, 27 Şubat 2007 tarihli karar), para. 50-52.
- ¹⁶⁷ Bkz. AİHM, *Associated Society of Locomotive Engineers and Firemen (ASLEF) – Birleşik Krallık* (Başvuru no. 11002/05, 27 Şubat 2007 tarihli karar), para. 39: 'dini örgütlenmelerin ve siyasi partilerin genel olarak üyelik koşullarını sadece kendi inanç ve ideallerini paylaşan kişileri üye alacak şekilde düzenlemeli tartışmalı bir konu değildir'.
- ¹⁶⁸ Bkz. örneğin (toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık), AİHM, *Staatkundig Gereformeerde Partij - Hollanda* (Başvuru no. 58369/10, 10 Temmuz 2012 tarihli karar), para. 73. Ayrıca bkz. AİHM, *Genderdoc-M - Moldova* (Başvuru no. 9106/06, 12 Haziran 2012 tarihli karar), para. 50.
- ¹⁶⁹ Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin BM Sözleşmesinin 3. Maddesine göre (CEDAW): 'Taraf Devletler özellikle politik, sosyal, ekonomik ve kültürel sahalarda olmak üzere bütün alanlarda, erkeklerle eşit olarak insan hakları ve temel özgürlüklerinden yararlanmalarını ve bu hakları kullanmalarını garanti etmek amacıyla, kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak için yasal düzenleme dahil bütün uygun önlemleri alacaklardır.' CEDAW'ın 7. Maddesine göre: 'Taraf Devletler, ülkenin politika ve kamu hayatında, kadınlara karşı ayırımı önlemek için tüm tedbirleri alacaklar ve özellikle kadınlara erkeklerle eşit şartlarla aşağıdaki hakları sağlayacaklardır: [...]
- Bütün seçimlerde ve halka oylamalarında oy kullanmak ve halka tarafından seçilen organlara seçilebilmek.' Beijing Eylem Platformu yoluyla devletler ayrıca özellikle kadın ver erkeklerin eşit bir şekilde, siyasi partilere, sendikalara ve diğer mesleki ve sosyal örgütlere üyelik dahil örgütlenme özgürlüğü hakkını koruma ve geliştirme taahhüdünde bulunmuşlar ve 'geleneksel olmayan destek yöntemleri ile ve örgütlenme özgürlüğü hakkını tanıyarak kadınların kendi kendilerine yardım edebilecekleri gruplar, işçi örgütleri ve kooperatifler için elverişli bir ortam yaratan politikalar kabul edeceklerini' taahhüt etmişlerdir. (Beijing Eylem Platformu, Dördüncü Dünya Kadın Konferansı Raporu Bölüm I, Beijing, 4-15 Eylül 1995, A/CONF.177/20 ve Add.1, <<http://www.un.org/esa/gopher-data/conf/fwcw/off/a--20.en>>, Strategic Objectives I.2 and G.1. Ayrıca bkz. BM CEDAW Komitesi, *Genel Tavsiye No. 23: Siyasi ve Kamusal Yaşam*, Kadına Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesinin Onaltıncı Oturumunda kabul edilmiştir, in 1997 (Belge No: A/52/38).
- ¹⁷⁰ Siyasi partiler bakımından bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine ilişkin Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2011), para. 99-105.
- ¹⁷¹ AİHM, *Staatkundig Gereformeerde Partij – Hollanda* (Başvuru no. 58369/10, 10 Temmuz 2012 tarihli karar), para. 73.
- ¹⁷² BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, *Genel Yorum No. 16 (34. Oturum, 2005): Madde 3: Kadın ve Erkeklerin Tüm Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklardan Eşit bir Şekilde Yararlanması Hakkı*, E/C.12/2005/4: "25. Sözleşmenin 8. Maddesinin 1. Paragrafına (a) göre, Taraf

Devletlerin herkesin kendi seçtiği bir sendika kurma veya bunlara üye olma hakkını tesis etmelerini gerektirir. 8. Madde ile bağlantılı olarak 3. Madde, kadın ve erkeklerin kendi özel meselelerini ele alan işçi örgütleri kurmalarına izin verilmesini gerektirir. Bu bakımdan, söz konusu haktan genellikle mahrum kalan ev işçilerine, kırsaldaki kadınlara, kadınların ağırlıkta olduğu sanayilerde çalışan kadınlara ve evde çalışan kadınlara özellikle özen gösterilmelidir’.

¹⁷³ CEDAW Komitesi, Birleşik Arap Emirliklerinin ilk raporu ile ilgili Sonuç Gözlemleri, CEDAW/C/ARE/CO/1, 5 Şubat 2010, para. 36-37: ‘36.Taraf Devletin, eşitlikle ilgili çeşitli Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmelerini onaylamış olması, kadınların iş gücüne katılımının artması ve Taraf Devletin kamu sektöründe çalışan kadın sayısının artırılmasını desteklemesi memnuniyetle karşılanmakla birlikte, Komite, Taraf Devletin çalışanlar için refah örgütlenmelerinin kurulmasını yasaklamış olmasını üzüntüyle karşılamaktadır [...] 37. [...] Komite, Taraf Devleti, özellikle kadın işçiler başta olmak üzere, bütün işçiler için temel örgütlenme özgürlüğü ilkesini güvence altına almaya ve eşit işe eşit ücret tesis etmeye davet etmekte ve ILO’nun 87 ve 98 sayılı Sözleşmelerine taraf olmasını tavsiye etmektedir’.

¹⁷⁴ CEDAW Komitesi, *Kadın göçmen işçilerle ilgili Genel Tavsiye No. 26*, CEDAW/C/2009/WP.1/R, 5 Aralık 2008, para. 26: “Kadın göçmen işçilerin çalıştığı ülkelerin Taraf Devletleri, ayrımcılık yapılmamasını sağlamak ve göçmen kadın işçiler için eşit haklar tesis etmek amacıyla kendi toplumlarında da her türlü uygun önlemi almalıdır. Gerekli olabilecek önlemler, bunlarla sınırlı olmamak kaydıyla şöyle sıralanabilir: ... (b) Göçmen kadın işçilerin hakları için yasal koruma: Taraf Devletler, anayasanın, medeni kanunun ve iş kanunlarının göçmen kadın işçiler bakımından, özgürce örgütlenme ve örgüt kurma hakkı da dahil olmak üzere, ülkedeki bütün işçilere verilen hakların ve korumanın aynısını tesis etmesini sağlamalıdır’.

¹⁷⁵ Bkz. BM İnsan Hakları Komitesi, *Toonen – Avustralya*, (Dilekçe no. 488/1992, 31 Mart 1994), para. 8.7, <<http://www.ohchr.org/documents/publications/sdecisions-vol5en.pdf>>, burada Komite şöyle belirtmiştir: ‘Taraf Devlet, cinsel yönelimin 26. Madde kapsamında ‘diğer statü’ olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceğine yönelik Komitenin görüşünü istemiştir. Aynı soru Sözleşmenin 2. Maddesi 1. Paragrafı kapsamında da gündeme gelebilir. Komite bu konuda, 2. Maddenin 1. Ve 26. Paragraflarında geçen ‘cinsiyet’ ibaresinin cinsel yönelimi de kapsadığını ifade etmekle yetinecektir’.

¹⁷⁶ Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, *Atala Riffo ve kızları - Şili* (Seri C no. 242, 24 Şubat 2012 tarihli karar); burada, bir annenin cinsel yönelimi nedeniyle çocuğunun velayetini alamaması 24. Madde kapsamındaki eşit koruma güvencesinin ihlali sayılmıştır.

¹⁷⁷ AİHM, *X ve diğerleri - Avusturya [GC]* (Başvuru no. 19010/07, 19 Şubat 2013 tarihli karar), para. 99. Ayrıca bkz. AİHM, *Alekseyev - Rusya* (Başvurus no. 4916/07, 25924/08 ve 14599/09, 21 Ekim 2010 tarihli karar), para. 108, buna göre: ‘farklı muamelenin cinsiyet veya cinsel yönelim temelinde yapıldığı durumlarda, Devlete tanınan takdir marjı dar tutulmaktadır. Bu gibi durumlarda, orantılılık ilkesi, seçilen önlemin genel olarak gözetilen amaca uygun olmasını gerektirmekle sınırlı değildir; aynı zamanda söz konusu koşullar altında önlemin gerekli olduğunun da gösterilmesi gerekir. Gerçekten de, farklı muamele için sunulan nedenler sadece başvuruçunun cinsel yönelimi esas alıyorsa, bu durum Sözleşme kapsamında ayrımcılık anlamına gelecektir’.

¹⁷⁸ Avrupa Birliği, *Avrupa Birliği Temel Hakları Şartı*, 26 Ekim 2012, 2012/C 326/02.

¹⁷⁹ Avrupa Konseyi, Bakanlar Komitesinin üye Devletlere, *Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılıkla mücadele ile ilgili Tavsiyesine Ek CM/Rec(2010)5*, 31 Mart 2010, para. 9. BM İnsan Hakları Konseyi, *insan hakları, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ile ilgili 17/19 sayılı Karar*, A/HRC/ RES/17/19, 14 Temmuz 2011. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri, İnsan Hakları Konseyine sunulan cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde şiddet ve ayrımcılıkla ilgili rapor, A/HRC/19/41, 17 Kasım 2011. Ayrıca bkz. Yogyakarta İlkeleri, ‘Uluslararası insan hakları hukukunun cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği alanlarında uygulanmasına ilişkin ilkeler’, 26 Mart 2007, İlke 20, <http://www.yogyakartap-rinciples.org/principles_en.htm>. 20. İlkeye göre: ‘Herkes, cinsel yönelimi ve cinsiyet kimliğinden bağımsız olarak, barışçıl bir şekilde gösteriler yapmak dahil olmak üzere, barışçıl bir şekilde toplanma ve örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir. İnsanlar cinsel yönelime veya toplumsal cinsiyet kimliğine dayanan dernekleri ve farklı cinsel yönelime ya da toplumsal cinsiyet kimliğine sahip kişilere ya da kişilerle ilgili bilgi veren,

onların arasındaki iletişimi kolaylaştıran ya da haklarını savunan dernekleri, ayrımcılık olmaksızın, kurabilirler ve tanıyabilirler. Devletlerin, a) Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği sorunları çevresinde örgütlenmeyi, dernek kurmayı, toplanmayı ve savunmayı güvence altına almak ve bu dernek ve grupların cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinden kaynaklı ayrımcılık olmaksızın hukuken tanınmalarının sağlanması için gerekli tüm yasal ve idari düzenlemeleri yapmaları ve diğer önlemleri almaları; b) Özellikle kamu düzeni, genel ahlak, genel sağlık ve kamu güvenliği kavramlarının, barışçıl amaçlı toplantı ve dernek kurma özgürlüklerinin, sırf farklı cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerinin desteklenmesi amacıyla kullanılmasından dolayı bu hakların kullanımını sınırlayacak şekilde kullanılmamalarını güvence altına almaları; c) Barışçıl amaçlı toplantı ve dernek kurma özgürlüklerinin kullanımının, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine bağlı nedenlerden dolayı engellemeleri ve bu hakları kullanan kişilerin şiddete uğramalarına ve tedirgin edilmelerine karşı yeterli polisiye veya diğer fiziki korumayı güvence altına almaları; d) Kanunu uygulamakla sorumlu kişilere ve bu korumayı sağlamakla yetkili diğer kişilere formasyon ve duyarlılaştırma programları sağlamaları; e) Gönüllü dernek ve gruplara ait bilgilerin açıklanmasına ilişkin kuralların, uygulamada, cinsel yönelime ve cinsiyet kimliğine ilişkin sorunları ele alan dernek ve gruplar veya üyeleri üzerinde ayrımcı sonuçlar doğurmamasını güvence altına almaları gerekir.’

¹⁸⁰ BM Genel Kurulu, *Convention Relating to the Status of Stateless Persons*, 28 Sep- tember 1954, United Nations, Treaty Series, vol. 360, p. 117. Article 15 of the Conven- tion states that, “Sözleşmeciler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden vatansız kişilere, siyasi olmayan ve kar amacı taşımayan örgütler ile sendikalar bakımından mümkün olduğunca elverişli bir muamele uygulayacaklar, ve her durumda, aynı koşullarda yabancılara genel olarak tanınandan daha az olumlu bir muameleye tabi tumayacaklardır’.

¹⁸¹ BM Genel Kurulu, *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme ve Protokol*, 28 Temmuz 1951, Birleşmiş Milletler, Treaty Series, vol. 189, p. 137, Örgütlenme özgürlüğü ile ilgili 15. Maddeye göre: ‘Taraflar Devletler, yasal olarak ülkelerinde ikamet eden mültecilere, siyasi amaç ve kar amacı taşımayan dernekler ile meslek sendikaları bakımından, aynı koşullar içindeki başka bir ülkenin vatandaşlarına tanıdıkları en müsait muameleyi uygulayacaklardır’.

¹⁸² AİHS’in yabancılara siyasi etkinliklerinin sınırlandırılması ile ilgili 16. Maddesine göre: ‘10, 11 ve 14. maddelerin hiçbir hükmü, Yüksek Sözleşmeciler Tarafların yabancılara siyasi etkinliklerini sınırlamalarına engel sayılmaz.

¹⁸³ AİHM, *Piermont - Fransa* (Başvuru no. 15773/89, 15774/89, 27 Nisan 1995 tarihli karar), para. 64.

¹⁸⁴ Bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine ilişkin Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2011), para. 120.

¹⁸⁵ Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmenin 7. Ve 8. Maddelerine göre ‘Taraflar, ulusal azınlığa mensup her kişinin barışçıl amaçla toplanma özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve düşünce, vicdan ve din özgürlüğü hakkına saygı gösterilmesini sağlarlar.’ ve ‘Taraflar, ulusal azınlığa mensup her kişinin dinini ya da inancını açıklama ve dini kurumlar, örgütler ve dernekler kurma hakkına sahip olduğunu tanımayı taahhüt ederler’. (Avrupa Konseyi, *Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme (ETS No. 157)*, 1 Şubat 1995). Ayrıca, Ulusal veya Etnik, Dinsel veya Dilsel Azınlıklara Mensup Olan Kişilerin Haklarına Dair BM Bildirisinin 3(1). Maddesine göre: “Azınlıklara mensup olan kişiler, bu Bildiri’de yer alan haklar da dahil sahip oldukları hakları, hiçbir ayrımcılığın maruz kalmadan kendi başlarına veya mensup oldukları grubun diğer üyeleri ile birlikte kullanabilirler’. AGİT 1992 Helsinki Belgesinin VI nolu kararında ulusal azınlıklara mensup kişilerin örgütlere katılımının önemine vurgu yapılmıştır. Bu belgeye göre: ‘Katılımcı Devletler, (...), (24) Bu bağlamda, ulusal azınlıklara mensup kişilerin, bireysel olarak veya başkalarıyla birlikte, her Devletin demokratik karar alma prosedürlerine uygun olarak, ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde, başka örgütlenmelerin yanı sıra siyasi partiler ve örgütler yoluyla karar alıcı kurumların ve istişare organlarının demokratik katılım süreçleri dahil, ülkelerinin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamlarına tam anlamıyla katılma hakkı da dahil olmak üzere, temel insan hak ve özgürlüklerini serbestçe kullanmalarını sağlamaya yönelik gayretlerini yoğunlaştıracaklardır’.

¹⁸⁶ Bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine ilişkin Rehber*

İlkeler (Varşova: ODIHR, 2011), para. 107.

¹⁸⁷ BM ÇHS, Madde 15, <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>>, ‘1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler. 2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılamaz’. Çocukların örgütlenme özgürlüğü hakkı aynı zamanda, Devlet ve Hükümet Başkanları Asamblesi tarafından Temmuz 1990’da Addis Ababa, Etiyopya, Afrika Birliği Örgütünde kabul edilen Çocukların Haklar ve Refahı ile ilgili Afrika Sözleşmesinde de özel olarak tanınmıştır (CAB/LEG/153/Rev 2). Sözleşmenin 8. Maddesine göre: ‘Her çocuk kanuna uygun şekilde örgütlenme ve barışçıl toplantı özgürlüğü hakkına sahiptir’.

¹⁸⁸ Örneğin, ÇHS Komitesi, çocukların ve ergenlerin siyasi örgütlenmelere katılmalarını yasaklayan mevzuatla ilgili endişelerini ifade etmiştir (Kosta Rika (CRC/C/CRI/CO/4, 3 Ağustos 2011, para. 37 ve 38); ayrıca, 18 yaş altı çocukların bir örgüte üye olmadan önce ebeveyn iznine tabi olmaları konusundaki endişelerini dile getirmiştir (Japonya - CRC/C/15/ Add.231, 26 Şubat 2004, para. 29 ve 30). Ayrıca, bkz. Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakkı BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyine Rapor (En fazla risk altında olan gruplar bakımından barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü haklarına tehditler)*, UN Doc. A/HRC/26/29, 14 Nisan 2014, paras. 49-50, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session26/Documents/A_HRC_26_29_ENG.DOC>.

¹⁸⁹ BM ÇHS, Madde 5, <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>>, ‘Taraf Devletler, bu Sözleşme’nin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler’.

¹⁹⁰ Bkz. Venedik Komisyonu, *Çocuk Haklarının Korunması ile ilgili Rapor: Uluslararası standartlar ve ulusal anayasalar*, CDL-AD(2014)005-e, 3 Nisan 2014.

¹⁹¹ MSHS’ Madde 22(2)’ye göre: of ‘Bu madde, silahlı kuvvetler ya da polis teşkilatı mensuplarına bu hakkın kullanılmasında yasal sınırlamalar konulmasını engellemez’; AİHS Madde 11(2)’ye göre: ‘Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler, kolluk mensupları veya devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında meşru sınırlamalar konmasına engel değildir’; ve Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 16(3)’e göre: ‘Bu maddenin hükümleri, silahlı kuvvetler ve polis teşkilatı üyeleri üzerinde, örgütlenme hakkının kullanılmasından yoksun bırakılmayı dahi içeren yasal kısıtlamaların getirilmesine engel teşkil etmez’.

¹⁹² Bkz. AİHM, *Rekvényi - Macaristan* [GC] (Başvuru no. 25390/94, 20 May 1999 tarihli karar), para. 53.

¹⁹³ AİHM, *Vogt – Almanya* [GC] (Başvuru no. 17851/91, 26 Eylül 1995 tarihli karar), para. 67; ve AİHM, *Grande Oriente d’Italia di Palazzo Giustiniani - İtalya* (Başvuru no. 35972/97, 2 Ağustos 2001 tarihli karar), para. 31.

¹⁹⁴ AİHM, *Vogt - Almanya* [GC] (Başvuru no. 17851/91, 26 Eylül 1995 tarihli karar).

¹⁹⁵ AİHM, *Matelly - Fransa* (Başvuru no. 10609/10, 2 Ekim 2014 tarihli karar), para. 75.

¹⁹⁶ Bkz. AİHM, *Rekvényi - Macaristan* [GC] (Başvuru no. 25390/94, 20 May 1999 tarihli karar), para. 49 ve 61.

¹⁹⁷ AİHM, *Tüm Haber Sen ve Çınar - Türkiye* (Başvuru no. 28602/95, 21 Şubat 2006 tarihli karar), burada, Mahkeme devlet memurları tarafından kurulmuş olması gerekçesiyle bir sendikayı kapatan devletin AİHS’in 11. Maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir.

¹⁹⁸ Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin CM/Rec (2010) 4 sayılı Tavsiyesi ve ‘İnsan Hakları ve Silahlı Kuvvetler Mensupları’ üzerine açıklayıcı notlar*, para. 53-57.

¹⁹⁹ Bkz., örneğin, ILO, *Polis ve Ordunun Örgütlenme Özgürlüğü ve Toplu Sözleşme Hakkını*

Uygulamalarına Yönelik Rehber İlkeler, 2013, <http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilo-manila/documents/publication/wcms_231646.pdf>. Ayrıca bkz. Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin CM/Rec (2010) 4 sayılı Tavsiyesi ve 'İnsan Hakları ve Silahlı Kuvvetler Mensupları' üzerine açıklayıcı notlar*, 24 Şubat 2010, para. 53-57, <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/publications/cmrec_2010_4en.pdf>; buna göre: 'Silahlı kuvvetler mensupları menfaatlerini temsil eden bağımsız örgütlere katılma, örgütlenme ve toplu sözleşme yapma hakkına sahip olmalıdır. Bu hakkın verilmediği hallerde, bu türden kısıtlamaların gerekçesi gözden geçirilmeli ve toplanma ve örgütlenme hakkı üzerine konan gereksiz ve orantısız kısıtlamalar kaldırılmalıdır.' Ayrıca bkz. AGİT/ODIHR ve Cenevre Silahlı Kuvvetlerin Demokratik Kontrolü Cenevre Merkezi (DCAF), *Silahlı Kuvvetler Personelinin İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri ile ilgili El Kitabı* (Varşova: ODIHR, 2008), Bölüm 9, <<http://www.osce.org/odihr/31393>>.

²⁰⁰ Bkz. Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyine sunulan Rapor (Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını geliştiren ve koruyan en iyi uygulamalar)*, UN Doc. A/HRC/20/27, 21 Mayıs 2012, para. 54, <http://www.ohchr.org/documents/hrbodies/hrcouncil/regular-session/session20/a-hrc-20-27_en.pdf>; buna göre: 'Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakkı BM Özel Raportörü, mevzuatı bir örgüt kurmak için ikiden fazla kişiyi gerektirmemesini en iyi uygulama olarak kabul etmektedir. Bir sendika veya siyasi parti kurmak için daha fazla sayıda insan gerekebileceği halde, bu sayı, insanların örgütlere dahil olmalarını caydıracak bir düzeyde olmamalıdır'; Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, para. 17; buna göre: 'İki veya daha fazla kişi üyelik esaslı bir STÖ kurabilmelidir, ancak, örgüt kurulmasını caydıracak bir sayı olmaması kaydıyla, tüzel kişilik sahibi olunacaksa bu sayısı daha yüksek tutulabilir'. Ayrıca bkz. AİHM, *Zhechev v- Bulgaristan* (Başvuru no. 57045/00, 21 Haziran 2007), para. 56; burada: 'Bu nedenle, mahkemeler tarafından 'siyasi' amaçlar gözetilen her örgütün siyasi parti olarak kaydolması için 'acil bir toplumsal ihtiyaç' yoktur, özellikle de, yukarıda bahsedildiği üzere, bu terimin Bulgaristan yasalarındaki tam anlamının oldukça belirsiz olduğu koşullarda. Böyle bir durum, örgütün, kurucularının niyet etmedikleri bir yasal biçim almaya zorlanması anlamını taşır. Ayrıca, örneğin, bir siyasi partinin elliden az vatandaş tarafından kurulamayacağı kuralı gibi, örgütün daha fazla şarta ve kısıtlamaya tabi tutulması anlamına gelecektir (Bkz. yukarıdaki 19. paragraf), bu uygulama bazı hallerde kurucular için aşılabilir bir engel teşkil edebilir. Üstelik, böylesi bir yaklaşım örgütlenme özgürlüğüne aykırıdır, çünkü uygulanması halinde, bir örgütün kurucularının yararlanabileceği eylem özgürlüğü, ya tamamen ortadan kalkacak ya da pratik bir değeri olmayacak kadar azalacaktır'.

²⁰¹ Bkz. Bu Rehber İlkelerde 'Örgütler ve Yeni Teknolojiler and New Technologies' başlıklı bölüm.

²⁰² AİHM, *Gorzeli ve diğerleri - Polonya* [GC] (Başvuru no. 44158/98, 17 Şubat 2004 tarihli karar), para. 88; Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *Cârmuirea Spirituală a Musulmanilor din Republica Moldova - Moldova* (Başvuru no. 12282/02, 14 Haziran 2005 tarihli karar); ve BM İnsan Hakları Komitesi, *Malakhovsky ve Pikul - Belarus* (Dilekçe no. 1207/2003, 26 Temmuz 2005), para. 7.6.

²⁰³ Bkz. Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyine Rapor (Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını geliştiren ve koruyan en iyi uygulamalar)*, UN Doc. A/HRC/20/27, 21 Mayıs 2012, para. 58, <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session20/A-HRC-20-27_en.pdf>.

²⁰⁴ Yasallık kazanma süreci kayıt sürecine eşit değildir.

²⁰⁵ Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyine Rapor (En fazla risk altında olan gruplar bakımından barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü haklarına tehditler)*, UN Doc. A/HRC/26/29, 14 Nisan 2014, para. 53, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session26/Documents/A_HRC_26_29_ENG.DOC>.

²⁰⁶ Bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine İlişkin Rehber*

İlkeler (Varşova: ODIHR, 2011), para. 76-79 ve 77.

²⁰⁷ Bkz. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *X - İsviçre* (Başvuru no. 18874/91, 12 Ocak 1994 tarihli karar); Halihazırda bir 'Ticaret Odası' olduğu halde bu ismin kullanılmasının teklif edilmesi ile ilgili dava.

²⁰⁸ Bkz. Bir derneğin vergi dairesinin adını kullanmak istemesi ile ilgili Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *Apeh Uldozotteinek Szovetsege, Ivanyi, Roth ve Szerdahelyi - Macaristan* (Başvuru no. 32367/96, 31 Ağustos 1999 tarihli karar), ve söz konusu örgütün seçim kanunları kapsamında özel statüsü varmış izlenimi veren bir isim kullanmak istemesi ile ilgili AİHM, *Gorzelik ve diğerleri - Polonya* davası [GC] (Başvuru no. 44158/98, 17 Şubat 2004 tarihli karar).

²⁰⁹ AİHM, *Koretsky ve diğerleri - Ukrayna* (Başvuru no. 40269/02, 3 Nisan 2008 tarihli karar), para. 53-55.

²¹⁰ AİHM, *Tsonev - Bulgaristan* (Başvuru no. 45963/99, 13 Nisan 2006 tarihli karar), para. 55-57 ve *Ramazanov ve diğerleri - Azerbaycan* (Başvuru no. 44363/02, 1 Şubat 2007 tarihli karar), para. 64-67 ve BM İnsan Hakları Komitesi, *Katsora, Sudalenko ve Nemkovich - Belarus* (Dilekçe no. 1383/2005, 25 Ekim 2010), para. 8.3.

²¹¹ AİHM, *Ismayilov - Azerbaycan*, (Başvuru no. 4439/04, 17 Ocak 2008 tarihli karar), para. 50-52.

²¹² Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *Movement for Democratic Kingdom - Bulgaristan* (Başvuru no. 27608/95, 29 Kasım 1995 tarihli karar) ve AİHM, *Özbek ve diğerleri - Türkiye* (Başvuru no 35570/02, 6 Ekim 2009 tarihli karar).

²¹³ Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyi'ne sunulan Rapor (Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını geliştiren ve koruyan en iyi uygulamalar)*, UN Doc. A/HRC/20/27, 21 May 2012, para. 62; burada: 'Mevcut örgütlerin keyfi olarak reddedilmelerini önlemek için veya faaliyetleri arasındaki zaman aralıklarının alyhlerine işlememesi için, yeni kabul edilen yasalar daha önceden kaydolmuş örgütlerin yeniden kayıt yaptırmalarını gerektirmemelidir. Örneğin, Çocuk Hakları Komitesi, Nepal'le ilgili sonuç gözlemlerinde yetkililerin sivil toplum örgütlerine dayattığı yeniden kayıt gereklilikleri gibi geniş çaplı kısıtlamalarla ilgili endişelerini ifade etmiştir. (CRC/C/15/Add.260, para. 33 ve 34)."

²¹⁴ Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyine sunulan Rapor (Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını geliştiren ve koruyan en iyi uygulamalar)*, UN Doc. A/HRC/20/27, 21 Mayıs 2012, para. 59; rapora göre: 'Özel Raportör, uluslararası düzeyde kurulanlar dahil olmak üzere, örgüt şubelerinin, yabancı örgütlerin, sendikaların veya örgüt ağlarının kuruluşunda aynı bildirim prosedürleri uygulanmalıdır'.

²¹⁵ Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, *National Association of Teachers in Further and Higher Education – Birleşik Krallık* (Başvuru no. 28910/95, 16 Nisan 1998 tarihli karar). Ayrıca bkz. Genel olarak: <<http://associationline.org/guidebook/action/read/chapter/4>>.

²¹⁶ AİHM, *Grande Oriente d'Italia di Palazzo Giustiniani – İtalya (No 2)*, (Başvuru no. 26740/02, 31 Mayıs 2007 tarihli karar).

²¹⁷ Bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine İlişkin Düzenlemeler* (Varşova: ODIHR, 2011), para. 76-79.

²¹⁸ Bkz. ILO, *C087 - Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunması Sözleşmesi*, 1948 (No. 87), <http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEX-PUB:12100:0::NO:12100_INSTRUMENT_ID:312232:NO>. Its Article 3 reads as follows: "1. Çalışanların ve işverenlerin örgütleri tüzük ve iç yönetmeliklerini düzenlemek, temsilcilerini serbestçe seçmek, yönetim ve etkinliklerini düzenlemek ve iş programlarını belirlemek hakkına sahiptirler. 2. Kamu makamları bu hakkı sınırlayacak veya bu hakkın yasaya uygun şekilde kullanılmasına engel olacak nitelikte her türlü müdahaleden sakınmalıdırlar."

²¹⁹ CEDAW Komitesi, *Genel Tavsiye No. 23: Siyasi ve kamusal hayat (1997)*, A/52/38/Rev.1, para. 47; Tavsiyeye göre, kamusal ve siyasi hayatın her alanında ayrımcılığın ortadan kaldırılması yükümlülüğü şu amaçlara hizmet eden önlemleri de içermelidir: '(a) Ekadına karşı ayrımcılığı

yasaklayan etkili mevzuatın yürürlüğe girmesini sağlamak; (b) Sivil toplum örgütlerinin, kamusal ve siyasi örgütlerin çalışmalarında kadınları temsil etmeleri ve onların katılımını sağlamaları için teşvik etmek’.

²²⁰ Bkz. Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa’da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, para. 49.

²²¹ AİHM, *Hasan ve Chaush - Bulgaristan* [GC] (Başvuru no. 30985/96, 26 Ekim 2000 tarihli karar).

²²² Bkz. AİHM, *Koretsky ve diğerleri - Ukrayna* (Başvuru no. 40269/02, 3 Nisan 2008 tarihli karar), para. 52-53; ve Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa’da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, para. 42 ve 46-48.

²²³ Bkz. AGİT/ODIHR, *Türkmenistan Örgütler Kanunu ile ilgili Yorumlar*, Opinion-Nr.: NGO – TUR/154/2010 (LH), 22 Haziran 2010, erişim: <<http://www.legislation-line.org/documents/id/16059>>, para. 41.

²²⁴ Bkz. AİHM, *Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP) - Türkiye* [GC] (Başvuru no. 23885/94, 8 Aralık 1999 tarihli karar), para. 46-47; ve Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa’da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, para. 2, 6 ve 70.

²²⁵ AİHM, *Refah Partisi ve diğerleri - Türkiye* [GC] (Başvuru no. 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, 13 Şubat 2003 tarihli karar) ve *Koretsky ve diğerleri - Ukrayna* (Başvuru no. 40269/02, 3 Nisan 2008 tarihli karar).

²²⁶ AİHM, *Handyside – Birleşik Krallık* (Başvuru no. 5493/72, 7 Aralık 1976 tarihli karar).

²²⁷ AİHM, *Refah Partisi ve diğerleri - Türkiye* [GC] (Başvuru no. 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, 13 Şubat 2003 tarihli karar).

²²⁸ AİHM, *Women on Waves – Portekiz* (Başvuru no. 31276/05, 3 Şubat 2009 tarihli karar).

²²⁹ AİHM, *Sidiropoulos ve diğerleri - Yunanistan* (Başvuru no. 26695/95, 10 Temmuz 1998 tarihli karar), para 44-45.

²³⁰ AİHM, *Genderdoc-M - Moldova* (Başvuru no. 9106/06, 12 Haziran 2012 tarihli karar), para 44-45. Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakkı BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyine sunulan Rapor (En fazla risk altında olan gruplar bakımından barışçıl toplantı ve örgütlenme özgürlüğü haklarına tehditler)*, UN Doc. A/HRC/26/29, 14 Nisan 2014, para. 64, <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session26/Documents/A_HRC_26_29_ENG.DOC>.

²³¹ AİHM, *Stankov and the United Macedonian Organisation Ilinden - Bulgaristan* (Başvuru no. 29221/95 ve 29225/95, 2 Ekim 2001 tarihli karar), para. 97; buna göre: ‘bir grup insanın özerklik çağrısı yapması ve hatta ülke topraklarının bir bölümünün ayrılmasını talep etmesi – ve böylelikle anayasa ve ülke topraklarıyla ilgili temel değişiklikler talep etmesi – otomatik olarak toplantılarının yasaklanması için gereçe gösterilemez. Konuşmalarda ve gösterilerde toprakla ilgili değişiklik talebinde bulunmak otomatik olarak bir ülkenin toprak bütünlüğü için tehdit oluşturmaz. (...) Hukukun üstünlüğüne dayalı demokratik bir toplumda, mevcut düzeni sorgulayan ve barışçıl yollarla gerçekleştirilmeye çalışılan siyasi firkilere örgütlenme özgürlüğü hakkının yanı sıra başka yasal yollarla da uygun bir ifade fırsatı verilmelidir’.

²³² AİHM, *Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve diğerleri - Türkiye* [GC], (Başvuru no. 19392/92, 30 Ocak 1998 tarihli karar). Ayrıca bkz. AGİT/ODIHR, *Terörün ve Teröre Yol Açan Şiddet İçeren Aşırıcılık ve Radikalleşmenin Önlenmesi ile ilgili Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2014), p. 42, ‘Radikal veya aşırıcı olarak değerlendirilen görüş ve inançlara sahip olmak tek başına suç sayılmamalıdır’.

²³³ Bkz. AGİT, Kopenhag 1990, para. 5.8, ‘kamuya açık bir usul sonunda kabul edilen yasalar ve düzenlemeler yayınlanacaktır; yayınlanmaları yürürlüğe girmeleri için önkoşuldur. Bu metinler herkesin erişimine açık olacaktır’; ve AGİT, Moskova 1991, para. 18.1; buna göre: ‘Mevzuat, insanların iradesini doğrudan veya seçilmiş temsilciler yoluyla yansıtan açık bir süreç sonucunda yazılacak ve kabul edilecektir’. Ayrıca bkz. Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa’da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, para. 12, 76 ve 77; BM Genel Kurulu, *Bireylerin, Grupların ve Toplum Organlarının Evrensel*

olarak Tanınan İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Geliştirme ve Koruma Sorumluluklarına İlişkin Bildiri, Madde 8, <<http://www.ohchr.org/en/ProfessionalInterest/Pages/RightAndResponsibility.aspx>>; Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE), *Bilgiye Erişim, Karar alma Süreçlerine Kamusal Katılım ve Çevre Konularında Adalete Erişim ile ilgili Sözleşme* ("Aarhus Sözleşme"), 25 June 1998, Madde 6 ve 8 <<http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>>; Avrupa Konseyi, *Yabancıların Yerel Düzeyde Kamusal Yaşama Katılımlarına İlişkin Sözleşme* (CETS No. 144), entry into force on 1 May 1997, Article 5, <<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?CL=ENG&NT=144>>; ve Avrupa Konseyi, *Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşme* (ETS No. 157), 1 Şubat 1995, Madde 15.

²³⁴ AİHM, *Koretsky ve diğerleri - Ukrayna* (Başvuru no. 40269/02, 3 Nisan 2008 tarihli karar), para. 52. Ayrıca bkz. Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, para. 12; Avrupa Konseyi Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri Konferansı, *Karar Alma Süreçlerine Sivil Katılım ile ilgili İyi Uygulama Kuralları* (Ekim 2009), <http://www.coe.int/t/ngo/Source/Code_English_final.pdf>; ve BM Genel Kurulu, *Bireylerin, Grupların ve Toplum Organlarının Evrensel olarak Tanınan İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Geliştirme ve Koruma Sorumluluklarına İlişkin Bildiri*, Madde 7, <<http://www.ohchr.org/en/ProfessionalInterest/Pages/RightAndResponsibility.aspx>>.

²³⁵ Bkz. BM Genel Kurulu, *Bireylerin, Grupların ve Toplum Organlarının Evrensel olarak Tanınan İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Geliştirme ve Koruma Sorumluluklarına İlişkin Bildiri*, Madde 5 ve 9, <<http://www.ohchr.org/en/ProfessionalInterest/Pages/RightAndResponsibility.aspx>>; and OSCE, Kopenhag 1990, para. 11.

²³⁶ Bkz. Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, para. 77.

²³⁷ Bkz. Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE), *Bilgiye Erişim, Karar alma Süreçlerine Kamusal Katılım ve Çevre Konularında Adalete Erişim ile ilgili Sözleşme* ("Aarhus Sözleşme"), 25 Haziran 1998, Madde 6 ve 8 <<http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>>; Ayrıca bkz. Avrupa Konseyi Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri Konferansı, *Karar Alma Süreçlerine Sivil Katılım ile ilgili İyi Uygulama Kuralları* (Ekim 2009), <http://www.coe.int/t/ngo/Source/Code_English_final.pdf>.

²³⁸ Bkz. Uluslararası Koordinasyon Komitesi. Gözlem Belgesi, 6-7 Mayıs 2013'te Cenevre'de düzenlenen toplantıda Büro tarafından kabul edilmiştir. Erişim için: <<http://nhri.ohchr.org/EN/Abou-tUs/ICCAccreditation/Documents/Report%20May%202013-Consolidated-English.pdf>>: 'Ulusal İnsan Hakları Kurumları, uygun şekilde, ulus altı yasayla kurulmuş insan hakları kurumları, konu bazında çalışan kurumlar ve sivil toplum örgütleri dahil, linsan haklarının geliştirilmesi ve korunması için kurulan diğer ulusal kurumlarla çalışma ilişkileri geliştirmeleri ve bunları formal bir sürece bağlamalıdır'.

²³⁹ Bkz. Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, para. 55.

²⁴⁰ Bkz. AİHM, *The Holy Monasteries - Yunanistan* (Başvuru no. 13092/87 ve 13984/88, 9 Aralık 1994 tarihli karar); bu dava, mallarıyla ilgili dava açma hakkını kaybeden ve Avrupa Sözleşmesinin 1 No'lu Protokolünün 1. Maddesi kapsamında mülkiyetin barışçıl şekilde kullanılması hakkı ihlal edilen bir dini örgüt ile ilgilidir.

²⁴¹ Bkz. Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, para. 53.

²⁴² Bkz. AİHM, *The Holy Monasteries - Yunanistan* (Başvuru nos. 13092/87 and 13984/88, 9 Aralık 1994 tarihli karar), para. 86-88.

²⁴³ Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyine Rapor (Örgütlerin fonlanması ve barışçıl toplantıların düzenlenmesi)*, UN Doc. A/HRC/23/39, 24 Nisan 2013, para. 8.

²⁴⁴ İnsan hakları savunucularının durumu ile ilgili BM Özel Raportörü, BM Genel Kuruluna sunulan Rapor, A/66/203, 28 Temmuz 2011, para. 68; rapora göre, insan hakları savunucuları

bakımından, 'Fonlara erişim hakkı, belli başlı insan hakları begelerinde yer alan örgütlenme özgürlüğü hakkının ayrılmaz bir unsurudur. İnsan Hakları Savunucuları Bildirisi açıkça fonlara erişim hakkını 13. Madde bünyesinde kendi başına bir maddi hak olarak tanımaktadır. Madde 13'ün ifadesi fon döngüsünün farklı aşamalarını kapsamaktadır. Devletler, bireylerin ve örgütlerin fon arama, alma ve kullanmalarına izin vermekle yükümlüdür. Bildiri, Devletlerin fonlara erişim hakkının kullanılmasını kolaylaştırmak veya en azından bu hakka engel olmamak için yasal, idari vb. önlemler almalarını gerektirir'.

²⁴⁵ Bkz., örneğin: Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, para. 9, 14, 50, 51, 52, 53, 54, 55 ve 56.

²⁴⁶ Bkz. AGİT/ODİHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine ilişkin Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2011), para. 190, una göre: 'kamu fonları, siyasi partilere daha fazla kaynak tahsis edilerek siyasi çoğulculuk artırılabilir.'

²⁴⁷ CEDAW Komitesi, *Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesinin 2. Maddesi kapsamında Taraf Devletlerin temel yükümlülükleri ile ilgili Genel Tavsiye No. 28*, CEDAW/C/GC/28, 16 Aralık 2010, para. 34: 'Taraf Devletler kadınları eşitlik hakları ile ilgili eğitime çalışmaları kapsamında kadınlara hukuki kaynak sağlayan bağımsız örgüt ve merkezleri maddi olarak desteklemeli ve ayrımcılık için çözüm bulma gayretlerinde onlara yardımcı olmalıdır'.

²⁴⁸ Avrupa Konseyi, *Kadına Karşı Şiddetin ve Aile içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Sözleşme*, 12 Nisan 2011, ETS 210, Madde 8, <<http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention/Convention%20210%20English.pdf>>.

²⁴⁹ BM Genel Kurulu, *Uluslararası Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol*, 15 Kasım 2000, Birleşmiş Milletler, Madde 6, 9 ve 10, <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtocolTraffickingInPersons.aspx>>.

²⁵⁰ Bkz., örneğin, CEDAW Komitesi, *Kazakistan'la ilgili Sonuç Gözlemleri*, CE-DAW/C/KAZ/CO/3-4, 10 Mart 2014, para. 13.

²⁵¹ Bkz. AGİT/ODİHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine ilişkin Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2011), para. 107.

²⁵² AGİT, *AGİT Bölgesinde İnsan Hakları Savunucuları ile ilgili Rapor: Zorluklar ve İyi Uygulamalar (Nisan 2007-Nisan 2008)*, p. 39, <<http://www.osce.org/odihr/35652?download=true>>.

²⁵³ Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, Bölüm 58-61.

²⁵⁴ Siyasi partilerin yabancı fon alması ile ilgili mevzuat ve politikalarda daha farklı yaklaşımlar vardır.

²⁵⁵ Venedik Komisyonu, 'Mısır Sivil Çalışma Örgütleri ile ilgili Yasa Taslağı Hakkında Görüş', CDL(2013)023, 16 Ekim 2013, para. 35, <[http://www.venice.coe.int/web-forms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2013\)023-e](http://www.venice.coe.int/web-forms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2013)023-e)>. Bu görüşte, Venedik Komisyonu şöyle demiştir: 'STÖ'lerin yabancı fon alması zaman zaman Devletler tarafından sorunlu olarak görülmüştür. Venedik Komisyonu, bir Devletin yabancı fonlara sınırlama getirmesi için, kara para aklamanın ve terör finansmanının önlenmesi gibi çeşitli nedenlerin olabileceğini kabul etmektedir. Ancak, bu meşru amaçlar STÖleri kontrol etmek veya özellikle insan haklarının savunulması alanındaki meşru çalışmalarını sürdürme yeteneklerini kısıtlamak için bir bahane olarak kullanılmamalıdır. Kara para aklamanın veya terör finansmanının önlenmesi için devletlerin yabancı fonlarla çalışan STÖ'leri yasaklaması veya bunları ön izne tabi tutması gerekli değildir ve gerekçe olarak gösterilemez'.

²⁵⁶ Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyine sunulan Rapor (Örgütlerin fonlanması ve barışçıl toplantı düzenlenmesi)*, UN Doc. A/HRC/23/39, 24 Nisan 2013, para. 35.

²⁵⁷ Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyine sunulan Rapor (Örgütlerin fonlanması ve barışçıl toplantı düzenlenmesi)*, UN

Doc. A/HRC/23/39, 24 Nisan 2013, para. 35.

²⁵⁸ AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, 'Kırgızistan Cumhuriyeti'nin Ticari Olmayan Örgütler Kanunu ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ile ilgili Ortak Ara Görüşü', CDL-AD(2013)030, 16 Ekim 2013, para. 66, <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4857/file/239_FOASS_KYR_16%20Ott%202013_en.pdf>.

²⁵⁹ A.g.e., para. 69.

²⁶⁰ Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyi'ne sunulan Rapor (Örgütlerin fonlanması ve barışçıl toplantıların düzenlenmesi)*, UN Doc. A/HRC/23/39, 24 Nisan 2013, para. 37.

²⁶¹ Venedik Komisyonu, 'Mısır Sivil Çalışma Örgütleri ile ilgili Yasa Taslağı Hakkında Görüş', CDL-AD(2013)023, 18 Haziran 2013, para. 43. Ayrıca bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, 'Kırgızistan Cumhuriyeti'nin Ticari Olmayan Örgütler Kanunu ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ile ilgili Ortak Ara Görüşü', CDL-AD(2013)030, 16 Ekim 2013, <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4857/file/239_FOASS_KYR_16%20Ott%202013_en.pdf>.

²⁶² Örneğin, örgütlerin 'yabancı ajan' olarak etiketlenmesi halinde bu durum söz konusudur. Bkz. Kırgızistan Cumhuriyeti'nin Ticari Olmayan Örgütler Kanunu ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ile ilgili Ortak Ara Görüşü, *BM İnsan Hakları Konseyine sunulan Rapor (Örgütlerin fonlanması ve barışçıl toplantı düzenlenmesi)*, UN Doc. A/HRC/23/39, 24 Nisan 2013, Bölüm 20.

²⁶³ Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *Report to the BM İnsan Hakları Konseyi (Örgütlerin fonlanması ve barışçıl toplantı düzenlenmesi)*, UN Doc. A/HRC/23/39, 24 Nisan 2013, Bölüm 20.

²⁶⁴ Bkz. Avrupa Konseyi, *Avrupa'da Sivil Toplum Örgütlerinin Statüsüyle ilgili Temel İlkeler*, 2002, para. 60-65.

²⁶⁵ Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, Bölüm VII.

²⁶⁶ Bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine ilişkin Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2011), para. 192: 'Devletlerin kamu fonu almadan önce yerine getirmeleri gereken asgari koşulları yasayla düzenlemeleri makuldür. Bu tür koşullar arasında aşağıdakiler yer alabilir:

- Siyasi parti olarak kaydolmak;
- Asgari düzeyde destek alındığına dair kanıt sunulması;
- Toplumsal cinsiyet dengesinin gözetildiği bir temsil,
- Mali raporların gereğince tamamlanması (bir önceki seçimlerin raporları dahil); ve ilgili muhasebe ve mali denetim standartlarına uygunluk'. Ayrıca bkz. para. 201-206.

²⁶⁷ Venedik Komisyonu, 'Rusya Federasyonu Ticari Olmayan Örgütlerle ilgili N. 121-FZ Sayılı Federal Kanun ('Yabancı Ajanlarla ilgili Kanun'), Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkındaki 18-FZ ve N. 147-FZ ve N. 190-FZ Sayılı ('Vatana İhanet Kanunu') Federal Kanunlar Hakkında Görüş', CDL-AD(2014)025, 27 Haziran 2014, para. 90, erişim: <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)025-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)025-e)>.

²⁶⁸ AGİT/ODIHR *İnsan Hakları Savunucularının Korunmasına İlişkin Kılavuz İlkeler* göre: 'İdari ve mali raporlama gereklilikleri makul olmalı ve kanunla öngörülmüş olmalıdır. STÖ ofislerinin ve mali kayıtlarının teftişi yapılacaksa yasalarca öngörülmüş olmalı, adil ve saydam olmalıdır. Denetimler mevzuatta ayrıntılı olarak düzenlenmelidir. Böyle bir mevzuat kapsayıcı bir listeyle olası teftişlerin gerekçelerini ve teftiş sırasında hazır bulunması gereken belgeleri saymalıdır. Ayrıca, teftiş için açıkça ve makul bir süre önceden bildirim yapılmasını düzenlemeli, teftişler için maksimum bir süre öngörmelidir' Bkz. AGİT/ODIHR, *İnsan Hakları Savunucularının Korunmasına İlişkin Kılavuz İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2014), para. 67.

²⁶⁹ Bkz. Venedik Komisyonu, *Örgütlenme Özgürlüğü ile ilgili Görüşler Derlemesi (gözden*

geçirilmiş baskı Temmuz 2014), CDL-PI(2014)004, sayfa 24 (Section 8.5.4.) erişim: <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2014\)004-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2014)004-e)>.

²⁷⁰ AGİT/ODIHR, *İnsan Hakları Savunucularının Korunmasına İlişkin Kılavuz İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2014), para. 67, <<http://www.osce.org/odihr/119633?download=true>>.

²⁷¹ Ceza yaptırımları ile ilgili, bkz. AİHM, *Hristiyan Demokrat Halk Partisi - Moldova* (Başvuru no. 28793/02, 14 Şubat 2006 tarihli karar), para. 65, Burada Mahkeme şu tespitte bulunmuştur: 'Devletin sahip olduğu egemen konum, muhaliflerinin veya medyanın haksız saldırılarına ve eleştirilerine cevap vermek için özellikle başka yolların olduğu durumlarda, ceza soruşturmalarına başvurmaktan kaçınmasını gerektirir. (Bkz. *Castells - İspanya*, 23 Nisan 1992, § 46, Seri A no. 236)''.

²⁷² Bkz. Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyine sunulan Raporı (Barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını geliştiren ve koruyan en iyi uygulamalar)*, UN Doc. A/HRC/20/27, 21 May 2012, para. 56; burada: 'kayıtlı olmayan örgütlere dahil olan bireylerin, barışçıl toplantı düzenleme ve bunlara katılma hakkı da dahil olmak üzere, her türlü faaliyet yürütme konusunda özgür olmaları ve ceza yaptırımlarına tabi olmamaları gerekir'.

²⁷³ AİHM, *Fraktion Sozialistischer Gewerkschafter im ÖGB Vorarlberg ve 128 üye (Köpruner, Falschlunger ve diğerleri) - Avusturya* (Başvuru no. 12387/86, 13 Nisan 1989 tarihli karar).

²⁷⁴ Bkz. AGİT/ODIHR, *İnsan Hakları Savunucularının Korunmasına İlişkin Kılavuz İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2014), para. 209: 'Yasa ve yönetmelikler tüzel kişiliği olmayan bir STÖ'nün veya başka örgütlerin münferit üyelerinin sorumlu tutulmasını öngörse de, bu türden hükümler bireysel insan hakları savunucularına ve çalışmalarına baskı uygulamak için bir yöntem olarak kullanılmamalıdır'.

²⁷⁵ Bkz. BM İnsan Hakları Komitesi, *Korneenko et al - Belarus* (Dilekçe no. 1274/2004, 31 Ekim 2006), para. 7.6-7.7; Ayrıca bkz. Conte, A. ve Burchill, R., 'Medeni ve Siyasi Hakları Tanımlamak: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesinin İçtihadı' İkinci baskı, Ashgate 2009, s. 93-94.

²⁷⁶ AİHM, *Özbek ve diğerleri - Türkiye* (Başvuru no. 35570/02, 6 Ekim 2009), para.

37.

²⁷⁷ AİHM, *Vona - Macaristan* (Başvuru no. 35943/10, 9 Temmuz 2013 tarihli karar).

²⁷⁸ Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, para. 44.

²⁷⁹ AİHM, *Türkiye Birleşik Komünist Partisi - Türkiye* [GC] (Başvuru no. 19392/92, 30 Ocak 1998 tarihli karar), para. 46.

²⁸⁰ AİHM, *Tebieti Mühafize Cemiyeti ve Israfilov - Azerbaycan* (Başvuru no. 37083/03, 8 Ekim 2009 tarihli karar).

²⁸¹ AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Siyasi Partilerin Düzenlenmesine ilişkin Rehber İlkeler* (Varşova: ODIHR, 2011), para. 89-96

²⁸² AİHM, *Refah Partisi ve diğerleri - Türkiye* [GC] (Başvuru no. 41340/98, 41342/98, 41343/98 ve 41344/98, 13 Şubat 2003 tarihli karar) para. 126-135; ve *Herri Batasuna ve Batasuna - İspanya* (Başvuru no. 25803/04 ve 25817/04, 30 Haziran 2009 tarihli karar).

²⁸³ Bkz. AİHM, *Vona Macaristan* (Başvuru no. 35943/10, 9 Temmuz 2013 tarihli karar), para.

57.

²⁸⁴ A.g.e.

²⁸⁵ AİHM, *Hristiyan Demokrat Halk Partisi - Moldova* (Başvuru no. 28793/02, 14 Şubat 2006 tarihli karar).

²⁸⁶ Bkz. Barışçıl Toplantı ve Örgütlenme Özgürlüğü Hakları ile ilgili BM Özel Raportörü, *BM İnsan Hakları Konseyine sunulan Rapor (Örgütlerin fonlanması ve barışçıl toplantı düzenlenmesi)*, UN Doc. A/HRC/23/39, 24 Nisan 2013, burada paragraf 81'e göre: '(c) Her türlü kısıtlama ile ilgili ayrıntılı ve zamanında yazılı açıklama yapılması ve bu tür kısıtlamaların bağımsız, tarafsız ve gecikmeksizin yapılan bir yargı denetimine tabi olması'.

²⁸⁷ Bkz., örneğin Avrupa Konseyi Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri Konferansı, Sivil Toplum Örgütleri Kanunu Uzmanlar Konseyi Raporu: 'STÖ'lerle ilgili Yaptırımlar ve Yükümlülükler'

(Ocak 2011), para. 53, <http://www.coe.int/t/ngo/Source/Expert_Council_NGO_Law_report_2010_en.pdf>.

²⁸⁸ Bkz. STÖ'ler bakımından, Avrupa Konseyi, *Bakanlar Komitesinin Avrupa'da sivil toplum örgütlerinin yasal statüsü ile ilgili üye devletlere Tavsiyesi CM/Rec(2007)14*, 10 Ekim 2007, para. 56; buna göre: 'Tüzel kişiliği olan STÖ'ler feshedilmeleri halinde mallarını devredebilecekleri bir mirasçı belirleyebilir, ancak borçlarını ödedikten ve bağışçılarına yapılacak geri ödemelerle ilgili koşulları yerine getirdikten sonra bunu gerçekleştirebilirler. Ancak, hiçbir mirasçının belirlenmemesi halinde veya ilgili STÖ yakın zamanda kamu fonlarından veya başka desteklerden yararlanmış ise, malvarlığının amaçları kendininkine en yakın olan başka bir STÖ'ye veya tüzel kişiye devredilmesi veya devlet tarafından bunlara aktarılması şartı getirilebilir. Ayrıca, STÖ'nün amaçları veya bu amaçları gerçekleştirmek için kullandığı yöntemin kabul edilemez görülmesi halinde malvarlığı devlete devredilebilir'.

²⁸⁹ Bkz., örneğin, Avrupa Konseyi Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri Konferansı, Sivil Toplum Örgütleri Kanunu Uzmanlar Konseyi Raporu: 'STÖ'lerle ilgili Yaptırımlar ve Yükümlülükler' (Ocak 2011), para. 53, <http://www.coe.int/t/ngo/Source/Expert_Council_NGO_Law_report_2010_en.pdf>.

²⁹⁰ Bkz. AGİT/ODIHR ve Venedik Komisyonu, *Barışçıl Toplantı Özgürlüğüne İlişkin Rehber İlkeler*, 2. baskı (Varşova: ODIHR, 2010), para. 163: toplantılar bakımından, ifade özgürlüğü, yetkililerin makul olmayan bir müdahalesi ile karşılaşmaksızın fikirlerin iletileceği yöntemi seçme hakkını da kapsar'.

²⁹¹ Bkz. Brown, Ian, 'Avrupa'da İnternet Ortamında İfade Özgürlüğü, Örgütlenme ve Toplantı Özgürlüğü ve Medya Özgürlüğü ile ilgili Rapor', MCM(2013)007, s. 17, [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/belgrade2013/Online%20freedom%20of%20expression,%20assembly,%20association_MCM\(2013\)007_en_Report_IanBrown.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/belgrade2013/Online%20freedom%20of%20expression,%20assembly,%20association_MCM(2013)007_en_Report_IanBrown.pdf), buna göre: 'Örgütlerin web sitelerine, haberleşme araçlarına, maillerine ve sosyal ağ sitelerine erişimin engellenmesi örgütlenme ve toplanma hakları üzerinde olumsuz bir etki yaratabilir'. Ayrıca bkz. Fikir ve ifade özgürlüğü hakkının geliştirilmesi ve korunması BM Özel Raportörünün, İnternet ortamında içeriğin keyfi bir şekilde erişime engellenmesi veya filtrelenmesi ile ilgili 2011 tarihli raporu, A/HRC/17/27, 16 Mayıs 2011, para 29-21.

²⁹² Ortadoğu ve Kuzey Afrika'dan örnekler için bkz. Rutzen, Douglas ve Zenn, Jacob, 'Dijital Çağda Örgütlenme ve Toplantı', *International Journal of Not-for-Profit Law* / vol. 13, no. 4, Aralık 2011 / 53.

²⁹³ AİHM, *Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhiev - Bulgaristan* (Başvuru no. 62540/00, 28 Haziran 2007 tarihli karar), para. 76, 85 and 87-88. Ayrıca bkz. AİHM, *Uzun – Almanya* (Başvuru no. 35623/05, 2 Eylül 2010 tarihli karar), para. 63. Asgari koşullar ve güvencelerle ilgili daha fazla bilgi için bkz. AGİT/ODIHR, 'Ukrayna Sifersuçlarla Mücadele Kanun Taslağı ile ilgili Görüş', 22 Ağustos 2014, para. 44-47, <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/5594/file/255_CRIM_UKR_22Aug2014_en.pdf>.

²⁹⁴ Bkz. BM HRC, *Fikir ve İfade Özgürlüğü ile ilgili Genel Yorum No. 34*, 12 Eylül 2011, para. 43, <<http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf>>.

²⁹⁵ Fikir ve İfade Özgürlüğü BM Özel Raportörü, İnsan Hakları Konseyine Rapor, A/HRC/23/40, 17 Nisan 2013, para. 91-92, <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A.HRC.23.40_EN.pdf>.

²⁹⁶ Terörle mücadele ederken insan haklarının ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi ve korunması ile ilgili BM Özel Raportörü, İnsan Hakları Konseyine sunulan Rapor A/ HRC/13/37, 28 Aralık 2009, para. 36.

²⁹⁷ Bkz. 2013 Ian Brown tarafından hazırlanan rapor, *Avrupa'da İnternet Ortamında İfade Özgürlüğü, Örgütlenme ve Toplantı Özgürlüğü ve Medya Özgürlüğü ile ilgili Rapor*, MCM(2013)007, p. 17. Ayrıca bkz. AİHM, *Sosyalist Parti - Türkiye* (Başvuru no. 21237/93, 25 May 1998 tarihli karar), para. 47.

²⁹⁸ Bkz. AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisi, 'İnternet'te İfade Özgürlüğü: AGİT'e üye Devletlerde

İnternet’te ifade özgürlüğü, bilginin serbest dolaşımı ve medya çoğulculuğu ile ilgili yasal hükümlere ve uygulamalara dair bir inceleme’, AGİT, 2010, erişim için: <<http://www.osce.org/fom/80723>